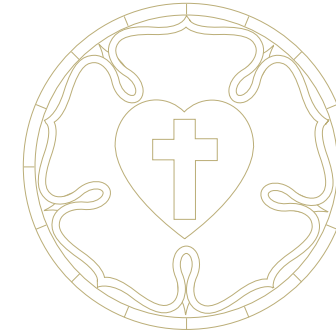

Bispemøtet 2015

Innhold

Helga Haugland Byfuglien: Hva skal kirken bry seg om	7
Protokoll	10
Uttalelse: Kirkens kall, tall og forpliktelse	21
Uttalelse: Nestekjærlighet og gjestfrihet	28
Olavstipendet 2015	39
Hilde Fylling: Hellige ord i vanlige liv	40
Svend Klemmetsby: Hvorfor de valgte bort dåpen	44
Prekener	49
Erling J. Pettersen: Minnegudstjeneste for trafikkofre	50
Stein Reinertsen: Mer himmel på jord	52
Ole Chr. M. Kvarme: Inn i skyggen, frem i lyset , ut i livet	55
Helga Haugland Byfuglien: Preken på frigjøringsdagen	57
Solveig Fiske: Vigsling av Våler kirke	59
Ingeborg Midttømme: Fra frykt til fred	62
Ingeborg Midttømme: Preken ved førjazzmesse	66
Helga Haugland Byfuglien: Preken ved Olsok 2015	68
Solveig Fiske: Preken under Arendalsuka	71
Tor Singsaas: Vigsling av Stjørdal kirke	73
Atle Sommerfeldt: Preken ved 150-års jubileumsgudstjeneste	76
Atle Sommerfeldt: Preken ved Egil Hovlands Pilegrimsmesse	78
Olav Øygard: Preken ved trosopplæringskonferansen	81
Tor Berger Jørgensen: Avskjedspreken	83
Ole Chr. M. Kvarme: In our darkness – let Your light shine	87
Halvor Nordhaug: Bønn for alle behov?	90
Tor Singsaas: Juledagspreken	92
Stein Reinertsen: To bilder!	95

Taler og innlegg	99
Tor Berger Jørgensen: Styrer vi mot et forskjells-Norge?	00
Per Arne Dahl: Toccata – Bachs åndelige univers, og vårt	106
Olav Øygard: Prest i Nord-Hålogaland i ny tid	110
Helga Haugland Byfuglien: Hilsen til Kirkemøtet 2015	113
Per Arne Dahl: Hvem kan redde påsken?	115
Helga Haugland Byfuglien: Assimilering og motstand	117
Solveig Fiske: Mellom kall og tall	119
Atle Sommerfeldt: Etske perspektiver på integrering av flyktninger	122
Halvor Nordhaug: Protestant og pilegrim?	126
Tor Singsaas: Gratulerer med dagen!	128
Stein Reinertsen: Tre kjennetegn på den gode medarbeider	130
Ole Chr. M. Kvarme: The role of Christian Unity in a divided world	134
Atle Sommerfeldt: Likeverdige lemmer på Kristi kropp	138
Erling Pettersen: Regnskogens martyr	144
Ole Chr. M. Kvarme: Israel, folkene og bibelens løfter	147
Ingeborg Midttømme: Himmel og jord	154
Solveig Fiske: Åpning av Novemberkonferansen	156
Halvor Bergan til minne	159
Årsrapport	163
Kontaktinformasjon	174

Hva skal kirken bry seg med?

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN,
BISPEMØTETS PRESES

Året 2015 har vært preget av to utfordringer som har skapt stort engasjement i kirker både i vårt eget land og i det verdensvide økumeniske fellesskapet.

For det første: Tusener av mennesker i vår nære omgivelse har flyktet fra krig og nød, og båret av håpet om en trygg fremtid har de søkt tilflukt hos oss. For Europa har det blitt en test på våre felles kristne og humanistiske verdier. Det har utfordret vår gjestfrihet, vår godhet og vår forpliktelse på menneskerettighetene og andre internasjonale konvensjoner.

Biskopene har samlet og hver for seg løftet opp hva som hviler på vårt samfunn i denne situasjonen: Vårt verdigrunnlag og vår kristne arv tilsier at vi må gi flyktninger og asylsøkere en behandling som er forsvarlig og rettferdig, samtidig som vi erkjenner at mange av dem som kommer hit, ikke har behov for beskyttelse. Videre har den lokale kirke engasjert seg i betydelig grad for å inkludere nye landsmenn gjennom ulike tiltak, blant annet språk-kafeer. Som del av det økumeniske fellesskapet bidrar vår kirke i stor grad i nærområdene, og det er i nærområdene den største jobben gjøres.

Kirkens synspunkt og deltakelse i den offentlige debatt om denne krevende situasjonen har vekket irritasjon og motforestillinger. Kirken har blitt anklaget for å bli politisk uten å ha ansvar.

For det andre: Klimasaken som fikk stor oppmerksomhet knyttet til klimatoppmøtet i Paris, bekreftet kirkenes og andre

religioners store engasjement for å bevare skaperverket og sikre livsvilkår for mennesker som er truet fordi den globale oppvarmingen alt har fått store følger. Håpet om at endring er mulig, er en kraft og inspirasjon som henter sin næring i troen på den treenige Gud.

Biskopene har på ulike vis løftet frem klimasaken, og vandret etapper av klimapilegrimsmarsjen gjennom Europa.

Hva skal kirken bry seg med? Både flyktnings situasjonen og klimakrisen kaller på felles innsats og samarbeid. Små og store tiltak kan bedre livssituasjonen og holde oppe motet for dem som er i en fortvilet situasjon. Her gjør kirkene sammen med andre gode krefter en betydelig tjeneste.

Men kirken har også en forpliktelse til å utfordre våre ansvarlige politikere, gjennom debatter og høringsuttalelser, og slik løfte frem det store ansvar Norge har som et av verdens rikeste land.

Mennesker som lider nød kan kirken aldri slutte å bry seg om.

Vår tids store etiske utfordringer kan kirken aldri slutte å bry seg med.

Saksliste

Bispemøtet 2015

Bispemøtet 9.–13. februar 2015

Saksnr. Sakstittel

- 1/15 Orienteringssaker
- 2/15 Kirkeordning
- 3/15 Strategiske perspektiver
- 4/15 Innføringsprogram for nye proster
- 5/15 Prostekurs 2015-2016 m.v.
- 6/15 EVU - kursplan
- 7/15 Biskopens tilsynstjeneste
- 8/15 Olavstipend - utlysning
- 9/15 Utenlandske prester
- 10/15 Økonomi og forskjeller
- 11/15 Valg av arbeidsutvalg
- 12/15 Erfaringsdeling – lederutvikling: ordinasjon
- 13/15 Møteplan
- 14/15 Møte med statsråden
- 15/15 Saker til Kirkemøtet 2015
- 16/15 Saker fra Mellomkirkelig råd
- 17/15 Saker fra Samisk kirkeråd
- 18/15 Oppnevninger

Bispemøtet 19.–20. mai 2015

Saksnr. Sakstittel

- 19/15 Orienteringssaker
- 20/15 Revisjon av regelverk for Veien til prestatjeneste
- 21/15 Høring – Veivalg for fremtidig kirkeordning
- 22/15 Privat prestatjeneste
- 23/15 Etter Kirkemøtet 2015
- 24/15 Prosedyre for tildeling av Olavstipend – revisjon
- 25/15 Høring – Ny organisering av PTS

Bispemøtet 14. september 2015

Saksnr. Sakstittel

- 26/15 Orienteringssaker
- 27/15 Kirkeordning
- 28/15 Kirkens tilsynstjeneste
- 29/15 Studietur til Tyskland
- 30/15 Vigselsliturgi for likekjønnede

Bispemøtet 26.-30. oktober 2015

Saksnr. Sakstittel

- 31/15 Orienteringssaker
- 32/15 Kirkeordning
- 33/15 EVU-saker
- 34/15 Åndelig veiledning
- 35/15 Religionsteologi
- 36/15 Uttalelse: Kirkelig tilsyn i lys av ny kirkeordning
- 37/15 Sak til Kirkemøtet 2016
- 38/15 Kontaktmøter
- 39/15 Erfaringsdeling
- 40/15 Veien til vigsletjeneste
- 41/15 Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner
- 42/15 Særskilte pretekster
- 43/15 Temagudstjenester
- 44/15 Høringsuttalelser – The Church
- 45/15 Oppnevninger

Bispemøtet 17. desember 2015

Det ble avholdt Bispemøtet på Gardermoen 17. desember 2015. Det ble ikke ført protokoll fra møtet.

Protokoll Bispemøtet

9.-13. FEBRUAR 2015
VOKSENÅSEN, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 1/15 Orienteringssaker
- 2/15 Kirkeordning
- 3/15 Strategiske perspektiver
- 4/15 Innføringsprogram for nye proster
- 5/15 Prostekurs 2015-2016 m.v.
- 6/15 EVU - kursplan
- 7/15 Biskopens tilsynstjeneste
- 8/15 Olavstipend - utlysning
- 9/15 Utenlandske prester
- 10/15 Økonomi og forskjeller
- 11/15 Valg av arbeidsutvalg
- 12/15 Erfaringsdeling – lederutvikling: ordinasjon
- 13/15 Møteplan
- 14/15 Møte med statsråden
- 15/15 Saker til Kirkemøtet 2015
- 16/15 Saker fra Mellomkirkelig råd
- 17/15 Saker fra Samisk kirkeråd
- 18/15 Oppnevninger

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Tor B. Jørgensen, *visepreses*, Sør-Hålogaland
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*
Øyvind Rise, *seniorrådgiver*
Inge Westly, *seniorrådgiver*

Gjester

Tore Johnsen, Samisk kirkeråd
Berit Hagen Agøy, Mellomkirkelig råd
Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Ole Inge Bekkelund, Kirkerådet
Jan Rune Fagermoen, Kirkerådet
Paul Erik Wirgenes, Kirkerådet
Statsråd Thorhild Widvey, Kulturminister

Ingrid Vad Nilsen, ekspedisjonssjef i Kirkeavdelingen
Torbjørn Hjorthaug, avdelingsdirektør i Kirkeavdelingen

BM 1/15 Orienteringssaker

1. Barnevelsignelse i Den norske kirke
2. Prosjekt om dåpsteologi og dåpspraksis
3. Vin til bruk i nattverd
4. Nattverdutdelere
5. Samarbeidsavtale mellom Kirkerådet og KA
6. Personalsak
7. Henvendelse fra Sabeels venner i Norge
8. Oppfølging av sykemeldte biskoper
9. Privat prestedtjeneste
10. Manual for vigsling av biskop
11. Oppgaver for studenter i menighetspraksis
12. VTP-fagdag 8. september 2015 kl 10-14, Gardermoen
13. Konsultasjon om undervisningstjenesten, 13. januar 2015
14. Henvendelse fra Areopagos
15. Konvertittsaker
16. Evalueringsnemnda
17. Foran kirkevalget 2015
18. Prestemangel
19. Kommunereformen og konsekvenser for kirken
20. Fra arbeidet i Nådens fellesskap
21. Om boken «Det som ikke skulle skje»
22. Rapport fra visitas på Ila fengsel og forvaringsanstalt
23. Fra arbeidet i KATLUSA
24. Tiggerforbud
25. Referanseinnhenting

BM-1/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 2/15 Kirkeordning

Den aktuelle situasjonen hva angår arbeidet med forvaltningsreform og ny kirkeordning inkluderer bla følgende tema:

1. Virksomhetsoverdragelse – Kirkerådet som øverste arbeidsgiver

Forvaltningsreformen for et tydelig skille mellom staten og kirken innebærer bl.a. at statens arbeidsgiveransvar for presteskaper overføres til et kirkelig organ, nemlig Kirkerådet. Det er forutsatt at biskop og bispedømmeråd skal ha omtrent de samme oppgaver som i dag hva angår styring og ledelse av presteskaper. Det åpnes likevel for en ny situasjon med tanke på utforming av Kirkerådets rolle som øverste arbeidsgiver.

Denne problemstillingen reiser spørsmål om hvordan Kirkerådet sin rolle som øverste arbeidsgiver skal utformes og utøves, og i den forbindelse også hvordan Kirkerådet sin selvforståelse tegnes relatert til andre sentralkirkelige organer.

2. Bispemøtet som organ i den sentrale kirkeorganisasjonen

Det er bred enighet om at bispetjenesten skal videreføres i vår kirke. Det synes også å være enighet om at Bispemøtet skal videreføres som et sentralt kirkelig organ. Det er imidlertid mer uavklart hvilke oppgaver som skal legges til Bispemøtet. Bispemøtet har selv gjennom vedtak tatt til orde for at Bispemøtet bør være et sentralkirkelig organ sidestilt Kirkerådet og direkte underlagt Kirkemøtet.

En eventuell rolle- og arbeidsfordeling mellom Bispemøtet og Kirkerådet vil også få følger for organisering av den sentralkirkelige administrasjon. I dag har de tre valgte rådene et felles sekretariat under ledelse av Kirkerådets direktør. Bispemøtet har et eget sekretariat, som riktignok i stor grad er tilknyttet Kirkerådet. Etter virksomhetsoverdragelsen fra 1.1.2017 blir spørsmålet akutt om hvordan den administrative organiseringen skal være.

3. Behandling av saker med læremessige implikasjoner

Uavhengig av spørsmålet om rolle- og ansvarsfordeling mellom Bispemøtet og Kirkerådet, reises spørsmålet om hvordan saker med læremessige implikasjoner skal behandles. Det er i dag utformet regler for dette, inntatt bl.a. i Kirkemøtets forretnings-

orden. Bispemøtet har ved flere anledninger gitt uttrykk for at dagens ordning ikke er tilfredsstillende.

4. Den norske kirkes grunnlag

Saken skal opp til en foreløpig behandling på Kirkemøtet 2015, og kommer deretter tilbake til realitetsbehandling i 2019.

5. Lovgivning om Den norske kirke

Saken gjelder omfanget og innholdet i den regulering av Den norske kirke som skal gis ved lov.

BM-2/15 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 3/15 Strategiske perspektiver

KIFO har lagt fram sin tilstandsrapport for Den norske kirke for 2014 med særlig søkelys på de hurtig fallende dåpstillene. I år har denne utviklingen fått en særlig tydelig eksponering i mediene, parallelt med en debatt om religion og ytringsfrihet. Begge saker avdekker utfordringer av mer dyptgripende art. Det legges opp til en samtale som også kan være ledd i den fortløpende utvikling av satsingsområder for biskopene og Bispemøtet.

Fallende dåpstill og synspunktet om at barna «må få velge selv», krever særlig oppmerksomhet. Holdningen faller sammen med at en nøytralitetstenkning som tidligere er gjort gjeldende for religion i offentlige institusjoner, nå overføres til privatsfæren.

BM har også drøftet spørsmål knyttet til økt sosial og økonomisk ulikhet i Norge (Sak BM 10/15: Økonomi og forskjeller) og har trukket inn momenter fra dette i punkt 2 i uttalelsen som utgjør vedtaket i denne saken.

BM-3/15 Vedtak:

Se uttalelse side 21.

BM 4/15 Innføringsprogram for nye proster

Bispemøtet har over lengre tid drøftet behovet for utdanning og kompetanseheving hos prostene, og har også vært i dialog med departementet om dette. Konkret har to tiltak stått på dagsorden, jf sak BMAU 14/14, sak BM 18/14 og sak BMAU 49/14:

- 1) Behovet for å utvikle et innføringsprogram for alle nye proster.
- 2) Kurstiltak rettet mot prostegruppen som helhet som leder fram mot en nasjonal prostekonferanse i 2016.

Innføringsprogram for nye proster:

Innføringsprogrammet bygges opp rundt fem hovedkomponenter:

- 1) Lokale innføringsdager på prostekontoret,
- 2) Innføringsdager på bispedømmekontoret,
- 3) Fadderprostordning,
- 4) Nasjonalt innføringskurs og
- 5) Formell videreutdanning.

Noen elementer av innføringsprogrammet kan settes i gang relativt raskt (lokale innføringsdager, innføringsdager på bispedømmekontoret, grunnleggende innføringskurs), mens andre elementer må fases inn etter hvert (formell videreutdanning). Etter samtale med departementet legges det opp til følgende framdrift for utrulling av innføringsprogrammet:

- Høst 2015:
Grunnleggende innføringskurs: Det arrangeres et 3 dagers innføringskurs i regi av departementet. Departementet har ansvar for innkalling og organisering, samt faglig innhold de to første dagene. Bispemøtet har faglig ansvar for den tredje dagen. Øvrige komponenter: Det er realistisk at ordningen med innføringsdager og fadderprostordning igangsettes høst 2015.
- Høst 2016:
Grunnleggende innføringskurs: Bispemøtet har ansvar for innkalling og organisering. Departementet er tilgjengelig for faglig bistand.

- 2017: Bispemøtet overtar det hele og fulle ansvaret for innføringsprogrammet. Den formell videreutdanningen bør kunne igangsettes i løpet av 2017. Omfang og økonomiske rammer må avklares i forkant.

BM-4/15 Vedtak:

Arbeidet med innføringsprogram for nye proster utvikles videre på grunnlag av forslagene presentert ovenfor og på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet.

BM 5/15 Prostekurs 2015 – 2016 m.v.

Saken om innføringsprogram og kurs for proster er drøftet over tid i Bispemøtet, og ble sist behandlet i BM sak 18/14. Følgende punkter inngikk i vedtaket:

2. I kontakt med departementet, og i tråd med de synspunkter som kom frem i møtet, utvikles det et lederkurs for proster med sikte på gjennomføring frem mot nasjonal prostekonferanse i 2016.

3. Arbeidsutvalget følger opp planlegging av en nasjonal prostekonferanse i 2016 i samarbeid med departementet og Kirkerådet.

Formålet med satsingen er å styrke personalmessig og strategisk ledelseskompetanse med utgangspunkt i de evalueringer/innsikter vi har om hvordan tjenesten fungerer. En mulig ramme vil være 2 kurssamlinger á 3 arbeidsdager (2 døgn) fordelt på tre regioner.

Høst 2015: Regionale kurs – strategisk ledelse i prostiet

Vår 2016: Regionale kurs – ledelse i konfliktfylte situasjoner

8.-10. november 2016: Nasjonal prostekonferanse i Bodø, ved Bispemøtet, Departementet og Kirkerådet

BM-5/15 Vedtak:

Lederkurs for alle proster gjennomføres høst 2015 og vår 2016 på grunnlag av det fremlagte forslag og de innspill som fremkom i møtet.

BM 6/15 EVU – rapport og oppfølging av planer

Ny kompetanseplan for presteskaper ble vedtatt i Bispemøtet i oktober. Denne presiserer områder som må følges opp av Bispemøtet og den enkelte biskop.

Følgende oppgaver følger umiddelbart som oppfølging av den vedtatte kompetanseutviklingsplanen:

Bispemøtet nasjonalt:

- Utvikle års- og treårsplaner for nasjonal kursvirksomhet
- Avklare veiledning om rammer for permisjon, refusjoner etc.
- Utarbeide årlig rapport for kompetanseutviklingen

Biskopene regionalt:

- Biskoper vedtar/reviderer planer for kompetanseutvikling for prestene i bispedømmet
- Alle EVU-tiltak er utviklet med tydelige læringsmål og forankring i gjeldende rammer og strategiske mål.
- Biskoper samvirker med bispedømmerådene om budsjettammer
- Biskoper ser til at EVU-følges opp som tema i prostenes medarbeidersamtaler med prestene

Årshjul for utvikling kursplaner nasjonalt

- BM avklarer profil og gir overordnede føringer, februar 2015
- Informasjon og drøfting – åpent møte med læresteder, mars 2015
- Møte med EVU-ansvarlige / P-sjefer, mars 2015
- Møte med Kompetanseråd, april-aug 2015
- SEU – drøfter planer foran vedtak, sept 2015
- BM fastsetter utlysning, okt 2015
- Kunngjøring, januar 2016

Planer for 2015-2016

Aktuelle for kunngjøring med søknadsfrist 15. september 2015 etter informasjon mottatt fra lærestedene:

- Kirkens og prestens samfunnsrolle – kirke, etikk, samfunn (MF/TF/PF)
- Kasualia og sjelesorg – prostibasert (MF)
- Dialogisk menighet (TF/PTS/Kirkelig dialogcenter)
- PKU (MF m.fl.)

BM-6/15 Vedtak:

1. Det fremlagte prosessnotat med forslag til innholdsmessige prioriteringer og oppgavefordeling mellom nasjonale og regionale nivå legges til grunn for videre arbeid med utvikling av års- og treårsplaner for kursvirksomheten.
2. Bispemøtet tar de fremlagte planer for kunngjøring sommer 2015 til orientering med de merknader som kom fram i møtet.

BM 7/15 Biskopens tilsynstjeneste

Bispemøtet har besluttet å utarbeide en tekst som beskriver biskopens tilsynstjeneste slik den framstår i Den norske kirke i dag, med ansatser til hvordan tilsynstjenesten bør utvikles videre i lys av de endringer som for øvrig skjer i kirkens organisering.

BM-7/15 Vedtak:

Saken ble drøftet. Teksten bearbejdes videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet, og tas opp til behandling på bispemøtet i oktober 2015.

BM 8/15 Olavstipend - utlysning

I 2014 fikk Bispemøtet overdratt ansvaret for forvaltningen og tildeling av Olavstipendet. På dette grunnlaget fastsatte Bispemøtet i sak BM 27/14 en arbeidsplan for forvaltningen av stipendet, samt retningslinjer for tildeling og utforming av søknad.

BM-8/15 Vedtak:

Bispemøtet vil for 2016 lyse ut 2 stipender, hver på 6 mnd/kr 50.000. Søknadsfrist settes til 1. juni 2015. Prosedyre for behandling av søknadene følger arbeidsplan fastsatt av Bispemøtet i sak 27/14.

For 2016 ønsker Bispemøtet søknader som kan belyse problemstillinger innenfor følgende temaområder:

- 1) *Hvorfor skal barnet bringes til dåpen?
Om luthersk dåpsforståelse.*
- 2) *Om Luthers spiritualitet i dag.*

BM 9/15 Utenlandske prester

I Den norske kirke tilsettes det i dag mange prester med utenlandsk bakgrunn. Spesielt i de nordlige bispedømmene er andelen utenlandske prester høy. For Den norske kirke er dette i utgangspunktet en stor berikelse. Utenlandske prester bidrar til å avhjelpe utfordringer knyttet til rekruttering, og sikrer en forsvarlig prestedekning særlig i lokalsamfunn hvor prestesøkingen er lav. De bringer også med seg erfaringer og kunnskaper fra andre kulturer/land som både utfordrer og beriker vårt eget kultur- og menighetsliv.

Samtidig er det en del utfordringer knyttet til utenlandske presters tjeneste, blant annet relatert til språk og kulturforskjeller. Det vil således være viktig å etablere gode rutiner for vurdering i forkant av tilsetning, slik at man sikrer at alle prester oppfyller alminnelige vilkår for prestedetjeneste. I tillegg bør det vurderes muligheter for kursing og utdanning av utenlandske prester.

BM-9/15 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter at utenlandske prester må ha gjennomført og bestått test i norsk språk, høyere nivå, ved Folkeuniversitetet eller annen læreinstitusjon, for å kunne tilsettes som prest i Norge.

Bispemøtet drøftet forslag til brosjyre om utenlandske prester. Brosjyren skal tjene som felles informasjonsmaterieil for organer som er involvert i tilsettingsprosesser. Brosjyren bearbejdes etter de innspill som fremkom i møtet og sendes deretter til bl.a. bispedømmerådene, Kirkerådet, Kirkens arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, tjenestemannsorganisasjonene og fakultetene.

BM 10/15 Økonomi og forskjeller

Én konkret foranledning for saken er at kulturminister Thorhild Widvey under et besøk sammen med en norsk kirkelegasjon til KV's hovedkontor i fjor, utfordret med spørsmålet om «hva gjør kirken med alle de som er på trygd i arbeidsfør alder og hva gjør kirken med alle de ungdommer som dropper ut av skolen?» Spørsmålet setter fokus på kirkens diakonale engasjement i møte med bestemte grupper, men bør også ses i sammenheng med tematikken om fattigdom, utenforskap og tiltagende økonomiske forskjeller på nasjonal og global basis.

Temaet ble også berørt i åpningsforedraget ved årets Bispemøte etter gudstjenesten i Oslo Domkirke. Foredraget ble holdt av biskop Tor B. Jørgensen med tittelen: *Styrer vi mot et forskjells-Norge? Kirken, økonomien og nestekjærligheten.*

BM-10/15 Vedtak:

Spørsmålene om økonomi og forskjeller følges opp i tråd med de innspillene som kom fram i møtet.

Det vises for øvrig til punkt 2 i uttalelsen «Kirkens kall, tall og forpliktelse» sak BM 3/15.

BM 11/15 Valg av arbeidsutvalg

Bispemøtets arbeidsutvalg velges for to år av gangen, jf forretningsorden § 9.

Det skal velges visepreses, medlem av arbeidsutvalget, samt vararepresentant til arbeidsutvalget.

Biskop Tor B. Jørgensen og biskop Solveig Fiske var på forhånd anmodet om å forberede et forslag til valg, og la frem et forslag i møtet.

BM-11/15 Vedtak:

Bispemøtet velger biskop Halvor Nordhaug og biskop Atle Sommerfeldt til medlemmer av arbeidsutvalget for perioden 2015-2016.

Bispemøtet velger biskop Halvor Nordhaug til visepreses for perioden 2015-2016.

Bispemøtet velger biskop Stein Reinertsen til vararepresentant til arbeidsutvalget for perioden 2015-2016.

BM 12/15 Erfaringsdeling – lederutvikling; ordinasjon

Drøftingen går inn i rekken med erfaringsutvikling og lederutvikling – denne gang over temaet ordinasjon og ordinasjons-samtalen.

BM-12/15 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 13/15 Møteplan

BM-13/15 Vedtak:

Det fastsettes følgende møteplan for Bispemøtet. Dato for møter i Kirkerådet og Kirkemøtet til orientering.

2015

Januar 29.-30. KR

Februar 09.-13. BM, Oslo

Mars 19.-20. KR

April 09.-15. KM

Mai 19.-20. BM, Molde

Juni 11.-12. KR

September 14. BM, Gardermoen kl. 0900-1600

September 16.-18. KR Ferdigstille saker for BM behandling

Oktober 5.-9. BM, studietur til Tyskland

Oktober 26.-30. BM, Oslo

Desember 03.-04. KR Endelig behandling av KM saker

2016

Januar 28.-29. KR

Januar 11. BM, Gardermoen – ekstraordinært

Februar 15.-19 BM, Oslo uke 7

Mars 14.-15. KR

April 06.-13. KM

Juni	09.-10.	KR Behandling av saker som skal til BM
Juni	27.-1/7	Nordisk bispemøte, Gotland, Sverige
September	12.-13.	BM Behandler liturgi/læresaker til KM
Oktober	05.-07.	KR Endelig behandling av KM-saker
Oktober	17.-21.	BM, Oslo uke 42
November		
Desember	08.-09.	KR

2017

Januar	24.	KR Dersom det er behov avholdes det møte
<i>Januar/feb</i>	<i>25.-01.</i>	<i>KM</i>
Mars	6.-10.	uke 10, BM, Oslo
Mars	16.-17.	KR
Juni	08.-09.	KR Behandling av saker som skal til BM
September	11.-12.	BM Behandler liturgi/læresaker
Oktober	04.-06.	KR Endelig behandling av KM-saker
Oktober	16.-20.	uke 42, BM, Oslo
Desember	07.-08.	KR

2018 (Turnus tilsvarende 2017)

BM 14/15 Møte med statsråden

Statsråd Thorhild Widvey var invitert til Bispemøtet og det ble samtalt om følgende tema:

1. Søndagsåpne butikker

Regjeringen vil endre lovgivningen og åpne for søndagsåpne butikker. Både LO og NHO har markert motstand, og en spørreundersøkelse publisert i Klassekampen viser at flertallet i befolkningen også er i mot. Bispemøtet ga en uttalelse i 2013 (sak BM 29/13), som gikk imot søndagsåpne butikker.

2. Økonomisk ulikhet og marginalisering

Under et kirkelig besøk til Geneve utfordret statsråd Widvey kirken til å jobbe med bl.a. problematikk rundt unge mennesker som faller utenfor samfunnet økonomisk og arbeidsmessig. Bispemøtet har tatt utfordringen. Under åpningsseminaret mandag 9. februar holdt biskop Tor B. Jørgensen et foredrag om dette temaet, og en av sakene på sakskartet følger opp dette og handler om økonomi og forskjeller. Hva tenker regjeringen om utviklingen av forskjeller i samfunnet, og hvordan virker

regjeringens politikk (skatt, midlertidige ansettelser m.v.) for å inkludere og unngå marginalisering og utenforskap?

3. Ekstremisme og dialog

Politisk og religiøs ekstremisme finnes i mange varianter, og synes å være på fremmarsj mange steder i verden, også i Norge. Hvordan møter vi dette? Hva kan ulike aktører gjøre?

4. Asylpolitikken med henblikk på troskonvertitter

BM 15/15 Saker til Kirkemøtet 2015

Kirkerådet har fastsatt følgende saksliste for Kirkemøte 2015:

KM 1/15	Innstilling fra protokollkomiteen
KM 2/15	Valg og oppnevninger Valg av dirigentskap Valg av tellekorps Fordeling av medlemmer på komiteer Valg av komiteledere Valg av nominasjonskomite for KM 2016-2020
KM 3/15	Orienteringssaker
KM 4/15	Den norske kirkes grunnlag
KM 5/15	Utprøving av liturgisk musikk
KM 6/15	Vigsling og liturgisk drakt for kantor
KM 7/15	Undervisningstjenesten i Den norske kirke
KM 8/15	Statsbudsjettet 2016. Tilskuddsforvaltning
KM 9/15	Kirke og helse
KM 10/15	Staten og Den norske kirke – et tydelig skille. Høring
KM 11/15	Mindre endringer i Kirkemøtets forretningsorden
KM 12/15	Forskrift om ordning for døvemenigheter og døveprestetjenesten
KM 13/15	Opprettelse av samisk menighet i sørsamisk språkområde – permanent ordning
KM 14/15	Prinsipper for kirkebygg
KM 15/15	Regler for bruk av kirkene
KM 16/15	Regler om liturgisk inventar og utstyr
KM 17/15	Regler for bruk av kirkens klokker

BM-15/15 Vedtak:

Bispemøtet har merket seg saken om «Den norske kirkes grunnlag», og forstår denne saken slik at Kirkemøtet inviteres til å bekrefte og videreføre det konfesjonelle grunnlag som alltid har vært identifiserende for vår kirke. Bispemøtet imøteser et nært samarbeid med Kirkerådet i det videre arbeidet med denne saken.

BM 16/15 Saker fra Mellomkirkelig råd

Generalsekretær i Mellomkirkelig råd, Berit Hagen Agøy, orienterte fra arbeidet i Mellomkirkelig råd.

Følgende saker ble trukket frem særskilt:

- WCC Pilgrimage of Justice and Peace – Dnks bidrag og utfordringer
- WCC sentralkomiteemøte i Norge i juni 2016
- Økumenisk samarbeid i Midtøsten og situasjonen for kristne
- KV-dokumentet «The Church – towards a common vision.» Høringsprosessen i Den norske kirke. Mellomkirkelig råd har mottatt hørings svar fra noen bispedømmerråd og fakulteter. På bakgrunn av disse vil Teologisk nemd utarbeide forslag til hørings svar på vegne av Den norske kirke. Forslaget skal oversendes Mellomkirkelig råd som avgjør videre behandling.

BM-16/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 17/15 Saker fra Samisk kirkeråd

Generalsekretær Tore Johnsen i Samisk kirkeråd orienterte om samisk kirkeliv, teologi og kirkelig urfolksarbeid på bakgrunn den vedtatte Strategiplanen for samisk kirkeliv.

Følgende tema ble omtalt:

- Overordnede perspektiver: Det kirkelige urfolksarbeidet / KV
- Samiske kirkedager
- Samlingsbasert samisk ungdomsarbeid
- Samisk konfirmantleir
- Videreutdanning: Religion og livstolkning i Sápmi – før og nå
- Bruk av samisk språk og oversettelsesarbeid

- Forsoningsprosjekt
- Behov for betjening samisk kirkeliv i Sør-Norge

BM-17/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 18/15 Oppnevninger

Det forelå oppgave med å oppnevne kandidater til flere verv.

BM-18/15 Vedtak:

Styret i Norges Kristne Råd

Bispemøtet re-oppnevner preses til representant i styret for Norges Kristne Råd for perioden fra Rådsmøte 2015 til Rådsmøte 2017. Som vara re-oppnevnes visepreses, for samme periode.

Rådsmøtet til Norges Kristne Råd

Bispemøtet re-oppnevner preses til representant i Rådsmøte til Norges Kristne Råd for perioden fra Kirkemøtet 2016 til Kirkemøtet 2020. Som vara re-oppnevnes visepreses, for samme periode.

Kirkens Nødhjelps representantskap

Bispemøtet re-oppnevner Nord-Hålogaland biskop til medlem i Kirkens Nødhjelps representantskap for perioden fra Representantskapsmøte 2015 til Representantskapsmøte 2019. Som vara oppnevnes domprosten i Tromsø, for samme periode.

Katolsk-luthersk samtalegruppe (KATLUSA)

Bispemøtet re-oppnevner Oslo biskop som representant til KATLUSA for perioden 2015 tom 2018.

Kirkens landsfond

Bispemøtets re-oppnevner generalsekretæren som representant til Kirkens landsfond for perioden 2015 til 2018.

Tilleggsgevnefondet

Bispemøtet re-oppnevner Oslo biskop og generalsekretæren som representanter til Tilleggsgevnefondet for perioden 2015-2018.

Fagråd for ABV

Bispemøtet oppnevner Møre biskop som leder til det nye Fagråd for ABV for perioden 2015-2019. For øvrig oppnevnes Jan Ivar Vorren, Inger Jeanette Enger og Marit Bunkholt.

Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU)

Bispemøtet re-oppnevner Bjørgvin biskop til representant til SEU for perioden 2015-2016.

IKOs representantskap

Bispemøtet re-oppnevner Agder og Telemark biskop til representant til IKOs representantskapsmøte for perioden 2015-2018.

Styret for Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN)

Bispemøtet oppnevner Sør-Hålogaland biskop som representant til styret for Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN) for perioden 2015-2018. Nord-Hålogaland biskop oppnevnes som vara for samme periode.

Der ikke annet fremgår, er domprosten vara for den aktuelle biskop.

Kirkens kall, tall og forpliktelse

UTTALELSE SAK BM 3/15

Bispemøtet har drøftet noen sider ved Den norske kirkes visjon «Mer himmel på jord».

1. Ett av temaene har vært strategiske perspektiver, på bakgrunn av tilstandsrapporten for Den norske kirke 2014. Tallmaterialet viser at kirken har mange utfordringer. Bispemøtet har hatt en særlig oppmerksomhet på det forhold at færre bringer sine barn til dåp. Tallene forteller samtidig om økt deltakelse i nattverden, og at stadig flere deltar i konfirmasjonsgudstjenestene.

Seertallene på NRK under det direktesendte programmet hvor salmeboken ble sunget gjennom fra begynnelse til slutt, forteller om et mangfoldig troens språk som gjenkjennes av folk flest og gir tilhørighet.

2. Jesus ga kirken et oppdrag om å fremme frihet og rettferdighet for alle. Å være lydige mot dette kallet, innebærer at vi er lydhøre i møte med den urettferdighet som preger vår virkelighet i dag.

Bispemøtet registrerer økende ulikheter i vårt samfunn. Dette er dokumentert gjennom mange undersøkelser og rapporter. Som biskoper møter vi jevnlig lokalsamfunn, blant annet under visitaser. Vi kan bekrefte at større forskjeller utvikler seg i Norge, med den kon-

sekvens at mange opplever å falle utenfor i samfunnet. Økende ulikhet, ekstrem overflod, marginalisering og fattigdom utfordrer på en grunnleggende måte menneskers gudgitte likeverd og visjonen om et samfunn der alle kan leve i trygghet. Sammen har vi ansvar for å fortsette utviklingen av et samfunn som inkluderer alle. Våre politiske folkevalgte lokalt, regionalt og nasjonalt har et særlig ansvar for å lede denne prosessen. Kirken har også et ansvar.

Vi er tilfreds med at regjeringen har trukket forslaget om å forby tiggging, og vi vil henstille kommunene om å la være å vedta et lokalt tiggerforbud.

Bispemøtet mener at den økende ulikheten må få betydelig større oppmerksomhet, drøftes i en bred, samfunnsmessig kontekst og føre til handling. Vi vil selv fortsette å delta i dette arbeidet.

I den kristne kirke viser Gud oss gjennom Jesus Kristus hvem han er.

Kirken er stedet der troen forankres, kjærligheten har sin kilde og håpet lever.

Protokoll Bispemøtet

19.-20. MAI 2015

ANGVIK GAMLE HANDELSSTED, MOLDE

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

19/15	Orienteringssaker
20/15	Revisjon av regelverk for Veien til prestedtjeneste
21/15	Høring – Veivalg for fremtidig kirkeordning
22/15	Privat prestedtjeneste
23/15	Etter Kirkemøtet 2015
24/15	Prosedyre for tildeling av Olavstipend – revisjon
25/15	Høring – Ny organisering av PTS

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

BM 19/15 Orienteringssaker

1. Nådens fellesskap – vigslingsforståelse
2. Kommunitetsliv i Norge – rapport om Engen kloster
3. Fridagsreglement for prester – oppsigelse av avtale
4. Personalsaker
5. Filminnspilling i kirkerommet
6. Klimapolitikk
7. Saksbehandling ved bispenominasjon
8. Yrkesetiske retningslinjer for prester

BM-19/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 20/15 Revisjon av regelverk for Veien til prestedtjeneste

Styringsgruppen for VTP arbeider med å revidere regelverket for Veien til Prestedtjeneste, jf. sak VTP 7/15. I den forbindelse har det blitt utarbeidet et forslag til revisjon av regelverk og rutinebeskrivelser for VTP-programmet.

Det er flere grunner til at regelverket nå foreslås revidert. For det første er gjeldende regelverk forholdsvis gammelt, noe som blant annet gjør at regelverket ikke lenger fullt ut samsvarer med det som er nåværende praksis og rutiner for driften av programmet. En viktig del av revisjonsarbeidet vil derfor være å utarbeide et regelverk som gjenspeiler den praksis som nå gjelder.

For det andre framstår regelverket i dag noe uoversiktlig og vanskelig å sette seg inn i. En av grunnene til det er at det i dagens regelverk ikke er laget et tilstrekkelig skille mellom det som på den ene siden er regelverk i streng forstand og det som på den andre siden er veiledninger, rutiner og retningslinjer.

Det foreliggende forslag til regelverk og rutinebeskrivelser for Veien til prestedtjeneste har som mål å etablere et tydeligere skille mellom hva som er regler i streng forstand og hva som er veiledninger og rutinebeskrivelser til hjelp for saksbehandlere i det daglige arbeidet.

Forslaget innebærer følgende hovedendringer:

- Det opprettes ett sett med Grunnregler. Disse omfatter alle nødvendige bestemmelser for at VTP – programmet skal kunne driftes. Regelverket klargjør ansvarsforhold mellom ulike organer og tydeliggjør hvem som har ansvar for hva. Grunnreglene fastsettes av Bispemøtet.
- Utover regelverk opprettes et veiledningshefte til VTP-programmet. Dette inneholder alle nødvendige veiledninger, rutinebeskrivelser og retningslinjer. Veiledningshefte utarbeides administrativt i Bispemøtets sekretariat, i dialog med styringsgruppen.

BM-20/15 Vedtak:

Bispemøtet drøftet det fremlagte forslaget til forenkling av regelverk for VTP og det foreslåtte veiledningsheftet til VTP. Bispemøtet gir sin tilslutning til forslagene om forenklinger i regelverket, og fastsetter etter dette nye grunnregler for VTP som foreslått.

BM 21/15 Høring – Veivalg for fremtidig kirkeordning

Saken om «Veivalg for fremtidig kirkeordning» er sendt på bred høring til menighetsråd, fellesråd og andre kirkelige organer og organisasjoner. Bispemøtet er høringsinstans og vil behandle sak om felles høringsuttalelse på bispemøtet 19.-20. mai 2015. Samtidig skal det utarbeides uttalelser innenfor det enkelte bispedømme. Etter en feil i utsendingen har saken fått ny søknadsfrist satt til 4. juni. Det forelå forslag til høringsuttalelse fra Bispemøtet.

BM-21/15 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter den fremlagte høringsuttalelse med de endringer som framkom i møtet. Høringsuttalelsen vedlegges protokollen.

BM 22/15 Privat prestetjeneste

I den senere tid har det i ulike medier blitt meldt om prester som gjennom egen privat virksomhet har tilbudt prestetjeneste og kirkelige handlinger mot betaling. En slik virksomhet reiser flere teologiske og kirkerettslige spørsmål vedrørende prestetjenesten. En grunnleggende problemstilling i denne sammenheng blir hvorvidt prestetjenesten kan forstås som en «privat virksomhet.»

Saken ble drøftet på bispemøtet i februar 2015. Det fremkom et ønske om å utarbeide et notat som løfter frem aktuelle regler og forskrifter til saken.

BM-22/15 Vedtak:

Saken følges opp videre av sekretariatet og arbeidsutvalget, og fremmes for ny behandling på et senere bispemøte.

BM 23/15 Etter Kirkemøtet 2015

Etter Kirkemøtet 9.-15. april 2015 kan følgende oppsummeres som oppfølgingspunkter for Bispemøtet:

Sak KM 4/15 Den norske kirkes grunnlag

Kirkemøtet ber om at Bispemøtet «må involveres i det videre arbeid med grunnlaget ut over det som følger av forretningsordenen» (komiteens merknader) og vedtok å be «Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å arbeide videre med Den norske kirkes grunnlag».

Sak KM 6/15 Vigsling og liturgisk drakt for kantor

Kirkemøtet vedtok en formulering som i realiteten innebærer at vigsling av kantorer (fortsatt) skal være obligatorisk. Det ble også vedtatt at det skal «settes inn egnede tiltak for å styrke bevisstgjøring om og praktisering av ordningen». Slike tiltak vil formodentlig berøre biskopens tjeneste, og det bør antakelig utvikles tiltak fra biskopens side for å komme dette i møte.

I et eget punkt ber Kirkemøtet Bispemøtet om å ta initiativ til å etablere en ordning for «Veien til vigslet tjeneste» for alle de vigslede stillingene i samarbeid med arbeidsgiverrepresentant

for disse stillingene. Et identisk punkt er lagt inn i sak KM 7/15 om undervisningstjenesten.

Sak KM 7/15 Undervisningstjenesten i Den norske kirke
Vedtaket er i all hovedsak i samsvar med de viktigste signalene gitt fra Bispemøtet. I dette ligger bla understrekningen av at sakramentsforvaltning er lagt til prestetjenesten og ikke er en del av de oppgaver som er tillagt katekettjenesten. Kateketer kan likevel gis særskilt fullmakt til å forrette nattverd i særlige tilfeller. Det ble vedtatt at retningslinjene for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner skal oppdateres i lys av gudstjenestereformen og undervisningstjenestens plass i gudstjenesten.

BM-23/15 Vedtak:

Bispemøtet ber om at arbeidsutvalget følger opp de saker fra Kirkemøtet som vil få betydning for biskopenes tjeneste i tråd med de innspill som fremkom i møtet.

BM 24/15 Prosedyre for tildeling av Olavstipend - revisjon

Revisjon av regelverk for Olavstipend

Bispemøtet har fastsatt regelverk og arbeidsplan for forvaltningen av Olavstipendet, jf sak BM 27/14. Etter gjeldende ordning er det Bispemøtets plenum som fatter vedtak om tildeling av Olavstipendet etter innstilling fra Bispemøtets arbeidsutvalg.

I forbindelse med utlysningen av Olavstipendet for 2016 er det fremkommet et ønske om å markere tildelingen av Olavstipendet ved åpningen av Bispemøtets oktobermøte i 2015. Vedtak om tildeling må da skje før biskopene samles i plenum til møte.

Dersom tildeling av Olavstipend skal skje ved bispemøtets åpning, kreves en revisjon av gjeldende arbeidsplan. Revisjonen vil innebære at Bispemøtets arbeidsutvalg bemyndiges til å fatte endelig vedtak om tildeling av stipendmidler før bispemøtets åpning.

BM-24/15 Vedtak:

Bispemøtets arbeidsutvalg gis fullmakt til å fatte endelig vedtak om tildeling av Olavstipend. Arbeidsplanen revideres i tråd med dette.

BM 25/15 Høring – Ny organisering av Det praktisk-teologiske seminar

Departementet har sendt på høring et forslag om ny organisering av Det praktisk-teologiske seminar (PTS) og Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN). Biskopene og Kirkerådet er blant høringsinstansene. Bispemøtet er ikke høringsinstans. Sakens karakter og betydning gjør det naturlig at biskopene drøfter dette sammen i et bispemøte i forkant av biskopenes separate høringsuttalelser.

Bakgrunnen for høringen er forvaltningsreformen for et tydelig skille mellom stat og kirke med etablering av Den norske kirke som eget rettssubjekt og virksomhetsoverdragelse av kirkelig personell som i dag er statstilsatte. Etter reformen vil det ikke være naturlig at Kongen ved departementet driver et eget presteseminar. Presteseminalet kan derfor enten avvikles, eller overdras til annen eier evt med et noen endret formål.

Departementet foreslår at PTS overføres til Universitetet i Oslo og innlemmes i det teologiske fakultet. PTS vil da ikke ha noe eget styre, men vil kunne organiseres som en egen fagenhet innenfor det teologiske fakultet. Det eksisterende fagmiljøet på PTS beholdes samlet, og TF tilføres praktisk-teologisk kompetanse som de ikke besitter i dag. Det samlede studietilbudet ved TF vil derfor styrkes, og bli likere det som er ved MF og MHS.

Departementet foreslår videre at KUN overdras til Den norske kirke, og dermed videreføres som en egen kirkelig eid utdanningsinstitusjon. Tanken er at cand. Theol.-graden som nå i realiteten tilbys fra Universitetet i Tromsø og KUN i fellesskap, faglig godkjent av TF/UiO, er et arbeid som skal videreføres.

Bispemøtet drøftet saken om fremtidig organisering av PTS på møtet 22.-23. Mai 2014.

BM-25/15 Vedtak:

Bispemøtet drøftet saken.

Protokoll Bispemøtet

14. SEPTEMBER 2015
GARDERMOEN

Saksliste

Saksnr.	Sakstittel
26/15	Orienteringssaker
27/15	Kirkeordning
28/15	Kirkens tilsynstjeneste
29/15	Studietur til Tyskland
30/15	Vigselsliturgi for likekjønnede

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Tor Singaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Olav Øygard, Nord-Hålogaland

Forfall:
Ingeborg Midttømme, Møre
Per Arne Dahl, Tunsberg

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

BM 26/15 Orienteringssaker

1. Henvendelse fra LHBT-prester, PF og Teologene
2. Boligordning for prest og biskop
3. Arbeidstid for prester
4. EVU-satsing foran reformasjonsmarkeringen
5. Rapport fra Klimapilegrim 2015
6. Henvendelse fra Menighetsfakultetet
7. Henvendelse fra Det norske bibelselskap
8. Flyktningekrisen

BM-26/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering. Det ble laget en uttalelse i forbindelse med situasjonen i Syria og flyktningekrisen. Se uttalelse side 28.

BM 27/15 Kirkeordning

Dokumentet «Veivalg for fremtidig kirkeordning» har vært på høring. Saken følges opp på Kirkerådets møte i september og i desember. Deretter fremmes saken for Kirkemøtet i april 2016. Bispemøtet bør uttale seg til saken på oktobermøtet 2015.

Til dette møtet vil Kirkerådets direktør presentere dokumentet som legges frem for første gangs behandling i Kirkerådet 16.-18. september 2015.

BM-27/15 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 28/15 Kirkens tilsynstjeneste

Det vises til Bispemøtets tidligere behandlinger av saken om en kommende uttalelse om «Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning».

BM-28/15 Vedtak:

Saken ble drøftet. Teksten bearbeides videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet, og legges frem for behandling på bispemøtet i oktober 2015.

BM 29/15 Studietur til Tyskland

Som forberedelse legges det opp til å lese EKD-dokumentet «Rechtfertigung und Freiheit». Det foreligger også i en engelsk oversettelse. Teksten på ca 100 små sider er utarbeidet av en ad hoc-kommisjon, og er blitt gjenstand for en nokså heftig debatt i Tyskland.

BM-29/15 Vedtak:

Opplegg for studietur til Tyskland ble tatt til orientering.

BM 30/15 Vigselsliturgi for likekjønnede

Bispemøtet drøftet situasjonen rundt spørsmålet om vigselsliturgi for likekjønnede.

BM-30/15 Vedtak:

1. Bispemøtet oversender et brev til Kirkerådet med anmodning om at det forberedes en sak om likekjønnet vigsel til behandling på Kirkemøtet 2016. Preses orienterer også om dette på Kirkerådets møte 16.-18. September 2015.
2. Bispemøtet drøfter saken videre, med sikte på å fremme et konkret forslag til vedtak for Kirkemøtet 2016.

Nestekjærlighet og gjestfrihet

UTTALELSE SAK 26/15

Nå blir hele Europa testet på styrken i våre verdier om alle menneskers verdighet og rettigheter. Det er en prøve på våre humanistiske verdier.

Vi utfordres til å være et land som viser barmhjertighet, nestekjærlighet og gjestfrihet, og til å gi av vårt eget for å lindre andres nød. Den frivillige mobiliseringen er av største verdi. Det gjør dypt inntrykk å se hva mennesker gjør ved stor innsats for å gi dem som er på flukt, trygghet og håp om fremtid.

Alle kan gjøre noe: Ved å støtte lokale tiltak, i samarbeid med myndighetene, ved oppfinnsomt å stille opp i nabolag og menigheter og foreninger, og invitere flyktninger inn. Slik kan vi bidra til at mennesker fatter mot for neste dag.

Vårt ansvar er ta medmennesker på flukt inn i våre felleskap. Vi kan alle vise gjestfrihet og omsorg for dem som nå blir en del av vårt lokalmiljø. Kirkerom og menighetshus kan åpnes for samvær og omsorg for barn og voksne.

Bispemøtet vil uttrykke anerkjennelse for det arbeidet Kirkens Nødhjelp gjør i Syria, i nabolandene og i Europa.

Vi er takknemlig for den store innsatsen som offentlige instanser og det norske folk nå viser. Både regjeringen og kommunene må samtidig ta større ansvar for å ta i mot den strømmen av mennesker som søker beskyttelse. Norge må aktivt delta i arbeidet med å få til en håndtering av situasjonen i Europa.

Bispemøtet oppfordrer Den norske kirkes menigheter til å støtte Kirkens Nødhjelp og de andre organisasjonene i den nasjonale dugnaden som arbeider hardt for å lindre nød. Vi må være tilstede for flyktningene gjennom å gi penger, gjennom forbønn og ved å vise medfølelse og nestekjærlighet.

Protokoll Bispemøtet

26.-30. OKTOBER 2015
VOKSENÅSEN HOTELL, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 31/15 Orienteringssaker
- 32/15 Kirkeordning
- 33/15 EVU-saker
- 34/15 Åndelig veiledning
- 35/15 Religionsteologi
- 36/15 Uttalelse: Kirkelig tilsyn i lys av ny kirkeordning
- 37/15 Sak til Kirkemøtet 2016
- 38/15 Kontaktmøter
- 39/15 Erfaringsdeling
- 40/15 Veien til vigslet tjeneste
- 41/15 Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner
- 42/15 Særskilte pretekster
- 43/15 Temagudstjenester
- 44/15 Høringsuttalelser – The Church
- 45/15 Oppnevninger

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Erling J. Pettersen Stavanger
Atle Sommerfeldt Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
David Gjerp, Tunsberg

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*
Inge Westly, *seniorrådgiver*
Helge K. Nylenna, *seniorrådgiver*

Gjester

Ann-Helen Fjelstad Jusnes, *prost*
Jens-Petter Johnsen, *direktør*
Paul-Erik Wirgenes, *avdelingsdirektør*
Ole-Inge Bekkelund, *avdelingsdirektør*
Domprostene

De emeriterte biskopene var invitert til lunsj tirsdag 27. oktober.

Prost Ann-Helen Fjelstad Jusnes, som er tilsatt som ny biskop i Sør-Hålogaland, var gjest ved møtet 28. oktober.

Domprostene var invitert til samtale 29. oktober.

BM 31/15 Orienteringssaker

1. Arbeidstid for prester
2. Kirkevalget 2015
3. Fra Fagråd for arbeidsveiledning
4. Revisjon av dåpsliturgien
5. Fra KLK 14. oktober 2015
6. Innføringskurs for nye proster
7. Fra arbeidet i Nådens fellesskap
8. Nesten-presten
9. Sykehuspresttjenesten
10. Personalsak
11. Situasjonen for Evangelical Lutheran Church of Jordan and the Holy Land

BM-31/15 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 32/15 Kirkeordning

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet tre høringsaker til uttalelse. Videre forelå det et notat om fremtidig organisering av Mellomkirkelig råd, samt dokumentet «Veivalg for en fremtidig kirkeordning».

BM-32/15 Vedtak:

Det vises til Kirkerådets oversendelse av tre saker knyttet til arbeidet med å forberede virksomhetsoverdragelsen pr 1.1.2017. Bispemøtet har drøftet sakene i møte 26.-30. oktober 2015. Bispemøtet vil vise til de høringsuttalelser som avgis fra den enkelte biskop, evt sammen med bispedømmerådet. Ut over dette, vil Bispemøtet kort anmerke følgende:

Fordeling av arbeidsgiverfunksjoner

1. Bispemøtet slutter seg til det grunnleggende premiss at det ved virksomhetsoverdragelsen skal gjøres så få og så små endringer som mulig i det som er gjeldende ordninger. Dette for å sikre at virksomhetsoverdragelsen skal kunne skje på en så skånsom måte som mulig. Hovedoppgaven nå er å gi distribuert myndighet en ny forankring, dvs i Kirkemøtet i stedet for Kongen.
2. Hva angår bispetjenesten, understrekes det i høringsdokumentet at det er viktig så langt som mulig å unngå en situasjon hvor biskopene underlegges Kirkerådet. Bispemøtet slutter seg til dette grunnpremiss. Dette er viktig fordi biskopene og Bispemøtet på den ene siden, og Kirkerådet på den annen side, er organer som i et ekklesiologisk perspektiv bør være uavhengige i forhold til hverandre, selv om de i et organisatorisk og økonomisk-administrativt perspektiv er forbundet tettere. Slik Bispemøtet ser det, er det avgjørende at Bispemøtet plasseres organisatorisk som en sentralkirkelig organ direkte underlagt Kirkemøtet, og ikke under Kirkerådet.
3. I vår kirkelige tradisjon er bispetjenesten en form for prestedtjeneste, og det er derfor nære forbindelseslinjer mellom prest, prost og biskop. Bispemøtet vil understreke verdien av at biskopen leder prestedtjenesten. Dette forhold har bidratt til å styrke biskopens tilsynstjeneste overfor prestene.
4. Selv om det nå bør gjøres minimalt med endringer i materiell rett, mener Bispemøtet likevel at biskopens rolle ved tilsetting av prost bør styrkes, og at vi bør bruke denne anledningen til å gjøre det. Bispemøtet er oppmerksom på de dilemmaer som oppstår på dette feltet. Vi mener likevel at det er avgjørende at biskopen har forholdsvis stor innflytelse over rekruttering av de som utgjør biskopens nærmeste medarbeidere i linje. En forsiktig styrking av biskopens rolle ved tilsetting av prost, kan være at biskopen gis anledning til å være tilstede ved intervju.
5. I forlengelsen av dette må det også gjøres en vurdering av hvordan arbeidsgiveransvaret for biskopene skal forankres i toppen. Bispemøtet slutter seg til et forslag om at Bispemøtets preses kan utøve arbeidsgiverfunksjoner overfor

biskopene, men er skeptiske til at Kirkerådets leder, enn si direktør, skal være foresatt for preses. Ett alternativ kan kanskje være å la Bispemøtets preses, som også er medlem av Kirkerådet *ex officio*, være øverste arbeidsgiver i prestelinjen. Et annet alternativ er at Bispemøtets visepreses, evt arbeidsutvalget, opptrer som foresatt i arbeidsgiverspørsmål overfor preses.

Den norske kirkes lærenemnd

Bispemøtet registrerer at mange er av den oppfatning at lærenemnda slik den i dag er konstruert, ikke er optimal.

Det avgjørende spørsmål vedrørende en lærenemnd, handler om hvilke oppgaver en slik lærenemnd skal ha. Forvaltning-savgjørelser og avgjørelser i personalsaker ligger til organer bestemt av arbeidsgiveransvaret, og kan ikke delegeres til en egen lærenemnd. I slike saker vil rollen til en lærenemnd være av rådgivende karakter.

Tilbake står teologiske stridsspørsmål hvor det handler om å avgjøre om et utsagn eller et synspunkt lar seg begrunne innenfor evangelisk-luthersk kristendomsforståelse. Da det i den lutherske tradisjon ikke finnes noe læreembete i streng forstand (magisterium), vil spørsmålet om hva som er sann, kristen tro avgjøres av de troende gjennom troens praksis. For et organisert kirkesamfunn vil offisielle uttrykk for troen skje gjennom fastsettelse av liturgi og ordninger.

På denne bakgrunn er det klart at dersom det er spørsmål om oppsigelse/avskjed av en som er tilsatt i kirken, vil det organet som har myndighet til å beslutte om oppsigelse/avskjed måtte gjøre det uten direkte bindinger fra andre organer. For å opplyse saken kan et slikt arbeidsgiverorgan innhente uttalelse fra andre. Det kan være fra andre medarbeidere, fra tilsynsorganer og fra faglige instanser. Formen for en slik uttalelse vil måtte dreie seg om det teologiske spørsmål som er omstridt, ikke forhold knyttet til en enkeltpersons tjenesteutøvelse. Det sistnevnte har selvsagt relevans i en personalsak, men kan neppe sies å være uttrykk for en læresak. Ansvar for den samlede vurdering og avgjørelsens utfall hviler imidlertid på arbeidsgiver alene.

En lærenemnd vil i en slik situasjon kun ha til formål å bidra til sakens opplysning. Innhenting av uttalelse fra en slik lærenemnd vil antakelig kunne forenkle prosessen. Samtidig er det liten tvil om at en slik lærenemnd organiserer en funksjon som allerede foreligger. Arbeidsgiverorganet vil kunne innhente den samme vurderingen fra annet hold.

Basert på slike overveielser, er det Bispemøtets oppfatning at det ikke bør opprettes en særskilt lærenemnd for Den norske kirke. Biskopen har i vår kirkeordning fått et særlig ansvar for å «ta vare på den apostoliske lære etter Guds ord og vår kirkes bekjennelse», jf Tjenesteordning for biskoper § 1. Bispemøtet er et organ som samordner biskopenes tjeneste, og dermed et sted hvor biskopen kan utøve et ansvar for kirkens lære i en kollegial dimensjon. Bispemøtet vil derfor gi sin tilslutning til modell nr 1, som innebærer at Bispemøtet opptrer som et læreorgan i kirken. Når det gjelder Bispemøtets arbeidsform, er det ingenting til hinder for at Bispemøtet kan innhente sakkyndig bistand ved behandling av enkeltsaker og bestemte spørsmål, slik det også har vært praksis for, jf bla det samlivsetiske utvalget og rapporten Sammen (2013).

Kirkemøtets budsjettreglement

Bispemøtet slutter seg i all hovedsak til det fremlagte forslag. Vi registrerer at det foreslås at Bispemøtet mottar tildelingsbrev fra Kirkerådet, etter forutgående rammevedtak i Kirkemøtet, på lik linje med bispedømmerådene. Dette er en ordning vi slutter oss til.

BM 33/15 EVU-saker

Det vises til tidligere behandling av EVU-saker i BM-sak 6/15 med redegjørelse for årshjul og plan for utvikling av fremtidig kursprofil.

I behandlingen denne gangen, inngår orientering om status for sentral kursvirksomhet og om utsendt veiledning til utvikling av regionale planer, samt drøfting av planer for utlysning våren 2016 og skisse til plan for 2016-2020.

Planer for utlysning våren 2016

1. EVU foran reformasjonsmarkeringen – (Flere aktører / 5 eller 10 stp).

Kurset tenkes som en hovedsatsing frem mot reformasjonsjubileet, og vil drøfte sentrale reformatoriske tema i sammenheng med tenkemåter i vår egen tid og prestenes arbeidshverdag.

2. Prest og teolog i praksis / PTP (10 stp./ MF/MHS/PTS)

Kurset inngår som et fast element i mastergradsprogrammet i praktisk teologi og sjelesorg, og gir innføring i ekklesiologi og PT-metode. Det arbeids nå med planer om at deler av dette kurset kan inngå som tredje og siste del av innføringsprogrammet for nye prester.

3. Dåp i Den norske kirke (10 stp, prostibasert), TF og PTS

Kurset planlegges som et prostibasert tilbud og tar utgangspunkt i kirkens utfordringer med å kommunisere dåpens betydning.

4. Pastoralklinisk utdanning (PKU, 20 stp.), MF og godkjente kurssteder.

PKU er sjelesorgfaglig prosesslæring via praksis, refleksjon, teoretisk studium og veiledning.

BM-33/15 Vedtak:

Bispemøtet tar den fremlagte redegjørelse for status i EVU-satsingen til orientering. Plan for utlysning vår 2016 og kurstilbud 2016-2020 utvikles på bakgrunn av fremlagt forslag og de synspunkter som fremkom i møtet.

BM 34/15 Åndelig veiledning

Presteforeningen har i en henvendelse datert 17.04.15 bedt Bispemøtet avklare ordninger og ansvar for den videre oppfølging av satsingen på Åndelig veiledning (ÅVL) i vår kirke. Henvendelsen har sin bakgrunn i en flerårig kontakt mellom Presteforeningen og Bispemøtet om saken, og ble i sin tid fulgt opp av Bispemøtet gjennom et møte mellom biskop Ole Chr. Kvarme og det daværende Fagråd for kristen spiritualitet og åndelig veiledning i Presteforeningen.

BM-34/15 Vedtak:

1. Bispemøtet har drøftet arbeidet med åndelig veiledning i bispedømmene. Dette tilbudet må ses i lys av ordinasjonssløftet, i sammenheng med målsettingen om presters livslange personlige og faglige utvikling, og tilgodeses gjennom ordningene som gjelder både for veiledning og kompetanseutvikling.

2. Bispemøtet vil legge til rette for et videre arbeid med spørsmålene omkring spiritualitet og åndelig veiledning i en luthersk kontekst i tråd med de synspunkter som framkom i møtet.

BM 35/15 Religionsteologi

En sak om religionsteologi vil bli fremmet til behandling for Kirkemøtet i 2016, jf Kirkemøtets vedtak i sak KM 7/12: «Kirkemøtet ber om at Bispemøtet og Mellomkirkelig råd jobber videre med spørsmål knyttet til religionsteologi, kulturforståelse og dialog, samt praktiske spørsmål om kirkens forhold til andre religioner og det flerreligiøse samfunnet».

I samråd med Mellomkirkelig råd har Bispemøtet besluttet å følge opp vedtaket ved å utarbeide en pastoral veiledning, særlig med sikte på kirkelige handlinger. Biskop Halvor Nordhaug har påtatt seg oppgaven med å utarbeide et utkast til en slik veiledning.

BM-35/15 Vedtak:

Bispemøtet takker biskop Nordhaug for arbeidet han har gjort og det fremlagte utkast som foreligger. Bispemøtet ber biskop Nordhaug bearbeide dokumentet på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Saken tas opp til endelig behandling på bispemøtet i februar 2016.

BM 36/15 Uttalelse: Kirkelig tilsyn i lys av ny kirkeordning

Det vises til Bispemøtets tidligere behandling av saken om en kommende uttalelse om «Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning».

BM-36/15 Vedtak:

Bispemøtet drøftet utkast til uttalelsen «Kirkelig tilsyn i lys av ny kirkeordning». Dokumentet bearbejdes videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet, og tas opp til endelig behandling på bispemøtet i februar 2016.

BM 37/15 Sak til Kirkemøtet 2016

Bispemøtet har i brev til Kirkerådet av 16. september 2015 bedt om at det forberedes en sak om adgang til kirkelig vigsel for likekjønnede par, jf sak BM 30/15, vedtatt i Bispemøtet 14. september. Brevet ble også lagt frem muntlig av preses under Kirkerådets møte 16.-18. september. Kirkerådet gjorde deretter et vedtak om at saken skal settes på den foreløpige saklisten. Endelig formulering av sakstittel blir fastsatt på Kirkerådets møte 3.-5. desember.

Etter høstens kirkevalg er det grunn til å tro at det vil være et flertall i Kirkemøtet for å innføre en liturgi for kirkelig vigsel av likekjønnede par. Samtidig er det ulike syn på dette spørsmålet i kirken. En utfordring for kirkelig ledelse er derfor å finne en vei fremover som tar tilbørlig hensyn til både flertall og mindretall.

Bispemøtet ønsker å bidra til at det på neste Kirkemøte kan fremmes forslag til vedtak som i størst mulig grad kan virke samlende. Et slikt vedtak må bygge på erkjennelsen av at det til tross for omfattende utredninger av sakskomplekset foreligger ulike syn på dette spørsmålet. Ytterligere teologiske utredninger vil neppe endre på dette forholdet, og ansees derfor heller ikke som nødvendig.

Bispemøtets læreuttalelse i sak BM 16/13 beskriver det teologiske grunnlaget for ulike posisjoner.

Frem mot Kirkemøtet og under Kirkemøtet må det arbeides fram en vedtakstekst som i størst mulig grad kan virke samlende.

BM-37/15 Vedtak:

Bispemøtet vil bidra til at Kirkemøtet kan gjøre et mest mulig samlende vedtak, og vil derfor foreslå at Kirkemøtet gjør et vedtak langs disse linjer:

1. Kirkemøtet erkjenner at spørsmålet om homofilt samliv og vigsel av likekjønnede par er en sak som Den norske kirke etter lange samtaler og flere utredninger ikke har lyktes å enes om.
2. Kirkemøtet viser til tidligere vedtak som understreker at uenighet i dette spørsmålet teologisk bedømt ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes. Begge syn på likekjønnet ekteskap kan gis rom og komme til uttrykk i kirkens praksis.
3. Et flertall i Kirkemøtet mener at det i tillegg til dagens liturgier for ekteskap og forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom kvinne og mann, må utarbeides tilsvarende liturgier både for ekteskapsinngåelse mellom likekjønnede og forbønn for borgerlig inngått likekjønnet ekteskap.
4. Et mindretall i Kirkemøtet ønsker ikke kirkelig vigsel av likekjønnede par fordi det strider mot deres forståelse av ekteskapet. Disse tar likevel til etterretning både Kirkemøtets sammensetning og at slike liturgier derfor vil bli utarbeidet og implementert.
5. Kirkemøtet forutsetter at liturgi for inngåelse av ekteskap og forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom likekjønnede innføres som ordinære liturgiske ordninger. Disse gjøres gjeldende i hele Den norske kirke slik at alle kirkens medlemmer får inngå ekteskap i sin lokale kirke.
6. Kirkemøtet fastslår at prester har frihet til å velge om de vil foreta vigsel av likekjønnede par eller forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom likekjønnede. Andre kirkelig ansatte bør også ha en tilsvarende mulighet til ikke å medvirke.

BM 38/15 Kontaktmøter

Kirkerådet ved direktør

Bispemøtet drøftet forberedelse til Kirkemøtet 2016 av sak om kirkelig vigsel for likekjønnede. Videre ble det samtalt om de saker som Kirkerådet har sendt på høring i forbindelse med virksomhetsoverdragelsen i 2017.

Domprostene

Utkast til uttalelse om «Kirkelig tilsyn i lys av ny kirkeordning» ble presentert og drøftet. Videre ble det samtalt om den nye arbeidstidsavtalen for prester, samt Bispemøtets forberedelse til Kirkemøtet 2016 av sak om kirkelig vigsel for likekjønnede par.

BM 39/15 Erfaringsdeling

Biskop Olav Øygard innleder til samtale om å være ny som biskop – refleksjoner etter et år i tjenesten.

Prost Ann-Helen Fjelstad Jusnes deltok i samtalen.

BM 40/15 Veien til vigsletjeneste

I KM sak 7/15 om undervisningstjenesten i Den norske kirke fattet Kirkemøtet følgende enstemmige vedtak: *Kirkemøtet oppfordrer Bispemøtet til å ta initiativ til å etablere en ordning for «Veien til vigsletjeneste» for de vigslede stillingene i samarbeid med arbeidsgiverrepresentant for disse stillingene.*

Spørsmålsstillingen om en «tverrfaglig vei til kirkelig tjeneste» har tidligere blitt vurdert i BM 23/06, etter en felles oppmodning fra fem institusjoner som utdanner til de ulike typer vigsletjeneste. Initiativet fra 2006 førte ikke til opprettelsen av en ordning for vei til vigsletjeneste.

BM-40/15 Vedtak:

1. Bispemøtet ber sekretariatet oppnevne en arbeidsgruppe med representanter for KA, KR, tjenestemannsorganisasjonene og de aktuelle tjenestegrupper for å utrede spørsmålet om vigslingsforberedende tiltak for tjenestegruppene diakoner, kantorer og kateketer.
2. Arbeidsgruppens mandat er å legge frem forslag til innhold, rammer, finansiering og organisering av et program for «Veien til vigsletjeneste». Programmet skal rette seg mot kateketer, diakoner og kantorer. Arbeidsgruppen bes særskilt vurdere sammenhengen mellom TVVT og VTP.

3. Bispemøtet forutsetter at arbeidsgruppen kan starte opp arbeidet tidlig i 2016, og ber om at arbeidet ferdigstilles innen utgangen av 2016.
4. Arbeidsgruppens innstilling behandles av Bispemøtet.

BM 41/15 Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet en sak om revisjon av retningslinjene for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner. Saken er en oppfølging av sak KM 07/15 Undervisningstjenesten i Den norske kirke, som ber om at retningslinjene for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner blir revidert.

De senere årene har både diakontjenesten og undervisningstjenesten blitt utredet når det gjelder tjenesteforståelse, vigsling og liturgisk bekledning, jfr. sakene KM 09/11, 08/13 og 07/15. Et viktig premiss for forståelsen av diakontjenestens egenart relatert til prestedtjenesten, ble gitt av Bispemøtet i BM sak 3/10.

Gjeldende retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner ble vedtatt før innføringen av gudstjenestereformen, og korresponderer ikke lenger med den terminologi som nå brukes om samarbeid, ansvarsforhold og medarbeidere i gudstjenesten.

BM-41/15 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet det oversende forslag til nye retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner. Det har utvilsomt vært et behov for å ajourføre retningslinjene ut fra den utvikling som har skjedd i kirken de senere år, og i den forbindelse ganske særlig den omfattende revisjon av gudstjenesteordningen.

For Bispemøtet er det avgjørende at kirkens ulike tjenester utvikles i tråd med sin grunnleggende identitet og egenart. Kateket-tjenesten er kirkens undervisningstjeneste, og har som særlig proprium undervisning, trosopplæring og kateketikk. Diakontjenesten er kirkens ordnede uttrykk for omsorg og nestekjærlighet.

Bispemøtet ser det som naturlig og ønskelig at både diakontjenesten og katekettjenesten synliggjøres i menighetens gudstjenesteliv. Dette er én måte hvor det diakonale og det kateketiske ved kirkens liv kan synliggjøres. Det må balanseres rett mellom deltakelse i gudstjenesten og de oppgaver som står i sentrum for tjenestenes særlige oppdrag. Dette handler både om ressursbruk så vel som om å bevare tjenestenes egenart. Bispemøtet mener det fremlagte forslag gir et godt uttrykk for en rett balanse, og gir også rom for en nødvendig fleksibilitet.

Når det gjelder sakramentsforvaltning, vil Bispemøtet understreke at sakramentsforvaltningen i Den norske kirke er lagt til prestetjenesten. Bispemøtet kan slutte seg til retningslinjenes formulering om at kateket og diakon i kraft av sin vigsling er godkjent som nattverdmedhjelpere.

Til formuleringen «I særskilte tilfeller kan kateketen forvalte sakramentene innen rammen av menighetens undervisningstjeneste», vil Bispemøtet imidlertid anføre at setningen bør formuleres slik at det fremkommer hvem som avgjør når et særskilt tilfelle foreligger. Bispemøtet vil i denne sammenheng vise til Tjenesteordning for biskoper § 10 annet ledd. Bispemøtet ber derfor om at setningen i pkt 2.1.5 endres til: «Biskopen kan i særskilte tilfeller gi kateketen fullmakt til å forvalte sakramentene innen rammen av menighetens undervisningstjeneste.» Det samme gjelder for den tilsvarende setningen om diakonen i pkt 3.1.5.

BM 42/15 Særskilte pretekster

Etter behandling i Nemd for gudstjenesteliv (NFG) og Kirkerådet, er forslag til særskilte pretekster for kirkeårene 2017-2018 og 2018-2019 oversendt Bispemøtet til uttalelse.

BM-42/15 Vedtak:

Bispemøtet har ingen merknader til vedtaket.

BM 43/15 Temagudstjenester

I forbindelse med reformasjonsjubileet er det vedtatt å avholde fire temagudstjenester høsten 2017. Etter vedtak i Kirkerådet i september, er saken nå oversendt Bispemøtet til uttalelse.

31. oktober 2017 markerer 500 års-jubileet for Luthers tesar mot avlaten, og DNK har nedsatt en hovedkomité for markeringen. Komiteen har vedtatt hovedtema «Nåde» og tre undertemaer: «Frelsen er ikke til salgs», «Mennesket er ikke til salgs» og «Skaperverket er ikke til salgs». De sistnevnte temaene er hentet fra LVFs reformasjonsfeiring.

BM-43/15 Vedtak:

Bispemøtet har ingen merknader til valg av datoer eller tema. Når det gjelder 29. oktober, vil dette i praksis bli markering av reformasjonsdagen i de fleste menigheter. Bispemøtet vil derfor be om at de fastsatte tekstene for reformasjonsdagen 31. oktober fastsettes som tekster denne dagen, med Rom 1, 16-17 (prekstekst).

BM 44/15 Høringsuttalelser – The Church

Fra Mellomkirkelig råd er det oversendt forslag til høringsuttalelse til Faith and Order sitt dokument *The Church – Towards a Common Vision*.

Kirkenes verdensråds Faith and Order-kommisjon har utarbeidet dokumentet *The Church – Towards a Common Vision*, og sendt det ut til høring i medlemskirkene. Høringssvaret bearbeides på Kirkerådets møte i desember, og fremmes til behandling på Kirkemøtet i 2016.

BM-44/15 Vedtak:

Bispemøtet takker for godt høringsutkast, og har ingen vesentlige merknader til innholdet i høringsuttalelsen.

BM 45/15 Oppnevninger

Representant til styret i KUN

I brev av 16. september 2015 er Bispemøtet bedt om å nominere til styremedlem i KUN. Nåværende styre har sin funksjonstid frem til 30.11.2015, og nytt styre vil tiltre 01.12.2015. Forslagsfrist er satt til 30. oktober og oppnevning av nytt styre vil skje i Det praktisk-teologiske seminar (PTS) styremøte 27.11.2015. KUNs styre har en virkeperiode på inntil fire år.

Representant til Mellomkirkelig råd (MKR) og Samisk kirkeråd (SKR)

I brev datert 8. September 2015 er Bispemøtet bedt om å oppnevne en representant med vara blant biskopene som medlemmer i MKR og SKR. Oppnevningen skjer for en varighet av fire år, men ikrafttredelse umiddelbart etter Kirkemøtet i 2016.

Representant til Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd

Bispemøtet er i e-post av 12. oktober 2015 bedt om å oppnevne representant til Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd for perioden 2016-2019. Borg biskop har representert Bispemøtet i Teologisk nemnd inneværende periode.

Representant til styret for Det praktisk-teologiske seminar (PTS)

Bispemøtet er i brev fra Kulturdepartementet av 13. oktober 2015 bedt om å oppnevne representant med vara til styret for PTS. Oppnevningen skjer for en varighet av fire år, fom januar 2016 tom desember 2019.

BM-45/15 Vedtak:

Bispemøtet nominerer Nord-Hålogaland biskop som styremedlem i KUN, med biskopen i Sør-Hålogaland som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Stavanger biskop som rådsmedlem i Mellomkirkelig råd, med domprosten som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Nord-Hålogaland biskop som rådsmedlem i Samisk kirkeråd, med domprosten som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Borg biskop til medlem av Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd for perioden 2016-2019, med domprosten som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Hamar biskop som medlem av styret for Det praktisk-teologiske seminar for perioden 2016-2020, med domprosten som vararepresentant.

Olavstipendet 2015

Olavstipendet deles ut årlig av Bispemøtet til menighetsprester i Den norske kirke. Stipendet ble opprettet av Kirkedepartementet i 1993. Siden 2014 har Bispemøtet hatt ansvar for tildelingen. For 2015 ble det lyst ut to stipender, hver på kr. 50.000, samt permisjon med lønn for 6 måneder.

Olavstipendet for 2015 ble tildelt sokneprest Hilde Fylling til prosjektet «Hellige ord i vanlige liv» og til prost Svend Klemmetsby til prosjektet «Hvorfor de valgte bort dåpen?».

Her følger en kort presentasjon av vinnernes prosjekter.

Hellige ord i vanlige liv

PRESENTASJON AV PROSJEKTET SOM BLE TILDELT BISPEMØTETS OLAVSTIPEND 2015

AV HILDE FYLLING, SOKNEPREST I KJERRINGØY

I oktober 2014 ble jeg Bispemøtets Olavstipend. Stipendet ble tildelt til prosjektet «Hellige ord i vanlige liv» - en studie av hvordan kirkegjengere vurderer prekenen – konkret og generelt. Utgangspunktet mitt var spørsmål som jeg lenge har interessert meg for: Hva synes kirkegjengere fungerer i prekenen? Hva gjør en prekenopplevelse bedre enn en annen? Hva er forholdet mellom det presten sier i prekenen og det kirkegjengeren har med av egne erfaringer, tanker, meninger og problemstillinger? Når en prekenopplevelse blir særlig god – hva er det som gjør at den skaper mening til kirkegjengeren?

Det mest utfordrende ved dette prosjektet var å finne fram til et forskningsdesign som kunne la kirkegjengerne komme til orde uten at de var for mye styrt av meg og mine forhåndsoppfatninger. Jeg fikk metodisk veiledning av Ingrid Fylling, min søster, som har doktorgrad i sosiologi og underviser på Universitetet i Nordland, blant annet i forskningsmetode. Hun hjalp meg å skissere opp en metode som både kunne ta kirkegjengerne på alvor, og samtidig være gjennomførbar for meg innenfor rammen av 6 måneders studiepermisjon. Faglig veiledning til prosjektet fikk jeg fra rektor Stig Lægdene og førsteamanuensis Bernd Krupka ved KUN, Kirkelig Utdanning Nordnorge.

Det var viktig å ha informanter som kunne dele av sine erfaringer, tanker og meninger. Jeg satte en grense på 30 informanter, og begrenset det geografiske området til Bodø-området, Harstad-området og Tromsø-området. Å rekruttere informanter var enklere enn jeg hadde trodd. Mange syntes dette prosjektet hørt morsomt ut, og ønsket å være med. De fleste informantene

meldte seg selv, mens noen ble utfordret av meg eller andre for å få en bredde i alder, geografi, kjønn osv. Informantene ble bedt om å gå på 3 gudstjenester, og skrive i en gudstjenestedagbok om prekenen, hva de la merke til, og hvordan de vurderte virkemidlene i prekenen.

Ikke alle informantene leverte 3 tekster, og totalt fikk jeg inn 69 slike dagbøker. Tekstene spenner over en stor bredde, fra stikkordsmessige nedtegnelser, oppsummerende tekster til fortellinger fra prekenen. Tekstene ble kodet og analysert, og samlet under noen overskrifter. På grunnlag av disse, laget jeg spørsmål som jeg ville bruke i oppfølgende intervju med inntil 8 informanter. Disse ble skrevet ut, kodet og analysert, og sammen med materialet fra gudstjenestedagbøkene drøftet i forhold til faglitteratur på området.

Det forskes og skrives om prekenen både i Sverige, Danmark og Finland, og jeg har ønsket å se mitt empiriske materiale i forhold til det nyeste på forskningsfronten i våre naboland. Jeg synes det er svært interessant at funnene i min studie langt på vei samsvarer med funnene i våre naboland, blant annet i en dansk doktorgradsstudie av Marianne Gaarden fra 2014. I hennes studie ble det også gjennomført intervjuer med kirkegjengere for å få kunnskap, men hun hadde ikke skrevne gudstjenestedagbøker, som jeg hadde stor nytte av i min studie. Derimot hadde hun intervjuer med prester, noe jeg ikke hadde. Jeg ønsket primært å høre hva kirkegjengere vurderer som virkningsfullt i prekenen, og var redd for at intervju med prestene eller innhenting av deres manus, ville flytte fokus fra hva kirkegjengerne setter pris på i en preken til hva de oppfatter av prekenen.

Permisjonen min var ferdig 1. oktober, og da var studien avsluttet fra min side. Rapporten er utgitt som bok «Hellige ord i vanlige liv» i samarbeid med Kirkelig Utdanning Nord, som KUNs Årbok 2015. I tillegg til rapporten, inneholder boken også 3 artikler som respons til rapporten og studien, skrevet av Stig Lægdene og Bernd Krupka fra KUN, og domprost Herborg Finnset i Tromsø. Jeg har også utarbeidet et PowerPoint-foredrag som jeg holder for dem som er interessert, f.eks. prostier, og en fagartikkel er sendt tidsskriftet «Tidsskrift for Praktisk Teologi». Boka er å få kjøpt hos KUN i Tromsø.

Rapporten er omfattende, med 13 kapitler, og på til sammen 79 sider. I denne presentasjonen kan jeg bare ta med noen få av de funnene studien gav.

Hva er så hovedfunnene i studien? Hva har kirkegjengernes gudstjenestedagbøker og utsagn i intervjuer å fortelle om hva som gjør prekenen gode, og hvordan gode prekenen fungerer? Et viktig funn er at kirkegjengerne har forventninger til både gudstjenesten generelt og til prekenen spesielt, når de går til gudstjeneste. Kirkegjengerne ønsker å få styrke til hverdagslivet, de ønsker å bli berørt, de ønsker å møte Gud, de ønsker å bli utfordret både på holdninger og handlinger og de ønsker å ha en kulturell opplevelse og ha det hyggelig sammen sosialt. Mennesker går i kirken for å ha en positiv opplevelse. Og det gjelder både dem som går jevnlig og dem som går sjeldnere. Men kirkegien-

gerne balanserer sine forventninger mot sine tidligere erfaringer. Hvis de har erfart at akkurat den presten ikke holder så engasjerende prekenen, så er forventningene lavere, og kan få dem til å holde seg hjemme eller til å gå i en annen kirke.

Kirkegjengerne beskriver gode prekenopplevelser, hvor de har blitt engasjert, dratt inn i en fortelling eller en aktualisering, eller fått noe å tenke på videre. Særlig gode opplevelser synes det å være der deres egne tanker eller deres eget liv eller erfaringer blir aktivert. Da synes prekenen å ha fungert som en dialogisk prosess hvor presten har bidratt med noe, og de selv har hatt med sine erfaringer. Kirkegjengerne har respekt for prestens faglige autoritet, men det er likevel de selv som vurderer om det presten snakker om er relevant for deres liv og tro eller ikke.

De gode prekenopplevelsene kjennetegnes av at presten bruker enkelt språk og vanlig stemme, og at prekenen henger sammen med en tydelig rød tråd. Særlig positivt er det når presten bruker gode bilder og fortellinger, gjerne fra sitt eget liv eller egne erfaringer. Men et viktig premiss med bilder og fortellinger som fungerer er at de er gjenkjennelige for vanlige kirkefolk, og ikke hentes fram for at presten skal brife med alt hun har sett og lest. Kirkegjengerne setter også pris på at presten bruker andre Bibel-fortellinger eller andre Bibelhenvvisninger for å illustrere eller peke på sammenhenger med det som er dagens tema.

Det viktigste for en god prekenopplevelse, synes likevel å være prestens troverdighet. Det kan kanskje være overraskende, fordi en kan tenke at en preken fungerer uavhengig av den presten som holder den. Slik er det ikke. Hvis presten framstår uengasjert, «bare leser opp noe», som flere informanter sier eller hvis hun ikke våger å berøre vanskelige temaer som dagens tekst åpenbart inviterer til, oppleves det billig og uinteressant. Kirkegjengerne må se og høre at det presten snakker om er viktig for presten selv. Og det ser de veldig godt på kroppsspråket, på stemmebruk, og på om presten har gjort ordene og setningene til sitt eget.

Et overraskende funn i studien er den store enigheten mellom kirkegjengerne. Uavhengig av alder, kjønn, religiøs tilhørighet og hvor ofte de går i kirken, er de stort sett enige om hvilke prekener som fungerer. Prestestemme eller prestespråk, teoretiske utlegninger eller uengasjerte prester, vil ingen ha. Tørre foredrag eller lettvinte svar på vanskelige spørsmål vil heller ingen ha, og hvis presten mangler respekt for kirkegjengernes egne religiøse erfaringer, merkes det godt og oppleves negativt.

Jeg ønsket å gjennomføre denne studien fordi jeg har tro på prekenen som viktig ledd i gudstjenesten. Jeg tror vi trenger noen arenaer hvor vi setter ord på livet, på troen og på Gud. Jeg tror moderne mennesker trenger gode prekener som utfordrer dem til fornyet tenkning og refleksjon rundt både sitt eget liv, sin egen tro og tvil og sine Gudserfaringer. Denne studien har styrket min tro på at prekenen kan fungere slik. Den har også inspirert meg til å arbeide mer målbevisst og gjennomtenkt med prekenene. Jeg er meget takknemlig for alle kirkegjengerne som var informanter og som brukte av sin tid for at denne studien skulle kunne gjennomføres, og for at Bispemøtet hadde tro på dette prosjektet.

Hvorfor de valgte bort dåpen

PRESENTASJON AV PROSJEKTET SOM BLE TILDELT BISPEMØTETS OLAVSTIPEND 2015
AV SVEND KLEMMETSBY, PROST I NORDRE SUNNMØRE

Samtaler med 7 småbarnsforeldre som er medlemmer av Den norske kirke, men som ikke har døpt sine barn.

En aktuell undersøkelse

Dåpstallene for Den norske kirke har de siste årene vist en synkende trend, og kirken leter etter årsakene til denne tendensen. Jeg fikk muligheten til å forske på disse årsakene gjennom et Olavstipend i 2015. Jeg valgte å foreta intervjuer av foreldre til 2- og 3-åringene som ikke var blitt døpt. Foreldrene var alle medlemmer av kirken, de bodde sammen, hadde norsk opphav og de var alle bosatt i Møre og Romsdal. Dette utvalget blant kirkens medlemmer ble gjort for at det skulle være færrest mulige åpenbare og utenforliggende årsaker til at de ikke valgte å døpe barna sine. Forskningsmetoden var kvalitative intervjuer av et tilfeldig utvalg foreldre.

De fikk forholdsvis fritt formulere sine meninger og forklare sine handlinger på bakgrunn av noen sentrale spørsmål og temaer. Noen spørsmål dreide seg om bakgrunnen for foreldrenes valg. Andre var direkte knyttet til valgene rundt kirkelig dåp.

Tidlige religiøse erfaringer

Til det større bildet hører spørsmålet om informantenes egen religiøse oppvekst. Vi vet at religiøs tro og praksis i oppveksthjemmet er en av de viktigste faktorer når det gjelder egen livssynsmessig orientering senere i livet.

6 av de 7 informantene hadde en nesten sammenfallende religiøs bakgrunn - den var stort sett fraværende. De gikk aldri i kirken, selv ikke på julaften, og ellers var de i kirken kun når det var kirkelige familiehendelser som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. I deres eget hjem ble det aldri snakket om kristendom eller tro og det ble heller ikke praktisert slike ting som bordbønn eller aftenbønn. Men de deltok i de kristne livs- og dødsritualene. Og dette ble begrunnet med tradisjon – og var en selvfølge. Samtidig ville ingen av de 6 informantene kalle sin familiebakgrunn som kristen.

Samtidig hadde flere av informantene gode opplevelser av å delta i kristne aktiviteter i oppveksten utenfor hjemmet, og noen hadde bevisste kristne lærere som fikk dem til å sette pris på f.eks. bibelhistoriene. Alle informantene, så nær som én, ble konfirmert kirkelig. Felles for flere av dem er at konfirmasjonstiden ble en religiøs klargjøringstid, men slik at de ble seg bevisst ikke å ha en kristen tro. Gjennomgående for flere er at de ble seg bevisst å ha en fremmedfølelse i forhold til kirken, og denne følelsen ser i flere tilfelle ut til å ha fulgt dem siden.

Foreldrenes gudstro

«Hverken jeg eller mannen min er religiøse.» Dette utsagnet kan stå som en overskrift over 6 av 7 foreldre som ble intervjuet. For disses vedkommende betyr det at de kan karakteriseres som ateister eller agnostikere. Men noen ville heller kalle seg humanister. Allikevel tilhører ingen av dem Human-etisk forbund. De enten tror ikke på noen gud eller tror ikke at man

kan vite noe om Gud dersom han skulle eksistere. I stedet vil de si at gudstro og gudsbilder er skapt av mennesker.

Samtidig har de tydeligvis hatt såpass kontakt med tros- og kirkeliv at de har respekt for troende mennesker. En av foreldrene kunne i noen øyeblikk tenke seg en gudstro, og da formulerte hun en form for trosbekjennelse: «...da tror jeg Gud ser alle som like gode menneska. Og da blir på en måte kirka litt på sida.» Hennes menneskesyn i relasjon til Gud fører så over til et syn på dåpen som flere av informantene uttrykker: det er umulig å tenke seg at en eventuell gud skulle gjøre forskjell på døpte og ikke døpte, eller at Guds forhold til barnet skulle avhenge av foreldrenes valg av dåp eller ikke-dåp.

Man merker altså hos foreldrene et sterkt innslag av en likhetstankegang; at dåpen skulle gi noe ekstra fra Gud for den lille som blir døpt passer ikke inn i en verditenkning der alle mennesker er like.

De udøpte barna og kirken

Foreldrene hadde mange tanker om den livssynsmessige oppdragelsen. De vil lære barna at man ikke kan vite noe om Gud og «...at dem får lov til å være seg selv og kjenne på at det finnes mange svar.» Barna skal læres opp til å klare seg uten gudstro og å orientere seg i livet etter gode verdier. De må lære seg selvstendighet, åpenhet og skepsis overfor alt de møter. Men foreldrene vil støtte barna dersom barna selv finner ut at de vil tro på Gud og vil bli døpt en dag. De vil heller ikke hindre at andre påvirker barna, så lenge det skjer på en sunn måte. Det kan være i en kristen barnehage, at besteforeldre tar dem med til kirken eller ber aftenbønn med dem.

I motsetning til i deres egen oppvekst, vil de gjerne snakke med barna om tro/ ikke tro. Og det vil de ved å formidle sin åpne og spørrende holdning til de religiøse spørsmålene og lære barna at de må lære seg å leve med at mye er ubesvart.

Til tross for sin manglende gudstro, har flere foreldre hatt erfaringer med kirke og kristendom sammen med barna sine. Babysang i kirken, en kristen barnehage og skolegudstjenester hører med til det de har vært med på. Deres erfaringer er stort sett positive. Når det kristne budskapet og bibelfortellingene formildes på en god måte, lar de gjerne barna få ta del. Men man er samtidig skeptisk til det som måtte oppleves som trosformidling med et visst innslag av press.

Tanker om kirkens tro og etikk

Noen viktige spørsmål i undersøkelsen dreide seg om hvordan informantene oppfatter kirken. De fikk spørsmålet om hva de oppfatter kirken selv synes å prioritere høyest i sin formidling. Et gjennomgående svar var etikk. En av foreldrene svarte «...dem vil jo selvfølgelig framheve nestekjærligheten som det dem står for.» Enkelte nevnte også i neste omgang «troen,» «troen på den treenige Gud» eller «barnedåpen.» Men det er tydelig at de mener at kirken selv ser det som sin viktigste oppgave å prøve å være en moralsk kraft i samfunnet. Samtidig mener flere at kirken ikke lykkes i dette. Særlig fremhever alle at kirkens holdning til homofile viser at kirken i praksis stenger ute ulike grupper, og de undrer seg over at det fremdeles finnes prester og biskoper som kan si nei til å vie homofile. Flere av informantene oppfatter kirkens holdninger for dobbeltmoralske.

Ingen av informantene nevner Evangeliet eller Jesus som kirkens viktigste budskap.

Om eget medlemskap i kirken

Informantene ble spurt om sitt eget medlemskap i kirken. Flere undret seg over at de var medlemmer og innrømmet at det kanskje hadde vært konsekvent å melde seg ut. Men av en eller annen grunn hadde de ikke gjort det, og de greide ikke alltid å få tak i hvorfor. Heller ikke hadde de planer om å melde seg ut med det første.

Enkelte av informantene sa ærlig at tanken på egen begravelse i kirken var vanskelig å oppgi. En sa det slik: «...jeg tenker kanskje

at: hva blir en begravelse uten kirka?» En var inne på at det føltes trygt i tilfelle hun skulle ha tatt feil om Guds eksistens.

Kanskje har disse informantene rørt ved noe av grunnen til at så mange fortsatt blir begravet i kirken.

En annen begrunnelse overrasket noe: alle informantene var kirkelige faddere. De så på det å være fadder til et barn som sto dem nær, som en ære, og én begrunnet sitt medlemskap med at det åpnet for å kunne være fadder også i fremtiden. En av dem sa ærlig at som fadder måtte hun se bort fra kirkens eget innhold i fadderrollen, nemlig å hjelpe til med den kristelige oppdragelsen.

Når beslutningen skulle tas

Når selve valget om dåp/ikke dåp blir aktuelt for informantene, spiller den overfor nevnte fremmedfølelsen inn hos flere. Et typisk sitat: «.. en føler ikke seg hjemme..»

Et annet sentralt moment rundt valget var behovet for egen autentisitet. Til forskjell fra deres foreldregenerasjon, som i stor grad fulgte tradisjonene til tross for manglende egen tro, så velger informantene nå å være konsekvente i forhold til egen overbevisning. «Vi har .... truffet en felles beslutning på det uten påvirkning utenfra...»

Alle foreldrene fikk brev fra menigheten da de var blitt nybakte foreldre. Men de husker svært lite av brevet. Brevet har tydeligvis fungert som en påminner om muligheten for dåp, men har ikke påvirket foreldrene angående deres valg. Et annet viktig moment foreldrene legger vekt på er at de vil overlate valget om dåp til barnet selv. «..jeg ønsker at det er et valg hun skal ta, og jeg kommer til å støtte henne i det valget hun skal ta.» Barnets egen autonomi er med andre ord sentral.

Siden foreldrene ikke har noen tro selv, er det derfor ikke aktuelt å velge en tro for barnet som ikke er deres egen. De kan nemlig ikke stå for den trosopplæring som skal følge med dåpen. Samtidig vet de at dette kan være et krevende alternativ for barnet. Det kan hende at barnet blir stående ganske alene som udøpt, for eksempel i en skoleklasse i fremtiden, men foreldrene tror at de vil være i stand til å gi barnet styrke og selvstendighet nok til å kunne takle dette.

Prekener

Minnegudstjeneste for trafikkofter fra Rogaland i 2014

STAVANGER DOMKIRKE, 8. JANUAR 2015

AV BISKOP ERLING J. PETTERSEN

4. MOS 6,22-27

Kjære sørgende,

Det er med ydmykhet jeg står her sammen med dere som kjenner den dypeste fortvilelse, som er rammet direkte gjennom det å miste, gjennom å ha opplevd tap og savn. Men det er godt å være sammen om sorgen, nettopp i korsets rom. I det rommet der vi minnes, hver gang vi ser korset, ham som selv roper til sin Far:

Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?

I dette rommet kan vi høre og se at vi ikke er alene. Andre lider med oss, ber med oss og for oss, - bærer oss. I dette korsets rom hører vi Jesu egne ord: Kom til meg alle dere som strever og bærer tunge byrder og jeg vil gi dere hvile.

Jeg opplever Jesu ord som et løfte om trygghet i møte med dødens virkelighet.

En av mine venner, salmedikter Svein Ellingsen, mistet selv en fireårig datter i en trafikkuulykke. Han, som selv har kjent fraværets smerte, skriver disse linjene: I våre tunge tider er DU hos dem som lider i motløshet og savn. Hvor du er, skal vi være. Gud, gi oss kraft å bære hverandres svakhet i ditt navn.

Kjære sørgende,

Det er dét vi gjør her på vårt helligsted i kveld. I dette rommet har mange før oss funnet trøst i ordene som avslutter hver gudstjeneste. Ord som bærer gjennom de tyngste tider: Herren velsigne deg og bevare deg. Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig. Herren løfte sitt ansikt mot deg og gi deg fred. (4. Mos. 6, 22-27)

Jeg forestiller meg at Jesu ansikt var akkurat sånn: det lyste godhet og fred. Øynene hans så på alle med en ømhet og godhet som gjorde at ansiktet hans lyste. Og jeg tenker: Sånn er Guds kjærlighet. Jesu ansikt som lyser godhet inn i mørket.

En annen av mine gode venner har skrevet en tekst som jeg har tenkt mye på før denne gudstjenesten. Det er en salme, og forfatteren, Edvard Hoem, har kalt den SORGSALME.

Trø stilt der sorga herjar, la saknet finne fred.
Den største sorg er heilag. I den skal under skje.
Dei veit det, dei som sørger, at dagar kan bli år
før deira liv kan bera det ingen no forstår.
Gi tid, gi tid av nåde! I dag er nådens tid.

Mange av dere vil kjenne igjen Edvard Hoems beskrivelse om det meningsløse i disse linjene:
Brått fylte mørkret dagen og pina saknar ord.

Smerten savner ord. Men lysene som er tent her og lysene som stod midt mellom kjørebanene inn mot byen i dag, viser at det finnes ord for dette. Vi hørte det i alle landets kirker første juledag:

Lyset skinner i mørket og mørket har ikke overvunnet det.
(Joh 1,5)

Derfor er det håpslys vi har tent: mørket har ikke overvunnet det.

Og salmen slutter med et håpsperspektiv:

I natt og mørker, Herre, skal no din kjærleik bu!

Løft sjelene som sørger frå dødens bitre gru!

Gi smak og lukt og fargar, vekk deira stumme song,
så dei kan kjenne glede og finne trøyst ein gong.

I dag er Herrens time. I dag er nådens tid.

Kjære sørgende,

Vi står i Guds nåde, og det vi med sikkerhet kan vite, er at nåden bærer gjennom de tyngste timene og dagene. Vi gjør salmedikterens ord til våre, med alle lysene tent her i Stavanger domkirke:

Døden må vike for Gudsrikets krefter!

Du som var død, er vår Herre i dag!

Kristus, du lever og står ved vår side

Her hvor vi rammes av jordlivets slag.

(Svein Ellingsen)

Mer himmel på jord

PREKEN I ANLEDNING DIAKONIENS ÅR I AGDER OG TELEMARK BISPEDØMME, KRISTIANSAND DOMKIRKE, 11. JANUAR 2015
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Bispedømmerådet i Agder og Telemark har bestemt at 2015 skal være diakoniens år. Hvorfor? Et mulig svar er. Det stemmer med Den norske kirkes nye visjon, vedtatt på siste kirkemøte her i Kristiansand: «Mer himmel på jord.» En visjon som også bispedømmerådet har gjort til sin.

Men enda viktigere er det. Diakonien har sin grunn i Jesu egne ord og befaling. Uten en diakonal holdning, stopper kirken opp. Derfor et diakoniens år.

Han som grunnlag kirken, ja som kirken er bygd på og som er kirkens Herre, samler sine bud i dette ene ordet: «Et nytt bud gir jeg dere, dere skal elske hverandre. Ved dette skal alle forstå at dere er mine disipler: at dere har kjærlighet til hverandre.» Joh 13,34f

«Hvilket bud er det første av alle? Jesus svarte: Det første budet er dette: ‘Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn og av all din kraft.’ Det andre er dette: ‘Du skal elske din neste som deg selv.’ Ikke noe annet bud er større enn disse.» Mark 12,28ff

Vi hørte lest fra den store diakonale teksten fra Matt 25. Når vi en dag skal stå til regnskap for våre liv, er det vårt diakonale engasjement det prøves på: Så skal kongen si til dem på sin høyre side: ‘Kom hit, dere som er velsignet av min Far, og ta i arv det riket som er gjort i stand for dere fra verdens grunnvoll ble lagt. For jeg var sulten, og dere ga meg mat; jeg var tørst, og dere ga meg drikke; jeg var fremmed, og dere tok imot meg; jeg var naken, og dere kledde

meg; jeg var syk, og dere så til meg; jeg var i fengsel, og dere besøkte meg.’ ... ‘Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg.’

Hvorfor et diakoniens år? Fordi Jesus har bedt oss om å elske hverandre. Kirkens store oppdrag er misjon og diakoni: Diakoni og vitnesbyrdet om Jesus Kristus må gå hånd i hånd. «Du kan ikke elske Gud uten samtidig også å elske dine medmennesker.»

Men det ligger ikke bare i hans befaling som gjør at et diakoniens år er viktig. Vi må gå enda dypere, der diakonien starter. Hvordan ville denne verden sett ut dersom det ikke fantes kjærlighet? Ingen barmhjertighet. Ingen som tenkte på andre enn seg selv. Ingen nåde. Den ville vært et forferdelig sted. Tina Turner synger om å være «Addicted to love- avhengige av kjærlighet.» Verden er definitivt Addicted to love. Avhengig av kjærlighet for at det skal være et sted hvor det går an å bo. Denne uken har vi vært vitne til hvor forferdelig galt det går når hat og fanatisme får styre menneskers handlinger. Vi har vært vitne til terror og grusom lidelse. Frykt er skapt. Verden er avhengig av kjærlighet for at det skal være et godt sted å være.

Men hvis vi snevrer inn spørsmålet veldig og spør: «Hvordan ville mitt liv vært uten kjærlighet?» Jeg vet hva resultatet for min del ville vært. Jeg ville definitivt ikke vært den samme hvis ikke jeg gjennom livet mange ganger hadde opplevd at det var noen mennesker som var glad i meg. Vi kan være så tøffe og harde vi bare vil på utsiden, men uten kjærlighet, blir det ikke godt å være menneske hvis vi aldri opplever kjærlighet. Vi er alle som en «Addicted to love.»

Arnold Eidslott har et dikt som heter «Krydret brev til Adorno». Det er slik:

Hva jeg ønsker
Hva jeg ser frem imot
og ønsker meg av hele mitt vesen
Er omsorg omsorg
Raket ut av intellektets esse
Vannmeloner avlet i den brente jorden
Ikke subtiliteter
men bare denne ene ensomme
og fremmede stivelse omsorg omsorg
Alt vil tilbake
til barnet min venn for barn
beviser at dette er hva verden trenger
(Arnold Eidslott, Advarsel i kode. S. 148)

Stikkordet er omsorg. Hva er det som biter på det onde? Det er definitivt ikke det onde. Olav Duun sier det slik: «Du drep ikkje den onde med øks.» Det må sterkere lut til. Den sterkeste kraft i verden, den som kan trenge gjennom alle forsvarsverker. Dens navn er kjærligheten.

Den amerikanske presidenten, Abraham Lincoln var en bemerkelsesverdig mann. Mange historier går om han. Han ble blant annet kritisert fordi han var for mild overfor motstanderne. En kvinne sa til ham at han skulle ødelegge sine fiender. Han svarte: «Er det ikke det jeg gjør når jeg gjør dem til mine venner?» (Historiefortelling, s. 227)

Men hvis vi stiller spørsmålet på en tredje måte: «Hvordan ville min relasjon, mitt forhold være til Gud, uten Guds kjærlighet?» Hvis Gud bare hadde vist sin hellighet og rettferdighet, hadde jeg vært fortapt og uten håp. For det er ting i mitt liv som gjør at det er en dyp avgrunn mellom Gud og meg.

Jeg har sitert et bibelvers tidligere: «Et nytt bud gir jeg dere, dere skal elske hverandre. Ved dette skal alle forstå at dere er mine disipler: at dere har kjærlighet til hverandre.» Joh 13,34f. Her er det en viktig bit som mangler. Slik står det:

«Et nytt bud gir jeg dere»: Dere skal elske hverandre. Som jeg har elsket dere, skal dere elske hverandre. Ved dette skal alle forstå at dere er mine disipler: at dere har kjærlighet til hverandre.» Joh 13,34f

Diakonien starter i Guds kjærlighet mot oss. Men det kan være utfordrende nok. La meg lese et lite stykke fra en annen kjent diakonal tekst litt tidligere i det samme kapitlet.

De holdt måltid. Djevelen hadde alt gitt Judas, sønn av Simon Iskariot, den tanken i hjertet at han skulle forråde ham. Jesus visste at Far hadde gitt alt i hans hånd, og at han var utgått fra Gud og gikk til Gud. Da reiser han seg fra måltidet, legger av seg kappen, tar et linklede og binder det om seg. Så heller han vann i et fat og begynner å vaske disiplenes føtter og tørke dem med linklede som han hadde rundt livet. Han kommer til Simon Peter. Peter sier: «Herre, vasker du mine føtter?» Jesus svarte: «Det jeg gjør, forstår du ikke nå, men du skal forstå det siden.» «Aldri i evighet skal du vaske føttene mine», sier Peter. «Hvis jeg ikke vasker deg, har du ingen del i meg», svarte Jesus.

Omsorg. Vi lengter etter det, og vi stritter i mot det. «Aldri i evighet skal du vaske føttene mine.» Som så ofte er det noe dobbelt i oss. Brudeparet sitter foran presten. De planlegger vielsen. To forelskede mennesker som ser frem til en av de største dagene i livet sitt. Presten griper til en formulering i vigselsturgien. «Her prøves vår vilje til å gi og ta imot...» «Hva er lettest?» spør han, «å gi eller å ta imot?» Det er ikke så enkelt å svare på det. Umiddelbart tror vi at det enkleste er å ta imot. Men kanskje er det de som har tenkt mest som svarer: Det vanskeligste er: Å ta imot.

Karen Blixen skriver i en av sine noveller om Lady Flora. Lady Flora var en spesiell dame. Stor av vekst og personlighet, intelligent og med en skarp tunge. Samtidig var hun en kald person. Blixen fanger henne inn med disse ordene: Fader Jacopo skjønte nå at Lady Floras store synd på ingen måte bestod i at hun noen gang hadde nektet å gi – for bedre enn noen annen kjente han hennes overdådige gavmildhet og velgjørenhet – men i at hun hadde nektet å ta imot. (s. 286)

«..nektet å ta imot.» Her ligger en viktig visdom. Vi trenger å lære oss å ta imot. Men lett er det ikke. Vi vil for all del ikke

komme i takknemlighetsgjeld til noen. Vi vil helst at det vi tar imot er noe vi fortjener. Men hvis det er noe vi fortjener, er det ingen gave, men lønn. Og er det lønn, eller tilbakebetaling av gammel gjeld, forsvinner umistelige ting for oss.

Jesus er en ekspert på timing. Det var neppe tilfeldig at det var den kvelden han ble forrådt, han velger å vaske deres føtter. Dette er kvelden da samtlige av disiplene svikter Ham. Ikke én stod igjen da Han trengte dem. De var blinde, trette og feige. Men vel vitende om hva slags støttespillere han har rundt seg, reiser han seg og begynner å vaske deres føtter. Jesus velger den minst ærerike dagen i disiplenes liv til å lære dem at det han gir, gir han av nåde, ikke lønn. Ikke én av dem kunne i ettertid komme på en så vill tanke som at denne fotvasken var en belønning.

Men dette var mer enn en gest og uventet handling fra Jesu side. Den var helt nødvendig. Kontant svarer han Peter som har problemer med at Jesus vasker føttene hans: «Hvis jeg ikke vasker deg, har du ingen del i meg.» Det må bety: Den eneste veien til å ha fellesskap med Jesus, er ufortjent å bli betjent av ham. Diakoniens utgangspunkt, er at vi først tar imot.

Utgangspunktet for diakoniens år er at vi er alle som en «elsket av Gud.» Hvordan vil så dette året se ut? Vårt håp er at vi alle klarer å ha en diakonal holdning i møte med alle mennesker. At det blir mange gode arrangementer og god diakoni i menighetene. At diakonene ikke blir stående alene, men har en stor flokk med frivillige med seg.

Denne talen skal slutte med fire viktige kjennetegn på nestekjærligheten.

For det første: Det heter at kjærlighet gjør blind. Det er ikke sant. Forelskelse gjør blind, men kjærlighet gjør alltid det motsatte. Ekte kjærlighet gjør seende. En diakonal menighet er en menighet som ser sin neste. Ikke i betydningen overser, eller ser ned på. Men ser det som Guds skapning. Som ser Kristus i sin neste. Kjærlighet og syn – hører sammen. Noen ganger kom-

mer det meldinger om mennesker som har gått i lang tid i en menighet uten å oppleve å bli sett. Vi håper det ikke kommer mange slike, men i stedet mange av de som også vi får høre om. Mennesker opplever å bli sett på en god måte i menigheten. For kjærlighet gjør alltid seende.

For det andre: Kjærligheten gjør oppfinnsom. Det finnes derfor ingen fullstendig oversikt over hvilke oppgaver vi kan og skal gjøre, men ofte handler det om inkludering. Sammensettningene av våre menigheter er ofte ensidig. De kan lett bli de heldiges forsamling i stedet for de helliges. Flyktningene, utviklingshemmede, de som faller utenfor. En menighet bør være verdens mest sammensatte gruppe mennesker.

For det tredje: Jesus sier: «Den som vil være stor blant dere skal være alles tjener. Ordet diakon betyr tjener. Veien til storhet går hverken gjennom å ha mange tjenere eller å tjene mye, eller tjene på, men å tjene hverandre. For vi er alle avhengige av kjærlighet. I diakoniens år må si til hverandre: Hva vil du jeg skal gjøre for deg.

For det fjerde. En diakonal holdning kjennetegnes av at man kjenner følgende poeng ved kjærligheten. Mor Theresa sa en gang: «Man må ikke snakke så mye om kjærligheten, man må bare gjøre det.»

Og hvem er best utrustet til det:

Det er en stor forskjell mellom de som arbeider fordi de er elsket, og de som arbeider for å bli elsket. Eller kanskje heller mellom det vi gjør fordi vi er elsket, og det vi gjør for å bli elsket. .... Den største ressursen for et fellesskap er ikke rikt begavede og «sterke» mennesker. Det er mennesker som vet at de er elsket av Gud.»

Med det kan vi gå inn i diakoniens år med forventning om Mer himmel på jord!

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellig ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen

Inn i skyggen, frem i lyset, ut i livet

BYMISJONSSENTERET I TØYENKIRKEN 30 ÅR OG DIAKONVIGSLING, 18. MARS 2015

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

LUK 1,46 - 55

Kjære venner i Tøyenkirken!

I dag feirer vi 30 år for Bymisjonssettret i Tøyenkirken og vi vigsler en diakon til tjeneste her. Jeg gratulerer dere med jubileet og med deres diakon.

Bymisjonen har en lang historie med mange kvinner som har gått foran. Én av dem var Laura Nadheim. I nesten 40 år vandret hun omkring i byen, natt etter natt, i møte med gatas folk og med særlig omsorg for jentene der. Om det snart er femti år siden hun gikk bort, er det i sporene etter henne og andre kvinner vi i kveld samles her. Det er også i disse spor diakonen skal gå her på Grønland.

Men sporene går lenger tilbake. I dag skal det handle om Maria, hun som gav kropp til ham som skulle fødes, Jesus Kristus. Maria er enestående. Samtidig er hun et bilde på dette sted og vår menighet, et bilde på enhver av oss. Marias sang er en lovsang til Herren fra alle små, fattige og utstøtte som Gud vil ta bolig i. For underet i Marias kropp fortsetter. Stadig kommer Jesus og tar bolig blant oss og i oss. Derfor skal vi nå i noen minutter følge Maria: inn i skyggen, frem i lyset, ut i livet.

Inn i skyggen

Det begynner i skyggen. Engelens ord til Maria vekker min undring, ordet som plasserer Maria i skyggen. Det er der det nye livet skapes – både for Maria og for oss. Engelen kommer til henne i det skjulte og sier: «Den Hellige Ånd skal komme over deg, og Den Høyestes kraft skal overskygge deg.» Det er i skyggen den store Gud tar bolig i Maria og blir et lite foster.

Det er også slik Gud oppsøker oss – i det skjulte, i dypet av våre liv. Der kommer han og vil ta bolig i oss. Det er ikke unaturlig om vi er like tvilende som Maria: «Hvordan skal det skje?» Ingenting er umulig for Gud, svarer engelen. Det skal skje ved at Den Hellige Ånd overskygger henne. Og Maria svarer enkelt: «La det skje!»

En liten gutt på fem år gav et litt annerledes svar på det under som skjer når Gud kommer oss i møte. Det var familiegudstjeneste oppe i Groruddalen, og jeg begynte som vanlig med hilsenen: Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus. Umiddelbart lød det fra fem-åringen på første benk slik at alle kunne høre: «Ja takk!»

Samtidig har Helligåndens gode skygge har sin motpol - i våre vanskelige skygger. Vi strever med våre liv og søker ofte inn i skyggen. Vi vet noe om hva det er å leve på samfunnets skyggeside. Mange av oss kjemper i ensomhetens, sorgens og nødens skyggeland. Jesus vandret blant dem som befant seg der. Nettopp der vil Gud møte oss med sin gode skygge, og med den vil han gi oss nytt mot til å leve.

Frem i lyset

La meg fortsette med barns glede over livet. For en tid tilbake besøkte jeg en barnehage. Ei jente på fire og med lyst hår dominerte forsamlingen. Begeistret fortalte hun: «Mammaen min skal ha baby! Mammaen min skal snart ha baby!» I barnehagen skulle ingen være i tvil om underet som var på gang.

Preken på frigjøringsdagen

70-ÅRSMARKERINGEN AV FRIGJØRINGEN I 1945, NIDAROS DOMKIRKE, 8. MAI 2015

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

LUK 17,11-19

Det som for Maria begynte i skyggen, fortsetter i lyset. Men det går noe tid, slik det ofte gjør før den gravide meddeler nyheten til sine omgivelser. Også her viser Gud seg som livets Gud, tålmodig med livets og troens vekstprosesser. Det gjelder også oss. Han gir oss tid til å la troen modnes, tid til visshet om at Jesus er hos oss, før vi beveger oss fra skyggen og frem i lyset med lovsang.

Maria drar til sin slektning Elisabet, hun trer frem i lyset og synger: «Min sjel opphøyer Herren.» Den unge Maria, det lille livet i hennes kropp og en stor Gud. Det er den samme nåde Gud gir oss, og han skaper en ny sang i oss: «Min sjel opphøyer Herren!» Om vi kjenner oss små, gjør Gud noe med oss, og vi får gjøre ham stor.

Marias sang er en lovsang til Herren fra alle små og fattige, fra alle utstøtte som han fører ut av skyggenes land. Hun synger slik hennes navnesøster Mirjam – eller Maria – sang da Gud førte folket ut av slaveriet i Egypt: «Han reiser de ringe opp av støvet og løfter de fattige fra asken.» Det er også vår sang i lyset. Vi får synge den i gudstjenesten og nynne den i hverdagen, den nye sangen til Ham som oppreiser mennesker og vil fri oss fra det onde.

Ut i livet

Derfor fortsetter også bevegelsen fra skyggen frem i lyset. Den fortsetter ut i livet. Underet i Marias liv – det handler om Ham som går ut i livet og den verden vi kjenner. Et samfunn med ensomhet og nød, med sult og urett. Det handler om Ham som Maria gir kropp til, og som vi skal gi kropp og følge etter.

Underet i Marias liv er også underet i det liv som Gud gir oss. Maria var kvinne og hun var ung. I dag løfter vi frem og verdsetter kvinner og unge som gir kropp til Jesu nærvær blant oss. I dag gleder vi oss over henne som nå er vigslat til diakon i vår kirke. Maria er et bilde både på Tøyenkirken og på enhver som skal gi kropp til Jesu nærvær i vår mangfoldige storby.

Paulus kalte menigheten Kristi kropp. I dag får jeg si til dere: Dere er Kristi kropp og hver av dere lemmer på hans kropp. Maria sang at de små skal opphøyes og de sultne mettes. Det var også Jesu fokus, og hans fokus skal være vår.

Over portalen til kirken i Nasaret, stedet der engelen kom til Maria, står det skrevet: «Her ble Ordet menneske.» Det kunne også stå over inngangen til dette senter: Her tar Gud bolig i menneskers liv, i oss og blant oss, og han lar det nye liv utfolde seg i lovsang og konkret gjerning:

- Det begynner i Den Hellige Ånd skygge. I det stille og skjulte tar Jesus Kristus bolig i oss, og Gud vil prege oss med sin kraft og kjærlighet. Om litt skal det igjen skje i nattverdens måltid.
- Og denne begynnelse har sin fortsettelse. Her trer vi frem i lyset med vår lovsang og opphøyer Herren.
- Det skjer også når vi går ut i livet og tjener Herren i konkret handling – for at Jesus skal bli stor og de små bli opphøyet, for at sultne skal mettes og mennesker gå oppreiste gjennom livet.

Med disse ord takker jeg Gud for Bymisjonssenteret i Tøyenkirken, gratulerer dere med de 30 år og ønsker dere lykke til som et Mariasted midt i vår storby.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd

Som var og er og blir én sann Gud, fra evighet og til evighet!
Amen.

Gratulerer med dagen – frigjøringsdagen 8. mai!

Den står i takknemlighetens tegn. Hver 8. mai siden 1945 har flaggene vaiet over landet vårt, som også i dag. Slik har mange fått en fornyet hukommelse på hva som en gang stod på spill i krigsårene - hva seieren kostet og hva vi i dag gleder oss over og skal ta vare på.

Det ingen selvfølge – og det må alltid leveres videre – til barn, unge og voksne.

Den første tiden var det i seiersrus i folk og land - en ellevill glede og begeistring for frihet og fred. Endelig. Kampen og utryggheten var over - fremtiden var åpen. Vi som kun har levd med bilder og filmklipp – i svart - hvitt - har bare på avstand kunnet fornemme hvordan der var en egen sterk felles følelse, som bar gjennom, også i en viss grad det som var smertefulle tap og ufattelige personlige ofre og som kastet skygger inn over gleden for mange.

En stor optimisme for sammen å bygge fremtiden utfra samholdet i landet vårt, var næret av opplevelsene krigen hadde gitt. Det var tid for å se fremover. Og det gjorde folk - det forteller også fødselstallene om!

70 år senere er det skrevet og fortalt mye om denne viktige dagen og enda mer om vår krigshistorie som folk og land. Og vi kan ikke la være å bli grepet og kjenne takknemlighet. Når vi tar del i gleden fra seiersdagene i mai 1945, kan vi ikke unngå å knytte det til enkeltpersoner som satte livet sitt inn for å sikre frihet, fremtid og fred. Her er noen av våre fremste menn og kvinner. Men der er også mange helter som bare noen få kjente

historien til. Hverdagsmennesker som kjempet, som gav av seg selv og sitt, og som holdt motet oppe gjennom kjempende år.

Nyansene er blitt flere etterhvert, enkeltmennesker har utfoldet hva krigen kostet av lidelser og høy pris.

Vi kjenner nå mange historier om hvor smertelig det har vært for mange å ha foreldre som sluttet seg NS. De levde med fortid og skam som la seg som et tungt lokk over mange. Som fellesskap må vi stadig forplikte oss på at barn aldri skal lide på grunn av foreldres valg.

Vi vet også hvordan vi som folk altfor sent innså jødernes situasjon og ikke gjorde det som var mulig for å sikre dem fra nazismens overgrep. Det gjør oss beskjemmet, ennå. Som fellesskap må vi stadig forplikte oss på å se og anerkjenne at ulike folk og folkegrupper kollektivt har blitt og stadig blir utsatt for mord og overgrep.

Krigen gav mørke flekker på vår historie som også bør ha lys over seg når vi i glede feirer og takker for 70 år med fred.

Ja, for vi er vel ikke som de ni, som vi leste om hos evangelisten, de som ble så lykkelige for å ha blitt friske – at de glemte å takke?

Som med ett var blitt så sterke at de overså at det ennå var mange syke?

Eller som var så euforiske glade at de alt hadde glemt at det ikke var noen selvfølge at nettopp de fikk være friske?

Bemerkningen om at den ene som takket var en samaritan – en fremmed, en som hadde erfart å være utenfor og annerledes – den er ikke tilfeldig – tvert imot – den løfter opp et tankevekkende memento: Mon det er den som selv har kjent smerte, ufrihet og utrygghet som særlig har åpne sanser for menneskers lidelse og kjenner seg forpliktet til å kjempe for fred og frihet?

Vi trenger til enhver tid en påminnelse om at rettferdighet og fremtidstro ikke er en selvfølge.

Årsakene til at vi kan 70 år med fred og frihet er sammensatte: Enkeltmennesker stod opp og tok ansvar, vi var som folk med i et større fellesskap som kjempet mot nazismens ideologi - en makt som krenket menneskeverdet på grusomste måte. Vi er et lite folk med sterk opplevelse av at vi er søstre og brødre.

Og vi er utrolig privilegerte.

Det forplikter oss til være årvåkne. Vår takknemlighet kan ikke bare være ord, men setter oss i bevegelse, på ny og på ny.

Der er mange mennesker som akkurat nå er på flukt fordi frykten for vold og overgrep er større enn usikkerheten ved sette seg i farlige farkoster.

Det er mange mennesker som akkurat nå risikerer sitt liv for å komme seg til et land der de kan hevde sine meninger og ytre sin tro.

Det er mange mennesker som akkurat nå vet at deres fremtid er avhengig at andre folk og nasjoner ikke er slik opptatt av egen velstand og utvikling at de ikke setter inn ressurser for å redde liv.

Ble ikke de andre ni friske? Og bare en kom tilbake for å takke?

Jesus sitt tydelige poeng er ikke utgått på dato ...

Selvfølgheten er alltid en trussel mot takknemligheten – tanken på at vi fortjener å ha det godt spiser seg langt inn også hos oss som anser oss som ansvarlige. Det kan gjøre oss likegyldige og unnfalne.

Det truer oss stadig til å bli selvsentrerte og opptatt av våre egne mangler og udekkede behov så vi ikke ser andres livsvilkår og hva de trenger av oss.

Historien fra krigsårene har mange nyanser. Det er vitnesbyrd om mot og dristighet, men også personlige fortellinger om svik, om vanskelige valg og om unnfalighet. Hva ville du ha gjort? Historikeren Han Fredrik Dahl har særlig vært engasjert av krigsårene. Han uttalte i et stort intervju forleden at det er de moralske spørsmålene, hvordan vi ville handlet i en liknende situasjon som gjør at krigen fortsatt er høyaktuell.

I denne kirken var det domprost Fjellbu som den første av kirkens prester la ned sitt statlige embete og holdt messe for tom kirke, mens Vestfrontplassen var full av salmesyngende mennesker– dristig, men tro mot sitt kall. Det var nødvendig for kirkens troverdighet og gav en moralsk styrke til folket. For kirken ble han et forbilde i mot og vilje til å se og innse hva som truer frihet og fred.

Men ble ikke de ni friske?

Vi vil ikke være et folk som har glemt hva som står på spill når frihet trues, når fiendskap næres og når mennesker krenkes på det groveste. Solidaritet og nestekjærlighet koster våre ressurser og vår innsats og vår vilje til å stå på svake side.

For vår fred og frihet setter vi så høyt at vi stadig settes i bevegelse og kjemper for andre sin rett til et liv i trygghet.

Kanskje denne bevegelsen har sin kilde i takknemlighet?

Takknemligheten for hva de ofret og gav – de mange som ute og hjemme stod i kampen – og vant seieren som har gitt landet vårt 70 år med fred.

Takknemligheten til Gud, som av nåde stadig gir oss den gaven at vi har fred og frihet og som stadig har bruk for oss til å kjempe for fred og rettferdighet – for alle.

Vigsling av Våler kirke

1. PINSEDAG 2015

AV BISKOP SOLVEIG FISKE

JOH 14,15-21

Kjære menighet!

Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

God pinse og gratulerer med dagen.

Gratulerer med Våler nye kirke!

Til lykke med dette vakre rommet som skaper en himmel over livet, og inviterer til å vende oss i livets retning. Til Kjærligheten som er sterkere enn døden. Den evige kjærlighet som leder våre føtter inn på livets og fredens veg. En av våre kjente salmer sier det på denne måten:

Kjærlighet fra Gud
springer like ut
som en kilde klar og ren.
I dens stille bunn,
i dens dype grunn
gjemmes livets edelsten.

Vi bærer med oss det levde livet inn i kirkerommet. I dag tenker vi spesielt på de som omkom i brannen her i Våler i går og alle som er nærstående til disse.

Prosesjonen inn gikk over kirkegården fra kapellet – og gjennom den gamle kirketomta hit. Det var som vi gikk med ordene fra Jesaja 43:

Så sier Herren:

« Nå skaper jeg noe nytt.

Det spirer allerede fram.

Merker dere det ikke?»

Ved å gå gjennom den gamle kirketomta understrekes på denne høytidsdagen sammenhengen med det som var et så viktig og verdifullt rom for generasjoner av mennesker. I den kirken som brant i 2009 har folket gjennom 204 år fått del i tro, håp og kjærlighet i livets ulike dager. Og før det i den første kirken her; Mariakirka. I den siste seremonien som var i kirken dagen før brannen ble nettopp ordene i Bibelen om tro, håp og kjærlighet formidlet.

Da Våler kirke brant, var det ubeskrivelig tungt for kommunens innbyggere. Barnehagebarn, ungdommer og voksne i alle aldre viste sine sterke følelser ved tapet av kirken. Det ble laget tegninger i skole og barnehage, og det ble bygget en egen Lego-kirke. En kjente seg rådvill på hvordan det nå skulle bli med gudstjenester og begravelser, dåp, vielser og konfirmasjon. En av ungdommene som ble intervjuet i dagspressen uttalte at folk i Våler er flinke til å innrette seg og finne praktiske løsninger. Og det har dere sannelig gjort i disse seks årene.

Folket i Våler har vært og er dypt berørt av kirkebrannen og alt den har ført med seg av meningsutvekslinger og diskusjoner, ikke minst med hensyn til valg av tomt. Det er ikke lett å miste kirken sin, og i en slik situasjon er det naturlig nok ulike oppfatninger som må bryne seg, både om valg av tomt og form på kirkebygg.

I lang tid vil det bli fortalt historier om den dramatiske natta da kirken brant, og den store innsatsen som brannmannskap, kirketjener og kirkeverge og mange andre gjorde for å berge ut mest mulig. Uvurderlige verdier gikk tapt, men heldigvis ble også mye reddet ut.

Altertavla fra 1697 som formidler det sentrale i kristendommen, døpefonten fra 1100 - tallet og kirkesølvet med nattverdalken representerer kirkens tre nådemiddel; Ordet, dåpen og nattverden. Gjennom disse meddeler Gud oss sin barmhjertighet og kjærlighet i Kristus som sier: Jeg lar dere ikke bli igjen som foreldreløse barn.

Det var visitas rett etter kirkebrannen. Amund Lindberget deltok i den forbindelse på Vålerturnet der han framførte diktet «Syklus». Gjennom dette uttrykte han det vemod, den sorg og smerte som preget bygda, og samtidig understreket han håpet om en ny vår. Jeg vil lese diktet hans:

Syklus

Jeg er vemodets årstid.
Kanskje er jeg nådeløs og hard,
tar fra dere noe.
Bare et par små høststormer nå,
så går jeg til ro,
- men jeg legger igjen til dere
gaver av håp
gjemt i tusen små frø
som skal spire i en ny vår.

Spire i en ny vår! Ja, ut fra kjærligheten, sorgen og tapet springer det fram noe nytt her i Våler på veg inn i ei ny framtid.

Det opplevde jeg på møtet om bruken av nye Våler kirke. Der ble det formidlet så mye kjærlighet til Våler og omtanke for hverandre, med bevissthet på at det vil ta tid før den nye kirken vil vokse seg inn i landskapet som det nye gode rommet for tro, tradisjon og levd liv. Ikke minst ungdommene bidro med tanker og håp om en god felles framtid, som gjenspeiler kjærlighetens trefoldige dimensjon slik den er uttrykt i den gylne regel som sier at det du vil at andre skal gjøre deg, det

skal du gjøre mot dem. Dette har sin klangbunn i det dobbelte kjærlighetsbudet om å elske Gud og sin neste som seg selv.

Jesus sier:

Dersom dere elsker meg, holder dere mine bud. Og jeg vil be min Far, og han skal gi dere en annen talsmann, som skal være hos dere for alltid: Sannhetens Ånd.

Sannhetens Ånd som den evige Gud lot falle på apostlene på pinsedag. Slik ble det skapt et folk av alle ætter og tungemål.

I dag på pinsedag ber vi om at Gud skal fornye og bevare den lokale så vel som den verdensvide kirke ved Ord og sakrament. Ikke minst tenker vi på alle våre søsken som lider under forfølgelse for sin tros skyld, og alle som lever under urettferdighet, undertrykkelse og krigens redslar. De trenger at vi husker dem, at vi arbeider for rettferdighet og fred i ord og handling. Det handler om å stå i og leve i kjærlighetens utfordring og kall.

I den gamle kollektbønnen for pinsedag står det:

Veiled oss ved din Ånd til den fulle sannhet, så vi blir faste i troen, brennende i kjærligheten og frimodige i håpet om det evige liv.

Den fulle sannhet som stadfester, bekrefter og utfordrer til tro, håp og kjærlighet under oppstandelsens lys og kraft.

Vi vigsler i dag dette vidunderlige kirkebygget som forkynner at Kjærligheten er sterkere enn døden.

Ja, det finnes en evig kjærlighet som er livets og fredens veg, og som løfter fram at det er noe som holder i dag og i all framtid, i all evighet.

Ære være Faderen, Sønnen og Den hellige ånd som var, er og være skal en sann Gud fra evighet til evighet.

Fra frykt til fred

SELJUMANNAMESSE PÅ SELJA, 5. JULI 2015
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME
SALME 77, V 2, 6-17 OG 20

*Eg ropar til Gud, eg skrik. Eg ropar til Gud, og han høyrer meg.
Eg tenkjer på gamle dagar, minnest framfarne år.
Om natta tenkjer eg på dette, hjartet grublar, ånda granskar.
Vil Herren støyta oss bort for alltid og ikkje lenger vera god mot oss?
Er hans miskunn slutt for evig, er ordet hans borte for alle slekter.
Har Gud gløymt å vera nådig, har han late att hjartet i vreide?
Eg seier: «Dette plagar meg: høgre handa til Den høgste er ikkje lenger den same.»*

*Eg minnest Herrens verk, minnest dine under frå gammal tid.
Eg grundar på alt du gjorde, og grublar over dine storverk.
Gud, i heilagdom går du fram. Kven er ein gud så stor som vår Gud?
Du er den Gud som gjer under, mellom folka lèt du di makt bli kjend.*

*Med sterk arm løyste du folket ditt ut, sønene til Jakob og Josef.
Vatnet såg deg, Gud, vatnet såg deg og skalv, det store djupet bivra.
Din veg gjekk gjennom sjøen, din stig gjennom veldige vatn. Ingen kjende dine fotspor.*

FRA FRYKT TIL FRED

Har du reist langs kysten noen gang? Sett bebyggelsen – eller mangel på den? Vi har en liten båt, og jeg er glad i å være ute på havet. Det som slår meg, er hvor mange kirker vi har lang med kysten. Hvor synlige de ligger der som vitner om at troens veg i generasjoner har gått over havet.

I noen år var jeg prest nordpå og møtte mange familier som har levd i frykt for at båten ikke skulle komme til land igjen etter

endt fiske. Minnebautaen utenfor Røsvik kirke vitnet om at mange hadde mistet noen av sine på havet. Den sterkeste fortellingen jeg har med meg, er han som fikk være med familie og naboer på det rike sildefisket rett her ute på Stadthavet. På veg hjem igjen skjedde det:

...ein brottsjø fylte den eine dorryen. Den ujamne vekta gjorde at «Brenning» tippa rundt og låg med kjølen i veret, og redningsmannskap kunne høyre bankesignala frå overlevande inne i vraket. To av menneskapet på redningskøyta greidde å feste ei slepetrosse i propellen på «Brenning». Men trossa rauk om natta, og snurparen sokk. Forliset på Stadthavet kravde 19 menneskeliv. Den einaste som overlevde var Nils Evjen.

Han var taus om ulykka i årevis før han fortalte om hvordan karene ombord skjønte at de kom til å dø. Da bestemte de seg for å forsøke å redde ham som var yngstemann ombord. Før de sendte ham ut av båten i håp om at han skulle flyte og berge livet, foldet de alle hendene og ba sitt Fader Vår sammen. Så ba de ham om å hilse hjem.

I dag har vi hørt evangeliefortellingen om disiplene som var ute i storm. (Mt.8,23-27) Bølgene slo over båten, og de var livredde! Herre, frels oss! Vi går under!

*Eg ropar til Gud, eg skrik, sang Asaf mange hundre år tidligere.
Og han fortsatte: Eg ropar til Gud, og han høyrer meg.*

Hva er dine erfaringer gjennom livet? Har du ropt til Gud? Har du vært livredd? Hvorfor har du ropt på ham? La spørsmålene synke inn.

Da jeg fikk spørsmålet om vi kunne ha deler av denne gamle salmen fra bibelen som pretekst, kunne jeg ikke annet enn å si ja. Dere får lese hele når dere kommer hjem. For hva er det salmedikteren gjør? Han beskriver en nød som er så stor at han blir helt kraftløs. Han er helt fortvila: *mi sjel let seg ikkje trøyta.*

Han stiller alle de vanskelige spørsmålene. *Vil Herren støyta oss bort for alltid og ikkje lenger vera god mot oss? Er hans miskunn slutt for evig, er ordet hans borte for alle slekter. Har Gud gløymt å vera nådig, har han late att hjartet i vreide?*

Er det noen som kjenner seg igjen? Noen som gjør som han? Om natta tenkjer eg på dette, hjartet grublar, ånda granskar. Kanskje er det en av grunnene til at du har funnet vegen hit i dag? Funnet vegen til fellesskapet i gudstjenesten? Det er mange som kan si: *Dette plagar meg: høgre handa til Den høgste er ikkje*

lenger den same. Det er klokt å sette ord på det enten du er plaget av nød for deg selv eller nød for andre, men det må ikke stoppe der. Og salmen stopper heller ikke der. Det kommer flere vers.

Salmedikteren gjør det som får tankene til å lysne. Han holder fortiden og nåtiden sammen! Ja, de er i nød nå. Men de har jo mange erfaringer om at Gud har sett dem, Gud har i tidligere tider hjulpet dem. *Eg minnest Herrens verk, minnest dine under frå gammal tid.* Det hjelper ham med å slutte å gruble så han blir urolig. Ved å flytte fokus fra den nøden han opplever og over på Gud, blir Gud ikke lenger usynlig. Ved å flytte blikket fra seg og sitt og over på Gud, blir Gud synlig og tydelig. *Eg grundar på alt du gjorde, og grublar over dine storverk. Gud, i heilagdom går du fram. Kven er ein gud så stor som vår Gud?* Han har hørt at Gud har grepet inn. Han vet at Gud opp gjennom historien har kallet og utrustet den ene etter den andre til å vitne om hvem han er. *Du er den Gud som gjer under, mellom folka lèt du di makt bli kjend.*

Hvilken grensesprengende erfaring er det han finner håp og trøst i? *Med sterk arm løyste du folket ditt ut, sønene til Jakob og Josef. Vatnet såg deg, Gud, vatnet såg deg og skalv, det store djupet bivra. (...) Din veg gjekk gjennom sjøen, din stig gjennom veldige vatn. Ingen kjende dine fotspor. Ved handa til Moses og Aron førte du folket ditt som ein flokk med sauer.* Han minner seg selv på utgangen fra Egypt. Gud har tidligere sett sitt folks nød og hørt deres rop. Gud som har skapt himmel og jord, tok kontroll over naturkreftene og frelste dem fra Faraos tyranni. Gud kan da ikke ha forandret seg?

Vi har i dag også hørt evangeliefortellingen om disiplene som var ute i storm. Bølgene slo over båten, de var livredde og ropte: Herre, frels oss! Vi går under! Da tok Jesus kontroll over naturkreftene, berget dem ut av den faren de opplevde – men enda viktigere; han fikk dem til å gruble over Guds storverk – over hvem Jesus virkelig er. *Mennene undra seg og sa: «Kva er dette for ein? Både vind og sjø lyder han!*

Vi feirer denne gudstjeneste her ute i havgapet i takk til Gud over at troen på Jesus Kristus kom til oss over havet. Her hvor – som det står på programmet vi har fått - *kyrkja i Noreg vart fødd.* Vi er her med undring. Historien forteller om Guds under og knytter Guds nærvær til dette stedet. Her steg Olav – han som skulle bli Olav den hellige – i land 1000 år før oss. Stormen førte ham hit. Hit hvor den kristne tro han også var døpt til, allerede hadde fått feste. Hit hvor bevisstheten om Guds under allerede hadde gjort denne øya til et pilegrimssted. Han reiste herfra med en visshet om at han også her hadde møtt Gud. Det ble en bekreftelse på hans veg videre. Her startet kongegjerningen. Den ble en del av Guds store under: *Du er den Gud som gjer under, mellom folka lèt du di makt bli kjend.*

Jeg spurte: Hva er dine erfaringer gjennom livet? Har du ropt til Gud? Har du vært livredd? Hvorfor har du ropt på ham? Og jeg

ba deg om la spørsmålene synke inn. Jeg trenger ikke svaret. Du trenger det. Kanskje har denne pilegrimsreisen hit gitt deg noen nye svar? Gjør som salmedikteren. Hold fortiden og nåtiden sammen! Både bibelhistorien og vår egen historie er full av erfaringer om Guds nærvær hos mennesker i ulike livssituasjoner. Reisen vår fortsetter. Livsreisen. Reisen hvor vi hver dag og natt, hver gang vi grubler eller er i fare, skal ta med oss erfaringene fra dem som har gått foran og vist veg. Dem som har vist at hjelpen ligger i å sette fokus på Gud og hans mektige gjerninger. Han som sendte sin sønn, Jesus Kristus for en gang for alle å vinne over dødskreftene.

Våre liv utsettes for naturkreftene. Fiskebåten Brenning forliste. Da mannskapet skjønte at de skulle dø, flyttet de blikket fra seg selv og over på Gud. De brukte samme bønner som disiplene: *Frels oss (!) frå det vonde. For riket er ditt og makta og æra – i all æve. Amen.* Vi møter nød og til slutt død. Men helt til slutt møter vi han som vant over døden.

Med blikket festet på ham, går vår livsveg – og vår trosveg – igjen og igjen fra frykt til fred. Her hvor vitnesbyrdet om Guds nærvær og vår kristne tro har stått seg i 1000 år, her hvor utallige generasjoner før oss har fått bekreftet betydningen av sin dåp og hentet mot og kraft til å leve troens liv, får vi også gjøre det. Og vi sendes ut herfra – hver og en – med kallet til å bringe troen på vår levende Herre og frelser videre: *Kjære kyrkjelyd. Gjennom dåpen set Gud oss inn i si verdsvide kyrkje og gjev oss del i Jesu kall og oppdrag. Lat oss stå saman i vitnemål og teneste, inntil dagen kjem då alt det skapte skal bli forløyst ved vår frelsar, Jesus Kristus.*

Ære vere faderen og sonen og den heilage ande, som var, er og vere skal, ein sann Gud frå æve og til æve. Amen.

Preken ved førjazzmesse

GUDSTJENESTE UNDER MOLDEJAZZ 2015, MOLDE DOMKIRKE, 12. JULI 2015

AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

LUK 19,1-10

1 Han kom inn i Jeriko og dro gjennom byen. 2 Der var det en mann som het Sakkeus. Han var overtoller og svært rik. 3 Han ville gjerne se hvem Jesus var, men han kunne ikke komme til for folkemengden, for han var liten av vekst. 4 Da løp han i forveien og klatret opp i et morbærtre for å få se ham på et sted hvor han måtte komme forbi. 5 Og da Jesus kom dit, så han opp og sa til ham: «Sakkeus, skynd deg og kom ned! For i dag må jeg ta inn hos deg.» 6 Han skyndte seg da ned og tok imot ham med glede. 7 Men alle som så det, murret og sa: «Han har tatt inn hos en syndig mann.» 8 Men Sakkeus sto fram og sa til Herren: «Herre, halvparten av alt jeg eier, gir jeg til de fattige, og har jeg presset penger av noen, skal de få firedobbelte igjen.» 9 Da sa Jesus til ham: «I dag er frelse kommet til dette huset, for også han er en Abrahams sønn. 10 For Menneskesønnen er kommet for å lete etter de bortkomne og berge dem.»

«Jeg lurar på om Jesus ville vert en god jazzmusiker?»

Spørsmålet ble stilt meg for et par uker siden.

«Han kunne grunnstrukturen så fullstendig at han stadig overrasket med nye variasjoner.» Ja, Jesus overrasket stadig - både disiplene han hadde rundt seg i det daglige - og folk flest som møtte ham; enten det var - en til en – eller i de store folkemengdene.

Hvis vi skal bli litt i bildet med jazzmusikken – hva er da grunnstrukturen? Hva er det som binder det hele sammen – det gjenkjennelige som Jesus stadig vender tilbake til? La spørsmålet ligge der når du lytter videre.

«For Menneskesønnen er kommet for å lete etter de bortkomne og berge dem.», sier Jesus.

Sakkeus var liten av vekst, hørte vi. Da var det ikke lett å være én blant de mange som gjerne ville se. Men Sakkeus hadde bestemt seg for å se Jesus. Han løp i forveien «for å få se ham på et sted hvor han måtte komme forbi» - og klatret opp i et tre!

Sakkeus skaffet seg utsikt mot Jesus, men Jesus ville ikke bare bli sett. Jesus ville selv se. Var Sakkeus forberedt på at utsiktsplassen også kunne bli en møteplass? Midt i folkemengden så Jesus Sakkeus, stoppet og snakket til ham. Høyst overraskende inviterte Jesus seg hjem til ham. «... alle som så det, murret og sa: «Han har tatt inn hos en syndig mann.»

Sakkeus valgte med glede å ta imot Jesus og ønske ham velkommen inn. Det var det beste Sakkeus kunne ha gjort. Hva som skjedde bak hans lukkede dør – i møtet med Jesus – det vet vi ikke. Vi vet derimot resultatet! For alle som murret, var det høyst overraskende. Når utsiktsplassen blir en møteplass, da kan det uventede skje.

Sakkeus ville se Jesus. Han ville se hvem Jesus var. Det var han ikke alene om. Det er ikke vi heller. Hvilke hindringer møter vi? Hva står i veien for oss når vi gjerne vil se hvem Jesus er? Det kan være de tankemessige vanskelige tingene, behovet for å skulle forstå det uforståelige - eller opplevelsen av at folkemengden står i veien. Ofte er det den store hindringen også for oss - at vi setter hverandre i bås. Sakkeus ble omtalt som overtoller og svært rik. Det var ikke til hans fordel; «en syndig mann», kalte de ham.

Alle har vi vårt som ikke er til vår fordel; det som kan ta fra oss frimodigheten til å stikke oss fram og la det bli synlig at vi leter etter Jesus.

Kan Sakkeus motivere oss til å finne vårt ståsted hvor vi kan rette blikket over alle hindringene og se på Jesus? Hvilke muligheter har vi «for å få se ham på et sted hvor han måtte komme forbi»? Hvilke utsiktspunkter har vi? En radio – med ørepropper - nå midt på sommeren - med morgenandakter og gudstjenester, en åpen kirke der du er, en bibel eller et bibelord på mobiltelefonen. Det finnes møteplasser. Noen er synlige. Andre nærmest usynlige. Alle er synlige for Jesus. Om du gjerne vil se Jesus, skal du vite at dere er to som leter. Og den som gjerne vil se Jesus, erfarer fortsatt selv å bli sett av ham. «For Menneskesønnen er kommet for å lete etter de bortkomne og berge dem.» Det er grunnstrukturen.

Evangeliene er fulle av fortellinger om hvordan Jesus ser den enkelte. Fortellinger som vi kan kjenne oss igjen i.

I dag har vi lest fra Lukas 19. Dagens bibelord har hver dag i denne uka – med nye variasjoner - fortalt hvordan Jesus er på leting etter den som er utenfor fellesskapet, den som føler skam, den som tidligere har fulgt ham, den som har blitt borte, den som har brukt vold og spottet. Det binder budskapet i bibelen sammen. Det gjenkjennelige i alle disse møtene er at Jesus forandrer menneskers liv. Han gir oss tilhørighet i fellesskapet med seg, en ny verdighet og mulighet til å gjenopprette det som har gått galt.

«Skynd deg og kom ned!», sa Jesus til Sakkeus, «For i dag må jeg ta inn hos deg.» Hva tenkte han da? Hva ville du tenkt? Kanskje han ikke rakk å tenke gjennom noe som helst før han kjente gleden over å bli sett / gleden over å bli møtt? For Sakkeus førte det til en erkjennelse av at det han angret på. Det var så mye som måtte bringes i orden; halvparten av eiendelene gis til de fattige - firedobbelte igjen til dem han hadde presset penger av.

Fremdeles forandres menneskeliv der noe som ligger og gnager. Noe som må ordnes opp i. Det skjer noe i møte med Jesus. Fellesskap gjenoprettes. Vi forsones med Gud og får hjelp til å forsones med hverandre. Det er det gjenkjennelige i mangfoldet av våre møter med Jesus.

Jesus så Sakkeus, han ser dem som ofte blir oversett; dem vi helst ikke vil se, og han ser oss. Jesus viser oss at han kom-

mer oss i møte og oppretter eller gjenoppretter relasjonen til Gud. «For Menneskesønnen er kommet for å lete etter de bortkomne og berge dem.» Det er selve «grunnstrukturen» - og den har utallige variasjoner. Frelse kaller han det når han sier til Sakkeus: «I dag er frelse kommet til dette huset.»

Derfra går det en veg videre. I møte med Jesus er vi mange som har blitt overrasket og opplevd at livet har tatt en annen retning. Møter med Jesus – uansett hvor forskjellige de er - får alltid sine konsekvenser.

Fortsatt kommer Jesus oss mennesker i møte. Også i vår tid kan to som ser etter hverandre, møtes. Vi har i dag sammen fått syngt ut: «Kyrie eleison!»; rope ut til Jesus at han må se oss her vi sitter. Han som «er kommet for å lete etter de bortkomne – de som har kommet bort fra Gud - og berge dem.»

Jesus kommer til oss på utallige steder og med mange variasjoner. Han ser oss der vi er. Enten det er et sted med god utsikt til ham eller ikke. I dag kommer han til oss gjennom bibelordene. Vi kan invitere ham inn ved å folde hendene i Fader Vår – eller fritt formulere en bønn. I dag har frelse kommet til våre hus.

Her i kirken er nattverdbordet dekket. Jeg møter mange mennesker som så gjerne vil se Jesus; som ønsker å være med i fellesskapet rundt nattverdbordet. Mennesker som innerst inne så gjerne vil ta imot ham i brødet og vinen, men som strever med å finne veien dit. Noe sperrer for gleden i fellesskapet med ham. Det er noe som ligger og gnager. Til oss alle sier Jesus i dag: «Menneskesønnen er kommet for å lete etter de bortkomne og berge dem.»

Det er grunnstrukturen som har uendelig mange variasjoner. Må en av dem røre ved noe i deg, så du får mulighet og mot til å se ham som alltid ser etter den enkelte og gjenoppretter fellesskap så vi forsones med Gud og får hjelp til å forsones med hverandre.

Ære være Faderen, Sønnen og Den hellige ånd, Som var, er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Preken på Olsok 2015

NIDAROS DOMKIRKE, 29. JULI 2015

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Luk 9,23-26

Troen som kom til landet for mer enn 1000 år siden samler oss fremdeles. Vi kan knapt begripe hvordan livsvilkårene har endret seg gjennom disse årene.

Likevel: Våre liv er vevet inn i den store sammenhengen – inn i rekken av alle kvinner og menn som har vært her før oss – og alle dem som vil komme etter oss.

Her mottar vi – lik dem som har vært her til alle tider - Guds nåde – sanselig i brød og vin og i Guds ord. Her er ingen repetisjoner med utdatert innhold.

Fordi livet vårt aldri står stille, blir hvert møte også med troens gaver og troens kilder nytt og annerledes. Utfordringene fra evangeliet skal vi gjøre virkelige i vår tid. Når ellers?

Tro og tid hører uløselig sammen. Det handler om vår egen livshistorie, vår felles erfaring og tiden som er vår – og om hvordan vi forstår og tolker,

I dag er nådens tid - nåden er ny hver dag – ny til å ta imot, ny til å leve i og ny til å bringe videre så den når min neste.

I øyeblikket bringes fortid, nåtid og fremtid sammen.

Troen er som en overbygning som vever sammen det som var, det som er og det som kommer.

Mon tro om ikke Gud skapte tiden for at vi gjennom hele livet - mer og mer skal - åpne oss for kjærligheten han gir oss, så vi lever i den og deler den.

Vi trenger tiden for å bli - ikke vinnere i verden, men for å bli den vi er: skapt av Gud med uendelig verdi og med et oppdrag til å elske vår neste slik Jesus lærte oss det. Våre lengsler får sine svar når vi bærer andre sine byrder og selv våger å legge våre liv i hverandres hender.

Da blir hvert av våre øyeblikk fylt med evighet.

De to greske ordene for tid i Det nye testamentet utdyper og beriker vårt tidsbegrep: Kronos – som i kronologi – er den nøytrale tiden – som er en del av skaperverket - Livet og historien som går sin gang, delvis som i en slags syklus, og delvis som en fremadskridende spiral.

Kairos brukes om den spesielle tid – full av nåde- den særlige muligheten.

Ethvert øyeblikk – er en enestående mulighet til se Gud og møte vår neste NÅ – men også muligheten til å påvirke både vår fortid og vår fremtid.

Øyeblikket endrer vår fortid

Når vi forstår og erkjenner og tar ansvar for fortiden på ny, da endrer vi fortiden og ved det oss selv. Når vi tar oppgjør som får bort skygger som tar fra oss livsmot og frimodighet, da erfarer vi at våre liv ikke beseglet av fortiden. Det er en, Kristus, som på korset tok oppgjør med alt som binder oss fast til det som var og som forkrøplet vår personlige historie og våre felles

historier. Jesus viste en annen vei. Han gjorde det en gang ved å hengi seg selv og gå i vårt sted. Og i øyeblikket – i våre kairos – kaller han oss til å stole på han og til følge han, også når det koster. Det gjør vi ved å ta opp våre kors og finne våre liv og stadig vinne igjen vår menneskelighet. Å vedstå seg sine nederlag og svik - som å be et medmenneske om tilgivelse - åpner opp det som var stengt og lukket. Slik blir ødelagte relasjoner lindret og leget og trygghet og tillit vokser frem.

Øyeblikket endrer andres opplevelse av fortid

Tiden kan forsteine og stenge igjen og isolere så det blir ensomt, iskaldt og tilfrosset å være til – som person og gruppe. Fortiden kan bli den tyngste byrde, som ødelegger nåtid og fremtid. Gamle overgrep som ikke blir erkjent, urett som blir fastholdt eller forsvart og svik som blir benektet - de stivner ofte sinn, utvikler hat og fører til livløshet som bare er smertefull.

To hendelser denne våren gjorde dypt inntrykk på meg.

1. «*forglem meg ei.*» symbolisert med den vakre blomsten ble folkemordet på armenere for 100 år siden, der om lag 1,5 millioner armenere ble frarøvet livet, markert i april. Det var sterkt å være til stede og ikke minst erfare betydningen av at mange brukte ordet genocide. Det ble en anerkjennelse, ikke bare av historien, men også av deres sorg og smerte og ufattelige kollektive tap. Armenere håper markeringen blir en ny start,

2. 1. juni og stappfull Universitetets Aula. Historien om stor-samfunnets uforståelige behandling av tater- romanifolket som på ny ble dokumentert på ny i offentlig rapport. Langt opp til vår tid har det skjedd alvorlige overgrep som myndighetene har ansvar for og der Den norske kirke også har medansvar. Opplevelsen av unnfalldenhet og fravær av ansvar og beklagelse har medvirket til bitterhet, erfaring av ikke å bli trodd og tatt på alvor. Fordi ansvarlige beklaget og beklaget på ny – også Den norske kirke - øyner mange et håp om å ta et viktig steg videre.

Tiden, med kunnskap og kjennskap, gir en fornyet innsikt i hva mennesker har vært utsatt for av lidelse og urett. Slik er det mulig og nødvendig å ta oppgjør, beklage og gi en annen rett i anklager og så langt som det er mulig, ta innover seg andres lidelse og bitterhet.

Troen utfordrer til å vedstå seg feiltrinn og gir mot til å beklage, som kan lindre noe av smerte, i alle fall tine noe av det som er blitt tilfrosset. Det er et tungt kors å ta opp , det kan være fylt med risiko til å bli misfortstätt og være fristende å unndra seg. Men ved å ta den byrden, gjenvinner og styrker vi fellesskap og menneskelighet. Vi kan erfare nådens tilgivende kraft, den som strømmer fra Jesu kors.

Øyeblikk kan endre fortid – for øyeblikk er alltid enestående muligheter.

Øyeblikk endrer også fremtid

Når Jesus sier at det er mulig å miste sin sjel, i lys av å vinne verden - hva mente han? Mon det ikke handler om hvordan vi gjennom den tiden vi har fått, kan frata oss selv og andre det livet ethvert menneske er skapt til. Det skjer når vi utøver maktbruk og misbruk av andre.

Det skjer også når vi overser egne behov og nedvurderer oss selv. Det skjer når vi ikke orker å ta opp det arbeidet med oss selv som skal til å våge å leve i tilit og hengi seg til andre. Det skjer når vi kun lever for å lykkes selv, på bekostning av relasjon til Skaperen og den kjærligheten som har Gud som kilde.

Der finnes alltid muligheter til å se mot en fremtid som gir frihet til å være den vi er, så vi erfarer de gode kreftene som gjør at tiden foran oss er full av åpninger til det gode. Fremtiden har en himmel over seg; det er i øyeblikket aner vi den, øyeblikket som er tidens akse og som er porten til evigheten og gleden som varer. Den fremtiden kommer til oss.

Øyeblikket endrer også verdens fremtid

Troen regner alltid med en åpen fremtid og en åpen verden. Nå - i kairos - er det mulig å se etter nye tegn på hva denne åpne verden kan og skal bli. Vi kan oppdage jærtegn.

Troen på fremtiden - kan aldri bli en passiv fatalisme – det er ikke slik at det som skjer, det skjer. Den krever vårt engasjement og vår innsats. Kampen for kloden krever vårt mot og vår vilje.

Preken under Arendalsuka

TREFOLDIGHETSKIRKEN I ARENDAL, 16. AUGUST 2015

TEMA FOR GUDSTJENESTEN: EN ÅPEN OG INKLUDERENDE KIRKE

AV BISKOP SOLVEIG FISKE

LUK 8,1-3

Evangeliet har hast!

Jesus reiste omkring og forkynte i byene og landsbyene og bar fram det gode budskapet om Guds rike. De tolv var med ham. Og kvinnene vi hørte om, noen nevnt med navn; Maria med tilnavnet Magdalena, Johanna og Susanna var med og hjalp Jesus og de tolv. De hadde erfart at Jesus hadde møtt dem med noe annerledes, noe som skapte endring i livets retning. Og de opplever at evangeliet har hast; at det er viktig å bringe fram det gode budskapet om Guds rike.

Det er som et ekko fra Jesaja 52: (v 7)

Hvor vakre de er
der de løper over fjellene,
føttene til den som bringer bud,
forkynner fred,
bringer godt budskap,
forkynner frelse
og sier til Sion:
«Din Gud er konge!»

Evangeliet har hast!

Men vi mennesker haster oss også igjennom tilværelsen, stresset og kanskje jaget på leting etter det perfekte. Mange opplever en verden som stadig forteller at du ikke er god nok. Ja, det er hastverk på så mange måter.

Mon tro om vi også haster oss forbi evangeliet?

I møte med livets sammensatthet er kirkerommet utrolig viktig. Er det ikke slik at kirkerommet og gudstjenesten er et av de få steder i dag hvor både menneskets avmakt og sårbarhet

artikuleres klart? Og hvor det derfor snakkes usminket og sant om den menneskelige virkelighet? Her inviteres vi til å roe ned, og la evangeliets raushet og åpenhet komme til oss i ord og sakrament.

Til å bli berørt av Kristus i gjenkjennelsen av evangeliet. Denne gjenkjennelsen som gjør at vi med våre ulike stemmer, om enn innimellom støtrende, kan istemme tro og håp til den korsfestede og oppstandne.

Når vi leser i evangeliene, ser vi stadig hvordan Jesus utfordrer mennesker til oppbrudd, og gang på gang tar mennesker ut av håpløse situasjoner. Jesus tok alltid de undertryktes parti. Vi ser det også i dagens prekentekest. Kvinnene ble kalt til å være disipler selv om de levde i et mannsdominert samfunn. Og det var kvinner som var de første til å knele ved den oppstandne Herrens føtter og slik ble budbringere om den tomme grav og oppstandelsen.

Da Jesus døde på korset revnet forhenget inn til det aller helligste i templet. Slik understrekes at i dette dramatiske øyeblikket ble tilgangen til det hellige åpnet for alle mennesker. Et vendepunkt i historien, et skifte fra lukkethet til åpenhet. Fra korset og den tomme graven strømmer livet ut, evangeliet.

Er det det folk forbinder med kirken? At den er åpen? At forhenget virkelig har revnet? Opplevs det som at det hellige er åpnet for alle mennesker så lenge vi har ordninger som utestenger mennesker fra å komme med sin kjærlighet og sitt liv til kirken?

Hele verden må mobilisere henimot klimatoppmøte i Paris, alle mennesker av god vilje og blick for den andre, må se seg selv som pilegrimer for klimarettferdighet.

Troen på en åpen fremtid forplikter oss til å søke å lindre nøden og gi håp til flyktninger på fortvilet vandring langs veier og i underveis i farefulle båter. De holdes oppe av håpet om en bedre fremtid med bønn om å bli sett og møtt av medmennesker, av oss. Troen gir oss i oppdrag å være til for medmennesker og mot å til å være et tjenende felleskap – så også vår neste – som har navn, lengssler og drømmer som oss, kan løfte blikket mot fremtiden.

Utsikten mot evigheten ble åpnet ved Jesu oppstandelse – da brøt den siste stengsel ned – fremtiden kommer oss i møte, slik tiden – kairos gjør det dag for dag.

Troen på Kristus utvider horisonten for det mulige – endrer fortid og endrer fremtid.

Vår tid er nå til takke for nådens nærvær og fryde seg over skaperens gaver til oss.

Vi våger å holde stole på løftet om at de blir stående – disse tre: Troen, med korset – merket på Kristus, hjertet – symbolet på den vakre og sårbare kjærligheten.

Og ankeret, symbol på håpet. Det er usynlig under overflaten, men hjelper oss så vi ikke kommer i drift, bort fra skaperen fra evighet, mens vi er underveis. Men holder oss fast i løftet om at størst av alt er kjærligheten.

Vigsling av Stjørdal kirke

30. AUGUST 2015

AV BISKOP TOR SINGSAAS

1. KOR 3,4-11

Jesus er et sterkt forbilde i det å se mennesker. De som var rundt Jesus, var ikke sjelden opptatt av å verge Jesus for kontakt med ulike mennesker. Vi husker det var slik da mødrene kom med barna, da ville disiplene hindre dem. Ofte ble folk forarget over Jesus sin kontakt med ulike grupper i befolkningen og med enkeltmennesker. Bare tenkt på den blinde Bartimeus som ropet på Jesus. Folk ba ham tie, men Jesus stoppet opp, lyttet og handlet. Ga synet tilbake.

Jesus hadde alltid et annet fokus, og tok oppgjør med undertrykkende og krenkende ideologier og ordninger. Jesus så og behandlet utsatte og sårbare som fullverdige mennesker.

Dette viser noe viktig om kirkens kall til å møte mennesker slik Jesus gjorde. Til å bli ei seende kirke, ei kirke som ser.

Som stopper opp og innser betydningen av at også kritisk tenkning må kjennetegne ei kirke som ønsker å gi mennesker hjelp til å leve med alt livet bringer med seg. Det handler om at evangeliet i all sin fylde har noe å gi i møtet med livets sammenthet, og at evangeliet tåler virkelighetens realiteter.

På vår felles vandring oppdager vi stadig nye sider ved evangeliet og dets frigjørende kraft. Å følge etter Kristus er å våge å gå inn i nye ukjente landskap ut fra evangeliets grensesprengende kraft til å åpne livets kilder og framtidshåp for alle mennesker.

Jeg kjenner på en konstant uro i møte med dette. Er vi tydelige nok på menneskeverd, likeverd, likestilling og rettferdighet i evangeliets ånd?

I lys av dette og utfordringa fra dagens tekster om å gi og dele, ikke være styrt av en sjølopptatt og gjerrig gnieratferd, så skjølver både hjerte, engasjement og stemme og jeg spør:

Hvordan kan vi våge å leve med så stor økonomisk urettferdighet i verden?

Og inn mot klimatoppmøtet i Paris sier vi derfor:
Verden trenger en rettferdig internasjonal klimaavtale!

Som enkeltmennesker, som lokalsamfunn og på det nasjonale og internasjonale nivået utfordres vi til å handle. Pave Frans brukte ordene «care for our common home» i sin nylige uttalelse om klimautfordringene. Det handler om jorda som vårt felles hjem.

Evangeliet har hast!

Evangeliet som gir oss mot i møte med hele livets realiteter. Evangeliet som forplikter oss til å inkludere og ikke ekskludere. Som peker mot lyset, slik som lyrikeren Ove Røsbak illustrerer i diktet, Mårrån:

*Mårrån kjæm frå natten, han har mørke slektninger.
Han kjæm frå skuggom,
Frå alt utafor øss vi itte vet om.*

*Fugler syng på hemmelige steller inni skogom.
Mårrån spelle på en gitar laga ta vind.
Mårrån slår opp en gotisk bågå
i millomgølvet mitt
og gir meg lyst på verda.*

Evangeliet har hast!

Ære være Faderen, Sønnen og Den hellige ånd som er, var og være skal en sann Gud fra evighet til evighet.

Gratulerer med et fantastisk Kulturhus som ble innvigd og åpnet av kronprins Haakon 21. august, - under stor festivitas, - med stor kreativitet og sprudlende glede, og med folk i alle rom i huset. Her var frodig skaperglede og stor kunst. Et myldrende folkeliv som gledet seg over livets uendelige mangfold. Lufta var fylt av sang og musikk og ord som åpnet opp i livene våre.

Kulturhuset har fått navnet; «Kimen» - et håpsord - måtte dette bli et sted hvor skapergleden blir sådd og stimulert, - slik at vi mennesker vokser og blir vakre og skapende innenfra. Måtte huset bli en kime til vekst for det skapende menneske.

Og så merket jeg meg med glede at ordfører Ivar Vigdenes i sin åpningstale betegnet kulturhuset for en «katedral». Og det gjorde han med rette. For Stjørdal kirke som vi vigslar i dag på Vingårdssøndagen, gir hele kulturhuset «Kimen» denne identiteten.

Takk til Stjørdal kommune for dette vakre og unike rommet, som er gitt en så sentral plass i kulturhuset. Brytninger om nettopp dette har det vært. Men jeg er viss på at Stjørdal menighet som eier av Stjørdal kirke vil forvalte denne kirken på en klok og raus og åpen måte, i Jesu Kristi ånd. Han åpnet sitt liv mot alle mennesker. Ingen var til overs og utenfor sammen med ham. Så dette er ikke et rom for å markere revir. Her skal Kristi åpne favn være det som preger kirkerommet og oss som er i det. Her møter vi hverandre ansikt til ansikt med åpenhet og tillit.

«Katedral» kommer eg. fra gresk via latin til oss, og det betyr «trone», «stol», - egentlig biskopens stol. Og det betegner hovedkirken til biskopen, enkelt sagt. Så når ordføreren brukte

«katedral» som betegnelse på «Kimen», og attpåtil kultursjef Jarle Førde i et intervju i Adresseavisa sist fredag uttalte at Kimen kulturhus er det viktigste som har skjedd Trøndelag siden Nidarosdomen ble bygd. Da tenkte jeg, - nå må sannelig biskopen i Nidaros raskt skynde seg innover for innta stolen sin, biskopens stol i Stjørdal kirke. For her har store ting skjedd.

En ny katedral i bispedømmet altså. Det går an å ha flere, - heldigvis. Biskopen i Nidaros er privilegert og menighetene med. Vi har for lengst tillatt oss å bruke begrepet «katedral» vidt og bredt. I Nidaros bispedømme har vi mange vakre «katedraler», og vi må på en dag som denne, ikke glemme en av de vakreste i bispedømmet, Værnes kirke, som er en slags moderkirke til Stjørdal kirke. Her er dere velsignet med to katedraler, en gammel, en av landets eldste middelalderkirker, - og en moderne, begge vakre, så vakre. De vil utfylle hverandre, - og tale og synge vakkert sammen, - for å uttrykke det poetisk.

«Katedralen», - vi forbinder den med de slanke søylene og de høye hvelvene, - lyset og de vakre glassmaleriene. I katedralen har det skapende menneske gitt av sitt ypperste for å glede sin skaper. Dette rommet har hentet inn katedralens lys, skjønnhet, luftighet og en høyde under taket som strekker seg mot lyset. Slik med hele «Kimen». Vi fornemmer den samme skapende tanke gjennom hele huset. «Kimen» henter noe av sin fortolkning og inspirasjon fra dette rommet.

Når vi ser noe vakkert, og hører noe vakkert, - når vi får innsikt i ny kunnskap som forandrer verden og gjør den til et bedre sted for mange; -da undres vi; «Hvem er du som skaper mennesker som kan skape noe så vidunderlig vakkert,- og hvem er

du som skaper mennesker som evner å lete fram nye innsikter om menneske og skaperverk?» Vi undrer oss over: Hvem er du Gud?

La oss reise oss og høre dagens pretekst fra 1. Kor. 3, 4-11. «Ingen kan legge noen annen grunnvoll en den som alt er lagt, Jesus Kristus.» Dette ordet passer perfekt på en kirke som blir vigslet og tatt i bruk for første gang. Grunnvollen, hjørnesteinen i bygget, er Jesus Kristus.

Dette er ei kirke i byen, midt på byens torg. Flere hundre mennesker i alle aldre passerer forbi kirkedøra her hver dag. Her må det være en åpen dør, - en åpen favn. Her må det være slik som det var når Jesus Kristus kom inn i en ny by. En kan ikke gå forbi her, - for det ligger en uro igjen i dette rommet. Vi må innom før vi går videre. Her er en påminnelse om det viktigste i livet. Vi fornemmer et nærvær av en som har vært her, og som fortsatt er her, - usynlig tilstede.

Gud er i byen!

Mon tro om det ikke er ham? Ryktet går foran ham.

Når han er her, får blinde synet igjen, døve begynner å høre, - han setter undertrykte fri, - fanger får frihet. Når han kommer inn i byen myldrer det rundt ham, - all slags folk, unge og gamle, fint kledde og mange i bare fillene. Barna er der selvsagt.

Han har en på hånda og en annen på skuldrene, en tredje og en fjerde løper rundt og rundt ham og jubler og ler og skråler. Unggutten som alltid står og ser på de andre i døråpningen - har vågd seg helt ut på torget for å se hva dette er. Kvinnen som står i skyggen og ser på de andre dag etter dag,- fra den samme veita som lett kunne skjule henne, - hun kommer forsiktig fram og er ikke tilskuer til livet lenger.

Vi tror at når Jesus Kristus kom, så hadde han først og fremst endeløse teologiske diskusjoner med skriftlærde og fariseere, prester og andre høytidelige myndighetspersoner som dominerte alle rom?

Nei,- det var ikke slik.

Når Jesus Kristus kom inni byen,- var det folkeliv,- fest,- glede og forventning. Han kommer for å åpne opp rommet for alle. Det rom i livet som er ditt, og som ikke skal overskygges og inntas av andre. Han gir rom til den som i livet er blitt tilskuer i livet, som bare ser på at andre lever, som har satt livet sitt på vent. Derfor er det fest når Jesus inntar byen. Tenk på inntoget i Jerusalem på Palmesøndag. Da var barna og alle slags folk der med palmegreiner! De ropte hosianna. Hilste ham velkommen. Slik var det jo i hver liten by. På hvert et sted han kom. All angst og frykt er borte. For kjærligheten driver frykten bort. For han er jo her. Han vil drive vekk de angstregimene mennesker må leve under. Han utfordrer dem.

Når Jesus Kristus kom, fornemmet de at det var Skaperen som kom dem i møte. Alle ble så skapende,- de fikk mot og stimulans til å hente fram sine beste evner. De ble levende. Jeg tror Jesus Kristus er den eneste som har et ansikt du våger å møte med hele deg, uten å gå i stykker. Du er hos ham med alt du eier og har, - med alt du har gjort og alt du er, - uten å måtte skjule noe i deg.

Han møter deg med nåde. Alt er gratis hos ham. Ikke noe krav. Han legger ikke igjen forventninger om å få noe igjen. Du får være deg selv.

Når Jesus var der midt imellom dem, kom alle fram fra sine gjemmer. En trengte ikke å gjemme seg lenger, eller holde noe skjult. Det erfarte Sakkeus, - kvinnen ved Sykars brønn, - Peter da han igjen møtte den oppstandne Jesus Kristus på stranden tidlig om morgenen.

Gud har sendt med oss «en hellighet» som beskyttelse i livet. Vi merker det når vi gjør et menneske vakkert gjennom vårt møte, - eller lite og ynkelig. Det hellige er alltid skjult i det alminnelige. Slik og med Gud. Han kom til oss i Jesus Kristus, helt alminnelig, - men det steg en vilje fram i ham. Han hadde med seg noe helt annerledes inn på jorden. Han ga alt for å ta vare på et medmenneske. Han ga sitt liv for at vi skal leve. Det ligger en uro etter Jesus Kristus, - alltid! Og den uroen skal være tilstede i dette kirkerommet.

De som kommer hit skal merke at alt her er gratis, - en gave, - slik livet er det. Her skal det være en raus og frodig fortolkning av Guds ord. Her skal en stå og dele ut brød og vin i døra, ja, også ute på torget for at mennesker skal få smake evangeliet. Plutselig står presten og deler ut det aller helligste som finnes på jord. Jesu kropp. Han som ga sitt liv for at vi skulle få livet tilbake. Liv vi har mistet. Vi deler det raust ut til de som haster gjennom byen, - og til de som må ta de små skritt for å kunne leve. Overraskende og uventet – gratis påfyll i livet. Det hellige er gjemt i det alminnelige.

Du verden så oppsiktsvekkende at Gud har skjult seg slik, - nært og alminnelig. Han står i kø, - er sammen med oss alle, - med den fattige, - tiggeren, - flyktningen som desperat søker beskyttelse for seg og sine.

Her i Stjørdal kirke skal det ikke være forventning om å gi noe tilbake for å kunne være her. Her skal være rom nok for alle, - ingen begrensinger.

«For Gud er i byen!»

Gratulerer med kirken i byen som bærer med seg uroen etter Jesus Kristus. Grunnvollen. Hjørnesteinen.

Preken ved 150-års jubileumsgudstjeneste for Tistedal kirke

TISTEDAL KIRKE 20. SEPTEMBER 2015

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

17. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

1. KONG 17,17-24, 1. KOR 15,35-45, LUK 7,11-17

Håpstejn i dødens virkelighet

Det er ikke vanskelig å få øye på dødens tilstedeværelse. Den omgir oss på alle kanter. Løfter vi øynene mot horisonten kan vi ane mennesker på flukt fra krig, nedverdiggelse og undertrykkelse. Ser vi oss tilbake kommer tidligere generasjonene til oss, og dem som døde så altfor brått og for tidlig. Ser vi rundt oss er det mennesker i vår nære og fjerne omgangskrets som har kjempet eller som kjemper med døden. Og vender vi blikket inn i oss selv er det mange av oss som kan kjenne sannheten i Paulus sine ord om at døden er vår fiende. Kunnskapen om vår egen død ligger der og kan gi grunn til både angst, bekymring og sorg.

Døden er tilstede og er det endelige tegn på at livet hele tiden har sin motsats i døden. Skal vi holde oss til det vi ser og kan beskrive med øynene våre, har vi bare to punkter vi med sikkerhet kan si gjelder oss alle sammen: Vi er født og vi skal dø.

For 150 år siden var døden en velkjent realitet i tistedølenes liv. I 1853 var 365 av en befolkning på i overkant av 9000 i Halden smittet av kolera. Hele 242 mennesker døde. Kolera er en sykdom som er nært forbundet med elendige sanitærforhold i industribyene, og gjenspeiler derfor stor fattigdom og trangbod-dhet. Barsedødeligheten var fortsatt svært høy, inntektene var usikre og lønningene dårlig.

Avstanden fra Tistedalen til Asak, Idd og Halden var lang på flere måter enn reiseveien, selv om det i seg selv var av betydning.

Det var behov for en gravplass nærmere der folk bodde, slik at også arbeidsfolk kunne få tid til å besøke sine barn og andre slektningers gravsted. Fritid og ferie utenom søndagen var jo

fortsatt ukjent for arbeidere i industrien, og skulle inntektene strekke til måtte både mor, far og barn arbeide. Det gjorde at en lang reisevei var ugreit.

Men andre forhold spilte også inn. Folk i Tistedalen hadde forlatt landsbygda og arbeidet som tjenestefolk hos bøndene der. Selv om levekårene var elendige var likevel Tistedalen fremtidens sted der en opplevde at det nye Norge ble forme, noe som ga grunnlag for håp om en bedre fremtid. Immanuelskirken i Halden var bygget slik at forskjellen mellom arbeidsfolk på de bakerste og navnløse benkene og embetsmenn og brukseiere på de fremste benkene fortsatt var svært tydelig, selv om prost Landstad hadde fjernet fintfolkets navn på benkene på slutten av 1850-tallet. Behovet for en kirke som også industriarbeiderne kunne erfare som sin, og dermed bekrefte at Tistedalen og menneskene der var et fullverdig lokalsamfunn, var derfor tilstede.

På tvers av motsetningene mellom brukseiere, kjøpmenn og arbeidere, ble alle i Tistedalen enige om å bygge en kirke, med gravplass, midt i hjertet av tettstedet. Penger ble samlet inn og på 7 måneder ble kirken reist. Kirkegården ble et sted for røtter og sammenheng, for sorg og for savn, kirken reiste seg i trass mot døden som et håpstejn midt i den svært krevende hverdagen.

Enken

Enker var på Jesu tid var sårbare og utsatte. De var avhengig av andre for livsopphold og utgjorde de fattigste i lokalsamfunnet. De tilhørte historiens navnløse skyggemennesker som ble ansett å bære dødens merke i sine liv. Deres skjebne ble sett på som Gudvillet, fastlåst som folk var i forestillingen om at livet slik det artet seg var en konsekvens av Guds velsignelse eller Guds straff. Og enkens liv var ikke uttrykk for Guds velsignelse.

Enkenes fremtidshåp var barna, og særlig sønner, som kunne tenkes å skaffe inntekt og levebrød. Uten sønner, lite håp. Og vi hørte i lesningen fra Det gamle Testamentet hva enken i Sarepta - ja det er henne - umiddelbart tenke når sønnen ble dødssyk: Nå straffer Gud meg igjen, og denne gangen enda hardere ved å frata meg håpet om et bedre liv. Men så helbreder Elia enkens sønn. Han viser at Guds handling ikke er å bringe folk inn i døden, men å kjempe sammen med oss for livet. Sykdom og død er ikke Guds straff, men menneskers livsbetingele. Gud er livets og ikke dødens Gud.

Jesus

Jesus er på vandring i hjemtraktene i Galilea. Han er i ferd med å etablere seg som en håpsbærer i folket. Mange mennesker følger ham. Så kommer han til det lille tettstedet Nain, rett nord for Galileasjøen. Det var et lokalsamfunn der folk brød seg om hverandre uavhengig av stand og klasse, slik det ofte er i mindre tettsteder der alles liv er vevd sammen i mange relasjoner. Sønnen til en av enkene, en av tettstedets fattige, døde. Folk lot henne ikke være alene med fortvilelsen, de samlet seg rundt henne og fulgte sønnen til gravstedet. Det var som de alle delte hennes smerte, og ville forsikre at hun ikke ville være alene. Men hun gråt.

Jesus ser enkens tårer og fortvilelse. Den store profeten med et kjempestort følge fastslår ikke at sønnens død skulle være del av en større guddommelig plan eller en ytterligere straff for måten hun levde på.

Jesus fikk inderlig medfølelse med henne. Han gjorde hennes tårer til sine tårer.

Og så, uten at kvinnen har gjort noe annet enn å gråte, reiser Jesus sønnen opp fra de døde. Ikke engang en bønn om hjelp har enken i Nain ytret, langt mindre har hun formulert noen tillit til at Jesus kan hjelpe henne. Hun har heller ikke kommet med en kraftfull trosbekjennelse. Det er Jesu medfølelse med enkens tårer som gjør at han gir liv der døden har rammet og enkens fremtidshåp er ødelagt. Folket forstår hva som skjer. Gud har kommet til folket med kraft til å overvinne fortvilelse, armod og død. Og de gleder seg med enken.

Kirken er livets rom

Det er grått mange tårer i dette kirkerommet i disse 150 årene. Her er det vært mange som i armod og nød har fulgt sine kjære til kirkegården. Byggingen av kirken har ikke tatt vekk dødens virkelighet for folk her. Det trodde vel heller ikke de som bygget kirken. Men de bygget kirkerommet for å ha et rom som bærer bud om en annen virkelighet. I dette rommet er ikke fødsel og død rammen om livstolkningen. I dette rommet er det dåpen og Guds rike fra nå og i all evighet, som er rammen og gir retning.

Tvers igjennom ulikhet og armod står døpefonten her som en påminnelse for alle som kommer inn i rommet om at her – her! - har alle samme verd. Alle blir døpt i den samme dåp, i den samme døpefont og med det samme ritualet. Den gir oss forsikring om at Guds nåde er fri for oss alle. Den uttrykker løftet om at Gud har medlidenhet med oss i de kamper vi fører mot ondskap og ødeleggelse, ja, mer enn det: Gud ledsager oss i vår nød og lidelse.

Vi vet det fordi Guds medlidelse med menneskene ble fullført av Jesus helt inn i dødsangsten, Gudsforlattheten, torturen og en alt for tidlig død. I den korsfestede Jesus kan vi alle se Guds fullendte medlidelse med oss, våre sår og vår fortvilelse bærer han på sin egen kropp. Gud støter oss ikke ut, men bærer den på sin egen kropp.

Det ville ikke blitt bygd en kirke i Tistedalen dersom dette var alt. Da hadde det holdt med en vakker kirkegård. Men oppvekkelsen av gutten i Nain viser frem mot den første dagen i uken da noen av kvinnene i Jesu følge møtte den korsfestede og som oppstanden. Jesu oppstandelse gjør at ikke bare enkens sønn får erfare Gud som livets Gud. I Kristus inviterer Gud alle folkeslag til oppstandelsesfest, til det store gjestebudet der Gud er alt i alle og kjærligheten overvinnet alt ondt. For Guds ledsagelse tar aldri slutt.

Vær velkommen til en forsmak på denne himmelske livsfeiringen. Jesus ser deg og ledsager deg. Det kan du hvile i.

Det heter nåde og du får en smak av det i nattverdens brød og vin.

Vær velkommen, for Gud har gjort alt ferdig.

Preken ved Egil Hovlands Pilegrimsmesse

FREDRIKSTAD DOMKIRKE 11. OKTOBER 2015

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

JES 43,1-3A, HEBR 11,11-13, JOH 14,1-6

Pilegrimsmessen vi nå feirer har sitt utgangspunkt i at vi er et folk på vandring i et landskap preget av uro, bekymring og nød. I et glanset norsk velferds- og forbrukersamfunn kan dette synes langt fra virkeligheten. Livsmålet om størst mulig lykke synes å ligge nær, for de fleste. I det offentlige rom er livslykke karakterisert med kropp i motedesigneres bilde, de riktige klærne og mange penger.

Men midt i verdens rikeste og fremste velferdssamfunn ser vi at dette glansede bildet slår sprekker. Livsveien er slett ikke en vel-designet motorvei der alle hindringer er jevnet ut og overvunnet av planlegging, ingeniørkunst og politiske beslutninger. En hver er sin egen lykkes smed, er kravet som blir stilt. Da blir prestasjonspresset og behovet for en sminket overflate stort.

I går markerte vi «Verdensdagen for psykisk helse» under overskriften «Kast maskene». 15-årige Sara Sofie Haukås forteller at hun kjenner stadig flere som sliter psykisk fordi de føler de må være perfekte. «Et feilfritt ansikt. En perfekt kropp. Flat mage». Det møter ungdom på sosiale medier hver eneste dag. Og det skaper et press som gjør at mange unge gråter seg i søvn, sier hun (bloggen «Happii»).

13 % av arbeidsstyrken i Fredrikstad er uføretrygdet. Uførheter betyr at en ikke lenger kan gå på jobb og lett blir sittende inne. «Når du føler deg inntengt, ligger depresjonen og sosialangsten på lur», sier Kai Ståle Straumnes til Fredriksstad Blad (27. november 2014).

Bak fasadene lever mennesker med vold og trussel om vold. Kari Omvik ved Krisesenteret her i Fredrikstad skriver at i 2014 hadde tre fulle skoleklasser med barn hatt behov for beskyttelse mot vold og trusler om vold. «Mange av barna gir uttrykk for at de ikke har tro på endring og at fremtiden kjennes håpløs ut» (Fredriksstad Blad, 30. desember 2014), ikke minst fordi smerten bæres i skjul og ensomhet.

Forfatteren og journalisten Jakob Arvola skrev på sin blogg at han var voksen, men ikke lykkelig. Det ble lest 100.000 ganger i løpet av 2 dager, og han ble nedrent av takknemlige ungdommer. Han langet ut mot lykkebesatte voksne som har en kolerisk trang til å gjøre seg populær med en redigert utgave av livet på sosiale medier og som gjorde hans egen depresjon enda tynge å bære.

Målet om lykke blir til et krav om lykke.

Fredag fikk jeg melding fra Frank Yousif, styreleder i Den assyriske menigheten St. Mary, som bl.a. er regelmessig i Glemmen kirke, at ISIS har henrettet tre assyriske kristne i Hasaka-området i Syria. De var del av en gruppe på flere hundre som ble kidnappet i februar i år. Det er dette de fleste flykter fra som nå skal registres i den gamle Smartklubben i Råde.

Kaster vi masken ser vi at Pilegrimsmessens beskrivelse av livsvandringens virkelighet fortsatt treffer menneskenes livsvandring også i vår tid, 35 år etter at den ble skrevet.

Fornuften baserer seg på det vi vet. Det vi vet er at vår livsvandring skjer mellom to faste punkter: Vi ble født og vi skal dø. Mellom disse to punktene, hver av dem like ugjenkallelige, går livsveien vår.

Den har mye skjønnhet og glede. Men den glinsede forsiden har en bakside når maskene kastes. Døden er ikke bare en virkelighet langt der fremme. Tegnene på døden og dødskreftenes lange skygger er nærværende og reelt tilstede i vår hverdag, her og nå. Den er ikke bare langt der fremme.

Verdensdagen for psykisk helse viser oss at selv ikke teknologien, pengene, vitenskapen, politikken og fornuften makter å overvinne tegnene på at vi hele tiden vandrer i døds skyggenes dal.

Finnes det en annen vei vi kan gå som har et annet livsmål enn døden?

«La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg! Jeg er veien, sannheten og livet!», kommer Jesus til oss og sier i dag.

Og han fortsetter: «Jeg vil gå og gjøre i stand et sted for dere og så vil jeg komme tilbake og ta dere til meg». Jesus viser oss sin vei som gir oss et vandringsmål som er annerledes enn det denne verden byr oss. Veien er den samme, men den er lengre og har et annet mål.

Jesus vet når han sier dette til disiplene at han står foran sin egen kamp med dødskreftene, i ham og rundt ham. Lukas forteller at Jesus selv ble så grepet av dødsangst i Getsemane at

svetten ble til blodsdråper. Markus forteller at Jesus under torturen på korset ropte at Gud hadde forlatt ham. Jesu vei er ikke en vei uten kamp mot ondskap, lidelse og død. Også Jesusveien går fra fødsel til død.

Jesu viste oss at Gud er med oss inn i de mørkeste erfaringene vi gjør oss der Guds tilstedeværelse som livets giver og opprettholder er nesten umulig å få øye på. Men når vi følger Jesu egen vei ser vi at Jesus selv også har vært der. Derfor kan vi ha tillit til sannheten i at Jesus ledsager oss når vi ser og vet og selv erfarer dødskreftenes skygger inn i vår tid og våre liv. Jesus viser oss at det er sant at dette er erfaringer, kjent av Gud. Erfaring av lidelse og nød er derfor ikke tegn på Guds fravær, men veien Gud alltid kjenner som sin egen og derfor aldri vil slippe oss.

Fornuftens vei stopper ved døden og korset. Men Jesu vei stopper ikke der. Jesus brøt igjennom dødens grense og beseiret dødskreftenes makt ved å komme tilbake som den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Jesu oppstandelse gjorde Guds seier over dødskreftene, til vår seier. Jesus åpnet veien inn til Guds herlighet for menneskene og ble til liv for alle.

Jesu-veien er ikke en annen vei enn veien fra fødsel til død, men veien er lenger og har et annet mål.

«Frykt ikke», sa Gud til Jesaja og Israelfolket, «jeg har løst deg ut, jeg har kalt deg ved navn, du er min. Går du gjennom vann er jeg med deg, gjennom elver skal de ikke rive deg bort.» Det er denne reisen gjennom elver og vann Gud gir oss som tegn på at Jesus kommer tilbake, slik han lovet, og tar oss til seg gjennom døden til livet.

Preken ved trosopplæringskonferansen

NORGES VAREMESSE, LILLESTRØM, 5. NOVEMBER 2015

AV BISKOP OLAV ØYGARD

MATT 5,13-16

Dåpen er tegnet på Jesu gjenkomst i vår verden og vår hverdag. Vår pilegrimsvandring er en vandring fra liv til død sammen med alle mennesker. Men ved Guds nåde er vi gitt Jesus som en dør som åpner seg for oss ved dødens grense. Livsveien vår går fra dåpen gjennom døden til evig liv i Guds fullkomne nærhet.

Alle forestillinger om at Guds fremtidsløfte frigjør oss fra dødskreftene i verden, er falske profeters tale. Tvert om er vårt oppdrag på veien til Guds nærhet å ledsage alle som strever og har tungt å bære slik at de kan få erfare Den oppstandnes livskraft i sine liv.

Som oppstanden viste Jesus seg i mange skikkelser. Han var gartneren som Maria gjenkjente på røsten, han var samtaleparteneren som Emmausvandrerne gjenkjente da han brøt brødet, kokken på stranden da de kom hjem fra fiske, han var led-sageren i tvilen for Tomas som fikk kjenne på korsmerkene, og den mektige og oversanselige røsten Paulus møtte i Syria. I vår virkelighet viser den oppstandne seg hele tiden der kjærlighet, gjestfrihet, omsorg og inkludering bryter igjennom og reiser mennesker opp av fortvilelse og nød. I mange skikkelser kan vi se den Oppstandnes tegn på at livet vil beseire døden, også for hver enkelt av oss.

Så kan vel noen hver av oss undres over hvor god plass er det egentlig i Guds nærhet? Det er nok av eksempler i nær og fjern fortid på mennesker som stiller seg opp i kirkens hus, slår seg på brystet og ønsker at alle blir slik som dem med samme åndelige utseende og erfaringer i et slags kristenhetens fellesskap av rene, pene og velklede åndelige mennesker.

Men slik tegner ikke Jesus Guds nærhet. I Guds hus er det mange rom, sier han i dag. Andre ganger sier han at i Guds nærhet er det et stort gjestebud der alt slags folk inviteres, med rom for mangfold og ulikhet. Slik den oppstandne viste seg på mange måter, skal vi få være forskjellige og mangfoldige. I Guds nærhet er det Gud som definerer rommet og takhøyden, intet religiøst eller verdslig lederskap bestemmer hvem som er inkludert og hvem som er ekskludert.

Gud måtte til for å skape disse rommene og sørge for at veien ikke blir stengt av menneskers påfunn og regler. Derfor er Jesus veien til Guds nærhet, bare Gud selv kunne åpne den og holde den åpen. Den oppstandnes tegn kan vi se mange steder der livet bryter gjennom dødsskyggene.

Her i kirkerommet kommer Jesus til oss i den korsfestede og oppstandnes legeme og blod, i brød og vin. Her kan vi være trygge på at den oppstandne kommer og inviterer oss til sitt gjestebud.

Vær da velkommen til en forsmak på den himmelske gjestebudet og motta den korsfestede og oppstandnes legeme og blod, til liv og salighet.

Da brytes dødens skygger av fremtidens lys, og gir støtte på vår pilegrimsvandring til et liv hos Gud, uten ende.

Å være til er å være i bevegelse. Det som er dødt, rører seg ikke. Det som lever er undervegs.

Læstadianerne i Nord-Troms gir ut et blad, det heter «Under vandringen». Genialt navn. For vi er undervegs.

Vi feira allehelgensdag sist søndag. Vi mintes de som har gått foran oss, og er hjemme hos Gud. Det er jo dit bevegelsen fører. Det er noe med det å ta lærdom av de som har gått foran oss.

Forbilder. Det er et fint og litt heftig ord: etterfølgelse – der Jesus selv er det store forbildet! Det er noe med det å ha Jesus med seg gjennom livet. Under vandringen. Undervegs.

Jeg har sans for det som er konkret. Det tror jeg at Jesus også har. Tenk at han innstifta dåpen. Finnes det noe mer konkret enn vannet som helles over det lille barnets hode – til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Eller nattverden. Den lille kjeksen. Og den enda mye mindre skvetten med vin – kanskje ikke mer enn det som trekkes inn i kjeksen (oblaten) når vi dypper den i vinen. Jesu kropp. Jesu blod.

Vi har fått et lite kors i dag. Kjenn på det. Formene. Myke, men likevel klare og tydelige. Jeg har blitt veldig opptatt av korset det siste året – for det har blitt en del av jobben min å bære et kors. Det minner meg hele tida om hva jeg har fått av Jesus, og om hva jeg er satt til: å vitne om, å minne om ham som

hang på korset. Og nå har vi et kors alle sammen. Til å minne oss om hva vi er kalt til, både å høre ham til – og leve for ham.

Teksten vi leste er fra Bergprekenen: Jesus snakker om salt. Salt. «Salte beskrivelser», «Salt i sår», «Ramsalt humor». I forrige uke var jeg på bispevisitas på Senja. Vi fikk mye fisk der på yttersida. Fisken vi fikk servert var saltet. Akkurat passe. - smakløst uten. Og vi vet det jo - saltvann kan ikke drikkes. For sterkt! For saltet setter sitt sterke preg på alt! Det blir for mye!

Ikke bør være. Dere er jordens salt. Fantastiske egenskaper: blander seg. Kan ikke skille ut saltkorn fra sjøvann - eller middagen for den saks skyld.

Og samme hva vi jobber med i kirka: det må ha smak, det vi serverer. Det er holdbart – og skal være det! Det er vel bare fantasien som setter grenser for hva vi kan tenke om saltets betydning i kirkens trosopplæring. Eller hva skal vi med en trosopplæring som ingen vil delta på, fordi man ikke liker det – og dessuten går den ut på dato etter ei uke eller to. Nei – det vi formidler i trosopplæringen har holdbarhet – til evig tid!

Lys. Dere er verdens. Senere sier Jesus: Jeg er verdens lys (Joh 8.12).

Lyser opp. Gjør at vi ser det som er skjult.

Lyset viser veg. Gir retning. Lyset lyser alltid rett fram.

Gir liv og håp.

Vi er på vei inn i mørketida i nord. Vi som bor nordpå mener

Avskjedspreken

BODØ DOMKIRKE / NORDLANDSKATEDRALEN - RADIOSENDT PÅ NRK, 8. NOVEMBER 2015.
AV BISKOP TOR BERGER JØRGENSEN
KOL 1,24-29, LUK 12,35-40

at vi er eksperter på det med lys. For det er når det er mørkt at vi ser lyset best – og det er da det trengs mest.

Vi utfordres, kalles til å lyse – altså at vi gjennom våre liv skal være lys – for andre!
Vi er bra heldige vi som får holde på med dette. Lyse opp i tilværelsen for de unge. Gi dem retning på livet. Gi dem håp.

Vi er salt.
Vi er lys.
Ikke skal være. Er.

Fordi vi har fått noe. Tatt imot.
Lyset kommer fra ham som selv er lys.
Vi skal få reflektere. Speile lyset videre.

Lyset skinner.
Helt inn i evigheten.

Døden - et mørke.
Også det mørket skal lys opp.

For tiden kommer det masse mennesker til oss som ser rimelig mørkt på det. Syria tømmes nesten for folk – fordi folk ikke synes det er trygt å bo der. Vår gjestfrihet settes på prøve. Det snakkes om opptil 30 000 flyktninger til Norge. Veldig mange. Men: Sverige fikk 50 000 flyktninger i krigsårene. De kom fra Norge. Det var mange det – men de fleste ble godt tatt imot!

Rart: lysets barn ofte kalles mørkemenn.
Sånn skal det vel ikke være!
La lyset skinne. Tenn håp for våre medmennesker – og for oss selv.
Se fram til at troende en gang skal kunne møtes igjen.
Vi vet ikke når.
Men vi venter. For vi har lyset. Vi har håpet!
Vi har korset på vår vandring.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

MYSTERIUM er det store ordet. Vi hørte ordet nevnt to ganger i dagens prekentekest. Den er hentet fra brevet til den lille menigheten i Kolossae i dagens Hellas.

Det er mange mysterier i verden. Naturen er full av dem. Under en kveldstur tidligere i høst så jeg et fantastisk nordlys igjen. Hvordan går det an? Nordlyset er skremmende vakkert. Nordlyset har skapt mange fantasier og religiøse spekulasjoner opp gjennom tidene.

I dag vet vi hva nordlyset kommer av. Vi har kikket naturen i kortene. Nordlyset skapes når noen spesielle stråler fra sola møter atmosfæren vår - for å si det grusomt forenklet!

Men det er like vakkert! Jeg skjønner hvorfor turister kommer fra hele verden og betaler i dyre dommer i håp om å få se dette himmelfenomenet. - Mange reiser slukøret hjem. Det ble ikke nordlys. Bare skyer, regn og vind. Naturen er ikke alltid skjønn og velvillig. Den kan være en trussel mot livet. Det vet vi mye om i en nordnorsk kontekst.

Mennesket er ett av de største mysteriene i skaperverket. Hvor mange foreldre har ikke tatt i mot et lite, fullkomment menneskebarn og blitt fylt av undring. - Selv om de vet hvordan det er blitt til.

Men også menneskelivet er sammensatt. Vi er kjent med sykdom og ulykker. Lidelse og fortvilelse. Død og savn. Paulus, som er angitt som forfatter av brevet til kolosserne, skriver om mysterium - og lidelse. Det hører sammen i livet.

Paulus ble forfulgt. Folk var ute etter han. For å tvinge han til taushet. Paulus ble slått og pisket. Ført i lenker og puttet i fengsel. Hånet - og truet. Til slutt endte han etter alt å dømme livet i de bestialske myrderiene til keiser Nero en gang på 60-tallet knappe 30 år etter at Jesus døde på korset. Nero gav de kristne skylda for brannen i metropolen Roma. Mange Kristusbekjennere ble hensynsløst og brutalt tatt av dage!

Sånn sett er dette en tekst som passer for denne søndagen. I mange menigheter hvor det fokuseres det i dag på forfulgte kristne. Og de er det mange av - også i vår tid. Kommunistregimer har gjennom snart 100 år tatt liv av tusenvis av kristne.

Da jeg første gang besøkte Kina på slutten av 80-tallet hadde alle prestene jeg møtte vært gjennom harde forfølgelser. Formann Mao tillot ikke religiøse avvikere! Historiene til dem som hadde kommet levende gjennom, gjorde inntrykk.

Hvor kommer all denne ondskaperen fra? Det er også et av livets store mysterier. Hatet. Volden. Overgrepene.

Vi ser det i dag. IS grusomme mishandling av mennesker. Boko Haram i Nigeria. - Lista over grupper som benytter seg av terror og vold, er lang og ulykksalig. Det er fortsatt behov for støtte til forfulgte kristne og til kampen for religionsfrihet. Dagens ofring her i Bodø Domkirke går til en organisasjon som på en spesiell måte nettopp har dette fokuset: Stefanusalliansen! Oppkalt etter den første kristne martyren, Stefanus. Paulus støttet steiningen av han!

Nå viser kirkas egen historie at kirka ikke har vært religionsfrihetens store lys i menneskehetens historie. Vikingekongene brukte tvang når folk ikke ga seg over til den nye tro frivillig. - Her i Salten forteller Snorre om en grusom historie om «Raud den rame» som ble torturert da han sa nei til å bli døpt. De helte ormer ned i halsen hans! Og kirka sendte korsfarere til Jerusalem. De etterlot seg mye blod, lidelse og hat.

Ytringsfrihet og religionsfrihet ble ikke respektert, selv ikke i vår «liberale» grunnlov fra 1814. Jøder og jesuitter skulle ikke tåles i landet. Hans Nielsen Hauge satt årevis i fengsel fordi han reiste rundt og forkynte uten prestenes tillatelse. Tidligere hadde det var ødeleggende religionskriger mellom katolikker og protestanter i det «kristne» Europa.

Og krig har det vært i nyere tid. Freden hadde nettopp senket seg da jeg kom til verden i 1945. Da var Bodø en utbombet by. 27. mai 1940 brant byen etter ren terrorbombing! Den 52 år gamle trekirka gikk med i brannen! Den sto her på samme grunn som dagens katedral.

Og det kriges fortsatt i verden. Byer brenner. Helligdommer legges i ruiner. Og flyktningestrømmene tar ikke slutt. - Når skal det ta ende?

Når skal ondskapen miste sin makt? Er det ikke sånn at hele skaperverket bærer på en dyp lengsel etter frihet og forløsning, etter fred og liv i all sin fylde? Denne lengselen opptar Paulus mye mer enn ondskapens og lidelsens mysterium. For han ser spor av godhet i historien.

Godhetens nærvær er historiens merkeligste mysterium. Medlidenhet. Medmenneskeligheten. Nestekjærligheten. Nâden.

Paulus skjønte dette først etter et møte som forandres hans verdiunivers fullstendig. Han var på vei til Damaskus, - også den gang var det religiøse stridigheter i Syria! - for å spore opp kristne.

På vegen ble han overveldet av et voldsomt lys. Sterkere enn noe nordlys. Og han hørte en tale han aldri hadde trodd han skulle høre: En stemme som forkynte et budskap om kjærlighet og nåde.

Stemmen til han som var hovedfienden i Paulus sin religiøse verden.

Jesus, han de kalte Kristus - han som ble tatt av dage på et kors, men som de kristne nå ment hadde stått opp.

Kristus er godhetens guddommelige mysterium. Det er evangeliets hemmelighet. Tidligere skjult. Nå tydelig og nærværende. «Kristus er blant dere!», som Paulus skrev til kolossermenigheten.

Og det er kirkas store mysterium at vi tror at Kristus fortsatt er nærværende. Kristus er her i den vakre, store, lyse fredskatedralen - reist på branntomta til den gamle kirken. Kristus er samtidig i de små møteplassene som forfulgte kristne også i dag tvinges til å samles i mange steder i verden.

In our darkness – let Your light shine!

REQUIEM-MESSE ETTER PARIS-TERROREN, ST. OLAV DOMKIRKE, 3. DESEMBER 2015

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

MATT 5,1-10

Kristus er fortsatt nærværende når ordene om han lyder. Når budskapet hans høres og mottas. Når vannet sildrer i en døpefont og brødet og vinen deles i enkel nattverd. Når vi henvender oss til han i bønn i vår glede og takk - og i vår nød og lengsel. Når kirkerommet fylles av toner og tekster til lovprisning og trøst.

«Kristus hos dere - håpet om herlighet!», skrev Paulus. Kristi hellige nærvær åpner framtida. Fram mot «herligheten» da den nye jorda og den nye himmelen blir virkelighet. Da alle tårer skal tørkes bort og døden ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte, som Johannes formulerte det i en av sine visjoner på Patmos.

Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har lest disse vakre ordene fra Johannes åpenbaring ved begravelser nettopp fra denne kirka.

Ordene er like sterke hver gang. Og det er som visjonen vender tilbake som stråle fra et speil. For i håpets lys skapes liv. Liv fylt av nåde og kjærlighet. En kjærlighet som vender seg ut mot mennesker som ikke har håp. Mennesker som trenger et hellig nærvær av godhet og vennlighet, av medmenneskelighet og nestekjærlighet.

Godheten blir aldri tyrannisk. Den skaper alltid frihet for dem som trenger det mest - og styres av vilje til å dele med hverandre.

Vi er alle hverandres neste - eller naboer som ordet mer korrekt oversettes med på engelsk! Vi tilhører en menneskehet og jorda er vårt felles hjem. Når kirka er på sitt beste kjenner vi igjen denne atmosfæren. Da kan vi bekjenne: Kristus - er her, blant dere.

For det er Kristus alt dreier seg om. Så har da også Paulus har skrevet en vakker hymne om han noen linjer før teksten vi leste:

«For i Kristus ville Gud la hele sin fylde ta bolig og ved ham ville Gud forsone alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset.»

Og derfor bekjenne i gudstjenesten i dag vår tro på hans nærvær. På det store guddommelige mysteriet. Gjennom de formuleringene som kirka fant fram til på 300-tallet. Vi tilber og lovsynger den treenige Gud fordi vi tror på Kristi nærvær i vår historie.

In the Name of the Father, the Son and the Holy Spirit. Your Majesty, Your Eminence Ambassador of France, Excellencies of our Government and the Corps Diplomatique in Oslo, Brother Bishop, dear sisters and brothers here in the Church of St. Olav.

With December we are in the darkest season of the year. On November 13 a different darkness came over Paris and France. A barbaric massacre killed 129 persons and wounded 350. Four years ago we experienced the same darkness in our country, and tonight we share the pain and the mourning of the French people.

In this darkness candles have burned with their light in cities all over Europe, also outside the French Embassy here in Oslo, and by our city hall two weeks ago. In our churches candles have been lit and prayers said, flames of solidarity with the victims and their families. They have also been signs of protest against the evil acts, that this darkness shall not overcome the light and freedom of our societies.

In the house of God we tonight again commit the victims into the hands of God and pray for their families. The many candlelights reflect our prayer: «O Lord, give them eternal rest, and let Your light shine upon them». We see the faces of young individuals, and we commit them all to the mercy of God who is the Father of all, above all, through all and in all. In these prayers we do not retreat or escape from the reality of evil, but they are a protest against evil and a new commitment to Him

who is the fountain of life. In His light we again experience and see light.

In the last weeks not only Paris has been the target of the barbaric terrorism of ISIL. Beirut has experienced the same, civil war and brutal killings continue in Syria and Iraq, and in African countries communities are hit by similar attacks. Our global community is under threat, humanity suffers, and we long for a new day.

The book of Psalms says that justice and righteousness is the foundation of the throne of God. He leads the nations on the path of justice and peace and asks us to join in. In our democratic societies the task of our authorities is to protect the citizens, to prevent violence and to uphold justice, peace and freedom. With this immense task our leaders and authorities also need our prayers and candlelights, our support and encouragement – in our respective countries as well as in their involvement with the Middle East.

This week the Jewish People all over the world celebrate their festival of lights, Hanukkah. In their synagogues and homes they pray: «My soul is sated with trouble, my strength is consumed with grief.» But they also profess: «O God, my rock and saving stronghold, to praise You is a delight.» In our Christian tradition we now light the Advent candles, and we look forward to Christmas – to celebrate His coming whom we confess is the light of the world. In the Gospel reading we heard His words of blessings to us:

«Blessed are those who mourn; they will be comforted.
Blessed are the meek; they will inherit the earth.
Blessed are those who hunger for righteousness; they will be filled.
Blessed are the merciful; they will be shown mercy.
Blessed are the peacemakers; they will be called sons of God.»

With these blessings we commit the victims and their families into the hands of God. We listen to His words, not as an echo from the distant past, but from a Resurrected and Living Lord. He comes to us from the other side of death, opens his arms and says: «Come to me, all you who are weary and burdened, and I will give you rest.»

These blessings of Jesus also point to the path ahead of us who are still alive and shall carry the burdens of everyday life in our communities and in fellowship with one another. How do we overcome evil, how do we build a society of freedom, respect and charity? Jesus carried the cross, but also conquered death. Now He invites us to follow Him on His path of peace making and mercy, of righteousness and meekness. These are the gifts of God to us in Christ, and our gift to one another and to our surroundings.

This is a path that begins within - within our own lives and within our fellowships and communities. The Apostle Paul said: «Love does no harm to its neighbour... The night is soon over; the day is almost here. So let us put aside the deeds of darkness and put on the armour of light.»
And Jesus repeated again and again:
«Fear no! Do not be afraid. I am with you.»

Tonight Paris is in our hearts and minds. We are more than aware that our societies and our lives are vulnerable. Our world – our common home - is threatened in various ways. Tonight we therefore also light candles and pray for the UN climate conference in Paris. We are committed, and we commit the future of the earth into the hands of God. With this commitment we pray:
«O God, give peace to our vulnerable home, and let Your light shine upon Your creation.»

Glory to the Father, the Son and the Holy Spirit, as it was in the beginning, is now and forever will be, One God from eternity to eternity. Amen.

Bønn for alle behov?

PREKEN VED JUBILEUMSGUDSTJENESTEN I ARNA KIRKE I BERGEN VED 150-ÅRSJUBILEET, 6. DESEMBER, 2015. (OVERFØRT I NRK P1)
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG
JOH 16,21-24

Når en kvinne skal føde, er hun engstelig, for hennes time er kommet. Men når barnet er født, har hun glemt smertene i sin glede over at et menneske er kommet til verden. Også dere er engstelige nå. Men jeg skal se dere igjen, og hjertet deres skal glede seg, og ingen skal ta gleden fra dere. På den dagen skal dere ikke ha mer å spørre meg om. Sannelig, sannelig, jeg sier dere: Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn. Hittil har dere ikke bedt om noe i mitt navn. Be, og dere skal få, så gleden deres kan være fullkommen. (Joh 16,21-24)

Det var cupfinalen i 1966, og jeg sto i Østre Sving på Ullevål. Stillingen mellom klubben i mitt hjerte, Fredrikstad Fotballklubb, og Lyn var 2-2, og det gikk mot ekstraomganger. Ingen som ikke selv har vært 13 år og sett favorittlaget spille cupfinale, kan ane hvor spennende dette var. Jeg hadde knapt negler igjen på fingrene. Så skjedde det: En av forsvarerne til Lyn stoppet ballen med hånda på målstreken. Straffespark til Fredrikstad!

Den gangen var det mulig for publikum å komme seg ned fra tribunen og løpe helt fram til banen. Og jeg benyttet selvsagt muligheten sammen med et par hundre andre og stilte meg opp rett bak målet der straffen skulle tas. Min helt, Arne Pedersen, la ballen til rette og gikk tilbake for å ta tilløp. Nå skulle alt avgjøres. Så løp han mot ballen.

Da ba jeg til Gud! Og jeg ba inderlig og helhjertet. Jeg ba ikke om at det beste laget skulle vinne, men om at ballen skulle gå i mål. Og jeg ble bønnhørt. Ballen gikk inn helt nede ved stolp-eroten. Fredrikstad vant cupfinalen 3-2, og jeg var vilt lykkelig!

I et slikt øyeblikk fortapte jeg meg ikke i tanker om at noen andre, som hadde hjertet i Lyn, kanskje hadde bedt om at ballen ikke skulle gå i mål, og derfor nå var skuffet. Akkurat det problemet kan man kalle en teologisk nøtt. Skjønt jeg vil anta at det blant dem som ba på Ullevål, var flere som ba for Fredrikstad enn for Lyn som jo har sin base i Oslo vest.

Tenk om det var så enkelt bestandig: Bønn for alle behov, og bønnesvar garantert! Tenk om alt vi ønsket oss og ba om, også ble gitt oss!

II
Jeg vil anta at de fleste både blant dere som er i Arna kirke i dag og dere som følger gudstjenesten på radio, ber til Gud, og da særlig i et knipetak. Og da helst for mer alvorlige ting enn seier i en fotballkamp.

Det kan for eksempel være seier i kampen mot sykdommen, eller at samholdet i familien kan reddes. Eller det kan være en mer uselvisk bønn om et virkelig gjennombrudd på klimakonferansen i Paris, eller om at flykningene som kommer til Norge må bli tatt imot på en god måte. Dette siste anliggendet er dessverre blitt sørgelig aktuelt etter brannen nå i natt ved det planlagte asylmottaket i Lindås rett nord for Bergen.

Ja, la oss be! Det er aldri galt å be. I hvert fall ikke når vi ber om gode ting. Vi ber snarere for lite enn for mye om konkrete behov som nettopp helbredelse fra sykdom, samhold i familien, et bærekraftig klima eller trygghet for flykningene.

En afrikansk kristen kvinne som en tid bodde i en svensk menighet, sa en gang til en annen dame i menigheten: «Det er så fint å være sammen med dere, jeg følger meg veldig velkommen. Men jeg reagerer på at dere så sjelden kommer sammen for å be når noe skjer. Det er helt annerledes der jeg kommer fra.»

Jeg tror hun setter fingeren på noe helt vesentlig: Den som tror på Gud, ber til Gud. Det er troens normale liv. Gud er vår far, og slik som en god far ønsker å høre hva som ligger barnet på hjertet, vil også Gud høre hva vi bærer på.

Men at Gud hører, betyr det også at vi får? Det høres slik ut i dagens tekst, hvor Jesus sier: «Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn». Det høres unektelig utrolig ut; og det stemmer vel ikke helt med vår erfaring. Men han sier det altså slik: «Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn». Hvordan skal vi forstå det?

III
Som så ofte i Bibelen ligger nøkkelen til å forstå teksten i konteksten; situasjonen den er talt inn i. Dette løftet om bønnehørelse, at Gud skal gi oss det vi ber om i Jesu navn, er sagt til disiplene kvelden før Jesu død. Og det er tydelig at han snakker om det som venter: Han skal dø og legges i graven. «Men jeg skal se dere igjen, og hjertet deres skal glede seg, og ingen skal ta gleden fra dere»

Løftet om bønnehørelsen er rammet inn av ordene om gjensynet med Jesus og gleden sammen med ham. Hør bare: «Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn» Det er altså når bønnen er knyttet til navnet Jesus at løftet gjelder. Løftet hører til innenfor fellesskapet med Jesus, og det gjelder slike bønner som nettopp styrker dette forholdet, og knytter oss nærmere til Gud og til Herren Jesus.

Det blir omtrent som når en mann sier til kjæresten sin: «Jeg vil gjøre alt for deg». Det betyr ikke at han verken kan eller vil gjøre hva som helst som hjertedamen skulle finne på, men at

han vil gjøre alt det han kan for å ta vare på, utdype og styrke kjærlighetsforholdet mellom de to. I denne rammen gir det mening å si: «Jeg vil gjøre alt for deg».

Det samme gjelder løftet Jesus gir til disiplene: «Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn». Alt vi ber om som styrker vår tro og binder oss fastere til Gud vår Far, alt det vil Gud gi oss. Her er ingen forbehold. For det er Gud dette handler om. Og den som har Gud, har alt. Men bare i Jesu navn.

«Hvis dere ber Far om noe, skal han gi dere det i mitt navn». Det er et løfte om ufattelig store ting, men ikke om hva som helst. Det er ikke et løfte om at alle baller skal gå i mål, eller at alle mine helsemessige og private utfordringer skal løses.

Men det er et løfte om at den som ber om å få troen på Jesus, om å få være Guds barn, han ber om noe som er etter Guds vilje, og han skal få det gitt i Jesu navn. Den som ber om det evige liv, han skal få det. Det er et løfte om at før eller siden skal alt gis oss; alt som er godt. Men heller ikke mer.

IV
Vi feirer i dag 150årsjubileet for Arna kirke. Hvorfor ble denne kirken bygget? Jo, for å være et møtested der nettopp dette forholdet til Gud og Herren Jesus skal oppstå, vokse og næres – gjennom dåpen, nattverden, forkynnelsen og fellesskapet av oss som er sammen underveis. Arna kirke er bygget for å være et bønnens hus, og et veksthus for troen og kjærligheten; et rom som med alle sine begrensninger likevel rommer det største som finnes.

Når du kommer inn her, har du med hele deg og alt det du bærer på, alt som er lyst og mørkt og lett og tungt – og du får legge det fram foran Gud og be om å få lov til å leve akkurat i denne relasjonen, i dette forholdet til Gud hele livet, og hele evigheten. For ingen ting er større enn dette. Den som har Gud, har alt, selv om han ennå ikke har sett det.

Juledagspreken

NIDAROSDOMEN

AV BISKOP TOR SINGSAAS

JOH 1,1-14, ORDSP 8,1-2.22-31, HEBR 1,1-6

Gledelig jull!

Vi har det siste halve året hatt en unik billedserie her i Nidarosdomen; «Den bibelske syklus» hvor kunstneren Håkon Gullvåg i 15 bilder lever seg inn i noen av de mest sentrale bibelfortellingene fra Det gamle - (GT) og Det nye testamente(NT). Han lar fortellingene samtale med, og utdype hverandre. Bildene har fått sin plass her i kirka slik tradisjonen er i gotiske katedraler, - GT på nordsiden, - og NT i sør. Bildene har og en samstemme med Gabriel Kiellands praktfulle glassmalerier her i Domen.

Vi skal stoppe et øyeblikk ved to av Gullvågs bilder som gir oss en utdypning av 1. juledags store tema; Guds kompromissløse kjærlighet til mennesker og all skapningen.

Guds ømhet, varhet og sårbarhet vises alt i skaperkraften. Gud skapte alt i kjærlighet. Kjærlighet gjennomtrenger alt Gud rører ved.

Skaperkraften er skjult i ømhet og sårbarhet. Jorden og universet framstår som sårbart, - nesten på bristepunktet. Også barnet i krybben er det, - utlevert til mennesker og dyr i stallen.

Gud viser sin ømhet og sårbarhet som skaper, - og i barnet i krybben.

Vi går først inn i Skapelseskapellet i Nordre Vestfronttårn og møter der Gullvågs praktfulle bilde av «Skapelsen». Dere ser bildet på baksiden av agenden.

Det er som om vi står sammen med Skaperen og ser på den blå kloden som svever i universet. Gullvåg har plassert oss utenfor, så vi får se den på avstand. Når vi går tett inn på bildet blir vi vår sårbarheten, - ømheten Gud har skapt kloden med. Det hviler en skjørhet og varhet over hele skaperverket slik Gullvåg fremstiller det.

Jeg tror han har fanget nerven i Gudsfortellingen.

Kloden ser ut som et eggeskall. - Den er i ferd med å briste. - Kloden vår er så tynn, så tynn, og skjør. Og det gjør et særlig sterkt inntrykk å se kloden slik, - som menneske, i det vi nettopp har avsluttet klimaforhandlingene i Paris. For bildet sier noe sant om Gud og oss, i det vi sammen med Gud står og ser kloden på avstand. Vi er gitt en plass i universet sammen med Gud hvor vi beskuer skaperverket, - kanskje på den 7. dag(?), - hvor Gud så at alt han hadde skapt var godt! Men vi er plassert der, - sammen med Gud som medskapere. Så stort ansvar har han gitt oss. Han har lagt kloden i mellom våre hender. Det som straks slår meg; - for en tankeløs og ansvarsløs medskaper jeg er. - Vi har ikke sett Guds ømhet, sårbarhet og varhet i hans veldige skaperverk, - og heller ikke overfor det enkelte menneske. Vi har vært,- og vi er brutale, grådige, - og vi ødsler. Vi har ikke sett kloden som eggeskallet på bristepunktet.

Men i Gullvågs skapelsesbilde er og håpsteget alt malt inn. Det er et stort mysterium at Kristus er med ved skapelsen, slik vi hørte i Ordspråkene. Han var «byggmester hos Gud», - ikke rart han ble «snekkersønn» etter hvert. Gud slo korsets tegn over jorden for første gang da han hadde skapt alt. Korset er

risset inn i jorden på mystisk vis alt fra skapelsens morgen. For Kristus var der allerede. Og Gullvåg melder kristustegnene inn i bildet ved at evangelistene alt er der, - Men de er der som «unger», som barn. De klassiske tegnene på evangelistene er malt inn i bildet.

Matteus; symbolisert med «det bevingede» mennesket, - Markus; - løven, - Lukas; - oksen og Johannes,- ørnen. Men de er unger, nesten nyfødt, - et menneskebarn, en løveunge, en oksekalf, - og en ørneunge, - som ligger i et reir av tistler med torner; - allerede en melding om torne kronen på Langfredag.

Fortellingene om Jesus Kristus ligger allerede skjult i skapelsen. Gud visste hvordan det ville gå. Det hviler ved det et håp over skaperverket og den blå kloden. For inni kloden, - under eggeskallet, ser vi de gule fjærene og dunen, - og vi skimter det lille nebbet til kyllingen.

Egget på bristepunktet er tegnet på Kristi oppstandelse. Kristi oppstandelse er alt signert som klodens redning. Egget og kyllingen, - tegnet på Kristi oppstandelse fra de døde i kirkens gamle klassiske tradisjon.

Guds kjærlighet og ømhet hviler i bildet. For Kristus var der; «Jeg var byggmester hos ham. Jeg var til glede for ham dag etter dag og lekte stadig for hans ansikt», - hørte vi fra Ordspråkene. Kristi kjærlighet har alltid vært her, - den hviler over skaperverket.

Så går vi inn i Vestskipet; - til bildet av barnet i «Stallen», - Det er forsidebildet på agenden.

Guds sårbarhet er her enda mer åpenbar, - i det lille barnet. Håkon Gullvåg lar barnet ligge alene med oksen og asenet som tegn på Jesu Kristi sårbarhet. Han er ubeskyttet,- i fare, - overgitt som den minste av alle på jord.

Maria og Josef er ikke der.

Guds store risiko i verden er malt for våre øyne. Gud kom inn på jorden uten beskyttelse, - sårbar, -uten sikkerhet. Det utfordrer sterkt vårt bilde av Gud! Er det mulig å leve med en Gud som er sårbar og hjelpeløs? Hvilken Gud kan nå det være? Er det noe til Gud? Kan vi gi ham navnet Gud, - en Gud for meg og oss som jeg og vi kan ha tillit til?

Gud gir tegn om at det ligger en hemmelighet gjemt i sårbarhet, ømhet og varhet.

Kjærligheten er det sterkeste i tilværelsen! Den åpner opp livene vår, - for kjærligheten fordriver all redsel, angst og frykt. (1. Joh. 4,18)

Hver gang et nytt barn blir født, skapes verden på ny.

Livet endres for oss når et nytt barn kommer inn i familien, - i slekta. Ethvert nyfødt barn bringer håp til verden.

Barnet på julenatt kom med håpet.

To bilder!

PREKEN 1. JULEDAG 2015 I KRISTIANSAND DOMKIRKE
AV BISKOP STEIN REINERTSEN
JOH 1,1-14

Håpet kom til hele vår jord med barnet med de mange navn, - allerede meldt ved skapelsens morgen. - Gud har ikke glemt sin skapning.

La oss nå synge om Håpsbarnet, - Solbarnet, jordbarnet, fredsbarnet, stjernebarnet. Og vi synger oss selv inn i salmen, - Du og jeg er det bortskjemte barnet,- det glemte barnet,- det skremte, - det ensomme barnet med tårer på kinn, - Guds barn som venter.

Og dette er en salme for flyktningen på vei opp gjennom Europa ,- og terrorofrene, - med all angst og smerte som herjer med dem.
(NoS 13, nr. 26)

Solbarn, jordbarn, bak din tynne hud stråler mot oss kjærlighet fra Gud.

Ref.; Hør oss, se oss, Stjernebarn stig ned, så jordens barn i alle land finner julens fred. Flyktning, krigsbarn, hjemløs og forlatt, misbrukt, skadet i den dype natt.

Ref. Glemte barn, skremte barn, med sitt såre sinn, ingen merker tåren på dets kinn.

Ref. Bortskjemt, ensomt barn som vil ha mer, trosbarn, Guds barn, håper venter, ber.

Ref. Håpsbarn, fredsbarn, Barn fra evighet, vis hvert jordbarn himlens herlighet. Ref.

Guds barn som venter,- ber,- som håper at kjærligheten er verdens og tilværelsens aller sterkeste makt.

Måtte dette bli vår nye julesalme hvor vi synger våre liv inn i Kristi liv.

Gud bruker bare «makt» gjennom kjærligheten. For et mysterium. Kjærlighetens ene side; - nåde, - barmhjertighet, - aldri forlate en, - glemme en, - overse en. Og den andre siden av kjærlighetens kjennetegn; En Gud som viser sin vilje; - som reiser seg i protest, kamp og forsvar når et menneskes liv er truet!

Han ga i kjærlighet sitt liv for at vi skal leve.

Hvilket mysterium er malt inn i Håkon Gullvåg vakre bilder. til ære for Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

En jødisk liten fortelling lyder slik: Sannheten, naken og kald, var blitt vist bort fra hver eneste dør i landsbyen. Nakenheten hennes skremte folk. Da Lignelsen fant henne, satt hun sammenkrøpet i et hjørne, skjelvende og sulten. Lignelsen syntes synd på henne, så hun løftet henne opp og tok henne med hjem. Der kledde hun sannheten i en historie, varmet henne og sendte henne ut igjen. Kledd i en historie banket Sannheten igjen på dørene i landsbyen og denne gangen ble hun straks ønsket velkommen inn i husene. De inviterte henne til å spise ved bordene sine og varme seg ved ilden. (Jødisk historie om lærdom)

Sannheten ikledde seg en historie og banket på dørene. Ja, var det ikke nettopp det som skjedde julenatt? Gud, han som er Sannheten, ble menneske og begynte å vandre rundt i byene og landsbyene, i Nasaret, Kapernaum, alle byene langs Genesaretsjøen, i Betania og Jerusalem. Han møtte mennesker med alle slags livshistorier. Gud kom inni vår verden som en av oss. Kledd i en historie møter Gud oss i vår historie.

Sent om kvelden den 23 november 1654, satt en av verdens største matematikere og fysikere fordypet og leste Johannesevangeliet. Da skjer det noe merkelig med han. Han får en sterk fornemmelse av at Gud er nær. I to timer varer denne uforglemmelige opplevelsen.

Han skrev følgende ned i sin dagbok: I nådens år 1654.Mandag 23 november, den hellige pave og martyr Clemens og andre martyrs fest. Aftenen før St. Chrysogonus og andre martyrs fest. Fra om-

trent halv elleve aften til omtrent en halv time etter midnatt. Abrahams Gud, Isaks Gud, Jakobs Gud. Ikke filosofenes og de lærdes Gud. Visshet! Visshet! Følelse, Glede, fred. Jesu-Kristi Gud. Deum meum et Deum vestrum. Din Gud skal være min Gud. (Ruth 1,16)

Mannen var Pascal. Hva var det han oppdaget? Han oppdaget den enorme forskjellen det er på den Gud som bare er inne i tankene, hodene til filosofene, og den Gud som åpenbarer seg for oss, ja som kommer like ned til oss. Sannheten kledde seg i en historie og ble menneske.

Dette Hellige evangelium står skrevet hos evangelisten Johannes i det 1. kapittel: I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begynnelsen hos Gud. Alt er blitt til ved ham; uten ham er ikke noe blitt til av alt som er til. I ham var liv, og livet var menneskenes lys. Og lyset skinner i mørket, men mørket tok ikke imot det.

En mann stod fram, utsendt av Gud. Johannes var hans navn. Han kom for å vitne; han skulle vitne om lyset, så alle skulle komme til tro ved ham. Det var ikke han som var lyset, men han skulle vitne om lyset.

Det sanne lys, som lyser for hvert menneske, kom nå til verden. Han var i verden, og verden er blitt til ved ham, men verden kjente ham ikke. Han kom til sitt eget, men hans egne tok

ikke imot ham. Alle som tok imot ham, dem gav han rett til å bli Guds barn — de som tror på hans navn. De er ikke født av kjøtt og blod, ikke ved menneskers vilje og ikke ved manns vilje, men av Gud.

Og Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, den herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet. (1. Joh 1,1)

Denne talen skal handle om to bilder vi som mennesker ikke kan leve uten. To bilder vi alltid utfordres på. Disse henger nøye sammen med jul, for det er juleevangeliet som tegner disse bildene tydelig for oss. Magnus Malm har skrevet en bok om «De stumme bildene.» I mange år har han drevet med åndelig veiledning. I forordet av boken skriver han;

«Jeg oppdaget snart at samtalene med mennesker syntes å vende tilbake til to hovedspørsmål: gudsbilde og selvbilde. De ytre historiene har selvfølgelig variert på tusen måter, de konkrete problemene kan være temmelig forskjellige, hvert menneske er unikt. Men under de ulike mønstrene øynet vi gang på gang to spørsmål som lot til å påvirke alt annet: Hvilket bilde har jeg av Gud? Hvilket bilde har jeg av meg selv?» (De stumme bildene. S. 5)

To bilder: selvbildet og gudsbildet. Historien om Ordet som ble menneske viser oss hvem Gud er og hvem jeg er.

La oss starte med bildet av hvem jeg er: Vi mennesker er noen forunderlige skapninger. Vi vet hva som skjedde julenatt: Ordet tok bolig i blant oss. Likevel lever vi ofte ubevisst som om det motsatte skjedde: Vi lever som om det var mennesket som ble Gud. Det er ikke særlig klokt. For mange av våre menneskelige problemer oppstår når vi setter oss i Guds sted og gjør oss til noe annet enn det vi er. Når vi plasserer oss over Guds bud og vilje og går inn i hans oppgaver. Som en avhopper fra en religiøs sekt uttrykte det etter å ha fått orden på sitt selvbilde:

«Vi lærte at vi var guder. I dag kan jeg være et menneske. Så får Han være Gud.» (Arne Tord: Troendes til.. s. 146)

Malm har gjort den erfaringen at åndelig veiledning oftere dreier seg om å hjelpe mennesker ut av en åndelighet enn inn i

en. «Jo mer et menneske legger sin mal for åndelighet til side og ganske enkelt er seg selv, desto åpnere blir forholdet til Gud.» sier han. (s. 6)

Julenatt er Guds store ja til meg som menneske. Den forteller meg at det er en enorm forskjell på Gud og menneske. Johannes tegnet bildet:

I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begynnelsen hos Gud. Alt er blitt til ved ham; uten ham er ikke noe blitt til av alt som er til.

Hva er det sanne bildet av meg? Jeg er hverken Gud eller guddommelig. Jeg er Guds skapning, med alle de gode konsekvensene det har. Skapt med lengsler, drømmer, sårbarhet, behov for nærhet, omsorg og kjærlighet og skapt med begrensninger. Jeg er skapt til et liv sammen med den treenige Gud: Fader, Sønn og Den Hellige Ånd. Skapt til å tro på ham, be til ham, lovsynge og takke ham, til å følge ham. I møte med Ham blir jeg den jeg var ment fra tidenes morgen å være. Julenatt ble Jesus et helt menneske, og han ønsker å komme nær hele oss, slik vi er.

«Jo mer et menneske legger sin mal for åndelighet til side og ganske enkelt er seg selv, desto åpnere blir forholdet til Gud,» sa Malm

Gud tenker stort om å være menneske. Det var han som skapte mennesket. Da Jesus ble menneske, viste han med sitt liv hvordan et sant menneske skal leve med alle de begrensninger og behov det at vi er skapninger fører med seg. Bare én ting skal vi legge bort, det som ikke er av Gud: løyn, egoisme, grådighet osv., vi kjenner kartet.

Hva sier julen om det andre bildet: gudsbildet. I en liten adventssang, «Nå tenner vi vår adventskrans», synger vi i det fjerde verset, en setning som nesten kan virke banal, men som ikke er det. Det sier en dyp sannhet. Når Jesus kommer, ser vi Gud, ser vi Gud.

«Og vi så hans herlighet. Den herlighet som den enbårne sønn har fra sin far, full av nåde og sannhet.»

Pascal oppdaget at det er en himmelvid forskjell på den Gud som er filosofenes Gud, Han som bare er i tanken til mennesker, og den Gud som åpenbarer seg for verden. Det er Jesus som tegner det sanne gudsbildet for oss. Eller kanskje vi skal si at Jesus lager et fotografi av Gud for oss. For fotografere betyr å skrive med lys. «Det sanne lys kom nå til verden.» Lyset som lyser for hvert menneske.

Hvilket fotografi ser vi? En prest forsøkte å finne en setning som kunne beskrive hva som skjedde når Jesus møtte mennesker. Han endte opp med følgende formulering: «Jesus vendte aldri sitt ansikt bort fra noe menneske.» (x.2) Guds ansikt er alltid vendt mot oss mennesker. «Herren velsigne deg og bevare deg. Herren la sitt ansikt lyse over deg,» sier vi i velsignelsen.» Enten de var innenfor eller utenfor samfunnets gode sirkler. Enten de var friske eller syke, ble de alle møtt av hans gode ansikt. Gud snur seg ikke bort, han ser.

Vi trenger ingen åpenbaring fra Gud, for å se at det finnes mennesker som utøver ondskap i verden. Den amerikanske presidenten, Abraham Lincoln var en bemerkelsesverdig mann. Mange historier går om han. Han ble blant annet kritisert fordi han var for mild overfor motstanderne. En kvinne sa til ham at han skulle ødelegge sine fiender. Han svarte: «Er det ikke det jeg gjør når jeg gjør dem til mine venner?» (Historiefortelling, s. 227)

Det er slikt bilde Jesus også gir av Gud. Stilt overfor en uretferdig rettergang, overfor de som sviktet og bedro, svarer Jesus: «Far, forlat dem, for de vet ikke hva de gjør.» Gud møter sine fiender med kjærlighet i stedet for å gjengjelde. Jesus tegner bilde av en Gud som svarer på mennesket ondskap med å elske dem. Paulus skriver derfor til menigheten i Roma: Eller forakter du hans uendelig store godhet, overbærenhet og tålmodighet? Skjønner du ikke at Guds godhet driver deg til omvendelse? (Rom 2,4)

Jesus tegner med sitt liv bildet av Gud for oss. Evangelisten Johannes betrakter fotografiet av Gud slik:

Og vi så hans herlighet. Den herlighet som den enbårne sønn har fra sin far. Full av nåde og sannhet.

Gud er sannhet. Han tåler ikke kreative omskrivninger, halvsannheter, skjulte agendaer, løyn og forvrengning. Stilt overfor hva som er sant, vek Jesus aldri bort. I møte med ham kom det som er skjult frem i dagen. Nederlag fikk sitt rette navn. «Der talte du sant. For du har hatt fem menn, og den du har nå er ikke din egen. «De hvitkalkede gravene mistet sin glans. Grådigheten ble avslørt. Jesus sa: «Jeg er veien sannheten og livet.»

Men det er et stort problem med sannheten. Sannheten kan også være ubarmhjertig og brutal. Det er nemlig også sider i mitt liv som ikke tåler et møte med lyset. Overfor den levende Gud står vi alle avkledd. Vi ser at vi ikke lever det livet som menneske som vi var kalt til å leve. Vi behandler hverandre umenneskelig, og i stedet for å følge min skaper, vender jeg ham ofte ryggen. Hva gjør Gud med det? Han møter oss med nåde.

«Se, der Guds lam, som bærer verdens synd.» Tydeligere kan ikke bildet av Guds kjærlighet tegnes. En Gud som tar vår straff på seg.

Og vi så hans herlighet. Den herlighet som den enbårne sønn har fra sin Far. Full av nåde og sannhet.

På forunderlig måte holder Gud de to ordene sammen: Nåde og sannhet. Det er en som har sagt: «Nåde uten sannhet blir sentimentalitet, mens sannhet uten nåde blir brutalitet.» (P.A. Dahl, Tro, s. 74)

To bilder: Selvbildet og Gudsbildet. Begge formes ut fra sannheten om at Ordet ble menneske og tok bolig i blant oss.

Da Pascal døde, fant man en lapp sydd inn i frakken hans. Her hadde han sydd inn det som var aller viktigst i livet. På den lappen stod ikke de viktigste formelene han hadde oppdaget, men der stod ordene han hadde skrevet ned etter opplevelsen.

Abrahams Gud, Isaks Gud, Jakobs Gud. Ikke filosofenes og de lærdes Gud. Visshet! Visshet! Følelse, Glede, fred. Jesu-Kristi Gud.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud, fra evighet og til evighet. Amen

Innlegg og taler

Styrer vi mot et forskjells-Norge?

BEARBEIDET VERSJON AV FOREDRAG VED BISPEMØTETS ÅPNING, KRYPTEN I OSLO DOMKIRKE, 9. FEBRUAR 2015
AV BISKOP TOR BERGER JØRGENSEN

Konteksten

Statsminister Erna Solberg sa mye viktig om å gjøre noe for andre i nyttårstalen 2014. «Vi kan alle gjøre en forskjell», sa hun. Eksemplene hun ga var mange og gode. Appellen tydelig og klar. Hun har min fulle støtte. Nå kan ordet «forskjell» brukes i flere kombinasjoner. Statsministeren talte om å gjøre en forskjell. Jeg lurte på om hun ville si noe om å skape forskjeller. Det er dette diskusjonen har stått om etter regjeringens siste statsbudsjett. Hun sa intet om det. I en større europeisk - og global - kontekst er utviklingen av forskjellssamfunnet i øyenfallende og skremmende. Norge er foreløpig et unntak, rike som vi er på oljepenger og mye sosialdemokratisk arvegods. Men nå gjøres det grep også her til lands som mange frykter vil øke forskjellene. Skattepolitikken. Trygdeordningene. Konkurransutsetting. Privatisering. Arbeidsmiljøloven.

Økonomen Thomas Piketty var på Norgesbesøk (12.12.14) og fortalte at avstanden øker i verden, mellom en liten gruppe som besitter mer og mer av kapital og rikdom og det store flertall som får en stadig mindre og mindre del av kaka. «Vi må være klar over at den norske modellen, som nok er den mest avanserte sosiale modellen vi har i Europa, er mer sårbar enn vi tror», sa Piketty ifølge Klassekampen.

OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) kom dessuten nylig med en rapport som sier omtrent det samme. Men i tillegg understreker rapporten at økonomiske forskjeller faktisk hindrer økonomisk vekst. «Kampen mot store og økende forskjeller er avgjørende for en sterk og bærekraftig vekst», sa generalsekretær Angel Gurría da rapporten ble lagt fram i begynnelsen av desember (The Guardian).

Den norske kirke som politisk aktør

Den norske kirke har over tid vist et bredt samfunnsetisk engasjement. Mest oppmerksomhet har det kanskje vært om klimaspørsmålet og kampen mot internasjonal fattigdom. Den økonomiske og samfunnsmessige utviklingen i vårt eget land derimot har kirka vel egentlig sagt mindre om. Selv om det finnes mange uttalelser fra bl.a. Kirkemøtet, Mellomkirkelig råd og Bispemøtet, utredninger og viktige teologiske bidrag som på forskjellig måte berører dette feltet, blant annet om forbrukersamfunnet.

Men nå vi registrerer nye tegn. Den massive kirkelige kritikken av forslaget om søndagshandel, og det nå tilbaketrunkne forslaget om å forby tigging, samt presteforeningens deltakelse i den politiske streiken mot endringer i arbeidsmiljøloven med den begynnelse at disse endringene vil ramme de svakeste i samfunnet. Dette innevarsler en ny type kritikk. Og er etter mitt skjønn uttrykk for en dypere uro over en utvikling som ser ut til å styre mot et tydeligere forskjells-Norge.

Å bevege seg inn i dette farvannet er forbundet med mange utfordringer for kirka. Ikke bare dreier det seg om politikk, men det dreier seg om selve fundamentet. Det dreier seg om økonomisk vekst og makt, og dermed om arbeidsplasser og utvikling. Fra «miljø-kampen», hvor undertegnede i sin tid ved en tilfeldighet kom til å «fronte» et kirkelige engasjement for å utsette leteboring i fem år i Nord, inklusive utenfor Vesterålen og Lofoten, vet jeg hvor ubehagelig det er å skulle forsvare et standpunkt som av mange blir oppfattet som motstand mot vekst og velstand i området. De økonomiske vekstlovene synes å sette miljøhensyn til side.

Vi skal komme litt tilbake til miljø- og klimaperspektivet noe senere. I denne omgang er fokus forholdet til utviklingen av økte økonomiske og sosiale forskjeller ikke bare i verden, men nå også i Norge! Har kirka noe å si? Bør kirka si det? Tør kirka si det?

«Evangelii Gaudium» - en pavelig forman

Så kom Piketty og OECD-rapporten og la meg tilføye Wolfgang Streeks analyse av finanskrisa og dens følger (Buying Time). - Og da smilte plutselig biskopen av Roma mot meg i bokhylla: «Evangelii Gaudium» - Evangeliets glede, en «apostoliske formaning» (Apostolic Exhortation) fra 2013. Her formaner Frans mot en økonomi som ekskluderer og skaper ulikhet. Den dreper, skriver paven og viser til det 5. bud! «I dag underlegges alle ting lovene om konkurranse og den sterkeste rett, hvor de med makt lever på de uten makt». Konsekvensen av dette er at store grupper mennesker blir marginalisert og ekskludert: uten arbeid, uten framtidsutsikter og uten fluktmuligheter. Mennesker er omgjort til forbruksvarer som kastes etter bruk. Dette er ikke lenger bare utbytting og undertrykkelse, men noe helt nytt. Det er ekskludering. De ekskluderte er ikke lenger bare en del av samfunnets underklasse eller trengt ut i samfunnets ytterkant, de er ikke lengre en del av samfunnet. De er «outcasts» og «leftovers».

«Noen fortsetter å forsvare «trickle-down» (sildre) teorier som antar at økonomisk vekst, oppmuntret av et fritt marked, uunngåelig vil skape større rettferdighet og mer inkludering. Denne oppfatning, som ikke lar seg bekrefte av fakta, er uttrykk for en ubarmhjertig og naiv tillit til godheten hos dem som besitter økonomisk makt og til den helligforklarte virkemåte i det rådende økonomiske systemet!» Og litt senere: «Velstandskulturen dreper oss». Det skriver paven! - Dette står ikke noe om i min katekismeforklaring til det 5. bud!

Engelske erkebiskoper om å bygge på sand eller fjell

Og så hørte jeg erkebiskop Justin Welby i Canterbury si noe om skatt på BBC en natt! Og han formante folk og finansverdenen om ta ansvar for å skape større likhet i England! Bakgrunnen for intervjuet var utgivelsen av en ny bok: «On rock or sand? Firm foundations for Britain's future». Mannen bak denne artikkelsamlingen er erkebiskopkollegaen i York, John Sentamu.

Boka er ment å være et kirkas bidrag inn i den kommende valgkampen i England.

Boklanseringen skjedde med brask og bram. Boka er tilegnet «hard-pressed families on poverty wages». I innledningen knyttes det an til den legendariske forgjengeren deres, erkebiskop William Temple (1881-1944). Han skal ha sagt om den første britiske velferdsloven «This is the first time anybody has set out to embody the whole spirit of Christian ethic in an Act of Parliament»!

Welby advarer mot den sittende regjeringens forsøk på å selge det han kaller «bedraget om at økonomisk vekst er svaret på de sosiale problemene». Ulikhetene i samfunnet beskrives som ondskap (evil) og det kalles en synd å vurdere mennesker ut fra deres økonomiske kapasitet. «Vi tror at ved å fikse økonomien, vil vi automatisk ordne opp for menneskene. Dette er en løgn fordi det setter pengene og ikke menneskene i sentrum i Guds historie», i følge The Independent.

Det er viktig å få med seg at begge erkebiskopene har en ganske spesiell bakgrunn: Welby var en av lederne i et av Englands større oljeselskap. Han kjenner derfor finansverdenen fra innsiden, selv om den konservative Lord Hesselstine nå sier at han er «out of touch»! Erkebiskopen av York var høyesterettsdommer i Idi Amins Uganda og ble tvunget til å flykte på 70-tallet. Han vet mye om fattigdom. Da han ble spurt om ikke hans budskap var utilslørt «venstreorientert» svarte han: «Det er nå den rådende teologien der jeg kommer fra. 'Fra enhver etter ens ressurser. Til enhver etter ens behov!»

I sine artikler i boka peker begge erkebiskopene på en dypere krise. Det er mennesket som må stå i sentrum, og ikke pengene. Og da ikke enkeltmennesket og dets forbruk og nytelse, men mennesket knyttet til et fellesskap som er opptatt av å trygge alle. Vi trenger en ny «samfunnsmessig generøsitet» som Sentamu uttrykker det et sted. Problemet i dag er at denne visjonen om et slik medmenneskelighetens fellesskap er i ferd med å forvitte. Det er denne visjonen som må gjenreises.

Bibelen som inspirasjonskilde

Både pave Frans og de engelske erkebiskopene henter inspiras-

jon og retning fra Bibelens omtale av fattigdom og rikdom, nestekjærlighet og rettfærdig, penger og forvaltning. Bibelens budskap er også for vår kirke en enestående kilde til refleksjon og verdivalg. Nå har Bibelselskapet/Verbum kommet med et nytt verktøy til å kunne øse av denne rikholdige kilden og jeg benytter anledningen til å drive litt reklame for Fattigdoms & rettfærdighetsbibelen hvor det meste av det som angår de nevnte temaene er «gulet ut».

For egen del ønsker jeg å gjøre noen refleksjoner rundt et begrep mange i dag faktisk mener vi ikke bør bruke, nemlig begrepet forvalter. Det er flere ord for dette i Det nye testamentet, men jeg liker spesielt utgaven: oikonomos! (Lk 16,1) I bunnen ligger ordet for hus «oikos», altså husholder. Husholderen eller forvalteren er en økonom som ikke eier sin rikdom. Han/hun forvalter eien- dom på en annens vegne. En forvalter er bundet av en avtale som angir formål og bruksmåte. La oss kalle det en kontrakt. Vi finner ikke igjen kontraktsbegrepet i NT, men jeg forestiller meg at den kontrakten vi her snakker om har noen bibelske kjennetegn:

- Den omfatter alle mennesker. Jesus setter ingen grenser for hvem som skal nyte godt av forvaltningen. Det er min neste, min nabo, mitt medmenneske uten noen reservasjoner. Nestekjærligheten er lokal og global. Her er Jesu eget handlingsmønster provoserende tydelig, enten det gjelder kvinner, barn, syke, urene, fattige eller fremmede.
- Kontrakten er nettopp opptatt av de som står utenfor, de ekskluderte som pave Frans talte om. Det er de som skal sees og reises opp. Det er plass til alle ved bordet i det store gjestebudet (Luk 14).
- Kontrakten gir samtidig frihet. Forpakteren er ikke bundet av etablerte tradisjoner og forestillinger. Jesus sier om sin samtids lovforklere at de siler bort myggen, men svelger kameler (Mt 23,24). Kriteriet er hele tiden det som tjener nesten, medmen- nesket.
- Så advarer kontrakten mot misbruk. Og advarslene er mange og sterke. En kan ikke tjene to herrer. Både Gud og Mam- mon. Det ropes ve-rop over de rike. «Dere har alt fått dere trøst!» (Luk 6,24) For en rik å komme inn i Guds rike, er som for en kamel å komme gjennom nåløyet (Mt 19,24)!

- Kontrakten er tidsbegrenset: Rikdom og velstand er noe sårbart og midlertidig. Det kommer en dag da penger ikke hjelper. Og til slutt kan du ikke ta noe med deg dit du skal. (Liknelsen om den rike mann, Lk 12,13-21). Jesus benytter seg av sterke bilder for å illustrere sitt poeng. Den rike mann havner i dødsriket «der han var i pine», mens den fattige Lasarus sitter på Abrahams fang. (Lk 16.)
- Kontrakten forutsetter at du blir stilt til ansvar: Vi husker den kjente domsscenen fra Mt 25: Her dreier det seg om hvordan man har forholdt seg til de sultne, de tørste, de fremmede, de som mangler klær, de syke, de i fengsel som var helt avhengige av andres omsorg. Den som har oversett de nødstilte, har oversett Herren selv - og de skal dømmes for det!

Hele denne kontraktsforståelsen i alle sine forskjellige former har skapt et grunnleggende etos i vår europeiske kulturkrets, i vårt hus, hvor medmenneskelighet og fellesskap, si gjerne solidaritet, på tross av alt som også har gått galt, har vært en grunnpilar gjennom historien. Er det denne pilaren som nå er i ferd med å bryte sammen? Tegnene er ubehagelige. Husets grunnstruktur ser ut til å falle sammen i Hellas, i Spania, i Italia - og bildet erkebiskoppåret gir oss fra England er alarmerende.

Da er det en stor oppgave for kirka å bringe disse verdiene tilbake i den offentlige debatten! Også her til lands. I dette er vårt hus! Men hva da med et hus, et samfunn hvor folk ikke lenger forstår seg som forvaltere av vår «kristne og humanistiske arv» fordi de ikke tror på noen Gud, eller ikke vil være forplik- tet på annet en egen velvære - eller, for den saks skyld, har en annen religiøs forankring som gir andre signaler? -

Fra «Oikos» til økumenisk og økologisk

Begrepet oikos er et stort begrep. Det går på hele husholdet. Og kan omfatte hele den bebodde verden. Når vi snakker om den økumeniske bevegelse er det denne bruken av ordet som ligger til grunn. Med Jesu grensesprengende fortelling om den barm- hjertige samaritan (Luk 10) hvor en samaritan, en fremmed, en vantro, en uren, en ekskludert blir gjort til ideal og forvalter av Guds godhet, ligger det en klar påminnelse om at forvalterska- pet er globalt og universelt. Det går an å betrakte FN's menneske- erettigheter som baser på en slik fellesmenneskelig «økonomi» eller husholdstenkning.

Begrep oikos har fått et nytt anvendelsesområde i den siste generasjonen: Økologi. Læren om «de levende organismers forhold til naturmiljøet», som det heter i De Capronas etymolo- giske ordbok. Og her ligger grunnlaget for kritikk av forvalter- begrepet, for også mennesket er en levende organisme og en del av naturmiljøet. Vi står ikke over eller utenfor. Vi er en del av. Det dramatiske er at vi på en helt spesiell måte nå ved våre valg påvirker selve naturmiljøet og dermed det organiske livet vi er en del av. I tillegg til de store fordelingsufordringene i den tradisjonelle økonomien, utfordres vi av det vi kunne kalle den økologiske økonomien!

Det er visjonen om et økologisk velferdssamfunn vi må videreutvikle. Vi står ved overgangen til en ny tid som kan bli svært ubehagelig, for å si det mildt, om vi ikke tar de foretar de nød- vendig kunnskapsbaserte og verdimessige økonomiske valgene mens vi enda har tid.

Et tilbakeblikk: biskop Krogh og almuens beste

Da er det spennende å se bakover. Og jeg vil 200 år tilbake. Sommeren 1815 reiste biskopen i Nordlandene og Finmarken, Mathias Bonsach Krogh (1754-1828) fra Alstahaug til Chris- tiania for å være med på det første ordentlige Storting. - Det hadde ikke møtt noen nord-norske representanter da Eids- vollsmøte åpent 1 påskedag i 1814. Fristene ble altfor korte. Avstandene for lange. Det hører med til denne historien at de siste valgmenne som skulle velge Eidsvollsmenn, først ble utpekt i juni 1814!

Biskop Krogh var en samfunnsengasjert kirkemann. Han likte ikke forskjellene han så i bispedømmet sitt. Mange var så utarmet og fattige at de døde av sult. Krogh vil ha endring. Han var visjonær. Hans konkurranseforslag til et nytt norsk universitet i 1811 viser det. Kunnskapen skulle være praktisk orientert vitenskap. Målet var «Oplysning» som kunne komme almuen til gode. Derfor burde universitetet ikke ligge i hoved- staden men for eksempel på Hamar, eller aller helst i Tønsberg! Storbyen og dens ødeleggende innvirkning på menneskene og samfunnsånden hadde han opplevd på nært hold i København!

Biskop Krogh kastet seg med full energi inn i stortingsarbeidet. Han ble beskrevet som kunnskapsrik, men med en litt støvende «matrosaktig» framferd. De tre månedene Stortinget var plan-

lagt til, ble til ett år - uten hjemreise! Da han til slutt kom hjem til Belsvåg gård, sommeren 1816, var det med et nytt gullkors om halsen gitt etter et kongelig reskript av 4. mai 1815 av Karl Johan, «som et pant på regjeringens agtelse for religionen og dens lærere»!

Allerede i 1807 hadde Krogh skrevet et stort hyrdebrev «Til Almestanden i Nordlandene og Finmarken om Skolevæsenet og vore nye Kirkesange». Han ønsket et religiøst og kulturelt paradigmeskifte. Gudstroen skulle skape «Oplysning» som kunne hjelpe folk til å endre sin livsskjebne og ikke holde dem nede i mørke og vankunne. Derfor måtte skolene bli bedre og praktisk orientert - og de måtte begynne å synge nye, lyse og oppbyggelige salmer. Bort med mye av det gamle, dystre stoffet til Kingo!

Biskopen og Hans Nielsen Hauge var samtidige. Selv om de sto teologisk lang fra hverandre, var de preget av samme visjonen om å skape en ny framtid også for folket i Nord-Norge. Hauge hadde lagt ut på en lang og dristig nord-Norgesekspedisjon våren 1803, samme år som Krogh ble utnevnt til biskop. De var begge opptatt av næringsliv og handel. Biskop Krogh var en av arkitektene bak den første kjøpstaden i Nordlandene for å slippe unna bindingene til handelskompaniene i Trondheim og Bergen. Og den første kjøpstanden ble Bodø, etablert 1816 ved vedtak i Stortinget. Biskop Krogh og hans tids opplysningsprester har fått altfor lite kreditt for sin viktige innsats som endringsagenter for et bedre liv for folk flest.

Fra Eivind Berggrav til Tor Aukrust og Margareth Thatcher
Så til den andre nord- norske biskopen, som riktignok utviklet sine tanker om staten etter å flyttet til Oslo i 1937, nemlig Eivind Berggrav. Han var for øvrig den siste ihuga motstand- eren av å dele det langstrakte Hålogaland bispedømme, som omfattet alle de tre nordlige fylkene. Etter hans mening var det bare kirka som kunne holde Nord-Norge sammen - personi- fisert i bispeembetet! I det hele var kirka samfunnets moralske og kulturelle bærebjelke. Staten skulle bare styre gjennom lovene og nødvendig administrasjon. Berggrav var derfor en sterk mostander av etterkrigstidas sosialdemokratiske visjon om en velferdsstat der staten «styrte det meste». Denne historien er godt beskrevet av Aud V Tønnesen i hennes doktoravhan- dling «...et trygt og godt hjem for alle? Kirkelederes kritikk av

velferdsstaten etter 1945». (KIFO perspektiv 2000)
Men det ble ganske raskt et tidsskifte som det er rart å forholde seg til for oss som kom til teologisk modning i sluttfasen av denne prosessen, da Berggrav-epoken var over. Tønnesen taler om en tydelig overgang fra velferdsstatskritikk til velferdsstatsetikk og peker på Tor Aukrust som en av hovedaktørene. Aukrusts fokus var mennesket i kulturen, i samfunnet. Mennesket som en del av fellesskapet. Et fellesskap som inkluderer den sosiale og økonomiske virkeligheten slik den er utviklet i det moderne industrisamfunnet.

Jeg tilhører denne tradisjonen og mener at Aukrust traff en nerve som beveget Den norske kirke inn i et konstruktivt-kritisk forhold til velferdsstaten og det avtaleregulerte fordelingssamfunnet som sosialdemokratiet hadde skapt. Et aksiom i dette prosjektet var å forstå økonomien som et redskap som skal styres av etiske verdier i et fellesskap som inkluderer alle samfunnsborgere utfra en grunntanke om likeverd og med et fordelingsprinsipp av samfunnsgodene som tilstreber rettferdighet. Kall det gjerne solidaritet.

Nå står aldri livet stille, og planøkonomi og fordelingsstrategier viste seg å ha sine svakheter. Det ble etterhvert et sterkt undertrykk med økonomiske krefter som hovedaktør. I europeisk sammenheng ble Margareth Thatcher det store vendepunktet. Det går an å lese Welby og Sentamu som et oppgjør med arven etter «jernkvinnen».

Hun var på sin side svært lite begeistret for 1985-utgaven av «På fjell eller sand?», kalt «Tro i storbyen». Denne rapporten påpekte de negative sosiale konsekvensene av de endringene som skjedde når Thatchers politikk ble satt ut i livet. Når markedet ble fritt, konkurransen det grunnleggende prinsippet, fulgt opp med salget av statlig bedrifter, nedbryting av fagorganisasjonene og nedskjæring i sosiale velferdsordninger.

Ropet fra skaperverket

Livet står, som sagt, ikke stille. Historien er i bevegelse. Skaperverket reflekterer dette som en levende organisme. Det økologiske perspektivet har for alvor kommet inn i blikkfeltet. Vi kan

ikke unngå det. Jorda varmes opp. Klimaet er i endring og de som allerede rammes er de som lever i de meste sårbare og fattige områdene i verden. Det er store forskjeller i det store oikos. Og dette vil etter all sannsynlighet bare tilta. Krisa kan bli overveldende. Et nytt tenkesett må vinne fram. Ny kunnskap må deles. Det er som vi er tilbake i den gamle opplysningstida hos biskop Krogh, eller i etterkrigsåra hvor det var så vanskelig å forholde seg til den nye økonomiske realiteten for kirkas ledere.

For kunnskapen har vi, også om nye måter å tenke økonomi på. Ved Universitetet i Nordland i Bodø har vi et eget Senter for økologisk økonomi og etikk. Der forsøker de å dra økonomiske konsekvenser av et samfunn som er tilpasset det organiske kretsløpet, som jo også menneskene er en del av. De vil bort fra en lineær over til en sirkulær verdikjede hvor produksjon og forbruk ikke bare gir økonomisk avkastning og masse søppel, men fornybart materiale til gjenbruk. En vil gjerne adopterer økosystemenes egen funksjonsmåte. Det betyr blant annet å vektlegge samarbeid framfor konkurranse. Her knyttes både økonomi og økologi, fordeling og forvaltning sammen. Og jeg er ikke i tvil: Det er i en slik retning framtida må dreies.

De tunge fagøkonomiske miljøene, for ikke å snakke om politikerne, har vanskelig for å forestille seg en slik omstilling. Men det spørs om ikke økologien vil seire over økonomien. På veg dit er det avgjørende at vi ikke bygger inn elementer som skaper større forskjeller. Vi må fortsette å søke fellesskapsløsninger. Ikke forskjellsløsninger. Økonomien står ikke over menneskene, slik både paven og erkebiskopene har understreket. Og økonomien må spille på lag med økologien. Menneskene må forstå sin plass som kretsløpsintegrerte «økonomer» eller husholdere og forvaltere.

Om å gjøre en forskjell

Tilbake til statsministerens tale: Vi kan gjøre en stor forskjell og være med å skape en visjon om et samfunn preget av rettferdighet og fellesskap og et samfunn hvor økonomien fungerer i tråd med den økologiske virkeligheten. Men da skurrer det liksom litt

- Når enkeltmenneskenes isolerte behov kommer i fokus - og butikkene skal holde åpent søndag som hverdag.
- Når seriøse politiske aktører ønsker å forby de fattigste i blant

oss å kunne be om en slant til livets opphold mens vi går forbi.

- Når vi stadig sjokkeres over lederlønninger som truer fellesskapsprosjektet og utviklingen av en framforhandlet lønnspolitikk.
- Når forslag til skattelette gir så mye mer til de aller rikeste og blir til smuler for alminnelige lønnstakere.
- Når endringer i trygdeordningen for å sikre seg mot misbruk, rammer de svakeste.
- Når arbeidsmiljøloven skal endres slik at presset i arbeidslivet vil bli sterkere
- Og når iskanten flyttes noen grader lenger mot nord, så det kan utvinnes enda mer olje og gass.

Også vårt samfunn er på veg mot større forskjeller. Tegnene er tydelige. Både globalt og lokalt. Velferdsstaten er under press. Det angår meg som privatperson og som kirkeleder. Hovedfokuset kan ikke være mulighetene for misbruk, selv om det ikke skal tolereres, men om den kontrakten vi har i samfunnet vårt at også de som av forskjellige grunner har kommet dårlig ut i livet, også er fullverdige naboer som ikke skal kunne leve anstendige liv. Det forutsetter vilje til å yte og dele gjennom ordninger som alle har ansvar for. Velferdsstaten må snakkes opp og ikke ned. Det betyr blant annet, som erkebiskop Welby sa i BBC-intervjuet, at det å betale skatt er et selvsagt bidrag til fellesskapet fordi skatteinntektene blant annet er med på å gi de i ytterkanten av samfunnet en grunnleggende trygghet og verdighet - og samtidig en dag også vil stå meg bi når jeg måtte trenge det. Det er skremmende å høre noen betegner skattlegging som tyveri. Jeg betaler min skatt med stolthet. For meg dreier dette seg om godt naboskap. Det dreier seg om nestekjærlighet – og om solidaritet.

Og kirken kan ikke la være å tale. Tegnene er tydelige. Taushet er intet svar. Da vil steinene rope. Bibelens klare ord om rikdommens og grådighetens forblindende effekt og om det å være gode forvaltere og naboer, gjør at vi ikke kan tie. Jeg ser med stolthet tilbake på biskop Kroghs visjon for almuen i Nordlandene. Jeg gleder meg over pave Frans sin klare tale og erkebiskopene Welbys og Santamus klare tale om forskjellskulturen som har fått utvikle seg i England. Og nå dreier det seg ikke bare om dere samfunn, men også om vårt. Ja, om hele vårt sårbare «oikumene». Vår sårbare jord. Vårt sårbare hjem.

Toccatà – Bachs åndelige univers, og vårt

TALE VED INSPIRASJONSSAMLING FOR KANTORER OG KIRKEMUSIKERE I TUNSBERG, 4. MARS 2015
AV BISKOP PER ARNE DAHL

Kjære alle sammen! Jeg vet at dere fra tid til annen blir mettet på oss prester og kan få en overdose av teologisk selvhøytidelighet. Ja, jeg innbiller meg at dere, ikke sjelden kan tenke dere å gjøre forfatteren Gabriel Scotts bønn til deres, slik han uttrykker det i romanen Hyrden: «O Herre, Gud, beskytt mitt hus mot teologer og veggelus!». Likevel, her er et innspill på tre kvarter sammen med dere, en gruppe medarbeidere i kirken som jeg er oppriktig glad i og har stor respekt for.

Hva betyr ordet toccata? Det kommer fra italiensk, betyr slag eller berøring, og oppsto opprinnelig som begrep i den italienske renessansemusikken. Og når jeg kaller dette foredraget «Toccatà- om Bachs åndelige univers og vårt», er det fordi jeg knapt vet noe som forener kirke og kultur så sterkt og som samtidig har en så berørende virkning i og mellom mennesker som kirkemusikken.

Jeg var heldig å bli med i Sølvguttene som niåring, og opplevde det hundrevis av gutter har fått oppleve sammen med dirigenten Totto, Torstein Grythe; å få musikkforståelse og musikk-kunnskap inn i kroppen intravenøst ved to ukentlige øvelser og diverse konserter og opptredener fram til stemmeskiftet i fjortenårsalderen.

Hva var ikke da mer naturlig enn at jeg fra niårsalderen ville bli organist. Jeg spilte piano hos Gunvor Jensen på Musikkonservatoriet i Nordahl Bruns gate og ble smørt av fattern med penger til pølser og cola mellom pianotimer på «konsen» og sangøvelse i guttekoret i kjelleren i Kringkastingshuset. Tilsvarende smurte Totto oss med opplevelsturer til sjøs og fjells i ekstra harde øvelsesperioder. Derfor var det spesielt å forrette hans begravelse og å synge firstemt Deilig er jorden sammen med nesten 1000

gamle Sølvgutter i Trefoldighetskirken. I ettertid, ser jeg at det ikke gikk upåaktet hen å ha en naturlig omgang med organister som Arild Sandvold og Hans Solum, og hvor Totto introduserte oss for Händel og Bach og Buxtehude og Mozart.

Snakk om Toccatà! Snakk om å bli slått og berørt i magan som guttunge! En introduksjon til det hellige, til messen, til kirkeåret og til å ane at troen ikke kommer innenfra, men utenfra og ovenfra. Derfor fra meg en varm takk til dere alle for spill og musikkledelse, for korarbeid og for å ha blikk for store og små som fortjener å bli sett.

Som utgangspunkt for fastemeditasjoner om morgenen bruker jeg nå om dagen biskop Martin Lønnebos praktfulle og berørende fastebok, der en av hovedbønnene er: «Herre, Jesus, vi takker deg for korset som er reist midt i vår verden, som et tegn på ditt nærvær, som et symbol på kjærligheten som seirer når den lider. Hjelp oss å bli så stille innfor korset at vi kan se og forstå dets budskap til oss, og innprente ditt hellige bilde i vårt hjerte!»

For mange år siden gav dikteren Hans Børli sitt avskjedsintervju til Glåmdølen hvor han nettopp berørte dette umulige mysteriet; at kjærligheten kan seire når den lider. Han sa: «Kjærlighetsbrev kan bare skrives av den som gjør det med en fjærpenn som har fjærene fra en såret fugl».

Knapt noen gjør dette mer berørende enn Johan Sebastian Bach med Matteuspasjonen, og ikke minst med altarien «Erbarme dich». På langfredag setter Jesus sitt foreløpige punktum i dette kjærlighetsbrevet: «Han er såret for våre overtredelser og knust for våre misgjerninger. Straffen lå på ham for at vi skulle ha fred, og ved hans sår har vi fått legedom». Kristus realiserer

Jesaja sitt kjærlighetsbrev, og minner oss på at Hans kjærlighet har en pris, slik lidelsen er livets pris og sorg og død er kjærlighetens omkostning.

Vi trenger derfor både Børli og Bach som hjelpere og veiledere så vi ikke selger evangeliet til spottpris og ender med billig trøst i lidelsens rom å la – «motbakker fører oss oppover» og «vanskeligheter spleiser oss sammen». Dette er jo sjelden sant. Jeg har møtt flere som har segnet om i motbakkene enn de som har stått der med triumferende gevinster. Livets pris er uforklarlig lidelse, og kjærlighetens pris er smertelig sorg. Det er ikke for ingenting at Paulus fastslår at «alt som er skapt stønner og lider som i fødselsveer», det åpenbare bakteppe for Hans Børli's dikt:

PERSPEKTIV
«Mennesket vokser i livets strid»,
heter det velberget
blant folk som har striden bak seg.
Ska lure på det.....
Sjøl har jeg faktisk minket;
snart er jeg så liten at
jeg ser himmelen
gjennom lissehøla i skoa mine.

Lidelsen har en pris, og alt som er verdifullt koster. Dermed tuner vi oss inn mot pasjon, som jo betyr både lidelse og liden-skap. «Lidelsesberetningen» i Matteusevangeliet slik vi leser den i kapittel 26 og 27 er skrevet ned av en observant og kunnskap-srik iakttager, evangelisten Matteus. Vi trekkes inn i mysteriet av en forfatter som er delaktig, detaljrik og kunnskapsrik.

Bachs Matteuspasjonen er tilsvarende laget av to observante og kunnskapsrike kunstnere. Organisten i Thomaskirken i Leipzig fra 1723-1750, Johan Sebastian Bach, sammen med postmes-teren i byen, under pseudonymet Picander, gir oss en opplevelse av påskens drama som er en usminket skildring av Gud og menneskene den lange fredagen i Jerusalem.

Byen i Bachs hjerte var Leipzig, men også den hellige staden, Jerusalem. Det var sannelig godt at han hadde to hjertekam-mer! Under hvert manuskrip skrev han SDG, Soli Deo Gloria, Gud alene æren, og høyest oppe på partituret, JJ, Jesu Juva, som betyr Jesus, hjelp!

En bekk er en kilde som får bevegelse gjennom fallhøyde. Kan-skje det ikke er så merkelig at det tyske navnet Bach kommer av ordet back som betyr flod. Og komponisten selv er et levende eksempel på at ingen kan surfe gjennom livet uberørt av det onde. Vi må svømme mot strømmen for å nå kilden!

Bach var og ble en borger av lidelsens og livets by, Jerusalem. Men han var samtidig også en borger av Leipzig. En by som ligger i Weimar i Tyskland og er omgitt av det samme, som Leipzig: livet og lidelsen. Av Goethes og Wagners skjønnhet og Buchenwalds grusomme skrik og redselsfulle lidelser - slik Mat-teus` omgivelser i Jerusalem var preget av det vakre og stors-lagne i tempelet og det mørke og den fortvilelse som hvilte over hele byen med «Korsfest! Korsfest!». Med død uten rettergang, med svik og forrådelse.

Bach var selv plaget av sykdom. Han fulgte ti barn til graven og ble enkemann i første ekteskap, 35 år gammel. For Bach var lidelse og sorg kjærlighetens pris. Men på et eller annet vis hadde han møtt Guds kjærlighet som forsoner oss med virke-ligheten slik den er, og ikke slik vi skulle ønske den var.

Det var fortsatt eim av skapelsens skjønnhet i Bachs univers, men et dypt alvor i forhold til det innkrøkte i våre liv. Nesten så vi hører ham uttrykke: Vi mennesker er visst ikke gode på bun-nen. Derfor har vi det heller ikke godt på bunnen. Men Jesus er god og han har vært der, i bunnen! Han ropte: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» I Bachs verden var lidelsen en realitet slik den er det i for eksempel Matteusevangeliets lidelses-beretning. Matteuspasjonens tekster er derfor noe helt annet enn såpeoperaens hyldest til det vakre folket uten rynker og uten lidelse. Det er ikke billig trøst inn i dyrekjøpt smerte. Pasjons-fortellingene minner oss på at vi alle en eller annen gang vil komme inn i en ensomhet som ingen psykofarmaka i verden kan lindre. Matteuspasjonen og de andre lidelsesberetningene i Det nye testamentet forholder seg til at lidelsen, døden og våre sorger er en realitet slik Gud også er en realitet. «Gud er Gud om alle mann var døde. Gud er Gud om alle land lå øde».

Jeg nevnte innledningsvis altarien «Erbarme dich». Den har en historie i mitt liv. Det var rett før påske. Jeg skulle sammen med medarbeiderne i Åmot kirke ha ansvaret for tre radiooverførte gudstjenester, og følte meg sliten og tom. Jeg ringte til en gam-

mel, god venn, Peter Haldorf som leder retreatstedet Bjarkaby Saby utenfor Linköping. Han sa: Kom til oss og bli noen dager. På oppfordring av en oratoriesanger i vår bispedømme, Sverre Moe, kjøpte jeg en bestemt versjon av Matteuspasjonen med teksthefte på tysk og norsk. Og ble fanget fra toget startet den 50 mil lange reisen til byen Linköping. På øret hadde jeg Matteuspasjonen, og jeg ble aldeles hektet på altaren, Erbarme dich, sunget av Dietrich Fischer-Dieskau. Jeg glemmer aldri dagene hos Peter Halldorf med åpen Bibel, Matteuspasjonen på øret og det avsluttende besøket i Linköping Domkirke med Henrik Sørensens oppstandne Jesus. Jeg hadde fått mot på en ny hjemreise, til Åmot og Modum.

På retreat i Sverige leste jeg Søren Kierkegaard, som levde 100 år etter Bach, fra 1813-1855. Han var mektig provosert av kristne mennesker som idylliserte lidelsen. Han forsto ikke hvorfor de avsto fra å gi Jobs klager og anklager mot Gud mer plass: «O, Job», sier Kierkegaard, «Da alt sprakk ble du et trofast vitne til hele den hjerteskjærende elendighet vi kan ha. Og du våget i ditt hjertes bitterhet, som vår talsmann, å reise en klage og stride med Gud».

Lidelsen er en uforståelig del av livet. Slik var det for Jesus da han ropte min Gud, min Gud hvorfor? Slik er det for oss. Vi møter en ond og brå død. Vi møter overgrep og uforståelig vold. Lidelsens problem ble ikke løst langfredag. Jesus ropte i mørke: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» Men synden ble sonet så vi ante at det var fullbragt. Og vi kan stole på at Gud bryr seg med lidelsen. Matteuspasjonen i Bachs versjon og Matteusevangeliets lidelsesberetning er noe ganske annet enn åndelig underholdning for å vekke gode følelser. Det er et drama hvor målet er å formidle sannheten om Gud og sannheten om livet.

Bachs senere landsmann, den tyske teologen Dietrich Bonhoeffer, som fra 1943 satt i konsentrasjonsleir i Buchenwald ved Leipzig, skrev det slik: «I korsfestelsen viser Gud at han bærer den nye verden i sin smerte». Denne kjærligheten forsoner oss med virkeligheten slik den er, og ikke slik vi skulle ønske den var. Denne kjærligheten forsoner oss med Gud, slik han er. Dette er en dyrt kjøpt forsoning som avslører overfladisk og sentimental kjærlighet. Bonhoeffer viser dermed vei til den kostbare nåden. Kostbar nåde er den nåde som stiger ut av

lidelsesberetningen i Matteusevangeliet. Nåden er kostbar fordi den kostet Kristus livet, og nåde fordi den gir oss livet. Nåden er kostbar fordi den kostet Guds sønn livet. Og det som er kostbart for Gud må ikke bli billig for oss. Derfor er en egnet overskrift over hele lidelsesberetningen hos Matteus, det Martin Luther kalte «Die Köste», kostnaden.

Hovedpoenget i Bachs univers er at alt orienterer seg rundt Gud, ikke rundt mennesket. Vissheten om Guds nærvær var for Bach kjølen på kirkens skip.

Men dermed er det også en kort vei fra Gud som sannheten til Gud som skjønnhetens opphav. I følge Bach er den åndelige skjønnheten ikke bare en subjektiv følelse. Den er snarere en objektiv realitet som indikerer Gud, slik Fjodor Dostojevskij senere skrev: «Skjønnheten skal frelse verden!»

Akkurat dette poenget hadde faren min, Josef grepet. Han var også organist og korleder. Senere ble han forlagssjef i Luther forlag, og ble godt kjent med den danske forfatteren og kulturpersonligheten Peter Schindler. Etter fars død fant jeg i hans etterlatte papirer et brev fra Schindler til far som ble avsluttet slik: «Kjære Josef! Må du får rik anledning til å formidle sannhet med skjønnhet så resultatet, som Gud vil, blir godhet». Det er målet med all sann kunst!

For Bach kom noe av det skjønneste og sanneste til uttrykk i kirkeårets syklus. Bach levde syklisk. Dere som kjenner Bach bedre enn meg vet hvordan han år etter år levde og arbeidet ut ifra kirkeårets rytme og syklus. Julen sier at livet ikke er meningsløst. Kristus ble født og «ingen er lenger alene på jorden», som Svein Ellingsen synger. Fasten forteller at det ikke finnes noen fase i livet som er så vanskelig at ikke Gud er nær og påsken forteller at døden er død, slik pinsen forteller oss om et to tusen år gammelt trådløst nettverk av en annen verden. Og slik holdt de på år etter år. Kirkeåretble orienteringspunktet som alt dreide seg omkring for Bach og hans kolleger, og dermed også deres virkelighetsoppfatning, livsmot, messer og kantater.

For mange år siden holdt Bjørn Eidsvåg en påskepreken skjærtorsdag på ett av dette bispedømmets høyeste liggende gudstjenestesteder, Ruperanden innunder Hallingskarvet. Da var hans budskap: «Påsken er hele Jesu liv på en uke fra

palmesøndagens glede og Hosianna til langfredagens 'Korsfest' og til påskemorgens med legemets oppstandelse og det evige liv. Hele Jesu liv på en uke». Og vi kan føye til: Sann sett er også påskeuken hele vårt liv på en uke fra gleden til sorgen og til det levende håp. Bach, i sine messer tar dette perspektivet et steg videre: Mens påsken er hele Jesus liv på en uke, er messen hele Jesu liv på halvannen time. Ja, dermed også hele vårt liv på halvannen time. Fra gleden til kampen, til lidelsen, soningen og den evige befrielsen.

«Det skjedde i dag», sa Bach og gjorde evangeliene til eksistensielle fortellinger med toccata, med berøring.

Vi som opplever Bachs messer, kantater og oratorier blir med ett både en Peter som svikter, en Tomas som tviler og kvinnene som gråter ved graven.

Professor Jacob Jervell døde i 2014. Han var en sterk forkynner av nåden. En av hans prekenere hadde overskriften: «Ikke vandelstest, men kjærlighetsbrev». En annen: «Vi mennesker er i sannhet uregelmessige verb, og som sådan vanskelige å bøye». Det skjedde i dag lyder det til oss som i utgangspunktet er uregelmessige verb som er vanskelig å bøye. Messen lar oss bøye og reiser oss opp. Hele Jesu liv og vårt liv på halvannen time!

Det går ikke an å lytte til Bach uten å erfare at vi som mennesker ikke er klaustrofobisk innestengt i et lufttomt rom, for å sitere Owe Wikstrøm, men at Kristus utenfra har kommet til oss så vi kan puste fritt og også rope: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du ikke forlatt meg?»

Bach døde etter to mislykkede øyenoperasjoner våren 1750. I midten av juni det året ble han rammet av slag, og om kvelden den 29. juli 1750 døde han. Men han lever fortsatt i sin musikk.

Bach levde i to verdener samtidig, hele tiden, slik vi også gjør det. Først den synlige verden med barn og hustru, orgelreparasjoner, økonomiske bekymringer, kranling med rivaler og nitide forberedelser til søndagens messe. Dernest den usynlige virkeligheten. Der var den lidende og triumferende Kristus høyst virkelige slik Peters fornektelse, salmistens klage og Marias lovsang var det. I denne virkeligheten levde han i hellig samtidighet med de bibelske skikkelsene. Det skjedde i dag i hellig samtidighet!

Den ytre og indre virkeligheten veves inn i hverandre. Betlehem ble for Bach like viktig som Berlin. Det ble tynne vegger mellom denne verden og den evige virkeligheten. Der Jesus er der møtes jord og himmel. I messen møtes den synlige og usynlige virkeligheten, Jesu liv og vårt liv på halvannen time. For en mulighet og for et ansvar!

Og avgjørende for Bach var at det er noe som er mer betydningfullt enn våre ord, selv om både syndsbejkenelsen, bønnene og takkofferet er verdifulle uttrykk. Troen kommer ikke innenfra, og følelsene er ikke pålitelig som nådemiddel.

Troen kommer utenfra og bygger på åpenbaringen av den historiske personen Jesus Kristus. Å lære å kjenne Jesus blir dermed å bli kjent med Gud. Ja, det er å komme hjem.

Derfor verdsetter jeg mye høyere å bli hjemvendt enn å bli omvendt slik jeg liker mye bedre å snakke om å komme hjem enn å ha gått bort.

Det er altfor lenge siden jeg sang alt i h-mollmessen, men jeg husker vagt «Credo in unam Deum»: «Jeg tror på en Gud». Den Gud som Bach hyller er ikke en projeksjon av menneskers ønsketenkning, men en overgivelse til Ham som er større enn alle og alt. Gud er semper major, større enn alle menneskelige forestillinger.

Eller som Owe Wikstrøm sier i avslutningen på sin bok om Bach: «Helligheten rommer en herlighet, en mektighet eller skjønnhet som drar oss til seg».

Dette skrev Wikstrøm om før påsken i 1999 en kveld på sin gamle gård i Norrland. Det er stille og han hører på sin gamle CD-spiller. Plutselig låser spilleren seg, og som en slags hilsen for påskehøytiden blir det hakk i plata midt i en av Bachs mange motetter: «Nichts! Nichts!» lyder det midt i «Jesu Meine Freude». Owe ser ned i tekstheftet der det er henvisning til Romerne 8,1: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus». Ingen! Ingen! Ingen! Ingen fordømmelse! Det gjelder deg og meg i dag!

Da er Bach nær oss og på sitt beste! De hellige gjentagelser der det fortsatt skjer i dag. Derfor er det ingen grunn til å gå over bekken/ bachen etter vann!

Prest i Nord-Hålogaland i ei ny tid

TALE UNDER STIFTSMØTET, TROMSØ, 10. MARS 2016
AV BISKOP OLAV ØYGARD

Hvorfor er dere her?
For å møte tilsynet?
For å bli kontrollert?
Eller for å bli inspirert.
Eller rett og slett ha det greit sammen.
Dessuten: dere er jo innkalt til stiftsmøtet!

Kanskje alt sammen: Slik jeg tenker det er tilsyn først og fremst å bli sett – men ikke nødvendigvis i kortene.

I forbindelse med at jeg ble vigset til biskop, fikk jeg en kikkert i gave fra presteforeningen. Et flott uttrykk for at prestene ønsket å bli sett. Inspirasjon er vel mer «påfyll» enn kontroll og kommandoer.

Eller kanskje dere ønsker å finne litt ut av denne nye biskopen. Er han konservativ nok – eller i det hele tatt konservativ? Eller altfor konservativ – direkte stakk konservativ?

Det eneste jeg har å si om den saken akkurat nå, er at da jeg i forbindelse med intervju i fjor ble spurt om både det ene og det andre, svarte jeg at båstenkning er gammeldags. Moderne fjøsdrift nå er løsdrift. Da kan kyrne være der de vil i fjøset, og ikke være i samme bås hele tida. Jeg har det også best så lenge ingen dytter meg for hardt inn i en bås.

Men ellers ønsker jeg dere lykke til med å finne ut av den nye biskopen.

Hva jobber dere med? Hva er det helt grunnleggende?

Jeg har blitt litt opptatt av ordinasjon nå etter at jeg ble biskop. Sikkert fordi jeg ble vigset. Dessuten har jeg i år hatt 4 presteordinasjoner (vigsling til prestatjeneste) og en vigsling til kantortjeneste.

I Confessio Augustana står det:

Artikkel 5:
For at vi skal komme til denne tro, er der innsatt en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene. Ti ved ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke på grunn av våre fortjenester, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld.

Artikkel 14:
Om den geistlige stand lærer de at i kirken bør ingen offentlig lære eller forvalte sakramentene, uten å være riktig kalt.

Kjære kolleger. Dere er rettelig kalt!! Det betyr: det er ikke bare bispedømmeråd og biskop og administrasjon i det store brune huset som har drevet med papirarbeid, men det er Gud som kaller dere til tjeneste.

Har dere lagt merke til formuleringen i innledningen på formasjonen ved ordinasjon?:
«Du har hørt Guds ord om tjenesten, dens krav og dens løfter, hvor rik den er på herlighet, og hvor nødvendig den er for Guds kirke på jorden.»

Så sterkt altså. Om herlighet og om nødvendighet. Ikke verst!

Og: Hovedsaken: ord og sakrament.
Dere har lovt noe der.
Veiledning og formaning. Selv trenge inn i skriftene. Og så står det noe der også om hvordan vi lever livet.

Det er mye dere gjerne skulle gjøre. Men det viktigste er faktisk å være. Prest. Leve i det – ja, ifølge ordinasjonen til og med legge vinn på å leve etter Guds ord.

Det dreier seg om å være. Trenger dere kurs i å være? Finn noen psykisk utviklingshemmede til å gi opplæring! Menneskeverd er utfra hva de er, og ikke hva de er i stand til å gjøre.

Hvis du skulle bli i tvil om det gjelder deg: let fram ansettelsesbrevet eller arbeidsavtalen. Hvis du ikke har fått: ring oss så vi får ordnet opp i det. For vi vil ha orden i sakene – og dere skal vite at dere er rett kalt!

Og hvis du er i tvil om det som er enda mer grunnleggende: let fram dåpsattesten!

Alt det andre som vi er opptatt av
Trosopplæring - nå er vi i ferd med å få det innført i hele bispedømmet. Det er spennende, viktig, nødvendig og krevende
Og *gudstjenestereformen*: innvolvering, fleksibilisering og stedegengjøring. Flott. Vel og bra,

Men først det grunnleggende. *Tilhørigheten*. Å være hos Gud – i hans hånd – i hans tjeneste.
– oppgavene – tjenestene kommer i forlengelsen.
Jeg regner med at Eivind Skeie i sitt foredrag sier en del om gudstjenesten som sentrum i tjenesten og i livet – så det går vi ikke mer inn i akkurat nå.

Endring
Det er noe som heter endringsledelse. Det er mye av det for tiden:

- Kirkeordning. Vi får ny arbeidsgiver. Virksomhetsoverdragelse (samme ord som brukes i Norwegian for tiden – uten sammenlikning for øvrig)
- Ny relasjon til biskop og bispedømmeråd – og sikkert også til Fellesrådet.
- Vi har nylig fått en ny veldig viktig høring fra kirkerådet nå: Veivalg. Jeg håper dere kan bistå menighetsrådene i å lage god uttalelser her.
- Kommunereformen kan få veldig stor innvirkning på vår hverdag. Kommunene og dermed fellesrådsområdene kan bli endret. Det kan også føre til endring av prostigrenser.

Mer i endring
Har dere lest i statistikken som dere har sendt inn? Vi var noen tøffinger (stiftsdirektør, leder i bispedømmerådet og meg) som var i Oslo forrige uke for å skryte av Nord-Hålogaland og alt vi får til. Grunnlaget for det vi sa var spinkelt – vi manglet tall fra 12 sokn (det er ganske nøyaktig 12 for mye), men tendensen ser likevel ut til å være at vi til forskjell fra landet for øvrig har stabile tall når det gjelder dåp og kirkesøkning. Og likevel utfordres vi av sekulariseringen i Norge – og som sikkert vil bli mer tydelig hos oss med tida. Det er ingen selvfølge at folk tror på Jesus – det er faktisk heller ikke noen selvfølge at folk har hørt så mye om ham. Europa har blitt ei misjonsmark. Et eksempel: Alta menighet er med og støtter et misjonærpar fra Alta som arbeider i Carlisle i England.

Sentralisering
Også internt i vårt bispedømme skjer en sentralisering: folk flytter inn til byene, og inn til sentrum i sine egne kommuner

Endringer i det private
• Hvor og hvordan skal vi bo? Vi har nylig fått vite at nå er forhandlingene mellom departementet og arbeidstakerorganisasjonene om opphevelse av boplikt sluttført. Jeg vil tro at opptil flere av dere allerede har vært bekymret lenge, og nå har begynt å regne på om det blir bedre eller dårligere økonomi fra høsten av.
• Mange er vel også usikre på hvordan det blir med pensjonen.

Hilsen til Kirkemøtet 2015

ERKEBISPEGÅRDEN, TRONDHEIM, 9. APRIL 2015

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kirke i ei tid der ingenting står fast. «Gud er Gud om alle mann var døde»...

Finnes det noe fast ankerpunkt?

Let etter det. Her (Bibelen). I historien. Fortellingene. Og særlig i den store fortellingen om Jesus.

Hvis det er et eventyr og ikke noe annet enn det: kanskje har du det bedre med en annen jobb.

Hvis det er sant: Johannes 14,6: Jesus sier: «Jeg er veien, sannheten og livet. Ingen kommer til Far uten ved meg.

Vi er bærere av verdens beste budskap. Sånn sett har vi verdens beste jobb. Vi er privilegerte. Vi har Den hellige ånd som veiviser gjennom livet og tjenesten.

Jeg venter av dere at dere engasjerer dere.

For Jesus. For å bringe mer himmel på jord. (Kirkens visjonsdokument 2015-18)

Det dreier seg om inkarnasjon. Det guddommelige og himmelske hos oss. Blant oss. I oss.

Dere må gjerne mene ting. Masse. Noe av det passer på prekestolen – mye av det passer best andre steder.

Om samliv og fred og fattigdom og miljø. Vi trenger ikke å late som om det er helt greit at mennesker er lut fattige både i vårt land og mange andre steder. Vi trenger heller ikke å bagatelisere bort forurensning, sur nedbør, global oppvarming og is som smelter.

Hvis du mener noe som prest, så la det gjerne komme fram – så ingen blander deg med et politisk parti eller en organisasjon. Når en prest uttaler seg om et eller annet, betyr ikke det at kirken som sådan mener dette. Vi har rom for et stort meningsmangfold i kirka.

Hvis jeg skulle komme til å si noe som noen av dere er uenige i – og det får jeg inderlig håpe at dere er av og til, så gjelder det samme: ingen av oss taler ex catedra. Vi skal ha rom for samtaler, både de store og de små, og vi tåler ulik konklusjon i mange spørsmål.

Vi trenger ei kirke som engasjerer seg for hvordan folk har det. Og selv om noen vil ha det til at det har ikke kirka gjort før, kan vi jo ta en liten titt på hva Jesus gjorde, hvordan han engasjerte seg for de fattige, for de som var utenfor, for de som var syke osv.

Vi skal fortsatt være ei folkekirke som er til stede i folks liv. Og, for å si det slik: vi er og skal være ei åpen levende folkekirke. Vi er ingen fullkommen kirke, men vi er Jesu Kristi kirke på vårt sted.

Og Kristus, han elsker sin kirke – han elsker oss!

Det var på Golanhøyene ikke lenge før påske.

Følget var kommet til Cæsarea Filippi, stedet med en grotte der en kilde sprang frem og sendte vann ned i Jordan-elva. Det gjorde det tørre landet frodig.

Jesus snudde seg mot disiplene og spurte dem:

«Hvem sier folk at Menneskesønnen er?»

Disiplene kunne fortelle at folk mente mye forskjellig.

«Og dere», spurte Jesus, «hvem sier dere at jeg er?»

Kjære kirkemøte!

Vi har kommet til Trondheim. Vi har reist hit med samme tillit som fikk disiplene til å følge Mesteren opp i høyden. Vi er her fordi vi er en del av det store verdensvide fellesskapet som tror på Kristus. Vi tror at kirken er kalt til å bringe mer himmel på jord og fullføre Guds misjon i verden. Vi er her for å snakke sammen om hvordan vi best kan lede og utvikle den kirken som vi tilhører. Mye er i forandring og mye utfordrer oss.

Vi må tenke oss om.

Vi må tenke lange tanker.

Derfor må også vi besvare spørsmålet Jesus stilte sine første etterfølgere:

«Hvem sier dere at jeg er?»

Hvert år blir folk i Norge spurt om de tror på Gud. Like før påske fikk vi resultatene: De forteller at det er mer usikkerhet enn noen gang.

Er det lettere å tro på kirken enn å tro på Gud? Vel er dåpstillene synkende og medlemstallene går ned; det tar vi på alvor. Vi er likevel en stor folkekirke. Den springer ut av troen på den treenige Gud. Kirken gir tilhørighet, samler folk til gudstjeneste og gjør tjeneste ved livets overganger og ritualer. Kirken viser omsorg og deltar i offentlig ordskifte og lokale samtaler. Kirken har et sett verdier som mange deler.

Folk både tror på kirken og forholder seg til den. Mange med kjærlighet og tilslutning, færre med avstand og irritasjon. Hvorfor er det ikke på samme måten med forholdet til Gud?

Kanskje er det feil spørsmål som blir stilt. «Tror du på Gud?». Spørsmålet burde heller lyde: «Hvem sier du at han er?»

Vi vet at folk tror og mener mye forskjellig. Religioner og livssyn lever side om side og meninger og tanker om de store spørsmål bryter mot hverandre. Vi lever i en tid og et samfunn der sekulariseringen utfordrer troen på Gud. Kravet til identitet, sannhet og autentisitet bidrar til at det er krevende å svare absolutt på de store spørsmålene.

På Golanhøyene for 2000 år siden var svaret åpenbart for Peter:

«Du er Messias, den levende Guds Sønn». Den innsikten kom etter at han hadde fulgt Mesteren tett, han hadde spurt, sett og lært.

Hvem kan redde påsken?

ARTIKKEL FRA AVISSPALTEN BISPEVEIEN,
SOM ER I FLERE AV TUNSBERG BISPEDØMMETS AVISER
AV BISKOP PER ARNE DAHL

Kirken har siden fastholdt at Gud kom til jorden og viste oss sitt ansikt i Jesus. Vi tilber og tjener Gud som gir mennesker uendelig verdi og kjemper for rettferdighet. Troens kilder er i kirkens rom og fellesskapet. Kildene finnes i skaperverkets skjønnhet og i møte med vår neste.

Vi er kommet til Trondheim. Det er noen dager siden oppstandelsesfesten. Vi feirer ennå at kjærligheten seiret over dødsref-tene.

«Hvem sier vi at Jesus er?»

På det spørsmålet finnes et mangfold av svar, også blant oss. Selv om der er ett svar. Svarene har endret seg og blitt flere gjen-nom den innsikt historien har gitt og ved menneskers livserfa-ringer.

Vi søker svar på nye spørsmål som blir reist i vår tid. Kirken utforsker stadig mysteriet om han som brøt dødens lenker.

Samtidig vitner kirken om troen på Gud. Troen stoler på hans grenseløse kjærlighet og lever i hans nåde. Derfor lovpriser vi og tjener den treenige Gud.

Men Gud er alltid større.

Det gir oss kraft til å søke mer himmel på jord og gir oss mot til å møte nye utfordringer. Og det gjør oss ydmyke – overfor Gud og hverandre.

Derfor blir vi heller aldri ferdige med spørsmålet: «Men dere, hvem sier dere at jeg er?»

Et påskeperspektiv

I fjor foretok InFact for VG en spørreundersøkelse der over 1000 nordmenn svarte på spørsmål om påsken. I følge VG ville selv påskeharen ristet på hodet av resultatet. Nesten en tredjedel visste ikke hva som skjedde skjærtorsdag. En fjerdedel visste ikke hva som skjedde langfredag. Og hvem har hørt om Simon fra Kyrene som hjalp Jesus med å bære korset? 26 prosent. VG spurte derfor: Det kristne påskebudskapet synes å være forsvunnet. Hvem kan redde påsken?

Det er mange og kraftfulle diskusjoner for tiden i kirke og samfunn. Men det er ganske stille rundt Jesus. Få eller ingen provoseres eller begeistres av ham. Det er lenge siden folke-mengden hyllet ham og jublet «Hosianna», og like lenge siden de ropte «Korsfest» og hånet ham i høymålt protest. Han verken hylles eller hånes, hedres eller skjelles ut, men blir heller ignorert og forsøkt tiet i hjel. Mennesker forteller at de har sans for kirkerommet, kirkegårdene og kirkens ritualer, men er mindre opptatt av Jesus som forbilde og enda mindre engasjert av Ham som verdens frelser. «Vi er ikke motstandere av ham», sa en engasjert kvinne, «men dere prestene har gjort ham til en tannløs, museal skikkelse som ikke er egnet til å berike og berøre livene våre.»

Spørreundersøkelser, som den i VG før påsken i fjor, viser i alle fall at kunnskapen om Jesuskikkelsen er laber. Mange forteller at deres påskefeiring i byen, på fjellet eller ved sjøen fungerer aldeles utmerket, uten Jesus.

Derfor, denne ettertanken før påske. Kirken beskriver Jesus som den eneste Gud med sårmerker, og i denne tiden følger vi ham på vei mot Jerusalem. En mann med sår og seier, men alltid med blikket festet på de som har det vondt. Hva kan årsaken være til at det er så stille rundt Jesus? Er det vi prester og kirkelige medarbeidere som har sviktet? Har vår formidling og vår evne til å presentere Jesus blitt spist opp av kjedsomhet og tomt prat? Eller kan det handle om at vi mennesker, to tusen år etter Kristi fødsel, ikke vil la oss lede, bevege eller forplikte av Gud eller noe som er større enn oss selv? Det gjør ikke så mye om Jesus blir borte, tenker vi. Vi klarer oss godt for egen maskin og ser ikke behovet for noen frelser og forsoner i møte med skylden, dommen og døden.

Det fortelles at det aldri har vært så mange besøkende i Louvre for å se Mona Lisa som etter at bildet av henne ble stjålet. De kom altså for å se plassen der hun hadde prydet veggen i galleriet. Kanskje er det når hjelpen ikke er der, at vi for alvor etterspør den? Kanskje må det et fravær til for at vi skal oppleve savn? Spørsmålet er altså ikke bare hvem som skal redde påsken, men hvem skal redde oss? Spørs om ikke Jesus, Guds sønn er mer opptatt av å redde oss enn å redde en høytid! Mer opptatt av å fri oss fra slitsom egenandel enn å påføre oss en krevende inngangavgift til Guds rike.

Overskriften over vår tid er på mange måter: «DET GJORDE MENNESKET». Kirkens lærefader, Paulus, formulerte en helt annen heading. Bakgrunnen var et avgjørende møte med den korsfestede og oppstandne Jesus utenfor Damaskus og et langt mer realistisk syn på menneskets begrensninger: «Det gode som

Assimilering og motstand

HILSEN VED FREMLEGGELSEN AV TATER/-ROMANIUTVALGETS
RAPPORT NOU 2015:7 ASSIMILERING OG MOTSTAND, 1. JUNI 2015
AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

jeg vil, gjør jeg ikke, og det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg». Derfor gav Paulus menigheten i Rom en helt annen overskrift over påskens mysterium: «DET GJORDE GUD». Dette initiativet fra Guds side hadde en pris som den tyske teologen Dietrich Bonhoeffer beskrev slik: «Det som er kostbart for Gud må aldri bli billig for oss. Billig nåde er den nåde vi gir oss selv». «Kostbar nåde», derimot, «handler om at prisen er betalt for oss. Nåden er kostbar fordi den kostet Kristus livet, og den er nåde fordi Gud dermed gir oss livet.»

Det er dette mysterium August Strindberg beskriver i sitt skuespill PÅSKE. Strindberg strevde lenge med å akseptere den kristne tanken om det Gud gjorde ved å la Jesus sone for menneskehetens skyld på korset. I sitt pasjonsspill legger han derfor følgende setning i munnen på hovedpersonen Elis: «Forstår du dette, at Forsoneren har sonet for våre synder, og likevel fortsetter vi å betale?» Kanskje er det dette vi strever med; forsoningens gåte. At det å være menneske også er å være skyldig. At skyld krever oppgjør, og at Frelseren derfor er død for alle.

Men her stopper det opp for mange av oss. Vi skal være så selvhjulpne at tanken om en stedfortreder virker både fjern og

enkel: At det var en som begynte å lete etter oss lenge før vi visste at vi var på ville veier. At det var en som gav seg selv for oss lenge før vi var i stand til å gi oss selv til ham. At troen ikke begynner i vårt hode, men i Guds elskende og gjennomborede hjerte. Det er dette som nesten er for godt til å være sant, og som derfor skaper forvirring. Det er kanskje derfor vi, for sikkerhets skyld, fortsetter å betale, lenge etter at gjeldsbrevet er slettet. Vi gir ikke opp å sone, fordi vi strever med å la Kristi forsoning gjelde oss og alt vårt. «Forstår du dette, at Forsoneren har sonet for våre synder, og likevel fortsetter vi å betale?»

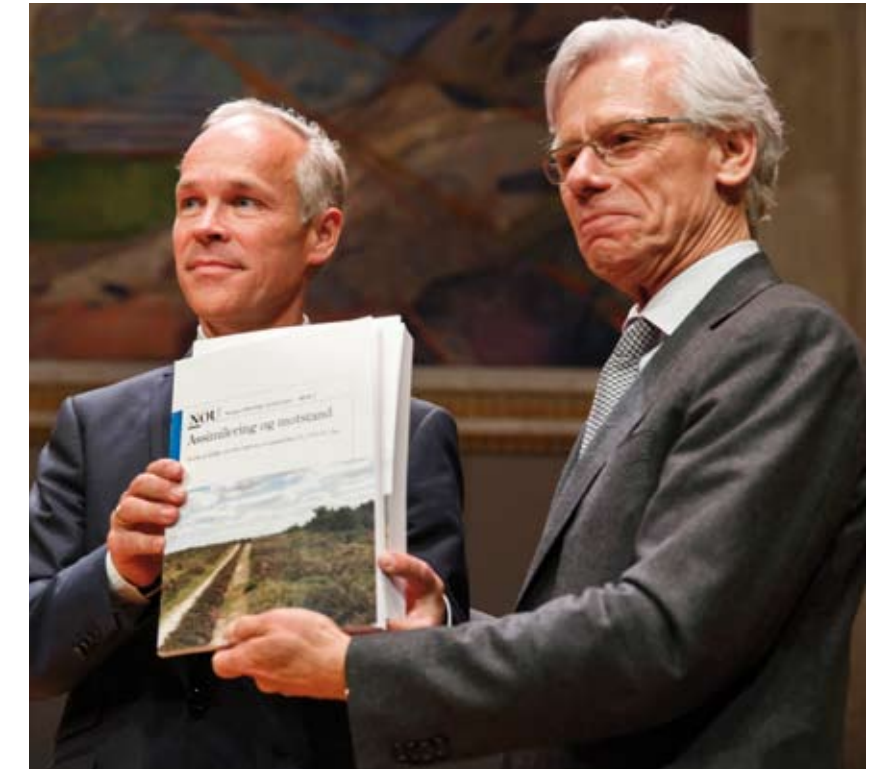
Jeg gleder meg til påskens messer. På Kristi vegne skal vi få lov til å si: «Kristi legeme gitt for deg, Kristi blod utøst for deg!» Vi gir hverandre Guds nåde og tilgivelse i fast og flytende form så vi kan ane, fatte og tro at egenandel er historie. Vår lille og ytterst feilbarlige historie med velmente soningsforsøk omringes i påsken av en større historie som ikke handler om soningsforsøk, men om soning så det holder. «Han er en soning for våre synder, ja ikke bare for våre, men for hele verdens», står det skrevet. Velkommen til påskens gudstjenester, til et møte med hele Jesu liv og hele vårt liv på en uke.

«Opplysning er det mektigste våpen du kan bruke til å endre verden.»

Ordene er Nelson Mandela sine - mannen som på mange måter har gitt begrepet forsoning et ansikt, og som gjennom sitt liv satte ord på og handlet i den krevende prosessen det er å finne sammen for parter som står langt fra hverandre.

Takk for «Assimilering og motstand» - NOU'en som blir lagt frem her i dag. Jeg har hatt anledning til å lese noe av den fyldige utredningen. Tekstene og beretningene jeg møter der, gir en forståelse jeg ikke hadde fra før. Utredningen løfter frem fortellinger og fakta som jeg ikke var ordentlig kjent med, det har gitt innblikk i en historie og kultur som jeg erkjenner at jeg – og jeg er sikker på mange med meg - har hatt for liten innsikt i. Jeg har - for å hente tilbake begrepet fra Mandelas ord - fått opplysninger. Og opplysning er et mektig våpen i møte med urett og overgrep.

Det er mitt inntrykk at i utvalgets arbeid har kunnskap vært et gjennomgående stikkord. Utvalget formidler kunnskap om tater- og romanifolks historie i Norge. Arbeidet som vi i dag blir gjort kjent med, understreker at kunnskapen om tater- og romanifolks historie og kultur er avgjørende for å bøte på de overgrep og forsømmelser som er skjedd.

Den som får opplysning, må også erkjenne. Slik er det også for oss i dag. Kirken kan ikke ignorere at historien om disse overgrep og forsømmelser også er Den norske kirkes historie. Utredningen utdyper og bekrefter den urett som ble begått, og

Mellom kall og tall

ÅPNING AV SCHJELDERUPSEMINARET 2015,
NANSENSKOLEN, 3. JUNI 2015
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

den viser utvetydig at Den norske kirke var involvert i det som skjedde. Vi vet at prester i ulike stillinger og tillitsverv, i stor grad knyttet til Norsk misjon blant hjemløse, bidrog til at alvorlige krenkelser kunne finne sted. Det samme gjorde foreningsarbeid og pengeinnsamlinger i menigheter og kirker landet rundt.

I kirken er det dyp sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid. Vi kan derfor ikke distansere oss fra det faktum at kirken direkte og indirekte har vært et redskap for de alvorligste overgrep og maktbruk mot tater- og romanifolk i Norge. Kirken har til tider tapt det kristne menneskesynet av syne i de mange forsøk som er gjort på å omdanne et helt folk etter storsamfunnets idealer. Den norske kirke har medansvar i det som er gjort, og det som var ugjort. Vi erkjenner vår skyld.

Den norske kirke har tidligere beklaget dette. I dag er det riktig å understreke, gjenta og forsterke denne beklagelsen: Den norske kirke ber tater- og romanifolk om tilgivelse for den urett, de overgrep og den forsømmelse som fra kirkens side er begått mot deres folk.

På vegne av Den norske kirke vil jeg takke for utvalgets viktige arbeid og for all den innsikt og kunnskap som mange nå vil få del i. Opplysning er veien til endring. Vi må sammen forplikte oss på og arbeide for at kunnskapen om tater- og romanifolkets historie og kultur blir gjort godt kjent i kirke, skole og samfunn. Slik kan vi erkjenne en mørk del av vår historie, i håp om at sår kan leges og at veien til forsoning er åpen.

Under overskrifta «Mellom kall og tall - mål og mening i arbeid med mennesker» går årets Schjelderupseminar inn i spenningsfeltet mellom målstyring og meningsopplevelse.

Hva er kall?

Per Oskar Kjølås, tidligere bispekollega i nord, forteller fra en samtale med en prestekandidat. Kjølås spør: «Har du kall?» Vedkommende svarte: «Nei, jeg har ikke kaill! Jeg lever alene!»

På reformasjonstiden på 1500-tallet ble den lutherske tanken om menneskets kall videreutviklet fra å omfatte ordenslivet til å inkludere de fleste sider ved menneske- og samfunns livet. Luther sa at den oppgave og gjerning som ethvert mennesket har, er et «kall», på tysk: beruf og på latin: vocatio.

Luther brukte det religiøst ladede ordet kall, beruf/vocatio som betegnelse på helt vanlige yrker, oppgaver og roller. Slik understreket han at ikke bare klosterliv og kirkearbeid var et kall. Alt arbeid var like hellig og viktig.

Innenfor helse, skole og kirke har det opp gjennom historia vært bevissthet på dette med kall, om enn ikke alltid med religiøs begrunnelse. Det har vært snakket om kall til en livsoppgave, kall til et livslangt arbeidsliv i det godes tjeneste. Kall til å utføre en oppgave preget av yrkesetiske verdier og bevissthet på primæroppgavene en hadde gjennom sitt yrke. Det har vært en sammenheng mellom kall, etikk, indre forpliktelse og yrkesbevissthet.

Hvordan er så dette opp mot å måle i tall?

Arbeidet i statlige så vel som kommunale institusjoner og etater preges av måldokumenter med slektskap til New Public Management, kombinert med økende interesse for etikk; for eksempel er alle helseforetak pålagt å ha klinisk etikk komité. Spørsmål om lojalitet, lydighet og habilitet berøres gjennom dette. Ikke minst utfordres den yrkesmessige etikk og faglige uavhengighet.

Professor, dr.theol. Svein Olaf Torbjørnsen stiller på bakgrunn av dette følgende spørsmål i en artikkel i tidsskriftet Pacem: Hvordan er det mulig å opprettholde faglig og etisk integritet når en samtidig skal gi faglige råd og sette en vedtatt politikk ut i livet?

I vår sammenheng kommer raskt ordet plikt opp. Pliktens betydning i kallsetikken er stor. Torbjørnsen sier: Ser en på sitt liv og sitt arbeid under kallets synsvinkel, så arbeider en ikke bare til arbeidstiden er slutt, men til arbeidet er gjort.

Førsteamanuensis Hege Forbech Vinje, som i 2007 fullførte sin doktorgradsavhandling om sykepleiere og jobbengasjement ved Universitetet i Bergen, sier følgende om dette med «kallet og plikten»:

Sykepleiere med et yrkesmessig, ikke religiøst, kall eller en følelse av å bli trukket mot sykepleie som profesjon, kan få en indre pliktfølelse i forhold til kvaliteten på jobben de gjør. Denne pliktfølelsen er knyttet til jobbengasjement og er i utgangspunktet positiv.

Sykepleierne som ble plukket ut til å delta i studien, ble av sine ledere beskrevet som spesielt engasjerte i jobben. Når det gjelder vårt tema, «Mellom kall og tall - mål og mening i arbeid med mennesker» sier hun at:
Når den indre, positive pliktfølelsen treffer den ytre realiteten, så kan det oppstå en negativ, ytre plikt dersom det ikke er tilstrekkelige ressurser.

Sykepleierne i studien forteller at dette paradoksale engasjementet kunne føre til en følelse av moralsk ubehag, følelsen av ikke å strekke til og overbelastning. I forlengelsen av dette kom symptomer på slitenhet, trøtthet og utbrenthet.

Betydningen av fag

Vi har tradisjon for å respektere betydningen av fag og at det ikke så lett kan kontrolleres av utenforstående. Samtidig vil jeg peke på at siden 1980-tallet har vokst fram en kontrollkultur og en sterk tro på kontrollsystemer. Dette har vi sett i bruk i helseforetak, skole og andre samfunnsinstitusjoner, og det er til en viss grad hensiktsmessige redskaper.

Jeg er ikke imot resultatindikatorer og kontrollsystemer, men er skeptisk til en overdreven bruk av det. Det er noe med resultatindikatorer som kan friste oss til å miste det vesentlige av syne. Vi må spørre: Treffer kontrollene? Eller fører de til at vi gir fokus til det som skal tilfredsstillende indikatorene? Altså: Blir indikatorene viktigere enn eksempelvis behandlingen av pasienten, tilrettelegging for eleven eller tilbudet vi gir til den som oppsøker kirken?

Det er grunn til å ta oppgjør med deler av New Public Management som dette med overdreven bruk av resultatindikatorer og målinger har sin bakgrunn i. Et perspektiv er å spørre om de virker åpnende for å se og ta innover oss det som vi i denne forbindelsen bør og skal være åpne for? Et annet perspektiv er om de synliggjør det som er nødvendig i møte med mennesker, det grunnleggende som hele vår kristne-humanistiske tradisjon har vist oss med røtter i evangeliet - eksempelvis gjennom grunnfortellingen om den barmhjertige samaritan.

Jonas Gahr sa følgende om dette i et intervju i fjor høst:
Ta tilliten tilbake! For å stanse forfallet i norsk helsevesen må New Public Management erstattes av en styringsideologi som bygger på omsorgen for den enkelte.

Dette er til ettertanke. Og jeg spør: Hva betyr/innebærer dette for oss i yrkesutøvelsen? Vil vi ha mer New Public Management? Eller finnes det valgmuligheter? Er det noe annet som bør måles?

Den danske filosofen og teologen Peter Kemp utfordrer til å stille slike spørsmål når han sier:
Slik vi betrakter et menneske, slik behandler vi det.

Vi må også spørre: Hva er målingene til for?
En god ettertankesetning her er Jesus sine ord (Mark 2,27):
Sabbaten ble til for mennesket, ikke mennesket for sabbaten.

Anne Wågen Nyhus, psykiatrisk sykepleier, har for kort tid tilbake skrevet en kronikk «Om å levere varene» som er besle-

ktet med vårt tema. Hun beskriver hvordan det oppleves å være satt under faglig press med begrunnelse at det ikke lønner seg eksempelvis med god tverrfaglig praksis i samtaler/møter. På kontordøra si har hun hengt opp en plakat med følgende tekst:
Jeg produserer ikke noe.
Jeg leverer ikke varer.
Jeg snakker med medmennesker.
Velkommen!

Hennes begrunnelse for å ha skrevet og hengt opp denne plakaten på kontordøra er at det er et forsøk på å formidle hva som er viktig for henne i hennes yrkesutøvelse. Budskapet er at pasienten er viktig!

Hun peker på sammenhengen mellom en bevisst yrkesidentitet og en utøvende yrkesprofesjonalitet som setter pasienten i fokus.

Historiker Jan Messel kom i fjor med ei bok om et stykke norgeshistorie fortalt gjennom historiene til en rekke profesjoner som har vært med å forme det moderne Norge. I et intervju i KHRONO høsten 2014 sier han at
Profesjonene samlet sett har fått mindre makt, økonomer og konsulenter mer makt. Mange profesjoner står i dag i en posisjon der de i sterk grad blir kontrollert.

I fortsettelsen sier han:
Slik jeg ser det var det kanskje likevel nødvendig å bryte ned noe av fagmonopolet - særlig i helsevesenet - der legene kanskje hadde for stor makt. Men når det gjelder svakere profesjoner

generelt, blir fagkunnskapen skjøvet tilbake for annen type styringsparametere.

Bakteppet er et arbeidsliv som setter store krav med forventning om å levere gode resultater og å være inkluderende, tilretteleggende og inspirerende, og der det kreves mye av alle ansatte, ledere og andre.

Våre ferdigheter, holdninger og identitet er sentrale elementer både for utviklingen av en sunn organisasjon og for egen livskvalitet. Dette fordrer ferdigheter, profesjonskompetanse og sosial kompetanse med bevissthet på holdninger, eget ansvar, sosialt ansvar, og ikke minst bevissthet på betydningen av egen yrkesutøvelse i det daglige arbeidet.

Der er vi. Mellom kall og tall - mål og mening i arbeidet med mennesker. Velkommen til å drøfte dette. Vel møtt til årets Schjelderup seminar!

Etiske perspektiver på integrering av flyktninger

FOREDRAG HOS FYLKESMANNEN I ØSTFOLD, 5. JUNI 2015
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

I 2012 utfordret jeg kommunene til at vi i grunnlovsåret 2014 burde bosette 1000 flyktninger i Borg bispedømme. Det ville bety en økning fra 514 som var vedtakene i 2012. Vi kom omtrent halvveis til dette målet: I 2014 var det vedtak om bosetning av 710 som er 75 % av anmodningen fra IMDI. Denne manglende oppfyllingen av anmodningen fra IMDI av kommunene i Østfold - og hele Borg bispedømme - gjør at jeg er meget fornøyd med at fylkesmannen nå har fått et særlig ansvar for å mobilisere kommunene til å oppfylle det jeg mener er deres forpliktelse. I det følgende vil jeg gi noen etiske refleksjoner som danner grunnlaget for at jeg som biskop løfter denne saken såpass høyt og såpass spisst.

Utfordringen

- **Antallet mennesker på flukt** fra krig, undertrykkelse og konflikt har økt de siste årene samtidig som antall væpnede konflikter er redusert. Det er usikkert hvordan konfliktbildet vil utvikle seg fremover, men vi må regne med at i de neste tiårene vil et økende antall mennesker flykte fra uholdbare klimaforhold. Klimaendringene skyldes manglende politiske beslutninger blant verdens rike land om reduksjon av klimautslipp fordi energibruken har sikret og sikrer vår levestandard. Flyktningejuristene advarer med rette mot å akseptere begrepet «klimaflyktning», fordi det vil sprengte rammene for dagens flyktningeregime. Men selv om vi fastholder dagens stramme definisjon av flyktninger, vil klimaendringene innebære økt risiko for konflikt og undertrykkelse og derfor føre til økt antall flyktninger også i henhold til dagens definisjon av flyktning. Et av de klareste eksemplene i dagens situasjon på en slik klimarelatert konflikt, er konflikten i Darfur der

tradisjonelle motsetninger mellom jordbrukere og pastoralister er utviklet seg til en konflikt, mye på grunn av klimaendringer.

- **Forskjellene øker**, mellom rike og fattige land, mellom områder i land og mellom grupper i land. Slike forskjeller innebærer økt risiko for interne konflikter og dermed økt produksjon av flyktninger.
- **Kommunikasjonsrevolusjonen** øker alle menneskers kjennskap til de andres levekår, øker muligheten til bevegelse over store geografiske distanser, har gitt motstand mot undertrykkelse nye muligheter med påfølgende behov for flukt, og øker konflikter knyttet til kulturell, religiøs og sosial identitet. Kommunikasjonsrevolusjonen gjør at lokale konflikter blir globalisert, og globaliserte konflikter lokaliseres. Vi blir alle gjensidig berørt og opprørt når dem vi identifiserer oss med blir utsatt for overgrep og ydmykkelser.
- Den generasjonen i vestlige land som formet sin holdning til flyktninger i skyggen av Holocaust og ruinene av Den andre verdenskrig, og som etablerte det globale, humanitære regimet, er i ferd med å dø ut. Den grunnleggende, eksistensielle **forståelsen av flyktningetilværelsen er derfor svekket** i de rike landene. Flyktningene skjules og omskrives. Vi ser det i ordbruk og lovgiving: Å skjule sin identitet er kriminelt, flyktningeruter er blitt smuglerruter, og flyktninger er blitt arbeidssøkende innvandrere.

- Mange land med historiske dominante majoriteter har **liten erfaring i å håndtere mennesker av annen kultur og religion**, og overser de integreringsprosesser som tradisjonelt har funnet sted og de multikulturelle erfaringene som finnes.

- Et sterkt premiss i den dominerende **globale kulturen er individualisme**, med vekt på selvutvikling og en illusjonen om at enhver er sin egen lykkes smed. Dette svekker solidaritet og fellesskap.

Etiske premisser

Det er naturlig å forankre nasjonale og lokale norske myndigheters etiske forpliktelser i møte med disse utfordringene i **Grunnlovens paragraf 2**. Kjernebegrepene er demokrati, rettstat og menneskerettigheter, i kontinuitet med vår kristne og humanistiske arv. Denne forankringen utfoldes i andre av grunnlovens paragrafer. For denne samtalen vil jeg peke på følgende:

- Grunnlovens henvisning til vår kristne og humanistiske arv betyr at **menneskeverdens universalitet** fastholdes. Alle mennesker er likeverdige uavhengig av kultur, kjønn, legning, klasse, nasjon. Ved koblingen i Grunnloven mellom denne arven og menneskerettighetene gjøres denne universaliteten legal og operativ.
- Arven innebærer også at **myndighetene – kongen, staten, kommunen – har plikt til å sørge for at «fattige får sin rett»** som det uttrykkes i Det gamle testamentet som et krav til herskeren. Dette operasjonaliseres ved menneskerettighetenes prinsipp om at statene har plikt til å beskytte og fremme individenes og nærmere definerte gruppers menneskerettigheter, slik dette er fastslått i erklæringer og konvensjoner. Like lite som staten kan frasi seg dette ansvaret, kan lokale myndigheter gjøre dette. Også lokale myndigheter er forpliktet på grunnloven og de begrensinger i handlingsfriheten som dennes tilslutning til det internasjonale rettssystemet innebærer.

- **Statenes forpliktelse er global**. Både arven og menneskerettighetene begrenser ikke statenes forpliktelse til å fremme og beskytte menneskers rettigheter til å bare gjelde eget territorium. FN-pakten forsterker dette og det uttrykkes i statenes deltagelse i globalt humanitært samarbeid.

- Den kristne og humanistiske arven innebærer **etablering av rettsnormer som begrenser myndighetenes handlingsrom** gjennom uavhengige domstoler. Dette forankres i grunnloven ved henvisning til verdien «rettsstat», og utmyntes i denne sammenheng ved inkluderingen av menneskerettighetene i grunnloven og ratifiseringen av internasjonale konvensjoner.

- Den kristne arven innebærer en **grunnleggende forståelse av mangfoldets velsignelse** og skjønnhet. Regnbuenasjonen – som erkebiskop Tutu navnga post-apartheid-Sør-Afrika - går tilbake til Noahpaktens tegn som er regnbuen. Ingen vet bedre enn kirken at denne visjonen ikke ligger i naturen og etableres av seg selv. Den må arbeides frem og hele tiden vinnes i hver ny generasjon og i hver kontekst. Den lutherske betegnelsen på menneskets ur-synd – innkrøketthet i seg selv - gjelder også for folkegrupper og nasjoner. Det er heller ikke typisk norsk å fremelske mangfold – den siste ukes fremlegging av behandlingen av romfolket i Norge, både av stat og kirke og befolkning – viser dette med all mulig tydelighet.

- Den kristne arven vil også sterkt understreke at **plikten til å vise barmhjertighet** ikke er begrenset til egen gruppe, men gjelder alle mennesker. Dette er ikke bare en reaktiv forpliktelse, men er en forpliktelse til proaktiv handling for mennesker i krise.

Problemet

I håndteringen av spørsmålet om å bosette flyktninger i kommuner i Østfold, som er en aktualisering og konkretisering av den store utfordringen skissert foran, avdekkes flere tendenser i folket på alle nivåer, som de etiske premissene belyser. La meg nevne noen:

- Vi ser en **tilsløring** av hva saken dreier seg om ved at man lager samlekategori «integrering av innvandrere» og samfunnets kapasitet til å absorbere disse. Dette tilslører at bosetting av flyktninger ikke handler om innvandring, men om å gi mennesker som gjennom den meget strenge norske behandlingen av asylsøkere, er tilkjent opphold i Norge enten fordi de har krav på beskyttelse eller på humanitært grunnlag.
- Dette fører til at **perspektivet vendes** fra beskyttelse av flyktningen til beskyttelse av lokalsamfunnets interesser og ressurser. Spørsmålet blir da hvordan flyktningene integrerer seg, i stedet for hvordan lokalsamfunnet inkluderer mennesker med rett til beskyttelse, selv som er annerledes enn oss. De har opplevd svært traumatiske hendelser og bærer hver eneste dag med seg sorg og savn og kunnskaper om nære familiemedlemmers ofte desperate levekår.
- Flyktningene har som **hovederfaring at de ikke kan stole på myndighetene**. Myndighetene der de kommer fra har ikke vist vilje eller evner å beskytte sin egen befolkning – snarere tvert imot. I tillegg er den nordiske forståelsen av staten – som befolkningens tillitsvalgte - ikke regelen i de fleste andre land, heller ikke i Europa. Norske myndigheters behandling av asylsøkere bidrar heller ikke alltid til å trygge flyktningenes vurdering av norske myndigheter og deres adferd. For dem er ryggmargsrefleksen å beskytte seg mot myndighetene. Det er derfor de er flyktninger. Ansvar for å skape tillit og forståelse for norske myndigheters opptreden, må derfor ligge hos disse, ikke hos flyktningen.

- Måten vi legger til rette for flyktninger på kan føre til at vi **klientifiserer** flyktningene og i for liten grad ser og stimulerer deres ressurser. Det offentlige velferdssystemet er basert på universelle rettigheter og målgruppestyrte tilrettelegginger for mennesker med særlige behov. Flyktningene er i et spenningsfelt. På den ene siden har de erfaringer som uten tvil i vårt norske system gir rettigheter til oppfølging. Men samtidig er de ressurssterke ved at de har klart å komme seg til Norge og sluppet gjennom asylpolitikkenes nåløye, uavhengig av utdanningsnivå. Men mye kan tyde på at innføringsprogrammene og organisering av medvandring og ledsagelse av flyktningene inn i det norske samfunnet, bør gjennomgå og tilrettelegges betydelig bedre - på flyktningenes premisser.
- Vi ser en klar tendens til det som kan kalles en «**fryktens retorikk**» i brede kretser. Den gjenspeiler mye av debatten nasjonalt, men også i lokalsamfunnene der frykten for at de nye menneskene skal ødelegge oss og vårt velferdssamfunn, ligger rett under overflaten. En variant av dette er påpekingen av alle de skadelige tradisjonene og holdningene de bringer med seg, som om forankringen av likestilling og barns rettigheter lett lar seg ødelegge av noen tusen flyktninger som kjemper for å finne tilbake til en normal tilværelse i et fremmed land. Da må jeg si at det var svært gledelig at bare 10 % av befolkningen i Trøndelag var enig/delvis enig i gamlingen Hans Rotmos fryktretorikk mot islam og muslimer. Noe kan være i ferd med å skje.

- Norsk kultur er tradisjonelt preget av **motstand mot innflyttere** – innflytterplagen som betegnelse på utdannede østlendingers tilstedeværelse i norske bygder på Vestlandet, er velkjent, - tilsvarende det østlendingene og Agnar Mykle kalte sunnmøringenes osmotiske kupp og Oslo-borgeres skepsis mot å leie ut hybler på 50-tallet til studenter med nordnorsk dialekt. Det er denne skepsisen som er typisk norsk og som var reflektert i 1814-grunnlovens avvisning av jøder og munkeordener.

Men jeg må også si at her i Østfold er dette mindre utpreget enn mange andre steder, gitt den porøse grensen mot Sverige, den historiske importen av fagfolk fra utlandet, aksepteringen av andre livssyn – jfr frikirkeligheten som først slo rot her, og kystkulturens internasjonale grunnpreg ved havn og sjøfart. På dette feltet må jeg også si at det har skjedd en hel liten kultur-revolusjon i Norge de siste 40 årene. Aksepteringen av ulikhet og erfaringen av at «de andre» i hovedsak beriker vår kultur og levemåte, er sterkt økende.

Men det er urovekkende at arbeidssøkende barn av flyktninger ikke får jobb her i Østfold fordi de bruker hijab, eller at flyktningens hudfarge brukes til å diskriminere ikke-norsk-fødtes ønske om arbeid. Det er fortsatt et betydelig arbeid å gjøre.

- Flyktningene har fått opphold fordi de har rett til det. Samtidig er det norske samfunnet bygget opp på den gamle fagforeningsparolen om **å gjøre sin plikt og kreve sin rett**. Denne plikten handler om å finne ut hvordan en som flyktning kan bidra til lokalsamfunnet og være med å løse fellesskapets utfordringer. Det krever at både flyktninger og vertsbefolkning må legge til rette for dette ved gjensidig nysgjerrighet og respekt.

Konklusjon

La meg gjenta hovedutfordringen: Bosetting av flyktninger handler om at vi skal oppfylle den internasjonale forpliktelsen vi har til å gi mennesker på flukt beskyttelse. Alt annet må underordnes dette, noe som bekreftes av Grunnlovens verdi-forankring. Så min oppfordring er: Just do it!

Protestant og pilegrim?

KRONIKK I VÅRT LAND, 29. JUNI 2015
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Det er underlig hvor fort pilegrimstanken har blitt omfavnet av Den norske kirke og andre kirker i den protestantiske leir. Luther og de øvrige reformatorene var energiske motstandere av datidens pilegrimsvandring fordi disse var knyttet sammen med helgendyrkelse, relikvier og avlat. Pilegrimsvandring ble forstått som forsøk på å erverve seg fortjeneste overfor Gud. Dessuten var ingen steder helligere enn andre fordi de var knyttet til helgener.

Oppgjøret med pilegrimsreisene under reformasjonen var ikke noe aldeles nytt i kirkens historie. Også tidligere visste man at det hellige livet ikke trengte hellige steder for å utfolde seg. Augustin sa det slik: «Til Kristus kommer man ved å elske ham, ikke ved å seile».

I dag ikke bare tillater vi pilegrimsvandring på luthersk mark, vi oppfordrer til slike. Som uttrykk for historiens ironi kan man nå gå pilegrim til viktige Lutherbyer i Tyskland. Hvorfor dette skiftet? Svaret ligger trolig i en fornyet sans for det vi kan kalle troens kroppsspråk. Det åndelige trenger også en fysisk side.

Dette er ikke egentlig noe nytt i lutherdommen med dens fokus på ytre ting som gudstjenesten og sakramentene. I sin lille katekisme oppfordrer Luther de kristne til å innlede og avslutte dagen med å slå korsets tegn og gjerne også knele. Til troens kroppslige og fysiske side hører det for Luther også at det kristne livet skal leves i verden på det stedet der man er satt av Gud, som mor eller far, baker, bonde eller smed osv. I disse kroppslige relasjonene tjener vi vår neste, og dermed Gud. Det hellige livet trenger ingen klostre, men leves i hverdagens forhold og gjøremål.

Det kan med en viss rett hevdes at Luther bidro til sekulariseringen ved å gjøre klostrene overflødige og peke på livet i verden som det hellige livet. Mer treffende er det å si at han på denne måten gjør hele menneskelivet både sekulært og sakralt samtidig. Klosterets fromhet og ethos blir utvidet til å gjelde alle kristne og hele deres livsvirkelighet.

Der reformasjonen vant fram forsvant klostrene og pilegrimsreisene ble avskaffet. Det hadde sine grunner i oppgjøret med datidens katolske fromhetsliv, men førte til et underskudd på spesifikt religiøse handlingsmønstre på reformatorisk mark. Denne antifysiske tradisjonen taper nå terreng. For dette gis gode teologiske grunner. Her bidrar også et postmoderne kulturklima med sans for tegnhandlinger og symboler. I stedet for ensidig å slutte fra det indre til det ytre (du gjør det du er), betones nå sterkere linjen fra det ytre til det indre (du blir det du gjør).

Vi som kalles protestanter trenger å utvikle en sanselig og kroppslig tro. Vi trenger mer kultur og kunst, mer korstegning og kneling. Og vi trenger å gå pilegrim, men da på premisser som vi kan stå inne for. Pilegrimstanken på protestantisk mark kan ikke gis den type teologisk begrunnelse som man har i katolsk tradisjon, men vil heller være av en mer allmenn karakter.

Da kan det være naturlig å gripe til det allmennmenneskelige behov for å utvikle riter. Ritene markerer sentrale forhold i livet. En type riter er overgangsrundene ved fødsel, pubertet, ekteskap og død. Men vi har også andre former for riter som f.eks. gudstjenesten og 17.mai-toget som både markerer og forsterker sentrale verdier i våre liv. Alle riter er performative (skapende)

og transformerende handlinger. De er ikke bare uttrykk for noe allerede eksisterende og konstant, de gjør noe med oss.

Pilegrimsvandringen har mye til felles med en overgangsrite. og kan som den deles inn i tre faser:
Oppbruddet fra det gamle
Grensepasseringen – handlingen som markerer overgangen til den nye fasen
Tilbakevending med ny status

Pilegrimsvandringen har åpenbart både oppbruddet og tilbakevendingen. Grenseerfaringen blir da selve vandringen. Her kan det skje at pilegrimen noen ganger i glimt kan oppleve å bli grepet på en særlig måte eller kjenne en spesiell «flyt» (flow). Sentralt i pilegrimsvandringen står det spesielle fellesskapet med andre som er underveis mot samme mål og samtalen med dem. Nettopp det å gå samme vei, kombinert med relasjonens flyktighet, gir disse samtalen et eget rom.

Klimaks for grensepasseringen er ankomsten til det hellige stedet. I rammen av reformatorisk teologi er stedet ikke hellig i form av en særlig iboende kvalitet, men fordi det er knyttet til fortellinger og minner fra hellige søsken som har gått foran. Dette åpner for en opplevelse av fornyet kristen identitet. Når man da kommer hjem vil det ofte være som en annen enn man var ved avreisen.

Pilegrimsreisen legger opp til, men garanterer ikke, at pilegrimen kan gjøre verdifulle åndelige erfaringer som styrker troen og gir næring til kjærligheten til Gud og mennesker. Den kan hjelpe oss til å la Kristus «vinne skikkelse» i våre liv (jf. Gal 4,19). Denne reisen mot Kristuslikhet er en krevende kamp som møter mye motstand. Vi takker for hjelpen vi kan få i form av fortellingene om kristne som har levd før oss, og ber om «at vi skal etterligne deres tro og gode gjerninger» (Den augsburgske bekjennelse, art. 21). Vi takker også for kraften som kan oppleves på steder som på særlig vis har vært viktige i troens historie, og der hinnen som skiller vår verden fra himmelen er tynnere enn ellers («thin places»).

Som biskop i Bjørgvin reiser jeg gjerne som pilegrim ut til øya Selja og til Sunnivahulen som er kalt «livmoren som fødte kirken i Norge». Fortellingen om den hellige Sunniva og om Seljemennene, som kom seilende vestfra og som landet på øya Selja, handler om mennesker som brøt opp for å følge Kristus. De satte sitt håp til Gud, og viser oss at det finnes noe som er mer verd enn selve livet. Ved å minnes dem og ved å reise til det tynne stedet Selja, kan vi få hjelp til å leve nærmere Kristus. Augustin sa: «Til Kristus kommer man ved å elske ham, ikke ved å seile». Men vi kan lære å elske Kristus mer ved å seile.

Gratulerer med dagen!

TALE VED SEMESTERÅPNING VED DRONNING MAUDS MINNE,
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING, TRONDHEIM, 12. AUGUST 2015
AV BISKOP TOR SINGSAAS

Det er en glede for meg å hilse dere nye studentene ved DMMH.
Og gratulerer med valget dere har gjort!

Dere ønsker en utdanning hvor dere blir kvalifisert til å arbeide med barn.

I Nidaros bispedømme står barnet i særlig fokus dette året. Derfor er det viktig og meningsfullt for meg å komme hit for å få dele noen tanker om barnet; - også om det barnet som ligger gjemt i oss alle, - og som stadig søker oppmerksomhet og synlighet av En Annen.

Dere kommer til å få et svært spennende studium. Dere får tilført kunnskap om barn og barns utvikling og oppvekstvilkår av det ypperste vi har av fagfolk på formidling til barn, - og forskning knyttet til «å være barn».

DMMH er i front på dette i landet vårt.

Jeg er stolt over at DMMH er en utdanningsinstitusjon med sterk kirkelig forankring.

De som arbeider her er modige. De taler sant om barnet, - om livet, - og de taler innsiktsfullt om samfunnet barnet lever i. De gir utfordringer til oss som «forvalter andres liv», - vi som «holder andres liv imellom våre hender». Det er utfordringer vi må lytte til og ta på alvor.

Derfor er DMMH også en særdeles viktig utdanningsinstitusjon for kirka.

Dere vil komme til å arbeide med verdier, -de grunnleggende verdier som må leves ut i mellom oss for at livet skal ha bærekraft for alle.

Et samfunns verdier måles og vurderes i forhold til hvordan «den minste» blir tatt vare på, er det sagt.

«Den minste først»,- er en grunnleggende verdi. Det har vi fra Jesus Kristus.

Når han kom inn i en ny by, så han alltid etter den minste som var der,- bodde der, - etter den som stod på utsiden og var tilskuere til livet,- og som ikke ble inkludert i fellesskapet.

Dere skal i utdanning og fremtidig arbeid løfte fram den minste av oss, - barnet, - som søker omsorg, oppmerksomhet, - hjelp og trygghet til å mestre.

Vi voksne må se barnet! Det er en konstant utfordring i hverdagslivet. Vi må gi barna oppmerksomhet. Å utvikle en bevisst oppdagelses- og oppmerksomhetskompetanse knyttet til barn og unge er en utfordring for oss voksne.

Vi lar oss lett lure til å tro at meningen i livet ligger hos den som har «makt og glans» omkring seg.

Men slik er det jo ikke.

Det var ingen gang jeg var så nær det levende livet, synes jeg, som de gangene jeg kom på besøk til Domkirken barnehage

som menighetsprest. Ungene kom løpende imot meg og kastet seg omkring halsen på meg. De satte seg i fanget mitt, - en begynte å pirke borti ei skjeggrot eller noe annet rart de fant i ansiktet mitt. En annen ville ha oppmerksomheten min mot noe fint hun hadde på seg, - en tredje ville vise meg at han kunne «stupe kråke». Da opplevde jeg at livet kom løpende imot meg og fanget meg. Jeg ble tatt imot uten forbehold eller fordommer. Jeg fikk være som jeg var, - med hele underlige meg,- og jeg vågde å være meg selv. For jeg ble jo egentlig møtt med nåde, - uten krav. Jeg fikk erfaringer med at livet er helt gratis. Barna holdt «mitt liv i mellom sine hender». Og de holdt meg varsomt fast. Vakkert. Tenk at det er mulig!

Dette handler om hvor og hva du måler ditt liv ut fra? Dere kan tro jeg rett ofte var på besøk i barnehagen. For der var jo livet gjemt, - og det kom springene imot meg så snart jeg viste meg.

Jeg kjenner på at et barn lever konstant også i meg. Barnet har ikke forlatt meg. For livet er en gave. Gud har skapt oss. Vi skal ikke gjøre oss fortjent til det. «Vi holder hverandres liv i mellom hendene». Dette uttrykket har vi fra den danske etikeren Knud Løgstrup. Treffende sagt. Dette fordrer at vi viser varsomhet og dyp respekt for hverandre, - i alle deler av livet.

Mange av oss lever nok slik at vi skal gjøre oss fortjent til livet. Vi strever for å bli likt. Hvor mye av livet vårt fylles ikke av at vi må gi mer av oss selv enn det som godt er, for å få forståelse og aksept tilbake. Vi gjør oss avhengige av andres dom, - andres mening om oss. Dette gjør oss små, - og tar vår verdighet fra oss. Det krav som stilles for et godt liv kan oppleves som uopnåelig. Livet er ikke gratis. Du må gjøre deg fortjent for å bli likt. Det er ofte denne standarden som facebook og andre sosiale medier setter opp for oss. «Likes`ene» på facebook bærer ikke med seg nåde. Det kan være fistende å sette opp et glansbilde av livet for å overleve, - et speilbilde av seg selv som til slutt vil sprekke. For det er ikke sant. Dette blir til «et nådesløst» liv.

Vi må vi ha bevissthet om dette, og ikke la oss lure.

Vi må ha andre speil som er sanne. Det er gode, trofaste venner som blir og blir, og blir selv om du tror at nå går de, for nå tåler de vel ikke mer av meg?

Slike venner vil du få tilgang på nå som student. Gode studievenner som deler mer enn «Likes». Vi må være medmennesker som vet hva livet er, og som makter å kjenne på svakhet og sårbarhet, og som deler nettopp dette med hverandre.

Vi må ikke være motmennesker. For det stjeler livet fra oss.

Derfor er dere kloke,- dere som er kommet hit, fordi dere ønsker å arbeide med barna. For ingen kan som de fortelle oss at livet er en gave. Barnet er en mester i å leve i øyeblikket. Det fanger øyeblikket vi nå har sammen, - og det viser oss at det er en gave,- vi nettopp har fått sammen.

For vi har fått livet samtidig. Gitt til hverandre!

Den tid som er nå, er vår tid. Det er den rette tid for oss, - gitt oss av Gud for at vi skal være medmennesker som «holder hverandres liv i mellom hendene».

Må Gud velsigne dere.

Tre kjennetegn på den gode medarbeider

**INSPIRASJONSSAMLING FOR MEDARBEIDERE I KIRKE OG BEDEHUS.
HOLDT PÅ VISITAS PÅ FEDA, 3. SEPTEMBER 2015
AV BISKOP STEIN REINERTSEN**

Takk for invitasjonen til å komme hit i kveld. Jeg har fått gleden av å holde en inspirasjonstale. Det er i seg selv utfordrende nok. Jeg har kalt denne talen for: Tre kjennetegn på den gode medarbeider.

Hva kjennetegner den gode medarbeider? Det første kjennetegnet er: Den gode medarbeider tror på Jesus Kristus. Jeg vet at dette kan misforstås i retning av: Det er bare de aktive som tror skikkelig, mens de som er mer passive ikke har en ordentlig tro. At jeg gjør noe fryktelig galt og deler kirken inn i et A og B lag. Jeg tror ikke graden av tro kan leses av på engasjement i kristent arbeid. Troen er en gave, ikke en prestasjon av våre anstrengelser. Poenget med å si at Den gode medarbeider tror på Jesus Kristus, er: troen gjør noe helt spesielt med hver eneste en av oss. Uavhengig av styrken på troen vår, om den er ispedd mye eller lite tvil, har troen den samme konsekvensen for oss alle.

Hva har faktisk skjedd med den som er døpt og tror? For å bruke facebook terminologi: De har fått en ny status: Paulus sier: «Dere er Kristi kropp, og hver av dere er et lem på ham.» Vi kan ikke definere oss bort fra det faktum. Hver eneste en, verden over, som tror, er blitt et lem på Jesu legeme.

Vi har ingen lemmer på kroppen vi ikke har bruk for. Vi sier ikke: Nei i grunnen holder det med ett ben, så jeg kutter ut det andre. Eller nesa har jeg ikke bruk for. Alle lemmer er til og med avhengig av de andre. Vi trenger hvert eneste lem, og vi står i et avhengighetsforhold til hverandre og et arbeidsfellesskap med hverandre. Vi er rett og slett medarbeidere alle som

en. Troen er det virkelige kjennetegnet på en medarbeider. Du utdanner deg ikke til å bli medarbeider, du er den fødte medarbeider gjennom troen og dåpen.

Jesu kropp består av et utall av lemmer. Derfor er listen over medarbeidere og typer oppgaver uendelig stor i Bibelen: Den som er en forbeder. Den som er en giver. Den som bærer stoler. Den som tar seg tid, lytter til en annen. Den som er søndagsskolelærer. Den som strikker til bedehusbasaren. Konfirmantgruppelederen. Hvis vi skjærer helt til benet, er det eneste felles kjennetegnet på medarbeidere troen på den treenige Gud.

For det andre. En god medarbeider kjennetegnes på at han eller hun er en skikkelig amatør. Du hørte rett; en skikkelig amatør. Vi bruker ordet amatør i flere betydningen: For det første for å skille mellom de som ikke får lønn, dvs. amatørerne, og de som får lønn, proffene slik det er i idrettsverden. Det er ikke en slik forståelse som er mitt poeng. Jeg tenker heller ikke den andre betydningen av ordet: Vi sier noen ganger at noe er amatørmessig om det som ikke var særlig godt utført, eller motsatt at det var «lite proft». Jeg bruker ordet amatør i den tredje og egentlige meningen av ordet. Amatør betyr nemlig en som elsker det vedkommende gjør. Samme ordet som amor (amors piler). Kallet vårt som mennesker er å være amatører, mennesker som går med en kjærlighet som retter seg i to retninger: På spørsmålet om hvilket bud som er det største i loven sier Jesus:

«Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand.»

Det er det største og første budet. Men det andre er like stort: «Du skal elske din neste som deg selv.» På disse to budene hviler hele loven og profetene. Matt 22,37-40

Det er kjærligheten til Gud og nesten som må være drivkraften til den gode medarbeider. Legg merke til at jeg ikke sier noe om evnene våre. De er forskjellige, gitt oss av Gud i sin visdom og kjærlighet fordi vi er forskjellige lemmer.

For det tredje: En god medarbeider følger ikke janteloven, men har sitt forbilde i Barnabas. Janteloven er den loven som Axel Sandemose skriver om i sin bok: En flyktning krysser sitt spor. Janteloven fra den tenkte byen Jante. Jantelovens ti bud er slik:

Du skal ikke tro at du er noe.
Du skal ikke tro at du er like meget som oss.
Du skal ikke tro at du er klokere enn oss.
Du skal ikke innbill deg at du er bedre enn oss.
Du skal ikke tro at du vet mer enn oss.
Du skal ikke tro at du er mer enn oss.
Du skal ikke tro at du duger til noe.
Du skal ikke le av oss.
Du skal ikke tro at noen bryr seg om deg.
Du skal ikke tro at du kan lære oss noe.

Denne loven som tapper oss som mennesker, og trykker oss ned. Den tar frimodigheten og energien. «Du kan ikke gjøre det sånn! Slik har vi alltid gjort det.» En god medarbeider rakker ikke ned på andre og tar frimodigheten bort.

Den gode medarbeider henter sin inspirasjon fra Barnabas. Barnabas er en av de viktige personene i Apostlenes gjerninger. Uten han, ville antagelig kirkehistorien sett helt annerledes ut. Hvem var han?

Han het egentlig Josef, men apostlene gav han navnet Barnabas. Det betyr «trøstens eller oppmuntringens sønn.» Hvorfor fikk han dette navnet av apostlene? Det finnes to muligheter: Den ene er at det var medfødt, at han var flink til å oppmuntre. Eller: Han fikk det fordi han skulle leve opp til det navnet. Vi vet

ikke hvorfor, men det var vanlig at folk fikk navn som de skulle leve opp til.

Så det tredje kjennetegnet på en god medarbeider kan også formuleres enklere. En god medarbeider kjennetegnes på at han eller hun er flink til å oppmuntre.

«Ja, men jeg har ikke legningen til å oppmuntre. Det ligger ikke for meg.» Vi tror på en Gud som ønsker å forme oss. Det handler mer om å la Gud få arbeide med oss med sin Hellige Ånd, enn det handler om å ha en naturlig legning. Jeg tror at Barnabas med ganske stor sannsynlighet fra begynnelsen av hadde en personlighet som var stikk motsatt fra «oppmuntringens sønn» og at apostlene kalte ham «Trøsten sønn» for å endre på det. Denne påstanden er ikke helt tatt ut av luften. Tenk på Simon, sønn til Jonas - han var vel alt annet enn en klippe! Men Jesus gav ham navnet Peter - klippen. Vi kan alle bli flinkere til å oppmuntre. Vi oppmuntres til å oppmuntre hverandre.

Hvordan lever Barnabas opp til navnet sitt: Det første som står om ham var at han solgte en jordeiendom, og gir pengene til apostlene (Apg 4,36-37). Han var ingen gnier. Forutsetningen for oppmuntring er at man har et åpent hjerte og åpne hender. Man setter andre mennesker høyt. Selvpptatthet og oppmuntring går dårlig sammen.

Neste gang vi møter Barnabas, er i forholdet til en langt mer kjent person, nemlig Paulus. I apostlenes gjerninger er Paulus en av hovedpersonene. Hadde det ikke vært for Barnabas, er det ikke sikkert at Paulus hadde fått utrettet det han fikk. Paulus var nemlig en svært farlig mann for de første kristne. Når de hørte hans navn, var det som et gys av redsel og død.

Paulus var delaktig da kirken fikk sin første martyr, Stefanus. Og det står om Paulus at han samtykket i mordet. To vers senere står det: «Saulus gikk løs på menigheten. Han trengte seg inn i hjemmene og slepte ut både menn og kvinner og fikk dem kastet i fengsel.» (Apg 8,3)

Og i neste kapittel:
«Saulus raste fremdeles mot Herrens disipler og truet dem på livet. Han gikk til øverstepresten og bad om brev til synagogene i Damaskus med fullmakt til å føre alle han fant som hørte til «veien», i lenker til Jerusalem, både menn og kvinner.» (Apg 9,1-2)

Menigheten var livredd for denne mannen. Endelig reiser han til Damaskus, det vil si omtrent 25 mil fra Jerusalem. Menigheten kunne puste lettet ut. Det går noen uker, før han står han der igjen. Men nå sier han at det har skjedd noe med ham, han har møtt Jesus. Ser du hvilket dilemma menigheten er kommet i? «Er det sikker at Paulus var ordentlig omvendt? Hvilke garantier har vi for at dette ikke bare er en ny taktikk? Kan det være toppen på sluhet og ondskap å infiltrere seg sammen med oss for så plutselig å slå til, slik han har gjort mot våre venner, mot far og mor, og slepe oss for domstolen og kanskje steine våre ledere?»

Det står om Paulus da han vender tilbake til Jerusalem etter at han hadde møtt Jesus ved Damaskus;
«Da han kom til Jerusalem, forsøkte han å slutte seg til disiplene, Men alle var redd ham og trodde ikke han var en disippel.»

Nå er det Barnabas kommer inn. Det står i fortsettelsen:
«Barnabas tok seg da av ham.» Barnabas viste med andre ord Paulus tillit, og han oppmuntret ham. Det ingen andre våget, av meget forståelige grunner, gjorde Barnabas. Men han tok seg ikke bare av ham: Det står videre:

«og han førte ham til apostlene. Og han fortalte dem hvorledes Saulus på veien hadde sett Herren, som hadde talt til ham, og hvorledes han i Damaskus fritt og åpent hadde forkynt i Jesu navn.»

Det var en som tok imot Paulus, og sa at han var velkommen. Viste han tillit og omsorg. Hvordan er det i Kvinesdal menighet? Tar vi imot de som kommer til menigheten på samme måte som Barnabas? Fører dem inn i fellesskapet, viser dem tillit og oppmerksomhet? Eller er det slik at folk må finne veien selv? At vi har nok med vårt eget gudsliv og fellesskap?

Det er viktig at vi alle ser at vi har ansvaret for å føre hverandre inn i fellesskapet. Introdusere nye mennesker for hverandre. At nye ikke må famle på egen hånd, men blir møtt av en mengde «barnabasser» som ønsker en velkommen. At nye snart kan, som Paulus, gå inn og ut i våre boliger. Ja, kanskje er det slik at også de etablerte i menigheten også trenger å bli møtt av slike «barnabasser» av og til.

Barnabas var en virkelig god oppmuntrer i mange andre sammenhenger. La meg kort trekke frem to: På grunn av forfølgelsen som startet etter drapet på Stefanus, hadde evangeliet spredt seg til Antiokia. Også personer som ikke var jøder, ble kristne. Hvordan skulle de kristne jødene i menigheten i Jerusalem takle denne situasjonen? Kunne de som ikke av fødsel var Abrahams barn bli kristne? (Dette var jo før alle brevene i NT ble skrevet). Menigheten i Jerusalem løser problemet ved å sende Barnabas til Antiokia, for de hadde tillit til han står det. Kanskje ikke så rart når vi vet hvordan han behandlet Paulus.

Hva er det som skjer når Barnabas kommer på inspeksjon til Antiokia? Barnabas bruker øynene sine og undersøker saken.

Det står slik:
«Da han kom dit og fikk se Guds nådes gjerning, ble han glad, og han oppfordret alle til å holde fast ved Herren av hele sitt hjerte.» (Apg 11,25)

Altså: For det første, når han ser at dette er av Gud, gleder han seg over veksten. Det som i utgangspunktet hadde vært et kinkig problem, ble noe å glede seg over. For det var et problem de stod over for. De skulle bryte med en ca 1500 år lang og rett tradisjon. De menneskene var ikke slik som ham. De oppførte seg antagelig helt annerledes, en annen kultur, mat og musikk. Barnabas undersøkte saken og fant at det var i tråd med evangeliet. Det står at han gledet seg, selv om det skjedde i en annen menighet enn den Barnabas gikk i. Det er kanskje ikke så lett! Jeg det er ikke alltid like stas når nye kommer til menigheten heller: «Nye kommer og tar plassen vår i kirken, her vi har sittet i generasjoner. «Det var triveligere før, da kjente vi alle.»

For det andre: oppfordrer ham dem til å holde fast ved troen. Oppmuntringen til å holde fast ved troen er noe vi alle trenger å lære av. Vi trenger oppmuntringer i vårt kristenliv, at vi deler vitnesbyrdet med hverandre i hverdagen.

Den andre episoden; handler om hvordan han følger opp Paulus. Etter at Paulus ble kristen, gikk det fjorten år før han begynte som misjonær. Han brukte tiden til å studere skriften.

Da følger Barnabas han opp ved å besøke han og introdusere han i en ny menighet.

Mer kunne vært sagt: Les i Apostlenes gjerninger. For: Den gode medarbeider følger Barnabas sitt eksempel.

Til slutt: Det kan være slitsomt å høre på inspirerende foredrag. Vi får jo ikke til alt? Det er sant. Det gjorde heller ikke Barnabas. Det står at det ble en voldsom uenighet mellom han og Paulus. Den ble så betent at de valgte å skille lag. Livet er ikke så lett.

Det vet han som har gjort oss til sine barn. Likevel oppmuntrer han oss. For det er ingen som viser oss en slik kjærlighet som han, og ingen som viser oss en slik tillit som Jesus. Hver eneste dag holder han sin hånd over oss og kaller oss til tjeneste.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd.

The role of Christian Unity in a divided world

SANT' EGIDIOS KONFERANSE: «PEACE IS ALWAYS POSSIBLE. RELIGIONS AND CULTURES IN DIALOGUE.», TIRANA I ALBANIA, 6.-8. SEPTEMBER 2015
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

I

We treasure the emphasis upon Christian Unity in the ministry and vision of Sant' Egidio: in prayer, in friendship with the poor and in service for peace. This appreciation comes, as we have to confess that unity has not been a primary mark on the history of our churches. It took two World Wars to give birth to a significant movement towards Christian unity, and we are still striving to discover and express this unity in worship and service, in liturgy and diakonia.

Today we ask what Christian unity implies in a divided world. Pope Francis describes the current global situation as the beginning of a «World War III»: It is not fought between countries around the globe, but as a «piecemeal war» in many areas and inside several countries. In this «piecemeal war» religious fervour is also a key element. In the Middle East Christians, Muslims and other religious minorities are being killed and suffer under the terror of IS. But there are also countries where minority Christian groups suffer and are discriminated by majority Christians. It is urgent that we address «the role of Christian unity in a divided world.»

Christian Unity

If we go to the New Testament, unity is the gift of God to His Church and rooted in the unity of the Father, the Son and the Holy Spirit. Paul admonishes the Ephesians to «make every effort to keep the unity of the Spirit through the bond of peace». The apostle stresses that there is one body, one Lord, one hope, one baptism, and he ends his exhortation with a doxology to the «one God and Father of all, who is over all and through all

and in all» (Eph. 4, 3-6).

At Pentecost the gift of the Spirit initiated the reversal of the divisions from the Tower of Babel. Christian unity does not only concern the inner life of churches and between churches, but is our common call to be an instrument of hope and unity for mankind. The one God, whom we confess, is the Father of all.

This Sant' Egidio-conference in Tirana is a sign of the mentioned growth in Christian unity since World War II. It is rooted in the renewal of the Second Vatican Council and was inspired by the late Pope John Paul the II. Throughout the years this conference has also engaged representatives of other religions and traditions in our common search for peace and unity.

Healing in a Broken World

The ecumenical and missionary conference Edinburgh 2010 gathered Orthodox, Catholic, Protestant, Evangelical and Charismatic Christians from around the globe. The Common Call from the conference stated inter alia: «We are called to be communities of compassion and healing ... (and) a new zeal for justice, peace and the protection of the environment.»

In Edinburgh one of the speakers was Bishop Brian Farrell, Secretary of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity. He said: «Near and far, our world is broken in infinite ways. And yet, Christians are bearers of the reconciling and healing power of the Spirit.» In his conclusion he encouraged boldness «to be converted to the One who still calls us friends. If we become friends ourselves and walk the ecumenical miles of hope

together, the Spirit of Christ will bring life to his people and mission will thrive and blossom, until 'all things are restored in Christ and in Him humankind can compose one family and one people' (Ad gentes 1).»

These words eloquently express the challenge to the unity we seek. It is not a unity only for the sake of our ecclesial relations, but a call to a reconciling and healing ministry in a broken world. Christ was also broken, but with his brokenness - his cross and resurrection – reconciliation and healing was given to our world. In his footsteps we are united and may bring reconciliation, healing and hope in a divided world.

II

I am a Lutheran and a Norwegian. How do we in our church and in our country experience global divisions and conflicts, and how do we see and practice Christian unity in our society? Let me briefly mention three current developments, and let me put these developments into a broader perspective by connecting them to three words that English has inherited from Greek: oikoumene – ecumenism, oikonomia – economy, and oikologia – ecology. I trust you then also hear reference to Pope Francis who lately often has spoken of the earth as our common home – our common oikos.

Oikoumene: Fragmentation, integration and unity

The first word is oikoumene that means «the inhabited earth». Or may be better: the home in which we live together. In Christian terminology we speak of ecumenism, a word that not only envisages Christian unity, but the unity of mankind.

In recent years the immigrant community in Norway has increased significantly, with a rather equal share of Muslims and Christians among them. Few Christian immigrants are Lutheran, and Oslo now has more than 80 migrant churches of different confessions, cultures and languages. This is of course a challenge to Christian unity, but together we prefer to see it, not as a problem, but as enriching the Christian presence in our country. In Oslo, 30 of our churches today also host Christian migrant congregations. This cooperation and expression of

unity represent a significant contribution to overcoming cultural and social divisions in our local communities.

For the same reason we try to develop outreach and dialogue with Muslims and Muslim communities in our capital, and we try to do it together. In 2011 a traumatic massacre killed 77 persons, most of them young people. The Norwegian terrorist wanted to attack coexistence between Christians and Muslims, to cause conflict and create division. The effect, however, was the opposite and caused a coming together of Christians and Muslims on all levels of society. Following the terrorist attack on Jews in Paris and on the Synagogue in Copenhagen in January this year, young Muslims in our capital initiated a demonstration, calling our citizens to join them in staging a protective circle around the synagogue in Oslo. I mention this to underline that we as Christians do not stand alone in trying to bring down barriers and divisions in today's world.

Oikonomia and Europe's refugee crisis

The second word is oikonomia. When we speak of economy we immediately think of money and finance. But the Greek oikonomia refers to our common home as a place where we are stewards, and where law (nomos) and justice reigns.

In these days new waves of refugees from Syria and Iraq, Afghanistan and African countries are also reaching Norway after travelling through Europe. Our authorities have earlier put strong restrictions on immigration, and our churches have together responded with strong appeals to our Government for a more humane asylum policy. The current influx of refugees in unprecedented numbers has, however, also changed the situation in Norway dramatically.

In line with the call from the Conference of European Churches, we have together protested against the building of visible and invisible barriers for those seeking refuge on European soil. But protest is not enough. Regular Norwegians have responded spontaneously and voluntarily by providing food for the refugees, and we realize that drastic measures are needed to meet the new crisis. Only through united efforts and cooperation be-

tween authorities, humanitarian and religious organisations will it be possible to provide lodging and aid, and to provide justice for the refugees and relieve their continued suffering. Just now we are struggling to find new and immediate ways to uphold what is at stake: justice and human dignity for the refugees as a mirror of humanity and justice in our society.

In our Northern country we learn from churches in Southern Europe and from Sant' Egidio's emphasis upon hospitality and friendship with the poor. Together we want to heed the words of the New Testament: «Do not forget to show hospitality to strangers, for by so doing some people have shown hospitality to angels without knowing it» (Hebrews 13,2).

Oikologia: Climate Change, riches and poverty

Ecology – oikologia - has to do with how we speak about the earth as the home that God has given us, and how we treat God's creation of which we ourselves are part. In our country we also face the global threat to climate and environment. Close to the arctic region, we are particularly concerned about the deterioration of the arctic climate with its global consequences. We all belong to the first generation in history facing a situation where the future of the earth is at stake – the future of «our common home».

As Lutherans in Norway we have welcomed the Encyclica «Laudato si'» of Pope Francis « as an expression of a common Christian response. We appreciate the breadth and depth in its analysis of the human roots of the crisis and his outline of a holistic ecology.

We hear his call for «conversion» and take to heart his pastoral reflections on ecological education and spirituality.

In our country we have established an ecumenical platform for climate and environment, and Christian voices are often heard in public debate and political discourse. In line with the Encyclica, we are united on two basic levels:

- As churches together, we want to uphold that water, soil, air and every creature are God's creation and gift to us, calling us to adoration and sound stewardship.
- As churches together in word and action we want to take seriously that the current climate development particularly hurts the poor and increases their suffering. The gap between this world's rich and poor can only be overcome by a responsible and sustainable stewardship of God's gifts to us in His creation.

In conclusion

What is the role of Christian unity in a divided world? In the Book of Revelation there is a beautiful picture of the earth that God will make new. It has a river with water of life and a tree of life. It says:

«And the leaves of the tree are for the healing of the nations.»
(Rev 22,2)

Until Christ will return, we believe that the cross of Christ is now this tree of life in our midst. In our tormented world we are called to share the leaves and the fruits of this tree for the healing of the nations. That is why we need to develop the dialogue with people of other faiths, to practice hospitality and friendship in welcoming refugees, and to confront the climate challenge as churches together. It is a call to practice oikoumene, oikonomia and oikologia - in hope and charity, in word and action.

Likeverdige lemmer på Kristi kropp

NORDISK NETTVERKSKONFERANSE I HURDAL, 23. SEPTEMBER
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

Utgangspunktet for dette foredraget er visjonen i den nylig utgitte boken «Helt med», redigert av Sølvi Dahle og Tor Ivar Torgauten. Her tegnes visjonen av et fellesskap for alle, uavhengig av funksjonsevne. Visjonen bringer oss videre fra de nødvendige tilrettelagte fritidstilbudene til reell inkludering i ordinære fritidstilbud. Alle aktører utfordres, og ikke minst tros- og livssyns-samfunnene. Forutsetningen for å realisere visjonen i kirken, og særlig i Den norske kirke, er at vi bygger et bærekraftig teologisk grunnlag en slik inkluderende kirkelige praksis. I det følgende gir jeg et bidrag til samtalen om dette.

Kirken – konstituert av Guds handling

Kirkemøtets vedtak i 2012 «Inkludering og tilrettelegging. Mennesker med utviklingshemming i Den norske kirke», fastslår: «Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon».

Dette forankres teologisk med henvisning til Kirkerådets vedtak i 2009 (KR 57/2009) der det heter:

«Den norske kirke har sitt grunnlag i Jesu liv, død og oppstandelse. Den består av mennesker som ved dåpen er satt inn i fellesskap med Gud og med hverandre. Dette betyr at alle døpte har lik rett til å tilhøre kirkens fellesskap (pkt1)...Troen er en gave som skapes av Den treenige Gud, uavhengig av intellektuell utrustning eller kommunikasjonsevne. Troen er Guds verk, ikke en menneskelig prestasjon» (pkt 2).

KMs konklusjon i 2012 står fast, men jeg vil i dette bidraget gi en noe annen forankring av denne konklusjonen enn det Kirkerådet gjorde i 2009. Etter min oppfatning er den ekkle-

siologiske grunnforståelsen i Kirkerådets vedtaket ikke tydelig nok på at kirkenes konstituerende kjerne, som er forvaltningen av Ord og sakrament, er grunnlaget for et inkluderende fellesskap og for likeverdighet i kirken. Det er ikke «fellesskapet av de troende» som konstituerer kirken, men Guds handling i Ord og sakrament.

Kirken grunnlegges ved at den korsfestede Jesus er den oppstandne Kristus. Han er «den usynlige Guds bilde, den første-fødte før alt det skapte. For i ham er alt blitt skapt, i himmelen og på jorden, det synlige og det usynlige, troner og herskere, makter og åndskrefter - alt er skapt ved ham og til ham. Han er før alt, og i ham blir alt holdt sammen. Han er hode for kroppen, som er kirke. For i ham ville Gud la hele sin fylde ta bolig, og ved ham ville Gud forsone alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset» (Kol 1,15-20).

Dette mysteriet har vært skjult gjennom alle tider og alle slekter og ble åpenbart også for folkeslagene, nemlig ved at Kristus er blant dem og gir håpet om herligheten (Kol 1,27b). Håpet om herligheten er forankret i at Kristus «kledde maktene og åndskreftene nakne og stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset» (Kol 2,15).

Men hvordan kan folkeslagene se at Kristus er midt i blant dem etter at den første generasjonen av vitner ikke lenger kan fortelle det? Finnes det noe sted der den usynlige Guds bilde er tilstede i historien og i menneskers virkelighet?

Det er dette mysteriet kirken er sendt til alle slags folk for å forvalte. I den økumeniske kirke er denne tilstedeværelsens

mysterium uttrykt synlig i sakramentene – i vår lutherske tradisjon strengt koblet til dåp og nattverd. Begrensingene i vår tradisjon i antall sakramenter er knyttet til at sakramentene skal ha det synlige og stofflige uttrykk for Kristi tilstedeværelse. Slik understrekes inkarnasjonens virkelighet. Gud ble menneske av kjøtt og blod, og derfor identifiserte Gud seg med jorden og det skapte. Guds tilstedeværelse kan sanses og erfares i skaperverkets midler fordi hele mennesket og hele skaperverk tilhører Gud. I inkarnasjonen er det absolutte skillet mellom Gud og skaperverk derfor opphevet.

Når sakramentene består av vann, grunnlaget for alt levende liv, og fruktene av samvirket mellom natur og menneske i brød og vin – bekrefte menneskets verdighet fordi skapelsen bekrefte. Også menneskets likeverdighet bekrefte i elementene når skapelsens virkelighet bekrefte, da bekrefte det også at alle mennesker er skapt i Guds bilde.

Når den korsfestede og oppstandenes tilstedeværelse i vår virkelighet uttrykkes i sakramentenes sammenbinding av Gud og skaperverk, synligjøres også at «i Kristus sammenfattes alt i himmel og på jord» (Ef 1,10).

Er dette til å forstå? «Nei, vi forkynner et mysterium», sier Paulus til kirken i Korint, «Guds skjulte visdom.....det som ikke kom opp i noe menneskehjerte....det har Gud åpenbart for oss ved sin Ånd» (1Kor 2,7; 9-10).

Denne Åndens åpenbaring har Gud knyttet til sakramentenes bruk. Guds løfte er at Den hellige ånd er tilstede og virker i sakramentene. Dette behøver vi ikke å forstå eksklusivt. Ånden virker der den vil. Men vi kan hvile i at Gud har lovet å være tilstede med sin hellige Ånd. Det frigjør oss fra indre og ytre forventinger om opplevelse av Åndens brus for å kunne tale om Den hellige ånd i våre liv. Den hellige ånd – og ikke vår egen tolkning eller erfaring - gir oss del i sakramentenes og troens store mysterium – at i den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus gir Gud hele menneskeheten og hele skaperverket del i Guds kjærlighet i en ren nådeshandling.

Sakramentene er grunnlaget for likeverd

Dåpen er det synlige uttrykket for at menneskene – alle slags folk og mennesker – blir deltager i Jesu kamp og seier over

synd og død ved å bli begravet med ham og få del i oppstandelsens seier over makter og åndskrefter (Kol 2,12-15). Det er ikke den døptes egenskaper, men Jesu kamp og seier som gir den døpte del i håpet om herlighet.

Dåpens element og ritual gjør ikke forskjell på folk. I kirkens historie har samfunnet – og kirken som et spill av samtidens tidsånd - plassert mennesker i ulike kategorier av verdighet. Dette skjer på tross av at Jesus i sitt virke konsekvent brøt ned datidens skiller mellom mennesker og reiste opp alle de ulike kategoriene mennesker datidens religiøse myndigheter ekskluderte: Enker, barn, kvinner, syke, spedalske, hedninger, enslige kvinner, okkupasjonsmaktens soldater og funksjonærer. Mens den gamle paktens tegn gjorde forskjell på folk ved at tegnet var knyttet til ett folkeslag og ett kjønn, ble den nye pakts tegn vannet, som alle mennesker og hele skaperverket er like avhengig av og som er synlig for alle. Sterkere kan ikke likeverdigheten understrekes.

I vår kirke har vi fratatt mennesker muligheten til fysisk å bli minnet på Guds handling i dåpen. Vi har f.eks. ikke dåpsvann tilgjengelig ved inngangen som vievann. Slik fratar vi oss selv likeverdighetens uttrykk når en går inn i det hellige rom. Sammenholdingen av likeverd og hellighet blir dermed svekket. Desto viktigere er det ofte er dåpshandling i søndagens hovedgudstjeneste. Da blir alle døpte minnet på og får bekrefte sitt og alles likeverd samtidig som de blir minnet på sin egen delaktighet, sammen med andre, i Jesu kamp og seier og grunnlaget for sitt håp om herlighet. Jeg ser med glede at sanselige dåpspåminnelser på ulike måter nå finner veien inn i gudstjenestene og kirkerommene våre og slik skaper den likeverdighetsplattformen Gud har gitt oss, tilgjengelig for alle.

Nattverden er sentrum i kirkens gudstjenestefeiring. Gudstjenesten er i bunn og grunn en feiring av at Gud kommer oss i møte som korsfestet og oppstandne i brød og vin. Vi feirer at vi kan se at den korsfestede og oppstandne er i blant oss og derfor gir oss en konkret forankring for håpet om herligheten.

Nattverden er ikke et symbol for fellesskapet mellom mennesker og feiring av dette, nattverden er det sted der den korsfestede og oppstandne er reelt tilstede – i vår kirke når brødet og vinen blir gitt og deretter spist og drukket - når det er i bruk. Nattverden er uttrykk for Guds fortsatte vilje til å ha fellesskap med oss.

Den uttrykker Guds fortsatt deltagelse i vår kamp ved at vi mottar brødet og vinen fysisk, og vi smaker og kjenner den korsfestede og lidende Gud. Nattverdens legeme og blod er den oppstandnes legeme og blod. Nattverden oss derfor del i den korsfestedes seier over synd og død. Gud deltar i vår lidelse og Gud gir oss deltagelse i Guds seier over døden og dødskreftene.

I Korintermenigheten blandet man sammen et alminnelig måltid med nattverdmåltidet. Det førte til at de sosiale skillene mellom folk ble synlige og praktisert når menigheten samlet seg. Kanskje ble bordskikken videreført slik at fattige og tjenere serverte og spiste rester, mens de velstående kunne meske seg. Korinterne trodde øyensynlig at det var måltidsfellesskapet mellom dem som var nattverdens innhold. Men slik er det ikke, sier Paulus. For nattverden er feiringen av den korsfestede og oppstandne i brød og vin, slik Jesus selv innstiftet det. De som ikke forstår forskjellen mellom et vanlig måltidsfellesskap og nattverden, de ser heller ikke at det er Herrens kropp og blod som deles, de forstår ikke at nattverden er det fysiske og konkrete uttrykket for at den korsfestede og oppstandne er hos dem (1Kor 11). Det er ikke manglende kognitiv kunnskap om kirkens nattverdteologi Paulus avgrensner seg mot med sine harde ord i 1.Kor 11,29, men samrøret mellom et vanlig måltidsfellesskap og nattverden. I nattverden er den usynlige Gud tilstede i elementene. Paulus formaning er rettet mot dem som ekskluderer andre fra feiringen, ikke mot dem som vil invitere «på gater og streder» til en forsmak på Guds store gjestebud i himmelen.

Den korsfestede og oppstandne kommer til oss i nattverden og møter menneskene, slik den inkarnerte Gud i Jesus fra Nasaret møtte mennesker. Sist søndag hørte vi hvordan tårene til enken i Nain var tilstrekkelig for at Jesus vekket hennes sønn opp fra de døde, vi husker at Sakkeus sitt ønske om å få øye på Jesus var nok for ham til å få Jesus på besøk, og at forbryterens bønn på korset om å bli husket var nok for Jesus til å ta imot ham. Den åpne nattverdfeyringen som har vokst frem i Den norske kirke de siste tiårene og som har ført til en betydelig økning både i samlet nattverddeltagelse og antallet som deltar i nattverden hver gang den feires – omtrent 3 ganger så mange som på 1960-tallet - nærmer seg den praksis Jesus selv hadde i møte med mennesker.

Alle Jesu møter skjedde i offentlighet og ikke skjult for noen. Derfor ble det også slik at kirken ikke falt for fristelsen til å utvikle esoteriske kulturer der man samlet seg i hemmelige ritualer. Slik Jesu tilstedeværelse i Palestina var synlig, har kirken forvaltet hans tilstedeværelse blant folkeslag til alle tider i offentligheten, ved den offentlige forvaltning av sakramentene.

Kirken forvalter sakramentene

Det er kirken som er betrodd sakramentene. Derfor fastholder den lutherske bekjennelse i likhet men den økumeniske kirke at Gud har innstiftet en ordnet og spesiell tjeneste som forvalter sakramentene – det vil si er ansvarlig for at Ordet og elementene forenes på en ordentlig måte når de feires. Det er kirken som betror denne tjenesten til identifiserbare personer som sendes til mennesker i lokalsamfunn over hele verden. Derfor har den som forretter dåp og nattverd andre klær enn resten av forsamlingen, derfor må et av kirkens fastsatte rituale følges og derfor må den som utfører dette ha akseptert en forpliktelse til å forvalte sakramentene i tråd med kirkens apostoliske bekjennelse og dens orden, slik at de som deltar kan være trygge på at sakramentene uttrykker kirkens akseptering av dem på Guds vegne og ikke er avhengig av en «tilfeldig» nattverdudteler. På samme måte som evangeliet ikke oppstår i noe menneskes hjerte, men kommer til oss som Åndens gave, slik forvaltes sakramentene i den brede, økumeniske kirke av en person som i konkret forstand ved håndspåleggelse har del i kirkens kontinuerlige tilstedeværelse i folkeslagene og som er forpliktet på den apostoliske kontinuitet fra Jesus selv i forvaltningen av sakramentene.

Slik sikres at elementene som den oppstandne Jesus Kristus har som middel for sin fortsatte tilstedeværelse i verden, ikke misbrukes til å bli en refleks av menneskelig kapasitet og skikker eller mister den høytidelige hellighet som det innebærer at Gud faktisk er tilstede i sakramentenes elementer.

Et annerledes folk skapes

I dåpen skaper Den hellige Ånd et nytt Gudsfolk: «Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle èn i Kristus Jesus. Og hører dere Kristus til, er dere Abrahams ætt og arvinger etter løftet» (Gal 3,27-29). Dette Gudsfolket speiler den likeverdighet som ligger i Guds

skapelse av alle mennesker i sitt bilde. Denne likeverdigheten består ikke av menneskenes likhet, men Guds verk i skapelse og dåp, bundet sammen av Jesus Kristus.

Når dåpen skaper et fellesskap av mennesker som er ikledd Kristus, betyr det at vi døpes til å være èn kropp, Kristi kropp: «For med èn Ånd ble vi alle døpt til å være èn kropp, enten vi er jøder eller greker, slave eller fri (1Kor 12,13) ... dere er Kristi kropp, og hver av dere et lem på ham.» (1Kor 12,27)

Det betyr at «hver og en skal holde seg til det mål av tro som Gud har gitt ham. Vi har èn kropp, men mange lemmer, alle med ulike oppgaver. På samme måte er vi alle èn kropp i Kristus, men hver for oss er vi hverandres lemmer» (Rom 12,3-5).

I dette nye Gudsfolket skapt i dåpen, er relasjonen mellom de som utgjør folket annerledes enn i et folk bestemt av fødselen. Det er skapt et fellesskap som transcenderer menneskelig ulikhet og inkluderer alle i full likeverdighet. Bildet av kroppen gjør dette figurativt og intuitivt forståelig.

Ved å omtale kirken som Kristi kropp, oppnår derfor Paulus flere ting:

- Ved å knytte forbindelsen mellom dåp og kropp understreker han likeverdighet mellom menneskene i kirken som det grunnleggende særpreget ved kirken som fellesskap. Det var en utrolig radikal beskrivelse i antikkens verden – og den utfordrer oss fortsatt sterkt.

- Ved å bruke «kropp» som metafor på kirken knytter han forbindelsen mellom nattverden og kirkens fellesskap. Han har i kapittelet før fastslått at nattverden gir del i Kristi kropp. Det store mysteriet i nattverden, Kristi reelle tilstedeværelse i brød og vin, videreføres ved at den «kroppen» som har tatt Kristi kropp i nattverden, går ut fra kirkerommet og «er» Kristi kropp.

- Metaforen av kirken som kropp åpner opp for å fastholde både enhet og mangfold. Det åpner for den økumeniske bevegelses kjerneforståelse av kirkens enhet i verden, nemlig «forsonet mangfold». Kirkens enhet er usynlig på tvers av alle ulikheter og splittelser fordi det er Kristus som er hode og holder kirkens sammen. Samtidig anerkjennes kirkens synlige

mangfold som en nødvendighet i verden for å uttrykk Guds storhet i Kristus. Det samme gjelder i minst like stor grad i det relasjonelle fellesskapet mellom kirkens dømte medlemmer. Like stort som mangfoldet er i Guds skapelse av unike mennesker, skal mangfoldet være i kirkens fellesskap. Det er ikke likheten, men den relasjonelle kvaliteten mellom (med) lemmene som er kirkens kjennetegn. «Slik kroppen er èn selv om den har mange lemmer, og alle lemmene utgjør èn kropp enda de er mange, slik er det også med Kristus» (1Kor 12,12).

- Når Paulus beskriver kroppen, beskriver han ulike oppgaver eller tjenester de ulike kroppsdelene i kirken utøver utenfor feiringen av gudstjenesten og kirkerommet. Det betyr at Kristi kropps mangfold og likeverd utfolder seg i den synlige og konkrete virkeligheten, ikke bare i en usynlig og egentlig abstrakt virkelighet. Slik gir han kirken et redskap for å spille faktisk praksis opp mot den realitet kroppen skapt i dåpen og vedlikeholdt i nattverden representerer.

- Metaforen åpner for en kroppslig måte å tenke om kirkens fellesskap på. Den så å si helliggjør kroppen og dens uttrykk. Det gjør at kroppslige og sanselige elementer i kirkens tilbedelse på en særlig god måte kan sies å gjenspeile denne grunnleggende forståelsen av kirken.

- Metaforen tydeliggjør den gjensidige avhengighet av hverandres forskjellighet som gjør at kirken lever og overlever. Vi er hverandres lemmer, sier Paulus til romerne. Det betyr at «når ett lem lider, lider alle de andre med. Om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg» (1Kor 12,26). På en særlig måte visualiserer dette skapelsens radikale utsagn om at hver og en av oss er bærer av Guds bilde. Når vi ser den andre, ser vi et avbilde av Gud, når vi lever med de andre som kroppsdel på en felles kropp, er ikke «den andre» utenfor min virkelighet og eksistens som en fremmed, men er en del av meg selv og min eksistens. Både i Romerbrevet og i Korinterbrevet følges derfor beskrivelsen av kirken med utfordringen til nestekjærlighet. «Elsk hverandre inderlig som søsken, sett de andre høyere enn dere selv» (Rom 12,10). «Og jeg vil vise dere en enda bedre vei...størst blant dem er kjærligheten» (1Kor 13,1).

Kroppens tilstand

Sakramentenes forvaltning etablerer altså et annerledes folk der den grunnleggende likeverdighet forankret i skapelse og Guds handling i sakramentene, skaper gjensidig avhengighet til hverandre. Dersom vi nå ser hvordan Kristi kropp faktisk har fremstått og fremstår, er kroppens sviktende evne til å leve som en Kristi kropp med de relasjonelle kvalitetene som Paulus beskriver er der, åpenbare. Når jeg i det følgende vurderer kirkens tilstand, bruker jeg den metoden de sør-afrikanske anti-apartheidteologene brukte da de utviklet Kairosdokumentet. Metoden legger vekt på å tale sant om kirken i den kontekst hun lever, og gjør det ved å identifisere tegn på krise og svik, men også tegn på håp og Åndens virke for så å utfordre kirken til å velge håp fremfor destruksjon.

La meg ta det punktvis:

Kroppen har hatt store vansker med å opprettholde likeverdighet. Ser vi på historien er det tilsynelatende ikke grenser for hvilke skiller mellom folk kirken har etablert:

Menn er mer verd enn kvinner, frie mer verd enn slaver, jøder mer verd enn grekere og andre hedninger – eller omvendt slik det ble ettersom århundrene gikk, voksne mer verd enn barn, makt-mennesker mer verd enn arbeidsfolk, hvite europeere mer verd enn samer og fargede afrikanere, indianere og asiater, bofaste mer verd enn reisende, sterkt troende med særlig åndsgaver mer verd enn dem med sennepsfrøtro og taust ønske om å bli sett av Gud. Og ikke nok med det, noen grupper av mennesker ble ikke omfattet i det hele tatt: Homofile og i særlig grad mennesker med utviklingshemming og annen nedsatt funksjonsevne.

Samtidig kan vi se at Den hellige ånds gjerning har holdt på hele tiden og gjort at kirken stadig har beveget seg nærmere å realisere dåpens likeverdighet.

- Kirken har i for liten grad maktet å ta med seg nattverdens fellesskap som Kristi kropp ut av kirkerommet og til menneskene. Både som institusjon og som enkeltpersoner har det vært og er stort sprik mellom Kristi kropps virke i samfunnet i Palestina for 2000 år siden, og Kristi kropps virke som kirken i historien. Der Jesus brøt grenser og satte mennesker og nestekjærlighet i sentrum, har kirken bygget grenser og håndhevet regler for adferd som gjenspeiler samfunnet behov

for å sikre maktavernes posisjon.

Samtidig har Den hellige ånd drevet kirken ut til sosialt arbeid for fattige og utstøtte fra begynnelsen av. Ikke minst har kirkens diakoni særlig ledsaget dem som storsamfunnet og familie ekskluderte og støtte ut. Dette har vært en konstant side av kirkens tjeneste i verden. Det må også sies at denne siden ved kirkens tilstedeværelse er en viktig grunn til at Den norske kirkes beskrives av dem som kommer i kontakt med henne som raus, respektfullt og inkluderende, i følge Statens omdømmemåling av ulike etater og virksomheter.

- Kirkens forsonede mangfold er ofte vanskelig å få øye på i kirkesplittelsens tidsalder. Men i denne sammenheng er det mer kirkens manglende evne til å inkludere sosial og kulturell ulikhet som er krevende. Her har de nordiske folkekirkene en særlig utfordring i og med vår nære forbindelse til nasjonal identitetsbygging, i likhet med flere nasjonale katolske og ortodokse folkekirker. Det medfører lett en noe ambivalent holdning til kulturer som er annerledes enn hovedstrømmen i samfunnet, eller som forstyrrer den nasjonale fortellingen, i Norge ikke minst idealet om den sterke og utforskende polarhelter, nyryddingsfamilien og skiløpere. Det har også vist seg krevende for oss å holde sammen ulike kulturer som har eksistert i samfunnene våre, etnisk, geografisk, språklig og sosialt, men som forsøker å skape seg en stemme for å utvide nasjonens selvforståelse.
- Samtidig må vi understreke at Den hellige ånd hele tiden utvider rommet og mangfoldet. Vi har bygninger som er store nok til å romme mangfold – det er høyt under taket! – og som kan gi plass til kroppens ulike kulturer. Og de siste 40 årene har vi stadig styrket mangfoldet:
  - Musikk av alle slag
  - Sosiale kulturer, selv om vi sliter med å finne gode former som reflekterer den nye globaliserte og urbane kulturen
  - De døves kultur
  - Kvinnekultur
  - Barnekultur
  - Ungdomskultur
  - Salmeboken som er den bredeste flerkulturelle samlingen både av musikk og lyrikk i Norge i dag, tilpasset svært ulike også kognitiv kapasitet

- Vi har identifisert mennesker med ulike former for nedsatt funksjonsevne og skapt åpne rom der deres kultur setter premissene, til stor glede for mange. Men vi har i for liten grad maktet å bringe disse kulturuttrykkene inn i felleskulturen

- Slik jeg ser det, har vi i liten grad brukt den ekklesiologiske grunnkategorien «kirken som Kristi kropp» som kritisk vurderingsramme for arbeidsdeling slik at alle får muligheten til å være med, hver med det «mål av tro» en måtte ha.

Samtidig må det sies at Den hellige ånd også har gitt nåde til at det er utviklet mange gode eksempler på at mennesker med ulik funksjonsevne får oppgaver tilpasset deres «mål av tro». Men det krever at gudstjenesteledelsen har god planlegging og forberedelse.

- De protestantiske kirkenes spiritualitet har i stor grad fått utvikle seg til å være statisk, kognitivt orientert og lite deltagende.

Her har Den hellige ånd virkelig åpnet øynene og sørget for store endringer i Den norske kirke, ikke minst med stor åpning for mer kroppslige og sansende spiritualitet, fra korsing og pilegrimsvandring til bevegelser i kirkerommet, lystenning, sidealtere, liturgenes kroppsbevegelser og mye mer. Nye billedtradisjoner i form av ikoner og økt fokus på kirkerommets kommunikasjon er andre gode eksempler. Impulsene både fra katolske og ortodokse tradisjoner strømmer på og er med på å kroppsliggjøre også vår spiritualitet. Jeg er overbevist om at denne formen for spiritualitet åpner opp på en helt annen måte for likeverdighetens spiritualitet når den settes inn i rammen av individuell frihet.

- Jeg tror ikke at kirken noen gang har vært slik som Paulus sier er idealet - elsk hverandre inderlig! Det er en stor utfordring til bekjennelsen til Den hellige ånds virke at Kristi kropp i så mange situasjoner og på så mange måter fremstår som et fellesskap der en vokter på hverandre, forventer likhet og etablerer masse adferdskoder for kirkelig korrekthet.

Det ligger likevel en trøst i at kirken faktisk har overlevd, ikke på grunn av fellesskapets kvalitet, men fordi Gud har holdt

sin tilstedeværelse opp ved at kirken vært gitt rom til sakramentenes bruk.

For oss lutheranere er kirkens simul iustus et peccator gjeldene både for oss som personer og for kirken som institusjon. Spriket mellom Guds virkelighet og visjon og våre liv og institusjoner er en del av vår livsbetingelse som vi ikke kan overvinne med smarte tiltak og iherdig bønn. Men vi har fått oppdraget med å hele tiden være et tegn som peker mot håpets herlighet for folkeslagene og alle slags folk. Vårt oppdrag er derfor hele tiden å forsterke håpets bevegelse i endringene i kroppens fremtredelsesform og som uttrykkes klart og rent i sakramentenes mysterium.

Konklusjon

Min oppfatning er at i arbeidet med å utvikle kirkens fellesskap på en måte som i større grad gjenspeiler kirkens identitet som en sakramentalt etablert kropp med likeverdige lemmer, må vi forsterke synligheten i kirkens sakramenter og deres betydning som stedet for den korsfestede og oppstandne Kristus tilstedeværelse i våre lokalsamfunn. Dette gjelder i særlig grad når vi arbeider med mennesker med nedsatt kognitiv kapasitet.

Det betyr at sakramentenes karakter av høytidelig hellighet må betones ved at de forvaltes av personer som er visuelt synlige som i en annerledes rolle. Tydelighet i klær og kroppsbevegelser hos dem som forvalter sakramentene er likeledes en berikelse. Sakramentenes visuelle og stofflige karakter kommuniseres langs helt andre linjer enn de tradisjonelt kunnskapsbaserte, og må derfor forsterkes. En slik utvikling vil forsterke alles opplevelse av likeverd og inkludering fordi den så tydelig legger dette til Gud og ikke til naboen i kirkebenken.

Samtidig må vi hele tiden spørre hvilken tjeneste «lillefinger» og «lår» og «øyne» kan utføre i fellesskapet. Det er nesten utrolig hva mennesker ikke blir bedt om å bidra med, selv om all erfaring er at det skaper bedre og rikere gudstjenesteliv og fellesskap for alle.

Med Den hellige ånds hjelp vil kirken fortsette å bevege seg dypere inn i det å leve i sakramentenes mysterium, og slik tegne et bilde av Guds rike.

Regnskogens martyr

ET APROPOS TIL KLIMATOPPMØTET I PARIS,
STAVANGER AFTENBLAD, 9. OKTOBER 2015
AV BISKOP ERLING PETTERSEN

Hele Rogaland mobiliserte da NRK/TV-aksjonen gikk av stabelen høsten 2015. Og som tidligere år av givergleden stor i Rogaland, med Utsira på topp. Støtten gikk til Regnskogfondet og deres partnere som bor i regnskogen. Midlene fra TV-aksjonen skal redde et regnskogsområde som er større enn Norge og Danmark til sammen. Bildene fra regnskogen vekker sterke minner om den kampen jeg møtte på nært hold under vårt fem år lange opphold i Brasil. Og det er én martyr fra den kampen jeg har lyst til å løfte fram: Chico Mendes, regnskogens martyr. Året er 1988, stedet er Joinville i Sør-Brasil der vi arbeidet. Jeg var tilkalt på husbesøk.

«De har skutt Chico Mendes!» Stemmen til Nelson Luiz var fortvilet den sene desemberkvelden i 1988, da jeg ankom huset hans i skogkanten utenfor den sør-brasilianske byen der vi begge bodde. Fra TV-apparatet lød nyhetsreporterens stemme: «Regnskogens forsvarer og forkjemper, Francisco Alves Mendes Filho, kjent som Chico Mendes, ble brutalt skutt ned og myrdet av to revolvermenn i ettermiddag, utenfor døren til huset sitt. Hans kone, Ilzamar, og de to barna Sandino og Elenira var vitner til mordet, sammen med Chicos livvakter, som ikke rakk å reagere. Chico Mendes hadde sendt flere henvendelser til politiet og påtalemyndigheten i staten Acre om truslene han har vært utsatt for fra godseierne Darli og Alvarino Alves, som er mistenkte for å stå bak fem tidligere attentatforsøk mot den fattige gummitapperen som i dag har fått internasjonal oppmerksomhet for sin kamp for å bevare regnskogen. Revolvermennene lyktes i sitt sjette forsøk.»

Jeg ble sittende lenge sammen med min brasilianske venn Nelson Luiz uten å si noe. Nelson Luiz hadde besøkt Acre og reist på kryss og tvers i Amazonas da han holdt på med agronomstudiene.

Det var han som først fortalte meg om Chico Mendes, lenge før Chico hadde fått FNs miljøvernpris «Global 500» i 1987. Og historien til Chico Mendes er like dramatisk som den slutt livet hans fikk. Det er historien om folket som reiste seg for å forsvare Amazonas, regnskogen og den indianske urbefolkningen der. Det er historien om den fattige gummitapperen som ble den ubestridte leder i den politiske kampen for å redde Amazonas.

Chico Mendes hadde fylt 44 år en uke før han ble myrdet, 22. desember 1988. Hans far var gummitapper i jungelen på grensen mot Bolivia. Skolegang var det ikke snakk om, men 21 år gammel traff han en politisk rømling som hadde skjult seg i jungelen, og hver lørdag i perioden 1962-65 gikk Chico tre timer gjennom tett jungel, frem til skjulestedet til Euclides Fernando Távora, som den etterlyste aktivisten het, for å lære å lese og skrive. Og han lærte mer: Euclides fortalte ham om hvordan store godseiere og store internasjonale selskaper i årevis hadde drevet gummiproduksjon i regnskogen med ren slave-drift. Chico fikk høre om den systematiske ødeleggelsen av det mest verdifulle økologiske området i Latin-Amerika, og han tok den beslutning som til slutt kostet ham livet: han ville kjempe for å bevare regnskogen. Fra 1975 arbeidet han sammen med den katolske kirke i området for å organisere gummitapperne til å kjempe for bedre forhold for regnskogens folk. Han var med på å grunnlegge skoler for gummitapperne og deres barn, og han gikk inn i politikken for å få slutt på godseierne rene slavebruk av fattige mennesker.

Det var et minelagt terreng Chico gikk inn i, mye farligere enn jungelen der han hadde hatt sitt virke gjennom hele barne- og ungdomstiden. Han visste at motstanderne var sterke, men

lot seg ikke stoppe av politi eller godseiere. Det som drev ham fram, var kjærlighet til regnskogen og folket der. For indianerne er skogen like viktig som vannet for fiskene. Ødeleggelsen av de store skogene truer derfor med å utrydde indianerstammene i Amazonas. Skogene trues av rovhogst og brenning. Store områder svies av for at det skal være mulig å dyrke jorda der.

Chico Mendes klarte å organisere en folkelig bevegelse mot ødeleggelsen av Amazonas, og hans enkle og brennende taler er det umulig å glemme. «Gud har gitt oss det fantastiske Amazonas, og han vil at vi skal stoppe ødeleggelsen av hans skaperverk,» sa Chico på et folkemøte i Acre bare to uker før sin død. Det var det vi ble sittende lenge og prate om, Nelson Luiz og jeg, sent utover den varme desemberkvelden. Og det er derfor jeg skriver

om regnskogens martyr, Chico Mendes. Den fattige gummitapperen som to rike godseiere trodde de skulle klare å stoppe da de skjøt ham feigt ned. Men de klarte ikke å stoppe røsten til regnskogens forsvarer. «Chico Mendes: de drepte en leder, men ikke kampen!» stod det på plakaten som Chicos venner satte opp utenfor det vesle huset hans i landsbyen Xapuri. Kampen fortsetter i Brasil, og overalt der mennesker brenner for den sak Chico Mendes ga livet sitt for: å gi neste generasjon en sjanse.

Snart 30 år er gått siden mitt første møte med regnskogens forsvarere i Brasil. Rammen for mitt siste møte med brasilianske indianere skjedde i GreenZone, i den grønne sone, stedet for sivilsamfunnets pressgrupper under klimaforhandlingene i Paris november-desember 2015. Men engasjementet var det samme,

Israel, folkene og bibelens løfter

FOREDRAG VED BISPEMØTETS ÅPNING,
KRYPTEN I OSLO DOMKIRKE, 26. OKTOBER 2015
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

og jeg kunne høre ekkoet fra Chico Mendes når de snakket om jordens sårbarhet. Jeg var der med en gruppe ledere og representanter for ulike religioner og livssyn i Norge. I samtalene ved Brasilbordet kunne jeg fortelle dem at vi delte deres engasjement for å fremme håp og vilje til å verne om jorden, og at vi delte deres uro over det som skjer med regnskogen. Dagen før hadde en av våre muslimske venner fra Oslo, Ibrahim Kebba Saidy, imam og medlem av imamkomitéen, Islamsk Råd Norge, vært på førstesiden i de største amerikanske avisene, som New York Times, med sitt utfordrende budskap om «grønn jihad». «Grønn jihad skal bidra til å gjøre folk mer bevisste deres individuelle ansvar for klimaendringene. Å stanse klimaendringene er ikke bare et spørsmål om teknologi, penger og strategi.

De moralske og etiske konsekvensene må med når de politiske lederne skal fatte sine beslutninger,» sa imamen, og fikk seertid selv i konservative Fox News. Og ved Brasilbordet i grønn sone skjønnte de at imamen fra Bjørndal i Oslo var en alliert, når han formulerte det så enkelt: «Gud befaler oss å ikke forstyrre balansen i naturen.»

Nå endte klimatoppmøtet med en avtale som både president Hollande og president Obama karakteriserte som historisk. Men mine brasilianske venner fra grønn sone var klare i sin tilbakemelding om at den rike del av verden ikke kan kjøpe

seg ut av dette! «Det er på deres egen hjemmebane i Norge at det først og fremst må skje», var den klare meldingen. Og fra Brasilbordet i Paris tok jeg med meg en utfordring til oss som religiøse ledere: «dere må oppfordre regjeringen også i deres rike oljeland om å slutte opp om avkarbonisering og slutt på fossil energiproduksjon.» I den kampen står Brasils indianere, imamer og biskoper fra Norge, sammen med Det Mosaiske Trossamfunn og Norges Kristne Råd, som var representert i Paris og deltok i utarbeidelsen av den klare uttalelsen.

Selvsagt er jeg glad for regjeringens satsing på å bevare regnskogen, både i Amazonas og andre steder. Og selvsagt gleder jeg meg over tonene fra Norges Rederiforbund, der direktør Sturla Henriksen sa at målet skal være null utslipp til sjø og luft. Men alle gode signaler til tross, jeg deler bekymringen jeg møtte hos indianerne på COP 21-konferansen i Paris: uten at de rike land går inn for radikale kutt og en målsetting om et avkarbonisert samfunn, vil vi ikke makte å bistå regnskogens forsvarere.

Imam Ibrahims utfordring til grønn jihad og hans klare tale om ikke å forstyrre balansen i Guds natur, svarer til martyrens stemme. Ordene fra Chico Mendes står som en tydelig utfordring til sterkere engasjement for miljøet: «Gud har gitt oss det fantastiske Amazonas, og han vil at vi skal stoppe ødeleggelsen av hans skaperverk.»

I dag er verdens øyne rettet mot Jerusalem og Betlehem, mot Damaskus og Aleppo, mot Baghdad og Beirut. Midtøsten står i brann, hundretusener er drept og millioner har flyktet fra flammene. På nytt eskalerer også voldsspiralen i Det hellige land.

Når temaet er Israel, folkene og Bibelens løfter, er det naturlig at kirkens forhold til det jødiske folk kommer i fokus. Da må det samtidig sies at løftene i begge testamenter ikke bare handler om det ene folk, men har en videre horisont og omslutter folkeslagene og den jord som er «vårt hjem». Dessuten er ikke bare dagens Israel og Palestina, men også Syria og Irak en del av Bibelens geografi.

I dag er spørsmålet om Israel og Bibelens løfter, forholdet mellom staten Israel og den palestinske befolkning kontroversstema også i vår kirke. I dette foredraget vil jeg derfor ta ett skritt tilbake og først drøfte vårt forhold som kirke til det jødiske folk. Dernest beveger jeg meg inn i dagens konflikt og til det palestinske folk med dets krav på rettferd og frihet. Jeg vil konsentrere meg om en bibelsk og teologisk tilnærming før jeg mer direkte går inn i dagens situasjon. Foredraget er inndelt i fire hovedbolker:

- Bibelens løfter: frelseshistorie og skapertro
- Israel og kirken, folket og folkene
- Landet, jorden og løftene
- Staten Israel og Palestina: politikk, etikk og eskjatologi.

Bibelens løfter: frelseshistorie og skapertro

Bibelens løfter er mange og varierte. Med en sterk forenkling handler det om løftet til Abraham om et land for hans

etterkommere og om velsignelse for alle folkeslag. Profetene og salmene taler om frelse og rettferd for den enkelte og i folkets liv, og de tegner bildet av Messias som skal komme med forsoning og fred til Israels folk og folkeslagene. I Det nye testamente sier Paulus at alle Guds løfter fått sitt ja og sitt amen – sin stadfestelse - i Jesus Kristus (2 Kor 1,20). Her vil jeg utvide perspektivet og begynne med to henvisninger. Den første er hentet fra en israelsk kontekst, den andre fra vår kristne tradisjon.

Da professor Uriel Simon på åtti-tallet hadde bibelundervisning for israelske soldater, tok han utgangspunkt i en enkel observasjon: I Den hebraiske Bibel begynner ikke med Abraham og løftet om landet, men med skapelsen av himmel og jord og av mennesket. Først jorden og mennesket, dernest Abraham og landet. Siden undervisningen foregikk på hebraisk, var det ikke nødvendig å bruke tid på det vi må bli oss bevisste. I den hebraiske Bibel benyttes samme ord for «jorden» og «landet»: Ha'aretz. For Simon innebar dette et grunnleggende innsteg til forholdet mellom israelere og palestinere med vekt på menneskets verd og landet som felles livsrom for jøder og kristne, muslimer og drusere.

Dersom vi går til den siste bok i den kristne Bibel, møter vi bildet av en ny himmel og en ny jord. Her trekkes linjen tilbake til begynnelsen og til det håp for jorden, Israel og folkeslagene som vi møter i glimt hos profetene og i salmene i GT. I vår tradisjon synger vi gjerne om «Den store hvite flokk», - om skaren som er så stor at ingen kan telle den, fra alle nasjoner, stammer og språk. Da har vi imidlertid en tendens til å glemme det som også hører med i denne beskrivelsen: nærværet av folk fra Israels

tolv stammer (Åp 7). Israels folk er med i fremtidsbildet av alle nasjoner og den nyskapte jord.

Denne referanse til begynnelsen og enden i Bibelen er konsekvensrik. I teologien er forholdet mellom det éne Guds folk og folkeslagene – mellom partikularisme og universalisme i Skriften – primært blitt drøftet i rammen av den bibelske frelseshistorie. Dette perspektivet må imidlertid utvides med den skapertro som vi også finner i Skriften, eksemplifisert ved fortellingene som innleder og avslutter vår Bibel. Disse eksemplene understreker også nødvendigheten av ikke å skille, men å holde frelseshistorie og skapertro sammen – at det jødiske folk er et utvalgt folk og samtidig et folk blant folkeslagene.

Historien med kirkelig antisemittisme viser hvor galt det kan gå når dette doble perspektiv mistes av syne. Da kan veien fra «utvalgt folk» til «ikke-folk» være kort. Den yngre Luther hadde en forventning om at jødene ville vende seg til Kristus. Når det ikke skjedde, hadde de for den eldre Luther ikke lenger noen rolle å spille, og det var ingen grunn til å ta vare på dem.² Når jøder avviste troen på Jesus som Messias, ble de både i bokstavelig og overført forstand skjøvet ut i mørket som et «ikke-folk». De ytterste konsekvensene av denne holdning kom senere gjennom pogromer og nazistenes utryddelsesindustri.

Det frelseshistoriske perspektivet må altså utfylles med det skapelsesteologiske. Jeg vil verdsette folkets rolle i frelsens historie, og i skapelsens perspektiv se det som et folk blant andre folkeslag. Dette vil jeg forsøke å klargjøre og utdype i fortsettelsen.

Israel og kirken, folket og folkene

I kristen tradisjon er det grunnleggende at Jesus Kristus er Skriftens midte og tolkningsnøkkel. Med hans komme skjer det noe radikalt nytt. Samtidig representerer han kontinuitet i frelsens historie fra den gamle og inn i den nye pakt. Dermed reises spørsmålet: Hvordan skal vi forstå forholdet mellom den kristne menighet og det jødiske folk som først mottok løftene?

Den kristne menighet vokste først frem som et fellesskap av jøder som bekjente Jesus som Messias. Blant våre teologer har Jakob Jervell³ og Oskar Skarsaune⁴ poengtert betydningen av det jødiske element i den tidlige kirke. Det nye testamente er samtidig preget av en grunnleggende samtenkning: at dette fellesskapet skal være åpent og inkludere både jøde og ikke-jøde, både Israel og folkene - helt frem til nyskapelsen av himmel og jord. Hva så med at store deler av folket ikke tok imot og fortsatt ikke har tatt imot vitnesbyrdet om Jesus som Messias?

I Rom 9-11 skriver Paulus til hedningekristne i Roma og formaner dem til å unngå arroganse i forhold til jødene. Hans håp er at «hele Israel skal blir frelst», og han vil dra de hedningekristne med i den omsorg han har for dem som et folk under Guds løfter (Rom 11,26; 9,4f). Når Paulus skal sammenfatte spenningen mellom deres avvisningen av evangeliet og håpet om deres frelse, munner det ikke ut i en opphevelse av spenningen, men i håp og undring: «Å dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos Gud. Hvor uransakelige hans dommer er, hvor ufattelige hans veier... Fra ham og ved ham og til ham er alle ting» (Rom 11,33-36). I denne lovsang møtes det frelseshistoriske perspektiv og skapertroen slik det skjer flere steder hos Paulus.⁵

For Paulus er Guds troskap mot sine løfter forankret i Guds barmhjertighet og nåde. Det er ikke minst bakgrunnen for hans henstilling til de hedningekristne om å unngå selvros og hovmod i forhold til Israels folk. Med sitater fra profetene og salmene understreker han hvordan Gud i sin barmhjertighet har tatt vare på folket på tross av vantro.⁶ Guds barmhjertighet mot Israels folk gjenspeiler hans barmhjertighet mot alle folkeslag både i skapelsens og frelsens perspektiv.

Paulus' håp og formaning er vesentlige for vår ekklesiologi og vårt forhold til det jødiske folk. Når det legges vekt på at den kristne kirke er et universelt fellesskap, faller gjerne det jødiske folk ut av synsfeltet. Men denne universalisme er ikke hevet over folketilhørighet, kultur og språk, men binder sammen på tvers av etniske, kulturelle og sosiale skillelinjer. Paulus talte om at jøde og greker, mann og kvinne er ett i Kristus uten å op-

pheve deres identitet som kvinne eller mann, greker eller jøde. For Paulus er den kristne menighet i sitt utgangspunkt, i sin identitet og sitt håp er et fellesskap av jøder og ikke-jøder.

Men «fremtiden kom ikke til å arte seg slik Paulus håpet og ventet ... og ingen kan bebreide jødene for det,» skrev Nils Asstrup Dahl. «Det som inntrådte var det Paulus advarte mot. De kristne hedninger gjorde seg selv store på Israels bekostning».7 Denne enkle påpekning er et viktig memento når vi i dag skal forholde til det jødiske folk med den bekjennelse og de tradisjoner som fikk sin form i synagogen.

Forholdet mellom kristendom og jødedom er ofte blitt beskrevet i kontraster.8 I dag trenger vi å avlære mye av det vi tidligere har lært om jødedommen både på Jesu tid og i dag. Vi trenger en ny bevissthet om det vi har mottatt fra jødiske tradisjon og har felles: For eksempel gudstjenestens hovedelementer og feiringen av hviledagen som grunnleggende for menneskers verd og fellesskap. Men også tilliten til Gud som «... nådig, barmhjertig og rik på miskunn».9 Jesus stod midt i den jødiske tradisjon da han gav oss bønnen: «Vår Far i himmelen.»

For noen år siden uttalte Det lutherske verdensforbunds kommisjon for kirke og jødedom: «Vi tror at Gud i sin trofasthet har ledet sitt folk gjennom historien, og har bevart dem som folk gjennom den jødiske trostradisjonen.»10 For meg innebærer et slik utsagn ikke en to-veis-teologi, at det er to Guds folk og to veier til frelse. Men det innebærer vilje til ærbødighet for synagogens folk. Dels må vi ta på alvor kirkens tilknytning til denne tradisjon, vitnesbyrdet om Jesus som Messias og håpet om at vi en dag vil forenes i troen på ham. Dels kreves det respekt for synagogen som et selvstendig religiøst fellesskap blant andre.

Landet, jorden og løftene

Fortellingene og løftene om landet i GT er mangfoldige. De er preget av eksklusiv nasjonalisme, men har også et universelt utblikk. De rommer det brutale og det humane, både etnisk rensning og raushet i forhold til minoriteter og andre folkeslag. Dette mangfold gjenspeiles også i jødiske gruppers holdninger til landet i dag. Det kommer altså an på hvor en tar utgangspunkt. Professor Simon tok utgangspunkt i at den hebraiske Bibel begynner med jorden og mennesket før den kommer til

Abraham og landet. Med samme referanse til at det hebraiske «ha'aretz» betyr både «jorden» og «landet», skriver Gunnar Haaland: «Løftene om et land for Israel har ... hele jorden innenfor blikkfeltet, og Guds kongemakt over hele jorden har landet som brennpunkt.»11

Mitt innspill skal her være et kort blikk inn i Salmenes bok. Den er også preget av det mangfold som jeg nevnte. Men flere salmer peker seg ut i denne sammenheng. De såkalte skapelses-salmene12 er lovsanger til himmelens og jordens skaper: «Han vanner fjellene fra sin høye sal. Jordan mettes med frukten av din gjerning. Du lar gresset spire frem for feet og vekster til nytte for mennesket» (104,13f). Salme 67 spiller på den aronitiske velsignelse, «Gud være oss nådig og velsigne oss... (og) la ditt ansikt lyse for oss.» Men så heter det: «La folkeslag glede seg og juble. For du dømmer folkene med rettferd og leder folkeslagene på jorden. Folkene skal prise deg, Gud... Jordan har gitt sin grøde.»

Salmene lovsynger Gud for Guds skapergaver både til folket i landet og til jordens folk. De tegner bildet av en Gud som både «åpner sin hånd og metter alt levende», og som «bryr seg om fattige og svake, ... løser dem fra tvang og vold, deres liv er dyrebart i hans øyne» (Sal 145,16; 72,13f). Her er det en gjenklang av den sosialetikk – om vi kan kalle den det – som vi også finner ellers i Det gamle testamente. Fattige, farløse og enker skal møtes med omsorg og fremmede og innflyttere som landsmenn.13 Landet er Guds land, og hele jorden hører Herren til.14 Sammen med annet stoff i GT representerer salmene en samtenkning som ofte overses: landet og jorden, folket og folkene, israelitter og fremmede, fattige, farløse og enker.

I løftet om det verdensvide Messias-riket møtes løftene om landet og om velsignelse for alle folkeslag og flyter sammen: «Han skal herske fra hav til hav... Hans navn skal bestå til evig tid... alle folk skal velsigne seg med det» (Sal 72,8ff).15 Den fulle oppfyllelse har hele jorden, Israels folk og folkeslagene som horisont og hører fremtiden til. Men det opphever ikke Israels folks særskilte tilknytning til Israels land. Guds troskap og barmhjertighet mot sitt folk og dets liv i landet, gjennom dom og oppreisning, er et tegn på Guds troskap og barmhjertighet mot alle folk og den jord han har skapt.

Dette doble perspektiv har preget jødisk tradisjon, og vi gjenfinner det i NT.16 Det stemmer ikke at NT er taust om landet og landløftet. Étt forhold er at Åpenbaringsbokens bilde av den nye jord og det nye Jerusalem viderefører profetenes fremtidshåp for landet og folket, for jorden og folkeslagene. I sin forkynnelse av «Guds rike» eller «Himmelriket», lar også Jesus det innta den plass som landet har i GT, særlig når han taler om å «arve» eller «gå inn i» Guds rike.

Samtidig har vi lett for å overse betydningen av at både evangeliene og brevlitteraturen har folkets nærvær i landet som tydelig horisont:

- I vekstlignelsene tar Jesus eksempler fra jordbruk og natur i landet.
- Jesus kan spille på sammenhengen mellom livet i landet, fordrivelse fra landet som dom, og tilbakevending som uttrykk for Guds troskap.17
- Den bibelske geografi er rammen for Jesu oppdrag til disiplene om å være hans «vitner i Jerusalem og Judea, i Samaria og helt til jordens ender» (Apg 1,8).
- Jerusalem er Paulus' orienteringspunkt for hans forhold til sitt folk.

Med disse enkle referanser blir det vanskelig å «skrive landet ut» av Paulus' gjentatte understreking at «løftene tilhører dem». Løftene om Messias og Messias-riket har fått sitt «Ja» i Jesus Kristus. Det betyr ikke at folkets tilknytning til landet er opphevet.

Mitt poeng er igjen at løftet om landet i et frelseshistorisk perspektiv ikke må løsrives fra det skapelsesteologiske - fra folkets liv i landet og folkenes liv på jorden. Vår egen salmeskatt har hentet mange impulser fra de bibelske salmene, både i fedrelandssanger som «Fagert er landet du oss gav» og i lovsanger til Gud som skaper. Våre salmer gjenspeiler årstidene i vår nordiske natur. Synagogens bønnebok har det særegne trekk at hvor de enn befinner seg på jorden, følger de i detalj årets rytme i Israels land, med bønn for jordens grøde og livet i dette landet. Skulle ikke så vi med vår salmetradisjon også verdsette deres tilknytning til landet og deres bønn med skapertroens perspektiv?

Staten Israel og Palestina: politikk, etikk og eskjatalogi

Dermed er jeg fremme ved staten Israel som politisk størrelse og dagens betente konflikt. Det som er presentert i det foregående, utfordrer til en tenkning om og en holdning til det jødiske og det palestinske folk i landet som går utover det rent politiske. Samtidig gir det et innsteg i dagens konfliktfylte situasjon.

Jeg nevnte konsekvensene av den kristne antisemittismes holdning til jødene som et «ikke-folk». Det finnes også en annen type kristelig arroganse med motsatt fortegn, og som særlig rammer det palestinske folk I de siste førti år har det vokst frem typer av «kristensionisme» som vektlegger staten Israels særskilte rolle i et frelseshistorisk perspektiv.18 Her leses Bibelens løfter med en slik fokus på staten Israel at hensynet til andre folk må vike, at konflikten forsterkes og øker lidelsen i den palestinske befolkning. Denne arroganse bryter ikke bare med NT, men med grunnleggende elementer i GT og i Bibelens frelseshistorie og skapertro.

Den som leser GT på langs kan ikke unnlate å legge merke til de vekslende styringsformer fra dommere til konger, stattholdere og fremmed overherredømme. Beskrivelsen av grenser og landområder varierer også. Når landløftet møter oss i håpet om Messias og et messiansk rike er vi utenfor og bakenfor spørsmålet om statsform og styringssett i dagens virkelighet. Det betyr ikke at fredshåpet som ligger i disse tekstene er irrelevant, tvert om. Men statsdannelse, statsform og politisk styre hører for oss hjemme i den sosiale etikk og ikke i en åpenbarings- og frelseshistorisk kontekst.

Det kan for mange virke overflødig å understreke den palestinske befolknings hjemstavnsrett i landet. Men med tanke på den aktuelle situasjon og jødiske bosettinger på palestinsk jord er det stadig nødvendig. Nevnte Uriel Simon refererte også til Abraham-historien, at landløftet ikke gir rett til å overkjøre dem som bor i landet og har bodd der i generasjoner. Gjennom århundrene har palestinske kristne ivarettat stedene der Jesu vandret. Palestinske muslimer har også sin historie i landet og har ivarettat bibelske steder knyttet til for eksempel Samuel, og de oppsøker steder i Jesu liv.

Her handler det imidlertid ikke bare om historien frem til i dag. Jeg nevnte Åpenbaringsbokens bilde av det nye Jerusalem og

den nye jord og understreket at vi har en tendens til å glemme at Israels folk er med. I dette fremtidsbilde av de mange folkeslag og kulturer er det god grunn til å si at der hører også det palestinske folk med. De hører hjemme i vårt fremtidshåp sammen med Israels folk og andre folkeslag. Dette håp skal vi gi rom, og det har konsekvenser i dag.

For seks år siden offentliggjorde palestinske kristne ledere dokumentet: «Sannhetens øyeblikk: Et budskap om tro, håp og kjærlighet fra hjertet av palestinsk lidelse.»¹⁹ Det er sterkt å lese dette ropet fra våre kristne palestinske søsken, ikke bare med beskrivelsen av lidelsen og protesten mot okkupasjonen, men hvordan det bæres av tro, håp og kjærlighet i møte med konflikten. I hovedsak tenker jeg vi må støtte dem i protesten mot okkupasjonen og det den medfører av overgrep, så vel som i ropet om en ny begynnelse som kan gi forsoning og rettferd for begge folk i landet. Her nøyer jeg meg med noen få kommentarer.

Sannhetens øyeblikk sier lite om landløftet og peker primært på at det handler om jorden og inkluderer hele menneskeheten. Men i et avsnitt sies det: «Det er Guds land, og derfor må det være et land med forsoning, fred og kjærlighet. Dette er faktisk mulig. Gud har satt oss her som to folk, og Gud gir oss muligheten, hvis vi har vilje til å leve sammen og etablere rettferdighet og fred i landet, slik at det virkelig kan være Guds land.» Om det er mer å si om landløftet, er dette likevel overraskende toner i det arabisk-talende Midtøsten.

Nå må det også sies at forholdet til landet, eiendomsrett og politisk styre er sammensatt og brennbart. Det finnes jødiske grupper som med Tora'en i hånd gjør krav på palestinsk jord og vil etablere et rent jødisk land, og enkelte muslimske grupper vil med Koranen i hånd slette staten Israel av kartet. Tilgangen til hellige steder for de tre religionene er også gjenstand for konflikt. Jeg leser imidlertid utsagnet i Sannhetens øyeblikk om at «Gud har satt oss her som to folk», som en invitt til ny samtale om de to folkenes liv og de tre religioners nærvær i landet, og da kan det vise seg at det er større konvergens mellom jødisk, kristen og muslimsk tradisjon enn den som opplever i den politiske diskurs.²⁰

Sannhetens øyeblikk fremhever menneskeverdet og behovet for «å se Guds ansikt i den andre». Siden det gjentas, kunne jeg nok tenkt meg en tydeligere konkretisering av hva dette møte med «den andre» innebærer. I dag har muren begrenset muligheten til å se hverandre. Men begge er mer enn okkuperter og okkuperte. Det nevnte uttrykket er hentet fra fortellingen om brødrene Jakob og Esau og forsoning dem imellom. Jakob sa «Da jeg så ditt ansikt, var det som jeg så Guds eget ansikt, så vennlig var du mot meg» (1 Mos 33,10). Det treffer også en nerve hos jøder i deres tradisjon som det i fortsettelsen er god grunn til å konkretisere - på begge sider, i ønsket om felles liv i landet.²¹

Fredsprosessen har brutt sammen, og konflikten synes uløselig. Kan vi som kirke overhodet bidra med noe? Oppfordringen fra den palestinske erkebiskop Elias Chacour sitter stadig i min bevissthet: «Vi palestinere og israelere trenger felles venner som er villige til å bygge vennskap med både israelere og palestinere.» Og da tenkte han ikke bare på de palestinere og israelere vi er enige med. Med denne oppfordring vil jeg sammenfatte det som her er presentert, også med tanke på det doble perspektiv i frelseshistorie og skapertro som jeg begynte med.

Oppsummering: Vennskap i bønn og handling

Med den oppmerksomhet som gis til den politiske situasjon og konflikt, er det ikke urimelig at den også blir stående i fokus for oss som kirke. Det levde liv skal ha vår oppmerksomhet, ikke minst der mennesker lider. Kirkens tro, håp og handling går samtidig bakenfor det politiske og skal fremfor alt ytre seg i vår bønn for både Israels folk og det palestinske.

Den personlige bønn vil variere, og i bønnens rom er det frihet. Vi må også be som kirke, med det memento som Kierkegaard har gitt oss: «Bønnen forandrer ikke Gud, men den forandrer den som ber.» I bønnens rom skapes ny handling. For meg er også Paulus' eksempel viktig. Før han går inn i kontroversene i menigheten i Korint, begynner han med å takke for dem.

• Det er også der vi må begynne, i takk til Gud for både det jødiske og det palestinske folk. Vi må begynne med å takke Gud for at han har bevart sitt utvalgte folk, og igjen lar dem leve i landet han gav dem. Vi må takke Gud for det palestinske folk som har bodd i det samme landet gjennom århun-

drer, både i Israel, på Vestbredden og i Gaza. Vi må takke, be og bidra til at begge folk får utfolde sine liv under Skaperens barmhjertige omsorg.

• Med denne takk og bønn skal vi rette vår klage til Gud for det styresmakter, grupper og mennesker har gjort og gjør med Guds gaver til begge folk for deres liv i landet. Vi må be om at okkupasjonen tar slutt, at muren blir revet, om forsoning og fred. I bønnens rom vil Gud åpne våre øyne for lidelsen, enten det er palestinere som blir utsatt for overgrep på Vestbredden eller israelere som blir knivstukket i Jerusalem. Da handler det ikke om såkalt politisk balanse for balansens skyld, men om en klage til Gud født i medlidenhet med enhver menneskelig lidelse. Det er en klage til Gud om rettferd og fred for begge folk som også må uttrykkes i det offentlige rom.

• Denne takk og klage må samtidig utfylles med det frelseshistoriske perspektiv. I Åpenbaringsbokens bilde av den jord som Gud skal gjøre ny, hører både Israels folk og det palestinske med sammen med folk av andre nasjoner, stammer og språk. Nettopp i dag er det viktig at vi gir dette fremtidshåp rom i vår bønn for begge folk og lar det prege våre holdninger og handlinger.

• I dette spenningsfelt mellom skapertro og frelseshistorie skal vi be for møtet mellom mennesker, om «å se Guds ansikt i den andre». Det må også bli en bønn for oss selv. Vi må be for dialogen mellom jøder, kristne og muslimer og for alle som bygger bro. I solidaritet med våre kristne søsken må vi be for de palestinske kirkene og de messianske jødene og stå sammen med dem i deres tjeneste med evangeliet blant israelere og palestinere.

1 Uriel Simon, The Election and Vocation of Israel, i The Significance of Judaism for the Life and Mission of the Church, LWF Studies 1982. Mine henvisninger til Uriel Simon her og i det følgende bygger også på flere foredrag i Jerusalem på åtti-tallet.

2 Jfr. kapitlet om Luther av W. Maurer i K.H. Regnstorf og S. von Kortzfleisch, Kirche und Synagoge, Handbuch zur Geschichte von Christen und Juden, Band I, Stuttgart: Ernst Klett Verlag 1968. - J. Svartvik, Bibeltolkningens bakgator: Synen på judar, slavar og homoseksuelle i historia och nutid, Stockholm: Verbum 2006, ss.71-83.

3 Bl.a. i artikkelen The Mighty Minority, Studia Theologica 34:1, 1980, og i Luke and the People of God, Minneapolis: Augsburg Publishing House 1972.

4 Bl.a. In the Shadow of the Temple, Jewish Influences on Early Christianity, Illinois: InterVarsity Press 2002, og i O. Skarsaune & R. Hvalvik, Jewish Believers in Jesus – the Early Centuries, Massachusetts: Hendrickson Publishers 2007.

5 Bl.a. Rom 9,5; Efes 4,6; Kol 1,15-20.

6 Rom 9,25-29; 10,18-21.

7 N.A.Dahl, Paulus' syn på Israels fremtid, i M.Sæbø (red.), Israel, Kirken og Verden, Utstein Kloster 1971, Oslo: Land of Kirke 1971, s.132.

8 Jfr. G. Haaland, Gått ut på dato? Landløftene, Midtøsten-konflikten og jødisk-kristne relasjoner, i O. Leirvik, K. Fretheim & B. Fagerli, Sannhetens Øyeblikk, Israel, Palestina og Den norske kirke, Oslo: Akademika 2013, ss.77ff.

9 2 Mos 34,6 som sammen med 5 Mos 6,4-9 er hovedord i synagogens bekjennelse.

10 Fra kommisjonens Erklæring om møte mellom lutherske kristne og jøder, 1990.

11 G. Haaland, op.cit. s.82.

12 Bl.a. i salme 8; 19A; 67; 87; 96; 103; 104; 139; 145. 13 3 Mos 19,33-34; 5 Mos 10,17-20; Ezek 47,21-23.14 3 Mos 25,23; 27,30; Sal 24,2; Jes 6,3.

15 Jfr. Jes 19,23-25; 65,17-25.

16 Jfr. O. Skarsaune, Staten Israel i lys av Bibelens landløfter, i N.J.Tønnessen (Red.), Israel 50 år, Oslo: Luther forlag 1998.

17 Matt 23,37-39; Luk 21,23f.

18 Jfr. Jens Olav Mælands oppgjør med denne form for kristenionisme i boken Glemt av sine egne: Rapport fra de kristnes situasjon i Det hellige land, Oslo: Avenir 2009.

19 Norsk oversettelse i Leirvik, Fretheim, Fagerli, Sannhetens Øyeblikk, op.cit.

20 Jfr. både jødernes, kristnes og muslimers bidrag til samtalen om Jerusalem, i H. Aarflot (red.), Fred for Jerusalem. Historisk, religiøs og politisk bakgrunn, Oslo: Luther forlag 1996, inklusive mitt bidrag: Håpets og fredens by - Profetiens Jerusalem. - Et godt innblikk i den komplekse samtalen mellom palestinske kristne og messianske jøder om landet, gis i artikkelsamlingen utgitt av S.J.Munayer og L. Loden, The Land Cries out, Theology of the Land in the Israeli-Palestinian Context, Cascade Books: Oregon 2012.

21 Jfr. H.Aarflot, op.cit. og bl.a. bidragene om den rabbiniske og talmudiske tradisjon av C.Thoma og R. Gradwohl i artikkelsamlingen W.Eckert, N.P. Levinson og M.Stöhr, Jüdisches Volk – gelobtes Land, München: Chr. Kaiser Verlag 1970.

Himmel og jord

**APPELL UNDER KVELDSPROGRAMMET DEILIG ER JORDEN,
TROSOPPLÆRINGSKONFERANSEN, 05. NOVEMBER 2015
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME**

Jeg har fått noe fantastisk til låns! Noe jeg ikke kan leve uten – og kan ikke jeg, kan ingen andre heller.

«Du må behandle jorden godt. Den er ikke gitt deg av dine foreldre. Den er lånt deg av dine barn.»

Dette afrikanske ordtaket er et sterkt uttrykk for solidaritet med generasjonene etter oss. Vi har ikke arvet jorden. Vi har lånt den.

Den gyldne regel finnes i de fleste av verdens religioner: «Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem.» Dermed har de aller fleste av oss mennesker et verdigrunnlag som setter fokus på hensynet til den andre – til andres ve og vel. Gud har gitt oss å forvalte hans skaperverk til beste for alle – ikke bare for oss selv. Forvalte og ikke forbruke.

Velstandsutviklingen vår er basert på utslipp av klimagasser. Våre utslipp har rammet – og rammer fortsatt – medmennesker helt andre steder på kloden. Vi har et spesielt ansvar for dem. Klimarettferdighet kan oppnås hvis vi tar ansvar – sammen med andre industrialiserte land – og bidrar til fattige lands behov for klimatilpasning i stedet for å kjøpe deres teoretiske og moralske rett til utslipp. Det handler om vår felles framtid. Vi har tro. Vi kan ikke være oss selv nok. Vi har tro på at det nytter. «Act now for climate justice!»

Sterke stemmer hevder at kirken ikke skal drive politikk. Jeg er enig i at kirken ikke skal drive partipolitikk, men kirken skal låne stemme til de svakeste blant oss, tale tydelig om men-

neskeverd og kjempe mot urettferdighet. Biskopene uttalte seg allerede for 40 år siden om at oljefunnene i Norge var en etisk utfordring. Vi har stadig kommet med nye uttalelser. Og vi kommer ikke til å tie stille. Kirkens etiske røst må få politiske konsekvenser.

Vårt engasjement er dypest sett en konsekvens av troen på Gud som skaper, frelser og livgiver. Vi vil arbeide for en bærekraftig forvaltning av Guds skaperverk. Vi har fått ansvar for at jorden har bærekraft over tid – og for alle.

Vi er skapt i Guds bilde til å være medmennesker. Vi er utlevert til hverandre, og vi er avhengige av hverandre og alt annet som lever. Ingen kan leve av seg selv eller for seg selv. Mange av konfliktene i verden er kamp om ressurser. Hvilke verdier og hvilke ressurser skal ha prioritet?

Klimakrisen rammer allerede sårbare medmennesker i fattige land. Den vil også ramme fremtidige generasjoner. Ingen av dem er skyldige i den utfordringen vi står overfor nå. Dette er en enorm etisk utfordring. Fattige får det enda vanskeligere med å bevare sitt livsgrunnlag, og stadig flere må flykte. Hele skaperverket er avhengig av at vi tar vårt forvalteransvar på alvor. Med utgangspunkt i troen på Gud har vi ansvar for verden. Vi kan ikke være oss selv nok.

Alle mennesker har samme verdi og rett til samme muligheter. Hva sier vi når livsgrunnlaget for medmennesker trues? Et sterkt uttrykk for fellesskap finner vi i kirkens nattverdfeiring. Der ber vi: «Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv.»

Klimaendringene gjør at vi både hører ropene og ser nøden tydeligere.

Vi har nettopp fått en ny bibelutgave som enkelt og brutalt synliggjør vårt ansvar for rettferdighet for alle. 3000 bibelord er markert med gult og lyser mot den som blir i bibelen. Ord som synliggjør vårt ansvar for fattige. Vårt oppdrag er å forvalte skaperverket. Ikke å forbruke det uten tanke på andre. Bibelens stemme er at vi ikke skal være oss selv nok.

Vi er en av verdens største oljeprodusenter. Det vi gjør har stor betydning – ikke minst det vi lar være å gjøre. Hvor langt er vi villige til å tenke? På hvilket grunnlag er vi villige til å handle? Som et av verdens rikeste land har vi muligheter få andre har. Vi har økonomi og kompetanse til å investere i forskning og utvikling av ny teknologi. Vi har kompetanse for overgang til fornybare energikilder og en mer bærekraftig framtid på vår felles jord. Det er håp.

Vi har en økonomi vi kan velge å vende fra å investere i fossile energikilder til å investere i fornybar energi. Vi kan velge. Men ikke en gang vi har økonomi til å ta konsekvensene hvis vi ikke gjør noe nå. Vi har ikke råd til å la være. Eller positivt uttrykt; det vil være en stor seier å få oppleve gevinsten ved å bo i et samfunn som er klimanøytralt og bærekraftig for nye generasjoner.

At vi er her på trosopplæringskonferansen og har dette fokus, gir meg håp. Sammen skal vi formidle verdigrunnlaget vårt – og oppdraget fra Gud selv – til dem som nå vokser opp. Livsbetingelsene for kommende generasjoner er avhengig av hva vi gjør i dag. Hele skaperverket er avhengig av at vi tar vårt forvalteransvar på alvor.

Salomos ordspråk kan være til inspirasjon også i vår tid: «Synd gjør den som forakter sin neste, salig er den som viser medynk med de fattige. Alt strev fører vinning med seg, tomt snakk gir bare tap.»

Åpning på Novemberkonferansen

**KIRKELIG RESSURSSENTER MOT VOLD OG OVERGREPS ÅRLIGE KONFERANSE,
26. NOVEMBER 2015
AV BISKOP SOLVEIG FISKE**

*Kjære alle sammen.
Vi er i dagene mellom siste søndag i kirkeåret som også kalles
Domssøndagen og 1. søndag i advent.*

Domspektivet påminner betydningen av oppgjør med det som ødelegger, krenker og river i stykker liv og fellesskap.

Vi kan kjenne oss igjen i domsperspektivet. Møte med situasjoner der det har skjedd overgrep, kan uavhengig av hvem en er kjennes som fellende dom over enkeltindividet og fellesskapet. Ikke minst inviterer det til selvransakende spørsmål som hvordan kunne dette skje og hvorfor så vi ikke.

Som kirker og som kristne lever vi i livets sammensatthet, i spennet mellom alvorlige realiteter og gryende håp på så mange plan.

I møte med den realiteten at mennesker i makt- og tillitsposisjoner krenker og skader andre, er det heldigvis slik at det ikke er så mye som skal til for å gjøre en stor forskjell. Vi kan alle representere den forskjellen.

Kristen tro og livstolking gir trygghet for at Gud tar stilling mot ondskap og urett. Den samme Gud formidler en nåde og et nærvær som er et mysterium og en anerkjennelse av all menneskelig erfaring. På en særlig måte blir dette synlig i det lille barnet i krybben som i sin sårbarhet og barnlighet er menneskenes frigjørere fra ondskap og urett.

Slik inviteres vi til å erfare hvordan det evige bryter inn i nået, med velsignelsen og nåden. Og i håpets navn skal vi sette søkelyset på det uløselige og konfliktfylte, ikke feie det bort, men anerkjenne smerten i det og løfte fram håpet.

Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep har som en av sine oppgaver å bidra til at kirkelige miljøer i Norge har nødvendig kunnskap for å møte mennesker med overgrepserfaringer på en kompetent måte.

Novemberkonferansen har blitt en måte å møtes på for å få del i den nødvendige kunnskapen for å støtte hverandre på tvers av kirkelige miljøer i et praksisfelt som er krevende, men som har så mange muligheter i seg.

Den som har opplevd overgrep formidler ofte en opplevelse av at ingen brydde seg eller forstod hva som var situasjonen. Sammenhengen rundt kan være både uvitende, usikker og unnvikende.

Jeg vil løfte frem en setning fra vår felleskirkelige hustavle: Ingen skal bære alene.

Hustavlen formidler en ambisjon om at den enkelte kan bli møtt og forstått slik at en ikke trenger å oppleve å være alene.

Allerede ved starten av årets Novemberkonferanse gir jeg med dette oppmerksomhet til Kirkelig Ressurssenters kommende satsing, som bærer navnet «Ingen skal bære alene».

Denne satsingen sammenfaller med markeringen av at Kirkelig Ressurssenter i 2016 blir 20 år. Vi mener at et hvert kristent fellesskap som også gir rom til overgrepserfaringer er et sannere og sterkere fellesskap og vi ønsker å gi flere muligheten til å oppleve det.

Vi er sammen på tvers av ulike kirkelige miljøer og samfunnsinstitusjoner for å bedre innsikten, styrke kompetansen og bygge nettverk.

Gud hjelpe meg!
er Novemberkonferansens overskrift i år.

Gud hjelpe meg! er en allmen-religiøs formulering og samtidig kan det være et himmelvendt rop om dyp menneskelig nød.

De fire påfølgende ordene
Tro og tillit, traumer og håp

bringer oss inn i hjertet av og nerven til det arbeidet Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep som et diakonalt kompetansested for kirkelige miljøer i Norge, daglig arbeider med på vegne av og sammen med bredden av det kirkelige miljøet i Norge.

Traumekunnskap er en relativt ung kunnskap. Traumer kan skade, hemme og hindre livskvalitet hos mennesker, og kan føre til isolasjon og vond ensomhet.

Konsekvenser av traumer og de skader som mennesker kan bli utsatt for skal vi disse to dagene få belyst flerfaglig. Det grunnleggende er hvordan det er mulig å gjenskape eller fornye tro, håp og tillit etter ødeleggende erfaringer.

Tillit, håp og tro er sentrale sider ved å være menneske. Det er viktig for vårt mentale og åndelige liv, og for vår relasjon til oss selv, til andre og til Gud.

Ved Kirkelig Ressurssenter og i annen kirkelig og diakonal virksomhet har en lyttet til fortellingene og fått innblikk i hva som gjør det vanskelig å tro og å gjenskape tillit, når erfaringen er krenkelsener og svik fra andre.

Voksne utsatte kvinner og menn har formidlet sine dyrekjøpte erfaringer og særlig lagt vekt på at det kan være vanskelig å ha tillit til andre mennesker og til Gud når tillitspersoner har foretrevet seg.

Vår erfaring er at det er mulig å gjenopprette tro og tillit, men det tar den tida det tar, og det utfordrer oss til tålmodighet og klokskap.

Jeg ønsker oss alle en faglig lærerik og kollegialt styrkende novemberkonferanse:
Gud hjelpe meg!
Om tro og tillit, traumer og håp

**Halvor Bergan
til minne**

Til minne om Halvor Bergan

TALE VED BÅREN, MELUM KIRKE, 13. MAI 2015
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Vi er samlet her ved Halvor Bergan sin bære. Det er trist å ta avskjed med Halvor, samtidig som det også fyller oss med takknemlighet over den han var og det han fikk være for oss. La oss derfor minnes litt av hva han fikk være med på og ikke minst hvem han var som menneske. Halvor fikk et langt og innholdsrikt liv. Han ble født 8. august i Melum og døpt i denne kirken hvor han senere ble både konfirmert og gift. Halvor vokste på gård sammen med sin 5 år eldre bror. På gården måtte han ta del i det praktiske arbeidet, en evne han tok med seg hele livet. Han likte å bruke kroppen og hendene sine.

Halvor vokste opp i et kristent hjem som han selv beskrev var preget av «en lys og glad kristendom.». Han var aktiv i det kristne arbeidet og startet i Melum speidertropp. Kallet til å bli prest, kom tidlig til Halvor. Etter folkeskolen i Melum og gymnasietiden ved latinskolen i Skien og militærtjenesten, begynte han å studere teologi ved Menighetsfakultetet. Mens han studerte teologi, arbeidet han i 2 år som ungdomsarbeider i Vaterlandskirken. I 1955 fikk han mulighet til å være bestyrer ved folkehospitset ved siden av studiet. Det ble lærerrike år hvor han fikk mye menneskekunnskap.

I tillegg gav denne bistillingen mulighet for at han og Aslaug kunne gifte seg i 1955. Det ble starten på et nesten 60 år langt og godt ekteskap. 25. juni i år ville de kunnet feire diamantbryllup. Aslaug og Halvor hadde hatt følge helt siden de var 16 år og gått i samme klasse på folkeskolen. Sammen syklet de hver dag to mil for å gå på gymnaset i Skien.

Halvor var en god og kjær ektefelle. Samlivet deres var preget av mye latter, godt vennskap og gode samtaler. Hele livet stod de

sammen om arbeidet. Som en prestekollega en gang sa til dem: «Når jeg tenker på dere, tenker jeg alltid på dere begge to.»

Da Halvor var ferdig med studiet, fikk han jobb som prest på Sola. Her ble de i 8 år, avbrutt av en permisjon hvor han var feltprest for FN's fredsbevarende styrker i Gaza. Mens de var på Sola, kom Ilona i 1960, som da var 5 år og fra Berlin, inn i familien. Siden den gang har hun hatt sitt andre hjem hos Aslaug og Halvor.

Seks år senere fikk Aslaug og Halvor sin kjære datter Hilde. Halvor var en kjærlig, god og snill far med tydelige grenser, og mye humor og glede. Halvor var flink til å ta vare på familien og vise dem omsorg. Var han på reise, tok han alltid en telefon hjem. Sammen som familie var de ofte på tur i fjellet og i skogen. Fiske i Norsjø var en kjær hobby.

Etter tiden i Sola, arbeidet han i Solum prestegjeld, før de kom til Nenset. Sin siste jobb som menighetsprest fikk han i 1980 da han kom til Sauherad. Tiden her ble kortere enn de hadde regnet med fordi Halvor i desember 1983 ble utnevnt til biskop i Agder og Telemark. Han begynte i denne stillingen i februar året etter.

Som biskop la Halvor ned et imponerende stort arbeid i hele bispedømmet. Han sparte ikke på seg selv. Når han var på visitas, likte han veldig godt å møte de eldre og ikke minst barna, og å være på barnehagebesøk. Da tok han gjerne barna opp på fanget. Et barn som hadde møtt Halvor på visitas kom hjem og fortalte: «I dag hadde vi besøk i barnehagen.» Av hvem spurte de hjemme. «Av kompisen,» svarte barnet. Det sier mye om

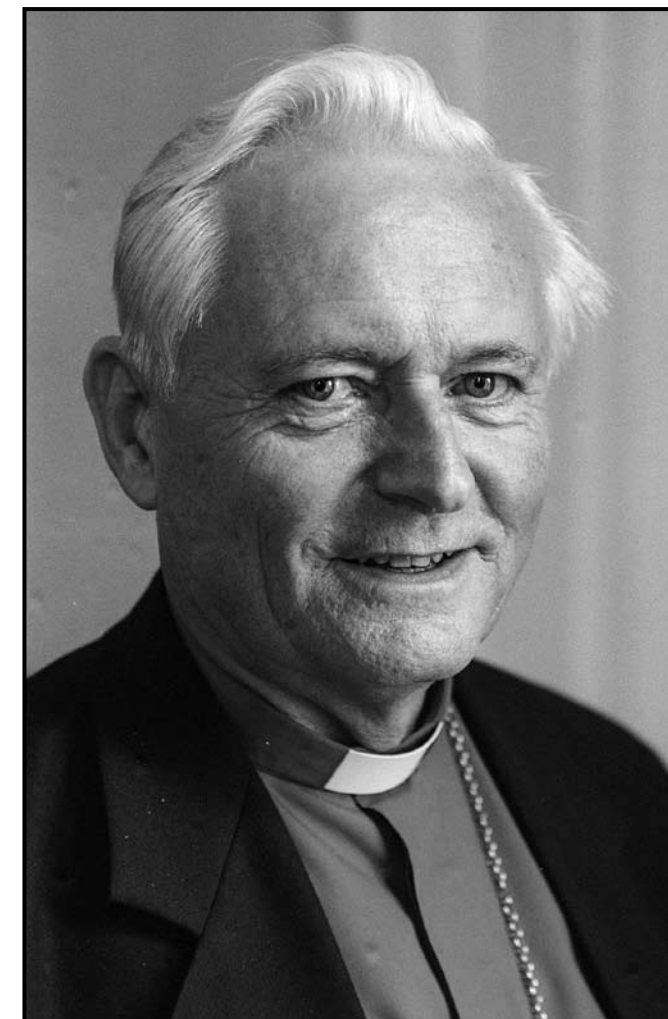
hvordan Halvor var. Han var økumenisk innstilt og opptatt av at kirken skulle være noe for mennesker når kirken trengte dem. Selv hadde jeg også stor glede av å ha Halvor som min biskop de første årene jeg tjenestegjorde i Agder og Telemark. Han var høyt respektert, og var opptatt av å sette Guds ord høyt.

Halvor var en dyktig teolog. Mens han arbeidet som menighetsprest, skrev han sin doktorgrad om skriftemålet. Deler av den skrev han på familiens kjære hytte i Melum.

Etter 15 år som biskop, flyttet de tilbake til Melum, og til hytta som de nå hadde bygd på. Nå fulgte 12 gode år som pensjonist. Tid og krefter ble nå brukt på å skrive bøker om både Olav Tryggvason, Sigurd Jorsalfare og Gimsøy kloster. Det var Hilde som skrev manus inn på PCen. I forbindelse med skrivingen av bøkene ble det også en del reising for å dokumentere det han skrev om. Halvor tok også tid til å holde foredrag og noen enkelttjenester som prest.

Mot slutten av 2010 begynte helsa å svikte. Søndag 3. mai døde Halvor 83 år gammel i troen på Jesus Kristus, Han som brøt dødens makt. Tilbake sitter Aslaug, Hilde, Ilona, svogre, svigerinner, nevøer og nieser, øvrig familie, venner, naboer, arbeidskolleger, med en mengde gode minner og en dyp takknemlighet over det Halvor var for oss.

Vi lyser fred over Halvor Bergans minne.

Årsrapport for Bispemøtet 2015

Fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 7. mars 2016.

Årsrapport for Bispemøtet 2015

I. Leders beretning

Kirkens liv og biskopenes tjeneste følger i stor grad den rytmen som dannes ut fra den lokale menighetens regelmessige pulsslag i gudstjenestefeiring, diakoni, trosopplæring og fellesskap. For Bispemøtet som sentralkirkelig organ har også 2015 båret sterkt preg av at kirken som organisasjon er inne i en tid med store og omfattende endringer. Forberedelsen til etableringen av et nytt, kirkelig rettssubjekt og virksomhetsoverdragelse av presteskaper og administrativt personell, pågår i høyt tempo, og biskopene medvirker i denne prosessen.

Samtidig pågår også forberedelsene til de mange hendelser som vil finne sted i 2017 til markering av at det er 500 år siden Martin Luther offentliggjorde sine 95 teser mot avlatshandelen.

Til sammen blir dette et arbeid med å være kirke og å være luthersk – og å være luthersk kirke i det 21. århundre.

II. Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Oppdrag

Bispemøtet er et nasjonalt samordningsorgan for biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene samlet en åndelig lederoppgave i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, departementets tildelingsbrev og Kirkemøtets vedtak.

Bispemøtet er underlagt Kulturdepartementet, og mottar tildelingsbrev og rapporterer direkte til departementet. Det gjennomføres styringssamtaler to ganger i året.

Fire kjerneoppgaver

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for bispetjenesten. Etter kirkeloven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. I dette ligger to sett av oppgaver. For det første en samordning av den bispetjenesten som utøves av biskopen i eget bispedømme. Samordningsoppgavene knyttet til dette vil handle om å drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeid om utviklingstiltak m.v. Samordningsoppgaver vil også handle om å ivareta overordnet koordinering på enkelte arbeidsområder, slik som etter- og videreutdanning for prester, innføringsprogram for nye prester og proster og ordinasjonsforberedelse.

For det andre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtets organisasjon

Bispemøtet ledes av preses. Preses tilsettes i stilling, og stillingen er ikke åremålsbegrenset. Det velges et arbeidsutvalg for to år av gangen. Arbeidsutvalget består av preses (ikke på valg), visepreses, et medlem og et varamedlem.

Bispemøtet har et sekretariat, bestående av fire fulltids ansatte. Sekretariatet ledes av generalsekretær (teolog), og består for øvrig av to seniorrådgivere (teologer) og en førstekonsulent. Av fire tilsatte i sekretariatet er det to kvinner og to menn. Bispemøtets sekretariat har et tett, praktisk samarbeid med Kirkerådets sekretariat, og er samlokalisert med dette. Bispemøtets regnskap inngår i Kirkerådets konsernregnskap.

Bispemøtets tildeling til drift er på ca 4 mill kroner. Ca 0,5 mill er avsatt til programmet Veien til prestatjeneste, og ca 0,5 mill er avsatt til innføringskurs og EVU-tiltak.

III. Årets aktiviteter og resultater

Det er satt opp mål for virksomheten innenfor fire hovedområder, jf virksomhetsplan for Bispemøtet, fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 9. mars 2015.

1. Samordning av den regionale bispetjeneste

1.1. Veien til prestatjeneste (VTP)

Veien til prestatjeneste (VTP) er et ordnasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift siden 2001, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Pr. 17.12.15 var det registrert 326 påmeldte til VTP. Det har vært en jevn økning av deltakere siden 2005. VTP-basen har trolig et noe høyere antall deltakere enn det som er reelt, da det kan være vanskelig å fange opp de som går ut av programmet, i tillegg til at noen ordinerte ikke blir utsjekket fra databasen. Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Målsetninger for 2015:

- Bispemøtet vil videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe (STVTP) og de regionsvise ordnasjons-samlingene.
- Bispemøtet vil videreutvikle informasjonsmateriell og informasjonsrutiner for VTP.
- Forenkle regelverk

Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Lærested	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
TF/PTS/KUN	101	96	86	77	87	101	86	70	68	78
MF	159	146	150	135	156	127	129	117	109	122
MHS	33	36	34	27	32	37	40	32	26	42
Andre	33	42	33	30	33	17	17	28	23	23
Sum	326	320	303	269	308	282	272	247	226	265

Deltakerne fordeler seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Oslo	34	30	32	31	35	30	23	26	26	25
Borg	40	31	28	28	29	35	26	25	23	24
Tunsberg	20	17	15	15	20	23	28	22	16	24
Hamar	25	29	25	24	28	25	23	19	22	24
Agder og Telemark	44	41	42	29	30	28	26	20	22	24
Stavanger	21	25	25	25	28	31	27	22	19	24
Bjergvin	41	42	37	30	35	30	23	18	21	24
Møre	19	22	20	17	19	17	23	22	21	24
Nidaros	27	30	27	20	22	20	26	26	18	23
Sør-Hålogaland	30	30	29	24	28	22	24	23	19	24
Nord-Hålogaland	25	23	23	26	34	21	23	24	19	25
Sum	326	320	303	269	308	282	272	247	226	265

Til sammen 45 deltakere gjennomførte O1 i 2015, mens 46 deltakere gjennomførte O2.

Deltakerne har fordelt seg slik på bispedømmene fra 2009 til 2015:

Bispedømme	2015		2014		2013		2012		2011		2010		2009	
	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2
Oslo	0	3	1	5	7	5	7	3	5	5	6	6	6	4
Borg	3	6	4	4	5	3	3	4	8	5	4	3	3	6
Tunsberg	2	5	4	5	5	5	4	3	3	5	2	4	8	3
Hamar	3	1	3	3	2	5	3	7	1	6	6	6	7	5
Sum region Øst	8	15	12	17	19	18	17	17	17	21	18	19	24	18
Agder og Telemark	3	8	3	8	7	10	8	4	10	3	3	2	2	7
Stavanger	6	6	0	6	6	8	11	6	4	7	7	6	5	9
Bjergvin	6	5	7	5	5	8	7	5	10	8	7	3	5	7
Sum region Vest	15	19	10	19	18	26	26	15	24	18	17	11	12	23
Møre	3	1	3	4	4	2	3	5	6	3	2	3	4	3
Nidaros	7	5	4	10	5	2	8	4	7	5	3	7	6	6
Sør-Hålogaland	6	2	3	5	6	3	4	7	5	1	4	5	5	5
Nord-Hålogaland	6	4	2	5	8	5	5	8	5	1	5	2	4	1
Oslo *									1	1				
Sum region Nord	22	12	12	24	23	12	20	24	24	11	14	17	19	15
Totalt	45	46	34	60	60	56	63	56	65	50	49	47	55	56

Til sammen 63 deltakere gjennomførte stiftspraksis i 2014.

Deltakerne fordelte seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Gjennomsnitt siste 8 årene
Oslo	6	5	5	7	7	5	7	13	6,9
Borg	7	1	3	4	4	8	9	4	5
Tunsberg	4	6	4	6	4	3	4	4	4,4
Hamar	5	4	1	4	4	4	5	4	3,9
Sum region Øst	22	16	13	21	19	20	25	25	20,1
Agder og Telemark	4	6	5	2	5	2	5	6	4,4
Stavanger	9	3	6	5	9	9	3	5	6,1
Bjergvin	8	3	7	6	3	2	2	6	4,6
Sum region Vest	21	12	18	13	17	13	10	17	15,1
Møre	3	5	4	2	2	1	7	5	3,6
Nidaros	8	3	2	4	8	4	4	3	4,5
Sør-Hålogaland	5	1	3	0	4	5	8	6	4
Nord-Hålogaland	4	4	8	2	2	2	7	3	4
Sum region Nord	20	13	17	8	16	12	26	17	16,1
Sum totalt	63	41	48	42	52	45	61	59	51,4

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet har videreført arbeidet i VTP gjennom styringsgruppen for VTP (STVTP). I 2015 ble det holdt to møter i styringsgruppen og det ble arrangert regionvise ordinasjons-samlinger med tilfredsstillende tilbakemeldinger. I tilknytning til møte i styringsgruppemøtet i september ble det holdt fagdag for VTP med deltagere fra alle bispedømmene.
- Bispemøtet har i 2015 utviklet en Veileder for VTP til bruk for både studenter, læresteder og bispedømmer. Veilederen samler all informasjon om programmet og er klar for bruk fra tidlig i 2016.
- Bispemøtet oppdaterte grunnreglene for VTP (BM 20/15).

1.2. Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU)

Bispemøtet har i samarbeid med KA etablert et nasjonalt fagråd og nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning (ABV) i Den norske kirke. ABV er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prester og andre kirkelige medarbeidere hjelp til refleksjon over egen tjeneste. Gjennom dette skal ABV også bidra til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering til kirkelig tjeneste.

Målsetninger for 2015:

- Etablere nytt fagråd for ABV
- Nytt AVU - forberede gjennomføring

Evaluerings av måloppnåelse:

- Et nytt nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning er oppnevnt, det trådte sammen i mai og har hatt 3 møter. Sentrale saker har vært: forberedelse av nytt AVU, kartlegging av status veilederbehov i bispedømmene, gjennomgang av ordninger og rutiner for ABV, forberedelse av ABV-konferanse 2016.
- Fagrådet har kartlagt planer om forestående AVU-utdanning ved ulike læresteder. På grunnlag av mottatt informasjon, og ut fra sitt mandat til å godkjenne slik utdanning for veiledere i Den norske kirke, har fagrådet hatt dialog to institusjoner om innhold, rammer og faglig profil. En AVU-utdanning planlagt ved TF/PTS ble godkjent i møte 17. desember med tanke på oppstart høsten 2016.

1.3. Utvikling av prostetjenesten

Bispemøtet har hatt et kontinuerlig fokus på utvikling av

prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09. Det vises videre til «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som ble gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007-2009. I 2015 og 2016 gjennomføres regionvise kurs for alle proster, og høsten 2016 planlegges en nasjonal prostekonferanse. Bispemøtet vil gradvis overta ansvaret fra departementet for kursing av nye proster, og departementet og Bispemøtet samarbeider om planlegging og gjennomføring av dette innføringskurset i 2015 og 2016.

Målsetninger for 2015:

- Bispemøtet vil utvikle et innføringsprogram for proster.
- Bispemøtet vil utvikle og gjennomføre et kurs for alle proster 2015-2016.
- Bispemøtet vil sammen med departementet og Kirkerådet forberede en ny, nasjonal prostekonferanse i 2016.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet påbegynte i 2014 arbeidet med å etablere nytt innføringsprogram for nye proster og kurs for prostegruppen som helhet. Det ble etablert en ressursgruppe til utviklingen av begge tiltak.
- Bispemøtet medvirket ved gjennomføring av departementets kurs for nye proster, og hadde ansvaret for én av totalt tre kursdager.
- I løpet av høsten 2015 arrangerte Bispemøtet kurs for alle landets proster fordelt på tre regioner. Tema for høstens kurs var «Prosten som strategisk leder». Programmet er planlagt med videreføring våren 2016.
- Bispemøtet startet forberedelsene av en ny nasjonal prostekonferanse i dialog med departementet og Kirkerådet. Det er nedsatt en styringsgruppe og en programkomite, og det er fastsatt en dato for gjennomføring.

1.4. Kirkeordningsreform

Forliket om stat og kirke i Stortinget av 10. april 2008 medfører store endringer i Den norske kirkes organisering. Kongens kirkestyre ble avviklet gjennom endringer i Grunnloven i 2012, og fra 1. januar 2017 gjennomføres en forvaltningsreform for et tydelig skille mellom staten og kirken. Det er Kirkerådet som har hovedansvar for videre saksbehandling av ordningsmessige spørsmål. Bispemøtet finner det imidlertid naturlig å være godt orientert om det løpende arbeid, og også involvere seg aktivt som premissleverandør i forberedende prosesser.

Målsetninger for 2015:

- Bispemøtet vil aktivt og utadrettet bidra med perspektiver på ekklesiologi, kirkeordning og strukturutviklingsarbeid.
- Bispemøtet vil i særlig grad arbeide med innspill til organisering av Den norske kirkes sentrale/nasjonale organer og ansvar- og oppgavefordelingen dem imellom.
- Bispemøtet vil også arbeide med prosedyrer for behandling av saker som omhandler kirkens lære og kirkens liturgier.

Evaluerings av måloppnåelse:

Bispemøtet har regelmessig drøftet kirkeordningsspørsmål, og også gjennomført konsultasjoner med Kirkerådet. Representanter for Bispemøtet har deltatt i arbeidsgrupper og møter.

1.5. Gudstjenestereformen

Gudstjenestereformen er innført. Evaluering og revisjon vil komme i løpet av 2015 og fremover.

Målsetninger for 2015:

Dåpsteologi, dåpspraksis og dåpsliturgi.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Reformen er nå inne i en fase hvor de nye liturgiene nå fungerer ordinært i menighetene. Enkelte synspunkter, særlig knyttet til dåpsliturgien, meldes tilbake og gjør behovet for en revisjon aktuelt.
- Olavstipendet for 2015 ble utlyst med bl.a. tematikk om dåpsoppslutning.

1.6. Kompetanseutvikling i presteskapet

Etter departementets omlegging på EVU-feltet fra 1. januar 2014, har Bispemøtet hatt som oppgave å koordinere planer og tiltak med kompetanseutvikling for prester. Høsten 2014 ble det vedtatt en nasjonal kompetanseutviklingsplan med strategiske mål som peker ut satsingsområder og handlingsmål med måltall for virksomheten.

Selv om vi for 2015 registrerer oppgang i søknadstall og kursdeltakelse fra året før, synes tallene fortsatt å ligge noe lavt. I 2015 var det 179 som søkte studietiltak og 107 som fikk innvilget, mens tilsvarende tall for 2014 var 146 søkere og 134 innvilget (som tidligere, omfatter tallene også prester som søker i kompetansekartet som har andre arbeidsgivere enn biskopen/

Søkere med andre arbeidsgivere enn biskop/BD, er oppgitt i parentes.

Kompetansetiltak – søknadsfrist 15.3.2015	Søkere	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
Å være kirke i grisgrendte strøk	8	2	Avlyst	0
Spiritualitet i møtet mellom Øst og Vest	6	3	Avlyst	0
Religioner og livssyn i Sápmi	28	26	26	520
PKU – utvidet tidsramme (Modum Bad)	4 (+2)	4	3 (+3)	60
PKU – utvidet tidsramme (A-hus)	6 (+1)	5	2 (+3)	40
PKU – 11 uker (Lovisenberg)	13 (+1)	8	4 (+2)	80
Skriving mastergradsoppgave	4	3	3	90
Egne studieopplegg	20	15	15	115
Søknader nasjonale kurs	69	48		
Sum	89 (+4)	61	53 (+8)	935
Kompetansetiltak - søknadsfrist 15.9.2015	Søkere K-kart	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
Samfunnsroller og synlighet	8	5	Avlyst	0
Ord blir kropp / homiletikk	17	9	10	200
Kasualia og sjelesorg, prostibasert	20			
2 prosti	12			
1 prosti	Avlyst	0		
PKU – Lovisenberg	12 (+2)	3	2 (+3)	40
PKU – 11 uker, Haraldsplass	3 (+2)	1	Avlyst	0
Skriving mastergradsoppgave	2	Får	2	60
Egne studieopplegg	16	14	14	360
Sum	82 (+4)	46	28 (+3)	660
Tall samlet vår og høst	171 (+8)	107		1595

BD). Til sammenlikning har det samlede årlige opptak til kurs de foregående årene ligget på mellom 140 og 190. Som i fjor, ligger antallet utvirkete studiepoeng på omkring 1 600, mens det vedtatte nasjonale måltallet er satt til 2 000. Da er det ikke medregnet studiepoengene fra de større bispedømmevise studieprosjektene som pågår i Bjørgvin, Stavanger og Agder/Telemark bispedømmer.

Ut fra en strategisk vurdering, er det svært gledelig at kurset om Religioner og livssyn i Sápmi går av stabelen med såpass høyt deltakertall. Tiltaket står sentralt i planen for samisk kirkeliv, og

har vært ønsket og forberedt over lang tid. Satsingene i de tre nevnte bispedømmene ovenfor har også en homiletisk og reformasjonsteologisk profil som møter viktige strategiske mål for EVU-arbeidet. Mer tankevekkende er det at et fordypningskurs i homiletikk med 17 søkere kun får innvilget 9 deltakere, og at flere andre strategisk relevante kurs må avlyses både på grunn av lav søkning og innvilgning. Dette understreker behovet for en bedret koordinering mellom planer og interesser henholdsvis blant arbeidsgivere, arbeidstakere og tilbydere på området. Det er også grunn til å følge med på bispedømmenes budsjettmessige avsetninger til EVU-feltet.

Målsetninger for 2015:

- Bispemøtet vil følge opp arbeidet med (revisjon) av lokale kompetanseplaner.
- Bispemøtet vil ivareta sekretariatsfunksjoner for SEU.
- Bispemøtet vil utrede en videreutvikling av kompetansekartet.
- Sentral koordinering av kursvirksomhet.
- Lage prosessplan.
- Avklare økonomiske ordninger ifm studiepermisjon – evt standardisering.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Sak om utforming av kompetanseutviklingsplaner er ved flere anledninger drøftet med representanter for bispedømmene, og det er sendt ut en veiledning og mal for utforming av planene med svarfrist for innrapportering til BM 31. mai 2016.
- Det har vært avholdt to møter i SEU og behandlet 14 saker. Sentrale tema har vært drøfting av profil på kursvirksomheten og utvikling av års og treårsplaner for kurs- og kompetansetil-tak nasjonalt.
- Behovene som i dag dekkes gjennom Kompetansekartet er, gjennom samarbeid med prosjektansvarlige i Kirkerådet, søkt innarbeidet i kriterielisten ved anskaffelse av IKT-løsninger for lønn, personal og regnskap. Videre fremdrift i saken vil bero på avklaringer fra disse prosessene.
- Det vises til den innledende fremstillingen til pkt. 1.6. Mens tallene for 2015 avdekker stadige utfordringer i å koordinere planer og interesser på EVU-feltet, synes planarbeidet for 2016 og 2017 å være mer løfterikt når det gjelder samhandling og oppslutning om kursvirksomheten.
- Det er utviklet en årssyklus i kontakten mellom arbeidsgivere, arbeidstakere og fagmiljø for å styrke kommunikasjonen om kompetansebehov og kompetansetilbud som omfatter drøftinger i Bispemøtet, SEU, møte med lærestedene, deltakelse ved møter i Kompetanserådet, møte med EVU-ansvarlige fra bispedømmene og EVU-konferanse.
- Behovet for felles refusjons- og arbeidstidsordninger har vært lagt fram for det nasjonale personalutvalget i januar 2015. Saken vil følges opp med ny behandling i Bispemøtet og drøfting med de berørte parter hvor også ny arbeidstidsavtale for prester, forestående organisering under felles rettssubjekt vil tas i betraktning.

1.7. Innføringsprogram for nye prester

Innføringsprogrammet startet opp 1.1.2013, og programmets moduler ruller ut skrittvis. Nytt element i 2015 var sentral kurssamling 2.

Målsetninger for 2015:

- Gjennomføre sentrale kurssamlinger.
- Monitorere implementeringen av innføringsprogrammet, inkludert lokalt og regionalt arbeid med innføringsdager og arbeidsveiledning.
- Forberede kommende programmoduler. – prest og teolog i praksis
- Etablere gode rutiner for administrasjon.
- Utarbeide informasjonsmaterieill til innføringsprogrammet.

Evaluerings av måloppnåelse

- Bispemøtet gjennomførte kurssamling 1 for 30 deltakere og kurssamling 2 for 23 deltakere med tilfredsstillende tilbakemeldinger. Fakultetene medvirket ved kurset.
- Bispemøtet har forberedt Prest og teolog i praksis som sentral kurssamling 3 sammen med fakultetene.
- Bispemøtet har i samråd med stiftsdirektørene avgjort at påmelding til kurssamlingene skjer via bispedømmekontoret.
- Det har blitt utviklet en brosjyre for Innføringsprogrammet som er klar til bruk fra 2016.
- Bispemøtet har hatt møte med Feltprestkorpsset og KA om å inkludere prester som ikke er ansatt i bispedømmene i programmet.

1.8. Olavstipend

Bispemøtet har fra 2014 fått overdratt ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet tildeles menighetsprester med minst 3 års sammenhengende tjeneste og lyses ut årlig med en øvre ramme på 100.000 kr. Det kom inn 6 søknader til utlyst stipend for 2016. Domprost i Fredrikstad domprosti, Knut Erling Johansen, og ungdomsprest i Frogn kirkelige fellesråd, Øivind Refvik, ble tildelt Olavstipend for 2016. Johansen fikk Olavstipend for prosjektet «Dåpen – retterdiggjørelsens sakrament.» Refvik for prosjektet «Om Luthers spiritualitet i dag.»

Målsetninger for 2015:

- Utlysning og tildeling i henhold til fastsatt mal.
- Utvikle en plan for anvendelse etter gjennomført prosjekt
- Følge opp pågående prosjekter

Evaluerings av måloppnåelse:

- I 2015 lyste Bispemøtet ut to stipender a 50.000 kr/6 mnd. Det kom inn 16 søknader. Flere søknader ble vurdert som aktuelle. En ekstern sakkyndig komite gav en første vurdering av søknadene. Etter en helhetsvurdering tildelte Bispemøtet Olavstipend til to prosjekter.
- Hilde Fylling holdt foredrag for Bispemøtets sekretariat som avslutning på sitt prosjekt. Forslag om dette skulle bli norm for andre mottagere blir behandlet av Bispemøtet i 2016.

1.9 Visitaser og ordinasjoner

Visitaser til menighetene og ordinasjon til prestatjeneste er to sentrale kjerneområder i biskopens tjeneste. I 2015 har visitaser og ordinasjoner hatt følgende omfang:

Biskop	Visitaser	Ordinasjoner
Nord-Hålogaland	5	8
Sør-Hålogaland	6	1
Møre	7	3
Nidaros	7	4
Bjergvin	6	4
Stavanger	7	7
Hamar	5	5
Tunsberg	2	6
Agder og Telemark	7	4
Oslo	9	6
Borg	7	5
Sum	68	53

2. Det nasjonale kirkestyret

2.1. Vigsling av nye biskoper

Bispemøtet har ansvar for vigsling av nye biskoper, og det er etablert som ordning at preses vigsler ny biskoper til sin tjeneste.

Målsetninger for 2015:

- Evaluere og revidere foreliggende veileder (mal/rutine) til bruk for bispedømmekontoret i forbindelse med skifte av biskop.
- Evaluere og revidere foreliggende opplegg for et introduksjonskurs for nye biskoper.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet har fastsatt en veiledende mal for gjennomføring av bispevigslinger, og arbeidsdelingen mellom Bispemøtet, bispedømmerådet og Kirkerådet er gjennomgått.
- Bispemøtet har også fastsatt et program for kursing av ny biskop. Opplegget er prøvd ut to ganger i løpet av vinteren 2015. Det er behov for en enkel revisjon og kontinuerlig oppdatering, men tilbakemeldingene har vært svært positive og tiltaket er absolutt verdsatt.

2.2. Samhandling med de sentralkirkelige råd

Den norske kirke ledes sentralt av flere organer. Det er avgjørende at det etableres gode rutiner for gjensidig informasjonsflyt og policy-utvikling mellom de organer som har et nasjonalt ansvar.

Målsetninger for 2015:

- Styrke den rutinemessige informasjonsflyten mellom de sentralkirkelige organer
- Økt rollebevissthet ved representasjon
- Videreutvikle gode rutiner for administrativ samhandling mellom Bispemøtet og Kirkerådet

Evaluerings av måloppnåelse:

- Den administrative og den politiske kontakten mellom Bispemøtet og Kirkerådet utvikler seg positivt.

2.3. Ivareta økumeniske og internasjonale oppgaver

Biskopene er Den norske kirkes viktigste ansikter utad, og representerer Den norske kirke overfor andre kirker og offentligheten for øvrig.

Målsetninger for 2015:

- Delta ved bispevigslinger i utlandet.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det er god rutine for deltakelse i bispevigslinger i de nordiske land. Det er en stående utfordring å gjøre kirken synlig og hørbar i den offentlige samtale. De to lange bispemøtene (februar og oktober) åpnes nå med en åpen gudstjeneste i Oslo domkirke, etterfulgt av mottakelse med foredrag om et aktuelt tema. Dette har vist seg bl.a. å gi positiv effekt på Bispemøtets og kirkens nærvær i medieoffentligheten.

I 2015 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

- 2. februar ble Urmas Viilma innsatt i embetet som erkebiskop av The Estonian Evangelical Lutheran Church, EELC, i Tallin. Biskop Helga Haugland Byfuglien, preses, deltok under innsettelsen.
- 12. april ble Fredrik Modéus vigslet til biskop i Växjö stift, Sverige. Biskop emeritus Olav Skjevesland deltok under vigslingen.
- 23. april ble Joel Luhamets og Tiit Salumäe vigslet til biskoper i The Estonian Evangelical Lutheran Church, EELC, Tallinn. Biskop Atle Sommerfeldt deltok under vigslingen.
- 3. juli ble Alison White vigslet til biskop av Hull i York Minster. Biskop Ingeborg Midttømme deltok under vigslingen.
- 6. september ble Henrik Wigh-Poulsen vigslet til biskop i Århus stift, Danmark. Biskop Atle Sommerfeldt deltok under vigslingen.
- 6. september ble Johan Dalman og Mikael Mogren vigslet til biskoper i hhv Strängnäs stift og Västerås stift, Sverige. Biskop Olav Øygard deltok under vigslingen.

3. Intern organisasjon og arbeidsform

3.1. Plenumsmøter

Bispemøtets viktigste arena er de tre plenumsmøtene.

Målsetninger for 2015:

- Gjennomføre gode og nyttige bispemøter.
- Understøtte biskopene i deres rolle som et åndelig lederskap.
- Tydeligere kommunikasjon utad før, under og etter møtet.

Evaluering av måloppnåelse:

- Tekniske og administrative sider ved gjennomføring av bis-

pemøtene revideres kontinuerlig. Det er stor grad av tilfredshet knyttet til møtegjennomføringen.

3.2. Arbeidsutvalg

Arbeidsutvalget møtes ca 6 ganger pr år. Arbeidsutvalget har i 2015 vært sammensatt på følgende måte:

Helga H. Byfuglien, preses
Halvor Nordhaug, visepreses
Atle Sommerfeldt, medlem
Stein Reinertsen, varamedlem

Målsetninger for 2015:

- Gjennomtenke arbeidsdelingen mellom plenumsmøtet og arbeidsutvalget med sikte på å utvikle et mer operativt AU.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidsutvalgets møter bidrar til å skape et viktig bindeledd mellom sekretariatet, preses og biskopene. Mange kirkepolitiske og mediemessige saker blir håndtert av eller drøftet i arbeidsutvalget, og her skjer også en viktig forberedelse av plenumsmøtene. Arbeidsutvalget er også et viktig kontaktpunkt for eksterne.

3.3. Sekretariat

Bispemøtets sekretariat skal ivareta støttefunksjoner for preses, arbeidsutvalget og plenumsmøtene. Sekretariatet vil i tillegg representere Bispemøtet i pågående prosesser overfor myndighetene, sentralkirkelige organer og andre organisasjoner i kirke og samfunn.

Målsetninger for 2014:

- Lovere god saksforberedelse til bispemøtene og arbeidsutvalget i rett tid.
- Videreutvikle de administrative rutineene.
- Drive god forvaltning (vtp, evu, avv, osv).

Evaluering av måloppnåelse:

- Sekretariatet har de senere årene blitt noe utvidet, hvilket gir nye muligheter og utfordringer. Rutiner, arbeidsflyt og teknisk tilrettelegging utvikles kontinuerlig.

3.4. Representasjon i andre organer m. v.

Bispemøtet har i 2015 vært representert i andre organer som følger:

De sentralkirkelige rådene

Kirkerådet: preses, vara: visepreses (regulert av forretningsorden).
Mellomkirkelig råd: Stavanger biskop (2013-2016)
Samisk kirkeråd: Sør-Hålogaland biskop (2013-2016)
Nemd for gudstjenesteliv: Sør-Hålogaland biskop (2014-2017)

Virksomheter under Bispemøtet

Leder av styringsgruppen for «Veien til prestatjeneste» (STVTP): Hamar biskop (2014-2017)
Leder av Fagråd for ABV: Møre biskop (2015-2019)

Ledelse og arbeidsgiveransvar

Kontaktutvalg for ledelses- og kompetanseutvikling (KLK): preses og generalsekretær
Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU): Bjørgvin biskop (2015-2016).
Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU): Nidaros biskop (2011-2015).
Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO): Hamar biskop og Målfrid Bjørge, Agder (2011-2015).

Lære og økumenikk

Norges kristne råd: Preses, visepreses (vara) (2015-2017).
Medlem av Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA): Oslo biskop (2015-2018).
Teologisk nemnd: Borg biskop (2012-2015).
Nådens fellesskap: Agder og Telemark biskop.

Andre

IKO: Agder og Telemark biskop (2015-2018).
Kirkens Nødhjelps representantskap:
Nord-Hålogaland biskop (2015-2019)
Styret for Det praktisk-teologiske seminar:
Hamar biskop, preses (vara) (2011-2015).
Styret i Kirkens Utdanningscenter i Nord (KUN):
Nord-Hålogaland biskop, Sør-Hålogaland biskop (vara) (2011-2015).
Kirkens landsfond: generalsekretæren (2015-2018).
Tilleggsgavefondet: Oslo biskop, generalsekretæren (vara) (2015-2018).
Bibelselskapets styre (oppnevnt av Bibelselskapets representantskap): Nidaros biskop.
RSA for Menighetsfakultetet: Bjørgvin biskop (2014-2017)

Der annet ikke er oppgitt, er domprost vara for biskopen.

IV. Styring og kontroll i virksomheten

Det gjennomføres styringssamtaler med departementet to ganger i året. Årsrapport for Bispemøtet utarbeides administrativt, og behandles i arbeidsutvalget. Arbeidsutvalgets vedtak, dvs fastsatt årsrapport, refereres i et samlet bispemøte.

I sekretariatet gjennomfører generalsekretær medarbeider-samtale med øvrige tilsatte. Det gjennomføres årlig vurdering av arbeidsmiljø og mulige HMS-tiltak.

V. Vurdering av framtidssutsikter

Den norske kirke er for tiden inne i en fase med store organisatoriske endringer. Biskopenes rolle som kirkelige ledere, og Bispemøtets posisjon som sentralkirkelig organ, ser ut til å være viktige kontinuitetsbærere gjennom disse endringsprosessene.

VI. Årsregnskap

KAP 0340

Post 01

Overført fra 2014	kr	192 000
Tildelt bevilgning 2015	kr	3 591 000
Endringer ila året	kr	447 000

Sum tildelt 2015	kr	4 038 000
Regnskap 2015	kr	2 985 053

Merutgift	kr	1 052 947
-----------	----	-----------

KAP 3340

Post 01

Tildeling (inntektskrav)	kr	0
Regnskap 2014	kr	274 744

Merinntekt	kr	274 744
------------	----	---------

Bildehenvisninger

Side 6: Erlend Berge / Vårt Land
Side 9: Bjørnar Valstad
Side 20, 37, 43, 70, 104, 148: Bispemøtet
Side 29: Jan T. Espedal / Aftenposten
Side 47: Ida K. Vollum / vestfoto.no
Side 61: Sverre Viggen / Østlendingen
Side 63, 65: Janne Weltzien Listhaug / Fjordenes Tidende
Side 84: Rita Jakobsen
Side 89: Torstein Bøe / NTB scanpix
Side 117: Heiko Junge / NTB scanpix
Side 127, 155: Møre bispedømme
Side 137: Jarle Aasland / Stavanger Aftenblad
Side 145: Alf Bjarne Johnsen / VG
Side 161: Aleksander Nordahl / NTB scanpix

© Bispemøtet, Den norske kirke, mars 2016

ISBN 978-82-7545-132-1

Bestilles fra
Bispemøtet
Telefon: 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS
Produksjon: Bispemøtet
Sats og ombrekning: Bjørn Ivar Erlandsen
Trykk: Merkur Grafisk AS

Biskopene

Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)
Tor Singsaas, Nidaros (Trondheim)
Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)
Erling Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt Borg (Fredrikstad)
Stein Reinertsen, Agder og Telemark (Kristiansand)
Per Arne Dahl, Tunsberg (Tønsberg)
Olav Øygard, Nord-Hålogaland (Tromsø)
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Sør-Hålogaland (Bodø)

Bispemøtet

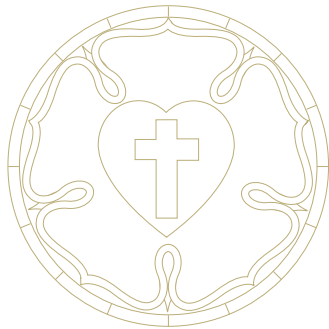

Pb. 799 sentrum, 0106 Oslo
Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)
telefon 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no
www.kirken.no/bm

Preses: Helga Haugland Byfuglien
Visepreses: Halvor Nordhaug

Generalsekretær Christofer Solbakken
E-post: cso@kirken.no, telefon: 95 11 99 46
Førstekonsulent Hege Flo Øfstaas
Seniorrådgiver Inge Westly
Seniorrådgiver Åste Dokka

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet